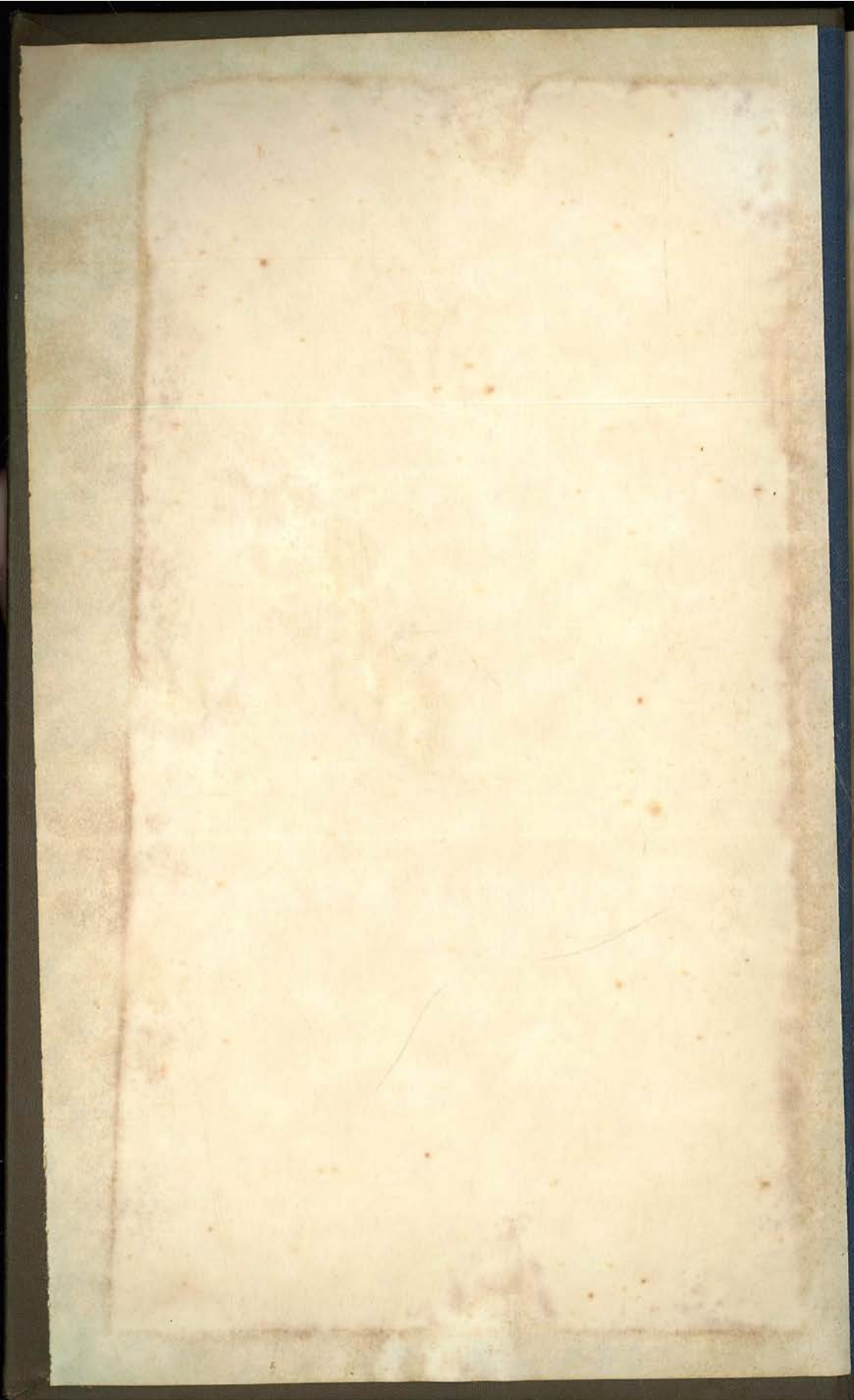


ПР 205/7-3

РЕЗАНОВ В.
ДРАМА УКРАЇНСЬКА
1925
№46577



205
7-3

368

III

УКРАЇНЬСЬКА
АКАДЕМІЯ НАУК.
ЗБІРНИК ІСТОРИЧНО-
ФІЛОЛОГІЧНОГО ВІДДІЛУ
47

ПРОФ. В. РЕЗАНОВ
ДРАМА
УКРАЇНЬСЬКА

PROF. W. RÉSANOV
DRAME D'OUKRAÏNE



У КИЇВІ — 1926 5р

[891.79.09—2]

Вн 1926/7,3

Пр 205
7-

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК
ЗБІРНИК ІСТОРИЧНО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ВІДДІЛУ,
№ 7

Проф. В. Ів. РЕЗАНОВ



06
A3

ДРАМА УКРАЇНСЬКА

1. СТАРОВИННИЙ ТЕАТР УКРАЇНСЬКИЙ

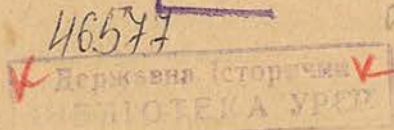
ВИПУСК ТРЕТІЙ:

ШКІЛЬНІ ДІЙСТВА ВЕЛИКОДНЬОГО ЦИКЛУ.—ДОДАТКИ

46577

ЗВІР

269



2023

У КИЇВІ

З друкарні Української Академії Наук
1925



32917

Дозволяється випустити в світ.

Невідмінний Секретар Академії Наук, *акад. Аг. Кримський.*

Друковано 1200 примірників. Зам. № 2901.

V.

Шкільна теорія драматичної поезії говорила про трагедії, комедії й трагікомедії, які втворювано, додержуючись певних правил та приписів авторитетів.

Отже, яка була в київській школі практика драми?

Ми постерегаємо, що тут збігалися впливи, з одного боку, польського „народнього“ (за термінологією Ст. Віндакевича) театру, в якому значною мірою знайшли свій відгомін середньовічні європейські містерії, і який саме й був провідником на Україну та посередником що-до впливів тут містерій, з другого-ж боку — шкільної драми єзуїтів. З шкільною теорією київські драматурги так що й не рахуються. Тільки Теофан Прокопович відтворить той тип драми, що його має на меті поетика, якої навчано в класі.

Придивімося ближче.

Шкільні вистави почалися в Могилянській колегії рано: в листі од Лазаря Барановича до Мелетія Дзика маємо свідчення, що наприкінці 30-х або на початку 40-х років XVII віку учні виконували (участь брав сам Баранович) трагедію про Йосипа; важко гадати, щоб у такі ранні часи існувала українська трагедія, — імовірніше здається, що то була або польська піеса, або-ж одна з тих латинських драм про Йосипа, що їх таку силу повтворювано на цей полюблений сюжет.

Тільки вже від значно пізнішого часу маємо ми матеріял, що zostавсь у рукописах. Певна річ, це не всі драми, написані свого часу. Це тільки більш чи менш значні рештки, зацілілі од шкільного репертуару. Що-до сюжетів, мотивів, а також і до форми обробки, вони поділяються на кілька груп.

Перш за все вирізняються піеси великодняго циклу та піеси різдвяні.

До першої групи належать драми:

- 1) „Дѣйствіе на страсти Христовы списанное“;
- 2) „Царство Натури Людской, Прелестію разоренное, Благодатію же Христа, терновым вѣнцем увяденнаго, паки составленное“;
- 3) „Свобода от вѣковъ вождѣнная Натурѣ Людской, през неповинную смерть Милости Божия Натурѣ дарствованная“;
- 4) „Мудрость Предвѣчная, во едемском душу разумную вертоградѣздавшая, самоизвольнѣ же в плѣнь Ада восхищенную, ко первому раю блаженству возведшая“;
- 5) „Торжество Естества Человѣческаго, прежде снѣдїю завѣщанаго древа умореннаго, нинѣ же смертію Христовою оживотвореннаго“;

- 6) „Трагедо-комедія“, Сильвестра Ляскоронського;
- 7) Великодня драма без заголовку;
- 8) „Властотворный образ челоѡколюбія Божія“, Митрофана Довгалецького;
- 9) „Образ страстей міра сего образом страждущаго Христа исправися“, „Дѣйствие на страсти Христовы списанное“¹⁾ — одна з найдавніших наших драм.

„Головний зміст оцього „Дѣйствія“ складає боротьба богині ворожнечі Ерінніс із Любовію“, — каже про неї Ів. Стешенко („Іст. укр. драми“, розділ IV); пролог цієї пієси так виража головну її думку:

О смутная во свѣтѣ явися година,
 Жалю неутомленнаго открыся причина:
 Властительскую силу пріять зависть въ свѣтѣ,
 О любовномъ нигдѣ же не слышатъ совѣтѣ.
 Исполнися ярости единоутробныхъ
 Братій сердце, егда злость движе преисподнихъ
 Силы, дабы ся во всемъ свѣтѣ пространила
 И единоутробныхъ братій побудила
 До зазрости, иже днесъ любовь преминяють
 Въ ярость, гды ковь на братій своихъ воздвизають, і т. д.

На підставі цього прологу, який змальовує чвари, що панували в країні, декотрі дослідники уважають, що драму написано в епоху „Руїни“²⁾, інші, — що в епоху війн Хмельницького 1648—1654 рр.³⁾

Студії над цією пієсою в порівнянні та в зв'язку з усеньким ходом розвитку європейської драми страстей так розв'язують питання про генезу „Дѣйствія на страсти Христовы“:

Тут оброблено мотиви: молитва Христова в Гефсиманському саді, бичування, терновий вінець, несіння хреста на Голготу, розп'яття, старозавітні прообрази—Авраамова жертва, мідяний змій, Іов многострадальний, як забив Каїн Авеля, продаж Йосипа в Єгипет. Ці мотиви споріднюють нашу пієсу з традиційною, що коріниться аж у середньовічних містеріях, течією що-до великодньої драми, звідки їх і взято, — порівняй французьку „Mistere du viel testament“ XV віку (Petit de Julleville, „Les Mystères“, II, 353, 367). „Mystère de la passion“, А. Гребана, Гейдельберзьку містерію страстей (Milchsack, „Heidelberger Passionsspiel“, стор. 127 і дал.), Егерську великодню драму (Milchsack, „Egerer Fronleichnamsspiel“, 22—23).

¹⁾ Збереглося при рукописній піїтиці Лавр. Горки 1707-8 року в рукопису Церк.-Історич. Музею при Київ. Духовн. Академії 0.4.7., за опис. Петрова № 420, л. 327 і дальші. Видання: Тихонравовъ. „Русск. драматич. произведенія“, I, 507 і дал.

²⁾ Н. І. Петровъ. „Очерки изъ ист. укр. лит. Киевск. искусств. литерат. XVII—XVIII в.“, стор. 82: „Мало не тими самими фарбами змальовує епоху „Руїни“ літописець Величко, що його дитячі літа минули під вражіннями „Руїни“: „Тогда умножишася на Украинѣ наипервѣй въ значныхъ, потомъ и въ посполитыхъ козакахъ гнѣвы, несогласія, властолюбія, раздвоенія, измѣненія, рвенія, зависти, вражды, междоусобія съ кровопролитіємъ...“

³⁾ І. Я. Франко. „Мистерія страстей Христовыхъ“. Київ. Старина, 1891 р., квітень, ст. 133.

Тільки-ж обробка цих мотивів та й усенька будова нашого „Дійствія“ приневолюють визнати, що на його походження вплинув театр єзуїтів. „В першому акті Ерінніс, розгнівившись на Любов, приклика з пекла Фурій і разом з ними настреньчує Каїна проти Авеля та дітей Іакова проти брата свого Іосифа. В другому акті Ерінніс хвалиться своєю звитягою над Любовію і, оточена Світом та сьома Гріхами, садовиться на престол. Гонор Божий, разом з Помстою, хоче їх погубити; але Любов блага Помсту, щоб вона лишила життя Злобі пекельній, бо сама хоче вмерти за рід людський. В третьому акті показуються страждання та смерть самої втіленої Любови—Христа Спасителя. „Дійствие на страсти Христовы“ закінчується риданням Плача за вмерлим і в труну положеним Христом“. (Стещенко, „Ист. укр. драми“, розділ IV, сторінка 157).

Драма являє собою компіляцію, що її виконували вихованці Могиллянської колегії. За зразки й матеріали для компіляції оцієї правила пієси, поутворювані в єзуїтських колах і призначені для великодніх вистав по церквах та домах, школах, конвіктах, то-що. Пролог, епілог, поділ на акти та сцени, мітологічні образи: Ерінніс, фурії Алекто, Тизифона та Мегера, свідчать про вплив шкільної теорії письменства та відомостів, що їх подавано в класах піітики. Алегоричні образи й ситуації мають своїм джерелом єзуїтський театр: образ тріумфуючої Ерінніс, що сидить на престолі та й приймає загальне пошанування (в II акті) — один з випадків уживання поширеного по єзуїтських драмах способу появи торжество героїв або-ж ідеї: уже в Мюнхенській драмі 1597 р. „Тріумф Михаїла Архангола Баварського“ ми бачимо таку самісіньку алегоричну картину (див. Рѣзановъ, „Экскурсъ въ область театра іезуитовъ“, 131); подібну-ж символічну появу тріумфу маємо в єзуїтській драмі 1680 р. „Христос загублений і знайдений“ (Рѣзановъ, „Школьн. дѣйства“, 85); алегорія Світа „со стропотники своими“ — модифікація мотиву, обробленого в одній анонімній польсько-єзуїтській великодній пієсі (Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, 172), де виступає, оточений царем, ксьондзом, вояками, то-що, Світ (Mundus), що приймає вселюдну до себе пошану, і так само, здається, ще й на престолі всадовлюється.

Третій акт нашого „Дійствія“ не аби-якою мірою відзначається ліричним характером: „поставляється образъ Христа“ то „в вертоградѣ молящагося“, то „страждущаго у столпа“ і т. ин., а потім юнаки співають відповідних пісень. Те-ж саме зустрічаємо ми в польсько-єзуїтській пієсі „Домовина Христа Йсуса“ (Sepulchrum Iesu Chr.), де перед туманними картинами на екрані (przy umbrach) так само юнаки виконували то пісні, то діалоги (Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, 174)¹⁾.

¹⁾ Не зовсім зрозумілий у „Дійствії“ вираз „поставляється образъ Христа“: важко вирішити, чи тут треба думати про іконне стінне малювання, як то домислюється проф. Петров, чи, як припускав П. О. Морозов („Ист. рус. театра“ 106), про туманні картини, як у польській пієсі „Sepulchrum Christi“, а чи, нарешті, може, про живу картину, німу сцену, — спосіб, що його рекомендували єзуїтські теоретики (див. Рѣзановъ, „Экскурсъ въ область театра іез.“, 286—287, 372) та й на практиці, здійснювано, от хоч-би в Обераммергавзькій драмі страстей, приміром, у переробці 1750 року (Рѣзановъ, „Школ. дѣйства“, 147—148).

В тій-таки драмі „Домовина Христа“ подаються рівнобіжно й старозавітні прообрази: Авраам та Ісаак, мідяний змії, — тут це були так само туманні картини. У нашому „Дійстві“ старозавітні прообрази переведено через усенький III акт рівнобіжно з сценами страстей, так послідовно та систематично, як це хіба тільки в Гейдельберзькій великодній драмі зроблено, в якій це й становить собою цікаву, хоч, що правда, нез'ясовану ще відзнаку.

В останній сцені „Дійствія“ виступає алегорична постать Плач, який „рыдаєть умершаго и во гробѣ положеннаго Христа“: це — відгомін тих lament'ів та plankt'ів, що з їх був, як каже Ст. Віндакевич („Teatr ludowy“, 57), ембріон церемоній, які відбувалися в велику п'ятницю, — на зразок, напр., польсько-єзуїтської пієси „Погребні голосіння над Христом Ісусом, квітом, що загинув на-весні“ („Threni sepulchrales super Christo Iesu victo flore tempore veris“, — Рѣзановъ, „Школ. дійства“, 150). Ефектовний спосіб — закінчити виставу „голосінням“, що, певна річ, мало викликати відповідний настрій, зустрічаємо і в алегоричній польсько-єзуїтській пієсі „Akt miłości Boga w Krolewiczu Uranopolitańskim“, з епілогом „Plankt aniołów“ (ibid., 166 і далі).

Як бачимо, всенька концепція драми „Дійствие на страсти Христовы“ — в дусі єзуїтських обробок подібних сюжетів: за допомогою штучно дібраних мотивів, алегорій, то-що, розвиваються положення: зло, гріх, злочинство, ворожнеча братів пекельними хитрощами увійшли в світ (акт I, і на приклад, опріч Каїнового братовбивства, наведено ще й сцени з історії Йосипа, цього полюбленого героя єзуїтських та й не-єзуїтських драматичних обробок), царювали в світі, пануючи над родом людським (акт II), а Христос віддав себе на викупну жертву, яку й повинні ревне оплакувати, каючись, вдячливі вірні (акт III):

Умре Любовь людскаго ради спасенія...
Изволи умрѣти Христось ради нашей жизни...
Ісусе, любве моя! вѣй въ очеса рѣки;
Излій море, да Тя азъ рыдаю во вѣки,
Сѣдяще здѣ у гроба, гдѣ Тя вижу мертва, —
Рыдай и весь народе, за Тя бо есть жертва.

Зміст і тенденції пієси пристосовані до тогочасних подій, що ми помічаємо в „Дійстві“, — це так само риса властива не инакшій якій, а тільки єзуїтській драмі: ми постерегаємо її, напр., у мюнхенських драмах уже десь із кінця XVI віку (Рѣзановъ, „Екскурсь“, 129, 132 і ин.).

Найдавніша датована з відомих досі київських шкільних драм великоднього циклу це єсть пієса під назвою: „Царство Натури Людской прелестію разоренное, благодатію же Христа паки составленное“, 1698 року¹⁾.

Вистава починалася „прологом“. То був найпростіший з усіх видів пролога, про які говорила теорія (порівн. Рѣзановъ, „Екскурсь“, 332 і далі): просте повідомлення про зміст майбутнього видовища. Дія мала починатися сотворінням людини та введенням її до раю, а кінчатися — картиною страждан-

¹⁾ Текст зберігся в рукопису, що належить тепер Ніженському Інституту, № 144; видруковано його в збірнику Резанова: „Памятники русской драматической литературы“, стор. 121 і далі.

нів та смерті Христа, як викупної жертви за гріх людини. Отже позначалися як-найширші рамці; драма мала охопити період часу в кілька тисячоліттів і змістом своїм відповідати до середньовічної містерії страстей на зразок утвору А. Гребана „La Passion Nostre Seigneur Ihesu Christ“ або-ж на взір Егерської містерії (див. Milchsack: „Egerer Fronleichnamsspiel“).

Починається наша піеса (акт I, сцена 1) навіть ще трохи раніш, ніж то зазначено в пролозі: боротьбою добрих та злих („противних“) янголів і скиненням Люципера та його прибічників у пекло. Стоячи в звязку, що-до основи свого змісту, з XII розділом (стихи 7 та дал.) Апокаліпсиса Івана Богослова, сцена ця в нашій драмі більш розроблена, ніж відповідна сцена на початку названих містерій А. Гребана та Егерської. У А. Гребана Люципер почина свою роль такими словами:

Quand mon estat bien considere,
Je suis de nature plaisant,
Clere, subtile et reluysant,
De hault fait et puissance ardue, і т. д.

В Егерській містерії:

Hört, ich pin schön und darzu klar.
Was ich euch sag, das ist war:
Ich leicht recht, als der sunnen glanz.
In die gothait ich plicket ganz, і т. д.

У нашій піесі Люципер каже:

Азъ есмь всѣхъ звѣздъ небеснихъ свѣтлѣйша Денница,
Всевидящаго Бога едина зѣница,
Азъ есмь чиновъ безплотнихъ крѣпкій воевода...
Честнѣйшій есмь, красенъ, добръ...

Подібність очевидна. Її, звісно, можна пояснити загально в давній драматургії вживаним звичаєм—вкладати в уста особі, що вперше виступає на сцені, слова про її якості, гідності, то-що. Проте, в цьому випадкові постерегається також ще й подібність ситуації самої сцени,—отже треба думати, що автор „Царства Натуры Людскої“ дізнався був про спосіб, як виявляти на початку драми страстей падіння сатани та дияволів, через знайомість з відгукми містерій, що дійшли до Київа через Німеччину (В. Krüger у своїй піесі: „Eine schöne und lustige Aktion von dem Anfang und Ende der Welt, darin die ganze Historia unsres Herren und Heilandes Jesu Christi begriffen“, 1580 р., починає перший акт також сценою скинення Люципера, що помислив себе рівним до Бога-Отця та Сина,—див. Tittmann. Schauspiele aus dem XVI Jahrh., Th. II) та Польщу¹⁾ в різних обробках, про існування яких доводиться здогадуватись, зазначити-ж їх точніш ми не маємо змоги, бо вони або загубились, або-ж ще не оголошені.

¹⁾ Ст. Віндакевич говорив про „близьке споріднення драми O chwalebny m zmartwychwstaniu Pańskim, Н. Вільковецького, з містерією А. Гребана („Bibl. pisarz. polskich“, № 25, вступ, стор. 3).

Автор нашої пієси приписує Люциперові передбачання того, що „Сынъ Божи натуру людскую на себе приймет и возвеличит“, що

Богъ на престолѣ райскомъ
Посадить человекѣ в величествѣ царскомъ.

Визнаючи, що людині „недостойно в толикой бит чести“, та що тільки він, Люципер, „достойн райския держави“, Люципер ладен повстати проти Бога; заздрість та пиха збуджують у йому зненависть до людини, і він загрожує їй:

Человѣчну Натуру возму в сии руцѣ,
А з царственной роскоши горкой предам мудѣ.

Заведенням цього мотива про злобу, що її почуває диявол до людини через заздрість, уґрунтовується та підготовується спокуса людини в раю.

В Еґерській містерії Люципер промовляв подібне до цього („Бог сотворив людину; вона має володіти нашим царством“, і т. ин.); у А. Гребана заздрість та ненависть Люциперова до людини мотивувалась так: „Переможець (Бог), на велику нашу ганьбу, забажав сотворити чоловіка й жінку, надав їм таких високих здібностей, що вони мають зайняти місця, які звільнилися після нашого падіння“, і т. д. (G. Paris et G. Raynaud, „Le mystère de la Passion“, стор. 11).

В „Царстві Натури Людской“ усунуто твердження Блаженного Августина, яке слідом за ним проголошували різні отці церкви й яке перейшло до багатьох творів духовної поезії середніх віків, — а саме, що людину сотворено на те, щоб вона зайняла місце, звільнене падаючими янголами, — але зате в нашу пієсу введено мотив про небажання Люципера поступитися перед людиною, тимчасом як інші янголи ладні зробити це, щоб учинити волю Божу:

Михаил. Богъ что хощетъ, то творить:
Волю имат человекѣ, як Богъ и Владика,
Уставити цара господа велика
И над нами.

Люципер. А то что, дабимъ мою вию
Человѣку преклонилъ? Я его подбию
Под мое владѣние!—і т. д.

Мотив цей походить, очевидно, од відомих на Русі апокрифів, напр. у „Слові св. Івана Феолога“ (Збірник XVII в., що переховується в Публ. Бібл. в Ленінграді, Древлехран. Погодина № 1944, аркуш 41), читаємо: „И рече Господь ко всем чином ангельским: первому чину Сотонаилу, а другому Михаилу и третьему Гаврилу... да шед поклонятца Адаму... Все же хотяше поклонитис Адаму, один же архангел Сотонаил не хотя поклонитис Адаму“, та ин. (Бычковъ. „Опис. рукоп. сборн. Публ. Библ.“, ч. 1, стор. 484).

Люципер закликає своїх прибічників до повстання:

Ангели, мнѣ послушни, мѣйтеся до брани:
Поставлю во вишних мой престолъ и през рани!
Егда ли нам не лучше, ангельскому лику,
В небѣ господствовать земну человекѣку?

Декотрі з янголів, що від їх імення промовляє, „ангел противний“, стають набік Люциперів, інші-ж прилучаються до споконвічного (від Апокаліпсиса починаючи) ворога дияволового архангола Михайла, що виступає проти Люципера. Янгол добрий умовляє не противитися волі Божій, що має підвищити людину; та Люципер бажає не того:

Возийду на небо!
Возийду вишше облакъ, узрите вси се бо,
И престолъ позлащенный на горѣ висоцѣ,
Верхъ звѣздъ, постановлю...

У Гребана Люципер казав: „Зараз побачите мене, що зійшов і перейшов високі небеса... На вітрі поставлю престола мого...“ („Myst. de la Pass.“, стор. 7). В Егерській містерії: „Я хочу сісти на найвищому троні, бо-ж хочу рівний стати до найвищого Бога в небесному царстві“ (Milchsack, стор. 5).

Архангол Михайло спершу загрожує Люциперові, що скине його в пекло, а тоді, гукаючи: „Святая святих!“ — приневолює Люципера тікати. Картину на цей останній мотив можна бачити на стінному малюванні по старовинних католицьких соборах.

Отож усенька перша сцена розглядуваної пієси являє собою не що інше, як відгомін середньовічної містерії з деякими додатками з руських джерел, свідчучи цим певну самодіяльність нашого драматурга.

Як і в Гребана, у „Царстві Натури Людской“, як скинуто Люципера та його прихильників, іде сцена сотворіння людини. У містерії виступає сам Бог-Отець; автори українських драм не зважились виводити на сцену Бога власною особою, отож і в нашій пієсі виступає алегорична постать — „Всемогущая (або „Всемощная“) Сила“. В уста цієї особи вкладаються слова, змістом подібні до мови Бога-Отця, що творить світ і починає містерію А. Гребана („Myst. de la Pass.“, 6, 9); Егерська містерія теж починалась монологом Бога, що творить світ (Milchsack, 2). Подібність залежала й од того, що в основі лежить спільне джерело — перший розділ книги Буття, — а втім вірші:

Тогда зданих ангелов услышати гласи,
Возхваляющи вся во вѣчные часы, —

здається, мають на оці містеріяльні сцени, от як і ті, що їх ми знаходимо в Гребана та й у Егерській драмі, де після слів Бога про сотворіння неба, стихій та янголів зараз-таки виводжувано хори янголів з хвалебними гімнами.

У Гребана сотворіння світу виставлювано на сцені: Бог-Отець не тільки виголошував свій монолог, ба ще й творив словом своїм¹⁾. Як це робилося в Егерській містерії, неясно. У нашій пієсі Всемогутня Сила тільки розповідає про те, як сотворено було світ. Така заміна дії оповіданням, відповідаючи

¹⁾ Як це виконувалося на сцені, див. Petit de Julleville, „Les Mystères“, II, 357. Спершу Бог-Саваоф творить небо: на задній стіні сцени напнуто тканину вогняного кольору з написом: „небо-емпирей“; далі йде сотворіння вогню: на сцену кидають жмути полум'я... Потім відбувалося сотворіння дня та ночі: розтягували тканину, що її одна половина була біла, а друга — чорна, і т. д.

шкільній теорії¹⁾, залежить, здається, і від технічних перешкод. Адже середньовічний примітивний спосіб подавати сотворіння світу на сцені не міг задовольнити глядачів пізніших часів. Отож вона, заміна тая, й виникла почасти вже на західно-європейському ґрунті, як то можна гадати на підставі тексту *Paradeisspiel*'я, що його видрукував (за рукописом 1847 р.) Вайнгольд. У цьому тексті Бог-Отець так само тільки оповідає про те, що він сотворив небо, землю, янголів, сонце, місяць, зорі та тварин (K. Weinhold, „Weihnacht-Spiele und Lieder“, 303).

А. Гребан також виводить на сцені сотворіння людини, відтворюючи по змозі як-найточніше біблійний текст. („Le Mist. de la Pass.“, 9—10). В Егерській містерії сотворіння людини теж відбувалось на сцені, причому співав хор янголів (Milchsack, 13); подібна сцена задержалася і в *Paradeisspiel*'і (Weinhold, 304). В нашій пієсі сцену сотворіння першої людини — Натури Людської (алегорична персоніфікація людськості) — замінено такою сценою: підчас монолога Всемогутньої Сили, Натура Людська була вже на сцені, і коли Всемогутня Сила доходила в монолозі до сотворіння людини:

Посем взях персть от землѣ и создах разумну
Человѣку натуру,—

Натура, стоячи оддалеки, починала одгукуватись, неначе луна, на слова Всемогутньої Сили, до неї звернуті:

Людска Натура, паче тебе несозданна—Зданна,
Твар благолѣпнѣйша по виду моему—Твоему,
Духъ Божий оживи тя, много приими ухомъ—Вчухом!... і т. д.

Запровадження цього сценічного ефекту потребує пояснення. З цим ефектом „луни“ ми зустрінемося й далі в українських пієсах; трапляється він і в польських пієсах (див. Рѣзановъ, „Школьн. Дѣйства“, 88, 95); траплявся він і в єзуїтських драмах (див. Bahlmann, „Jesuiten-Dramen der niederrheinischen Ordensprovinz“, 266; Рѣзановъ, „Екскурсь въ область театра іезуитовъ“, 196), звідки й перейшов у практику польського та українського театру. Ефект цей засновано на штучному способі, що за джерело своє має шкільно-єзуїтську поетику. Тая, дак навіть виробила певної форми вірші, під назвою „Луна“, і дала теорію їх, що перейшла й до українських курсів піітики: про такі вірші каже уже Понтан („Inst. poet.“, III, cap. 9: De echone), а з українських курсів назвемо, напр., піітику Лавр. Горки („Idea artis poeseos“, аркуш 144 на звороті, за рукописом Київ. Дух. Акад. № 420); докладніш од інших говорить про цей спосіб Митрофан Довгалевський у своєму курсі „Hortus poeticus“ 1736/7 р. (Рукопис Київ.-Михайлівськ. Золотоверх. ман. № 1710, арк. 103 на звороті, див. Рѣзановъ, „Школ. дѣйства“, 108—110).

Виведення на сцену алегоричних осіб, як от Всемогутня Сила, Натура Людська, то-що, теж є наслідок впливу шкільно-єзуїтського театру, де роля

¹⁾ Яка навчала, що про попередні події, коли-б це потрібно було для дії, треба повідомити в формі оповідання (Рѣзановъ, „Екскурсь“, 259).

алегоричних осіб дістала в XVII віці блискучий розвиток (численні приклади див. у книгах Рєзанова: „Екскурсь въ область театра іезуитовъ“ та „Школ. драмы польско-литовскихъ іезуитскихъ коллегій“). Відомий Я. Масен, єзуїт, драматург і теоретик, у своїй книзі „*Speculum imaginum veritatis occultae, exhibens symbola, emblemata*“ etc. (Coloniae, 1650), зібрав в алфавітному порядку довгу низку описів таких алегоричних та символічних образів, що ними й мали керуватись автори пієс та костюмери; в польських шкільно-єзуїтських драмах алегоричні персонажі трапляються раз-у-раз, а часом складувано й окремого списку їх, у списку тому зазначувано убрання та атрибути (див. прим. у Рєзанова, „Школьні дїйства и театр іезуитовъ“, 180—181). Звідси ці постаті з символічними атрибутами перейшли й до українських драм, і в багатьох випадках замінили собою реальних дієвих осіб, — спосіб, до якого надто охоче почали вдаватись наші старовинні драматурги, визнаючи, очевидно, що й зручніш і краще, з тогочасного літературного погляду, прибирати свої драматичні задуми в ці умовні образи. Такі особи виступали звичайно в єзуїтських драматургів в ефектовному оточенні, щоб ідея, якої зверхнім, пластичним втіленням була та чи інша алегорична постать, іще дужче вплинула на публіку. Цю-ж-таки маніру намагається засвоїти й наш драматург:

У А. Гребана і в *Paradeisspiel* і Вайнгольда Бог, сотворивши людину, звертається до Адама, вводить його до раю і дає заповідь не вкушати овочу з дерева пізнання добра та зла; автор „Царства Нат. Людской“, спростивши першу частину сцени, яку ми розглядаємо, переробивши дію на монолог, оповідання, і застосувавши потім спосіб „луни“, скориставсь і далі з засобів, що були в його розпорядженні, щоб ускладнити та прикрасити першу частину яви — сцену введення першої людини до раю. Всемогутня Сила, оголосивши свій замір помістити нове своє сотворіння в раю, наказує Натурі Людській наблизитись, бере її за руку і садовить на райському престолі; виступають нові алегоричні особи — Небо, Воля, Розкіш, — Всемогутня Сила каже Небові послати для Натури царську корону і вкороновує її тією короною; рука Господня з небес благословляє Натуру; Всемогутня Сила підбиває під її владу Волю й Розкіш (*Rozkosz*, насолода), й вони наближаються до Натури.

Натура на престолі — це той самий образ, що про його походження ми вже були казали вище з приводу Ерінніс на престолі в „Дїйствіи на страсти Христовы“.

Далі повинна була йти сцена сотворіння Єви: так і у Гребана, і в *Paradeisspiel* і Вайнгольда. Але в нашій пієсі Натура Людська алегорично втілює першу людську пару, отже сцена сотворіння Єви була-б тут не до речі: сцени цієї й немає в „Царстві Нат. Люд“.

Ідучи за порядком біблійного оповідання, далі мали бути відіграватися сцени гріхопадіння прародителів у раю. Гребан і Егерська містерія починають ці сцени з того, що малюють лютування Люциперове супроти Адама та Єви, що перебувають у раю; Люципер посилає Сатану позбавити їх блаженства; Сатана надумується прибрати вигляду змії й спокусити людей, щоб скуштували забороненого овочу. Сцена швидка й коротка. До певної міри більш

розвинуто цю сцену дияволів у Paradeisspiel'i Вайнгольда: тут виступають складують пекельну змову троє — Люципер, Сатана та Веліал (Weinholt 308—310).

В нашій піесі цьому місцеві містерії відповідає третя сцена. Але автор виводить дияволів, а заміняє реальні образи алегоричними постатями, як зробив це і в попередній сцені, вивівши замість Бога-Отця Всемогутню Силу, замість Адама та Єви — Натуру Людську (підхідку оцю він, очевидно, дуже со вполюбав); замість Люципера в 3-ій сцені виступає Злість Люциперова, проголошуючи:

Люцифер мой сожител, приятел сердечни,
Всего дѣла моего хранител безпечни,—

а замість Сатани з'являється Спонада, яку Злість і посилає в рай спокусити Натуру.

Далі йде сцена, в якій Спонада спокушає Натуру,—сцена вельми жива й реальна: Спонада сміливо увіходить до раю, лестить цариці-Натурі, висловлюючи здивування перед красою її райського царства, але разом із тим лукаво додаючи, шкода, мовляв, що Натура не над усім панує та повинна коритися забороні їсти заказані овочі; Спонада одкриває справжню, як на її запевнення, причину заборони, і таким способом захитує твердість Натури; зазначає й її зверхню принаду заказаного овочу (кумедне порівняння: „Есть, як копка—в драго, внутр еще дражайше“), і, нарешті, подає овоч Натурі, що сидить на троні, знищуючи рештки нерішучості її запевненням, що овоч добрий і смак. Зваблена Спонадою Воля підбиває Натуру скуштувати... Та скоро вона робить це, чути голос з неба, що кличе Натуру до відповіді:

Натуро чловѣческа! Почто вкуси яди?
Почто завѣт преступилес? Но ими виклади!

Голос цей повинен належати, здається, Всемогутній Силі, яка, відігравши свою роль в 2-ій сцені, мала одійти на „небо“; небо, або-ж рай, мало бути виставлене на сцені, так само, як і пекло, де відбувається дія 6-ої сцени. Отже „Царство Нат. Люд.“ вимагало для своєї постановки сцени на три відділи: небо („рай“), земля і пекло („ад“), щоб-то такої самої сцени, на якій грають середньовічні містерії.

Викладена сцена в нашій піесі багато більш розвинута, аніж відповідна до неї сцени в Егерській містерії і у Гребана. Але зауважимо, що в останнього зараз за гріхопадінням Адама та Єви теж лунає з „неба“ (Paradeisspiel) голос Бога-Отця, який висловлює замір покликати людину, що сгрішила, до відповідальності (стор. 12).

Сцена 5-а являє обробку, так званого, райського „пренія“ (Procès du Paradis), що було за пролог для багатьох містерій. У Гребана, як дієві особи виступають Бог-Отець та алегоричні постаті — персоніфікації чеснот: Милість, Справедливість, Істина та Мудрість і Мир; у Цукмантельській драмі страстей (див. А. Peter, „Zuckmantler Passionsspiel“) — Бог-Отець, Люципер, Правосуддя, Милість, Херувим; у Paradeisspiel'i — Бог-Отець, Бог-Син, янго

Милість і Правосуддя. В нашій піесі виведено, — крім Милосердя та Істини, ще й підсудної Натури, — Гнів Божий, Суд, Декрет.

Сцена розпочинається монологом Гніву Божого: з'ясувавши усеньку вагу злочину, що його зробила Натура Людська, Гнів оголошує, що Бог послав його покарати Натуру за її гріх, і зводить з неба грім та блискавку¹⁾. З'являється Милосердя й просить спершу перевести над Натурою суд. Виходить Суд, Гнів заносить скаргу: „(Натура) простре руді свої на Всемощну Силу“. Суд чинить допит:

Як же то прострѣ руді? Еда ли в ланиту
Вдари? или зауши?..

Милосердя бере на себе роль оборонця, а Істина — роль прокурора-обвинувача. Декрет читає постанову про вигнання Натури з раю; Херувим виконує цього вирока.

На перетворення „райского пренія“ в таку досить реальну, скопійовану з земної дійсности картину суду вплинули, очевиднож, з одного боку такі обробки цього сюжету на ґрунті ще містерій, про які каже Weinhold („Weihnachspiele und Lieder“, 295 і дал.), і які призвели до таких картин суду над Адамом, як у Цукмантильській драмі страстей (Різановъ, „Школ. діяства“, 141) і у виданім Вайнгольдом Paradeisspiel'i, де процес закінчується, як і в нашій піесі, дорученням янголові вигнати Адама та Єву з раю, що він і виконує: „Also gehet hinauss auss dem Paradeis (Отже, ідіть геть з раю...)“... Але з другого боку, безперечно, не zostались без впливу на „Царство Натури Людской“ і ті сцени суду над грішними душами, з якими доводиться зустрічатись в єзуїтських драмах: напр., у трагедії Н. Коссена „Theodoricus“, в акті V, подано суд над душею Теодорика (Різановъ, „Екскурс“, 50—51); у коміко-трагедії Я. Бідермана „Senodoxus“, в акті V, відбувається суд Христа, ап. Петра, арх. Михайла й ин. над душею доктора (ibid., 150); у драмі „Pro decollatione S. Ioannis“ небесному суду підпадають Ірод та Іродіяда (Рукопис публ. бібліот. в Ленінграді, польськ., Q. XIV. 8, арк. 15, — Морозовъ, „Ист. русск. театра“, 112—113). Про вплив подібних сцен, що перейшли до нас через польське посередництво, доводить існування цілої невеличкої піеси „Розмова вкратцѣ о душѣ грѣшной, судѣ принявшей от Судии справедливаго Христа Спасителя“ (Нейманъ, „Судѣ Божій надѣ душой грѣшника, южно-русская ирелигіозна драма конца XVII вѣка“, Київ. Стар. 1884 р., червень, 289 і дал.).

¹⁾ Запровадження на сцені цього сценічного ефекту цілком належить єзуїтському театрові: вже року 1597-го, в Мюнхенській драмі „Тріумф божественного Михайла“, в II-му акті грім гримить і блискавка блищить... архангол Михайло примушує тікати ідољство (Різановъ „Екскурс“, 130); у драмі, одіграній р. 1653-го в Дюсельдорфі серед грому й блискавиць з'являється Неццастя (ibid., 243); в аахенській драмі 1687 р. „Antonius Caracalla“ Італія серед грому й блискавиць одкриває імператорові Антонінові майбутні безголов'я (Bahlmann, „Jesuiten-Dramen“, 146). У Польщі, в каліській „комедії“ 1640 р. „Akt tryumfalny, albo tryumph zakonu soc. Jesu“, ч. IV сц. 3, ідољство в оборону собі вживає „luskawice pioruny“ (Різановъ, „Екскурс“, 384) і т. п. З випадками вживання цього театрального ефекту в українській шкільній драмі ми зустрінемось і далі.

Дальші сцени I акта „Царства Нат. Людскої“ являють утвір домислу та вигадки нашого драматурга, що намагавсь дати, за допомогою алегоричних осіб та картин, наочне змалювання того, що відбувалося після гріхопадіння та засудження людини, — в стилі звичайному для єзуїтських піес, що широко користувались з символічно-алегоричних постатів та дій.

Невеличка 6-а сцена переносить дію в пекло: Вулкан кує ланцюги („уготовляет вериги“) — відгомін, з одного боку, театру містерій (пекло), з другого — знайомості з античною мітологією в школі.

Неволя набиває кайдани на Натуру й одводить її до в'язниці.

В'язницю було, очевидячки, подано на сцені окремою декорацією. У 9-й сцені до цього місця ув'язнення наближаються: Милість Божа, Віра та Надія, щоб обіцяти Naturі спасіння. Навряд чи можна сумніватись, що ця в'язниця була не що інше, як відгомін ідеї чистилища, що його подавано було на сцені містерій.

Сцена 7-а відзначається ліричним характером. Музика має тут ту видатну роль, яку вона мала в драмі єзуїтській. Виступає алегорична особа — Плач Натури Людскої (порівн. Плач в 13-ій яві „Дійствія на страсти Христові“) і виконує покайний спів (соло), „ридаєть падения, изгнания своего царства райска“; після кожної строфи арії Плачу виконує свою строфу відповідь їй хор: „Ангели смутним пѣніем з небесъ соболѣзнуют“, — хор янголів містивсь, очевидячки, в „раю“, який явлено було на сцені, як у містеріях. Сцена закінчується діалогом: з'являється Благодать Божа, притишує плач, Плач простягає до неї руки, промовляючи: „Изведи из глубины слез, прийми за длани“.

Уся ця сцена плачу являє розвиток того місця в містеріях, де Адам та Єва виявляють свою скорботу про втрату райського блаженства („Mystère de la Pass.“, 13—14; Milchsack, „Egerer Fronleichnamsspiel“, 19—20). Нашому драматургові, певно, відомий був і варіант про плач Адама та Єви, що тривав 7 (вар. 15) днів по вигнанні з рая; варіант цей оброблено і в духовному вірші „Плач Адамів“ (Порівн. Н. Ф. Сумцов, „Очерки истории южно-русских апокрифических сказаний и пѣсень“, Київ, 1888, стор. 36). Обробляючи цей мотив, надав йому штучної форми арії соліста з хором, в строфах, скомпонованих за зразками та правилами шкільної піітики.

Сцена 8-а: З злорадісним реготом, з яким звичайно в містеріях вискакували з пекла демони, з'являється пекельна постать Злости і складає подяку Спонаді за зваблювання Натури Людскої, розповідаючи потім, яку радість та втіху заподіяло в пеклі вигнання Натури з раю.

Цим оповіданням про торжество в пеклі замінено сцени, які в містеріях змальовували це торжество безпосередньо: у Гребана (стор. 14) Люцифер, дізнавшись, що Сатана спокусив людину, наказує дияволам вкоронувати Сатану вогненним вінцем; в Paradeisspiel'i, що його подав Вайнгольд (стор. 313—314), існує така сама сцена торжества дияволів.

Довгий монолог Злости вщерть повний елементів, у яких виявилась шкільно-класична освіта автора, знайомість його з античною мітологією: тут виступають і Плутон, і Прозерпіна, і фурії Алепто, Мегера, Тизифона, і Орфей.

Сизиф, і Тантал і інші, — ціла низка образів, що ними антична поезія сповнила підземне царство. Картина пекла з його населенням, що розгортається в нашій піесі, — інша як та, що зустрічається в театрі містерій: до демонів та грішників, яких тільки й знав театр містерій, прилучились персонажі, знайомість з якими дали *humaniora studia*, — словник, що в алфавітному порядку перераховував і пояснював імення та речі античної старовини й мітології, являє звичайну складову частину шкільних курсів пітики та риторики.

Сцена 9-та починається монологом Одчаю, який виголошує думку, що „в раи падшая“ Натура ніколи не дістане прощення та визволення від пекельних пут. Але виступають Милість Божа, Віра та Надія, антагоністи Одчаю; Милість подає символи: Віри — хрест, Надії — котву і символи ці враз скидають ворога додолу:

Милість. Горб та знамення ваша поднесѣте,
Амалика лживаго скоро побѣдите!
(*Cadat hic Desperatio*)

Вѣра. Побѣдихом, Милости, лжива супостата!

Символічно-алегорична сцена єзуїтського стилю. В тому-ж-таки стилі й закінчення цієї яви: Милість, Віра й Надія наближаються до в'язниці, де замкнено Натуру, і примушують Натуру вірити й надіятись на звільнення; Милість подає Натурі оливну віть.

Хор, що „оглашает милосердна быти Бога над Натурою Людскою“, закінчує I акт пієси, як того й вимагала шкільна теорія драми.

Суть II-го акту — змалювання боротьби пекельних сил з Богом за людину.

У 1-ій сцені виступає знову Злість Люциперова, яку розлютило обіттування Милости Божої, що вона дала Натурі („Внидешъ до райской отчизни“); Злість висловлює певність, що:

Грѣшницу з тми ко свѣту извести не можно...
Добрѣ бо заключенна темнычними врати,
Их же и всему небу не мощно сломати...
И кто ж возможеъ адску силу сокрушити?

Злість певнісінька, що Натура з в'язниці (= чистилища?) піде не в рай, а в пекло, — і тут:

Приймет невмирающий червь, огонь негасимый,
Когда ю Люципер нашъ приймет, друг любимы...

А тимчасом, щоб ще більш згнітити Натуру, Злість хоче завдати їй, в образі жидів, у рабство єгипетське; виконати цей замір вона доручає Неволі.

Потім іде кілька сцен на сюжети з старого завіту:

У 2-й сцені дія переноситься до Єгипту. Фараон спить у своєму палаці; з'являється Фортуна й обіцяє віддати йому в неволю народ жидівський; гетьман і вельможі весело вітають Фараона, коли він прокидається (в його монолозі зустрічаємо знову античну мітологію: Нептуна, Марса, Борея, Морфея та ін.); Неволья вводить юрбу жидів, що їх єгиптяни й звязують — символічне зображення початку рабства єгипетського.

Сцена 3-я змальовує явлення Бога Мусієві в неопалимій купині; в основі лежить текст 3-го й 4-го розділів книги Исходь.

В сцені 4-й оброблено зміст таких розділів Исходу (5—14): Мусій та Аарон перед Фараоном; перетворення патериць на зміїв; Аарон загрожує Фараонові карами. Кари спадають на Єгипет; на сцені це було стилізовано та схематизовано так: Мусій та Аарон здіймають руки до неба, і небо посилає блискавицю, грім, град, гадів. Фараон одпускає жидів з рабства: з їх здіймають кайдани і вони відходять.

Ява закінчується німою сценою: Фараон кидається здоганяти жидів і потопає в морі. Важко гадати, щоб цю сцену було виконано інакше, як-найпримітивнішим способом, — може, за допомогою туманної картини: звичайно, київсько-могилянська колегія не мала такої театральної обстанови та технічних пристосувань, які дали змогу учням єзуїтської колегії у Відню року 1659-го виконати з усіма подробицями сцени переходу жидів через море та потопління єгиптян (про що див. у Резанова, „Екскурс“, 177-178).

Бачучи Злість Люциперова, що Ізраїля звільнено з рабства, казиться, загрожує новими нещастями; наставляє Смерть за Царицю над Натурою Людською. Цей монолог Злості складає 5-ту сцену.

Од 6-ої сцени маємо тільки початок: Смерть сидить на престолі і промовляє про свою всесвітню могутність. І образ Смерти, як особистої істоти, і мотив про всемогутність в устах її з'являються по страсних та великодніх драмах уже від початку XVI віку: так, в Альсфельдській містерії страсти Смерть виступає перед Лазарем, хвалиться своєю всемогутністю, а згодом закидає Лазареві за його воскресіння (Froning, „Das Drama des Mittelalters“, II, 644).

У нашій піесі Смерть оточають смертельні Гріхи, що складають їй пошану; збереглися тільки двоє перших віршів з вітання Пихи:

Пиха. Пануй, царице, на в'єк! Моя ти ест сила:
Смирай чловѣчу Натуру дозѣла, —

і на цьому місці рукопис, єдиний, що зберіг нам текст драми „Царство Нат. Люд.“ (рукопис Ніженськ. Інституту № 144), уривається. Продовження загублено, або-ж, може, ще не розшукано.

Важко вгадати, звичайно, як драма розвивалась далі. Але, міркуючи на підставі уривку, що дійшов до нас, то була чимала піеса. В тій піесі автор почасти користуючись з способів, вироблених драматургією єзуїтів, обробляв в формі великодньої драми низку мотивів старозавітної історії, а потім, міркуючи з назви піеси та прологу, мав звернутись і до мотивів новозавітних, різних моментів історії пришествя Христового на землю та хресних його мук, щоб на дії появити „вся сия како биша“. За приклад для його при такій обробці була такого-ж роду драма, що входила в склад репертуару середньовічного театру містерій, якого відгуки, вочевидьки, долетіли й до Київѣ. Отож, що-до своєї концепції, наша піеса являла християнську драму, межі й рамці якої встановили були середньовічні містерії, і в якій падіння Люциперове було інтродукцією гріхопадіння прародителів — зав'язкою, а при-

шестя Христове на землю — за найвищий пункт дії й розв'язку. Треба гадати, що й обробляючи сюжети новозавітні, автор „Царства Натури Людской“ додержувався тієї самої маніри, яку він засвоїв собі в тій частині пієси, що доховалась до нас, і відтворював на сцені події то безпосередньо, то за допомогою алегоричних осіб та дій, символів, втілень, домислів та вимислів.

Цей самий матеріал про гріх Адамів та про його наслідки і про викупну хресну смерть Спасителю, оброблено в виленьській драмі „Великий слабий від усемогутнього Лікаря уздоровлений“ („Grandis Aegrotus ab omnipotente Medico sanatus“, — див. Рѣзановъ, „Екскурсъ“, 399—400), типовий пієсі єзуїтського стилю¹⁾. Порівняння цієї пієси з драмою „Царство Натури Людской“ виявляє, що „Царство Натури Людской“, в своїй концепції, значно більшою мірою і істотніш відбиває на собі ремінісценції містерій, ніж впливи єзуїтської драми чистого стилю, що виявляються в нашій пієсі головним чином з боку зверхньої обробки матеріалу (заміна живих осіб на алегоричні та персоніфікації, сценічні прикраси та ефекти).

Для виконання „Царства Натури Людской“ автор цієї пієси рахував на постановку її на такій театральній сцені, що влаштуванням своїм мала нагадувати сцену містерій: театр мав являти кілька пунктів, чи відділів, одразу, а саме: в I акті — небо, рай земний, пекло, в'язницю (чистилище), в II акті — палац фараонів, пустелю й купину, престіл Смерти, то-що.

Той самий мотив про гріхопадіння та вибавлення роду людського хресною смертю Христовою оброблено в драмі „Свобода от вѣковъ вожделѣнная Натурѣ Людской, уже Мир грѣхами лестнѣ себѣ в работу плѣнивъ... през неповинную смерть Милости Божія тщательством Милосердія... Натурѣ дарованная“, що її виставили були на сцені студенти Київсько-Могилянської Академії року 1701-го.

Текст цієї драми, на жаль, не доховавсь або-ж його ще не розшукано; відома тільки програма, що в ній викладено огляд змісту пієси по актах та сценах²⁾; програма збереглася в рукопису Іркутської Духовної Семінарії, за яким і видав її проф. В. Резанов (Рѣзановъ. „Еще одна кievская школьная драма“, — „Извѣстія отд. рус. яз. и словесн. Имп. Академіи Наукъ“. Спб. 1908, т. XIII, кн. 3).

¹⁾ Зміст I-го акту цієї пієси такий:

Сцена 1. Неслухняність, з'ївши зажаданого овочу, накликає на рід людський Гнів та Кару Богу.

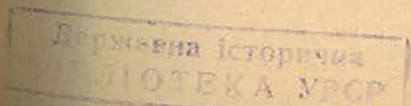
Сцена 2. Гнів і Кара мстяться за зневажену честь Богу: карають Адама вигнанням.

Сцена 3. Первостворенна людина плачучи йде на вигнання, волочучи за собою на мотузці нащадків.

Сцена 4. Падіння з мечем та іншою зброєю в руках, ладне переслідувати Адама, каже, що коритиметься Смерті й засуджує на смерть усеньке людство.

Сцена 5. Змальовується велику загибель: похід мертвих, кожен іде з ознаками своєї гідності. Хор.

²⁾ Такі програми широко вживано по виставах у шкільно-єзуїтському театрі: їх роздавали глядачам то в рукописах, то в друкованому вигляді. Відомості про колекції таких програм див. у книзі Резанова: „Школьные драмы польско-литовскихъ іезуитскихъ collegій“. Нѣжинъ, 1916.



Драма поділялася на три акти, по сім сцен у кожному, мала пролог і епілог.

Зміст пролога в програмі не зазначено. Епілог був звичайнісінького типу: дякували Богові й слухачам, а потім перепрошували за прогріхи та недолатності сценічного виконання.

Події, що виводились у пієсі, подавались головним чином за допомогою алегоричних постатей; декотрі з них — ті самі, що виводились у „Царстві Натури Людскої“ (як от: Натура Людська, Гнів Божий, Милість Божа, Смерть, Фортуна та ин.), деякі-ж — інші (Глас Божий, Любочестя, Суєта, Час, Пекло, Йовіс, Церера, Фурія та ин.); але сфера, з якої запозичено ці персонажі та сама: це або втілення абстрактних розуміннів, або образи з античної мітології. Драма „Свобода“ цілком засвоює маніру, що особливо яскраво виявлялася в єзуїтських пієсах, — змальовувати події в символічних образах та діях, замість щоб прямо та безпосередньо, реально подавати те, що символи ці визначали.

Драма починалася з того моменту, коли, після гріхопадіння прабатьків, починався суд Божий над грішниками.

1-а сцена I-го акту початком своїм виходила, очевидячки, з 9 стиха III-го розділу книги Буття: „І звернувся Господь Бог до Адама і мовив йому: Адаме, де ти?“ — і відповідала тому місцю в містеріях, де Бог удавався до Адама, кажучи: „Адаме, де ти, неслухняний?“ (У Гребана, стор. 12; в Егерської драмі, стор. 17). В нашій драмі Глас Божий починав сцену, питаючи в Натури Людської: „Гдѣ ся обрѣтаєш“.

З програми „Свободи“ не видно, як саме розвивалась далі сцена суду Божого над Натурою; кінчалась вона тим, що Натуру вдягали були в убрання помсти, Херувим діставав наказа вигнати її з раю, і Натура починала оплакувати своє падіння. „Райское преніє“ тут не відбувалось; так само, як нема його в сцені суду Божого у Гребана та в Егерській містерії.

Відтворювалась, таким чином, сцена, що одрізнялася од відповідного місця в містеріях тільки своїми алегоричними елементами.

Але далі спільних точок між містеріями і „Свободою“ немає. В композиції сцен панують вигадка та алегорія. Вигнана Натура, ридаючи, обвинувачує в своєму падінні „Произволеніє“ (Неповздержливість? сваволі?), але воно не хоче визнати себе за винне; Натура проганяє його геть і невпинно ридає (постати Плачу, що виступає в 7-ій сцені I акта „Царства Натури Людскої“ тут нема, і плаче сама Натура Людська).

До неї наближається (сц. 2) Розкіш, себ-то насолода (польск. Rozkosz, латин. Voluptas, — порівн. у Масена, „Speculum imaginum“, 159: жінка вродлива, весела, одягнена, косоока, з кривими ногами, з покаліченими руками, бліда). Розкіш не розуміє, чого саме плаче Натура. Натура питається: „Кто еси откуду?“ Розкіш говорить про свою потужність („вчисляет начало, область сласти своея“), — звичайна в давніх драмах промова особи, що виступає вперше на сцену. Натура схиляється до Розкоши (Насолоди) — і виступають сім Смертельних Гріхів (Гріх — сліпий юнак у чорному вбранні, підперезаний змією, — Масен, „Speculum“, 149); вони обіцяють Натурі коритися їй та вмовляють

визнати над собою владу Світу, від якого вона матиме „многія богатства и сласти“. Натура піддається спокусі.

Наближаються Рада і Янгол-охоронець і силуються наставити Натуру на розум, напутити її; але виступає Світ (*Mundus* — муж у довгому одязі, на голові в його золота куля земна, — Масен, „*Speculum*“, 147) з своїми супутницями — Любочестям (*Ambitio* — з підбраною сукнею, боса, з заплученими очима, в руках вінки, — Масен, „*Срес.*“, 127; в доданому до однієї польської драми спискові дієвих осіб: *Ambitio* — зелена одежа, на голові вінець (*corona*), в одній руці — берло, в другій — пав'яче перо, — Рѣзановъ, „Школьн. дѣйства“, 181) та Суетою (*Vanitas* — чванливість, — в блискучому одязі, у вінці (*corona*), в руках усякі ознаки гідности). Як звичайно, Світ „сказует свое величество и область“; супутники стверджують його слова. Натура Людська складає йому пошану, здаючись на його волю; він обіцяє їй свою ласку радіючи з того, що здобув панування над нею, і закликає Гріхи взяти участь у його радощах. Виконуючи Світ свою обіцянку Натурі, дає Фортуні наказа засіяти „златое жниво“, а Часові — зросити цю золоту ниву.

Наказ Світу заразсінько виконується: виступає Фортуна (сцена 5), як звичайно „сказует величество свое и славу со постояннем, сиде яко во вѣки ест неизмѣнна“, і засіває для Натури золоту ниву; Час (*Tempus* — дідусь у різнобарвній одежі, у вінці з усяких квіток та колосся, у правій руці тримає крилату змію з хвостом у зубах, у лівій — коло Зодіяка, — Масен, „*Speculum imaginum*“, 209), з'являючись на сцені теж із словами „о началѣ своем и вѣчности“, зрошує ниву. Нива породжує золотоголового ідола.

Натура захоплена та засліплена блиском золота, і даремне знову приступають до неї Рада (*Consilium* — дідусь з золотим ланцюгом на шиї, на якому висить серце, у правиці — книга, на лівій — сова, — Масен, „*Speculum*“, 222) та Янгол-охоронець, докоряючи та вмовляючи, „да уклонится от лжи и познает истину“. Насолода (Розкіш) жене їх геть.

В кінцевій сцені I акту Натура сидить, на знак свего тріумфу, на престолі Світу; Світ дає Церері наказа зростити квітки, кличе Фортуну та Час, які виявляють цілковиту слухняність до наказів Світу. Але тут виступає пророк Данило: він виявляє Світ і його суєтну славу та пиху і пророкує, що його царство, царство золотого кумира впаде. Світ наказує Любочестю та Суеті звязати Данила й кинути його в рів, а Натура радіє, позбувшись таким способом суворого виявника. Рада знову приступає до неї, та вона знову жене її геть. Тоді з'являється Смерть, „яряся на всю движущую тварь“, вона косить квітки, скидає золотого ідола. Натура дивується з того, що сталося, але застається при своїйому.

Другий акт починається з того, що Натура наvertsється до поганства: з'являється Юпітер („Іовѣш“) та сонм інших богів. Натура усім їм покляняється, благає допомогти. Бог посилає пророків навести її на розум, напутити її: виступає пророк Ісайя, благаючи погубити тих, хто беззаконства вчиняє, оплакуючи падіння Натури, закликаючи до сліз та жалю і небо, і землю, і всенюку твар земну. Натуру дивують зойки та ридання, що здійснюються за словом Ісайїним; вона вдається по допомогу до Юпітера. Пекло лютує.

Виступають Покірливість (*Humilitas*—діва з спущеними долі очима, з ягнятком на руках, торбою за плечима та кошиком із хлібом у руці,—Масен, „*Speculum*“ 140), Милість Божа (*Amor Divinus*—з крилами, на голові вінок, а на йому сонячне коло, у руках лук та позолочувана стріла,—Масен, „*Speculum*“, 127) і Щедробливість (Благість, *Gratia Dei*—вродлива діва, на голові золоте корона з діамантами, у правиці книжка та оливне гілля, у лівиці—золотий щит,—Масен, „*Срес.*“, 139) і силуються навернути Натуру до Бога; але вона сперечається, і тим відштовхує їх од себе.

Натура кличе Фурію (=Лютість?) та „Погнушення“ (Підлота?) і радиться як погубити Милість Божу; дорадники погоджуються на все; Пекло допомагає їм Фурія лютує; вони розшукують Милість Божу, і Натура віддає Христа на розп'яття, закидаючи Його докорами. Тоді виступає Сумління (*Conscientia*—діва вродлива на вигляд, верхній одяг білий, спідній чорний, у правиці пилка на грудях серце, яке кусає гадюка,—Масен, „*Срес.*“, 221), виявляючи Натуру; мерхнуть сонце, місяць та зорі; мертві встають з домовин; ці страшні явища жахають Натуру і вона з переляку тікає геть.

Гнів Божий (*Ira*—діва з випнутими щелепами, червоними очима, роздутими ніздрями та піднесеними плечима, дихає гнівом; огняний шолом, темна одежа, у правиці меч, у лівиці—смолоскип, що горить,—Масен, „*Specul.*“, 143) готовий зараз-таки знищити Натуру, що насмілилась забити Бога-чоловіка; Справедливість (*Justitia*—бездоганна діва, без зайвих уборів та оздоб, строга та проста, у вінку з рож, як цариця чеснот... Або: з зав'язаними очима, в золотій або блискучій одежі, з золотою дідемою на голові, з якої звішується око; у правій руці меч, у лівій—важниця,—Масен, „*Срес.*“, 143) визнає кару за заслужену.

Гнів Божий і Справедливість кличуть архангола Михайла, зав'язують йому очі, і Гнів передає йому свого меча, а Справедливість—свою важницю і велить іти вигубити усіх людей, милуючи тільки тих, за кого Милість Божа постраждала на хресті: „Проти тїх азъ изнемагаю“, каже Справедливість.

Акт закінчується сценою Милосердя та Благодати, які намагаються вмилоувити Гнів Божий, що дав наказа винищити вкупі з Натурою Людську всю твар живу; Милосердя й Благодать тричі звертаються до Гніва, благаяючи, і Гнів обіцяє знищити тільки Світ, Гріхи, поганських богів „и прочая“ і зводить на те з неба грім та блискавицю (сценічний ефект, про який говорено вже вище).

В останньому акті Натура Людська кличе на свої друзі—Гріхи, розказує їм про страх, що вона його почуває; Гріхи радять не зважати на це. З'являється Світ; йому розповідають про грім, що прогрімів, та про той страх, який це явище викликало. Світ посилає Гріх-Гнів до пекла покликати „тамо сущих“. Усіх, котрі зібралися, небо розбиває новим вибухом грому та блискавиці, жива лишається тільки Натура. Натура висловлює здивування, як то вона залишилась ціла: скрегочучи зубами з'являється Смерть і тричі робить „наскоканіє“ на Натуру. Але замаху Смерти на Натуру залишаються марні: наприкінці сцени її вже саму звязано, кинуто під ноги, прибито до Христового хреста й призначено до такої самої кари, якої зазнали вже побиті громом її друзі.

У 3-ій сцені III акту наш драматург од алегоричних образів звертається до старозаповітних прообразів: сцена являє розбурхане море, в якому серед хвиль гине корабель, що їм пливе пророк Йона; пророка будять, як-же жереб упав на його, то його кидають у море; там його проглинає кит ¹⁾).

Четверта сцена: Монолог Натури, що з одчаю ридає, клянучи день і час, „в них же рожденна и воспитанна во сиево зло dospѣ“.

Сцена п'ята: До Натури наближається Милосердя Боже, питаючись у неї, чого вона тужить ще й ремствує, та умовляє не тратити надії; умовляння мало впливають, і Милосердя покидає Натуру, „приведши сію ко моря пучинѣ“. В цю хвилину кит викидає Йону на берег; пророк, вратований Милістю Божою, подає Натурі надію на спасіння, аби тільки вона мала надію на викуплення.

Наближаються Рада та „Произволеніє“ (сц. 6.). Рада намагається заспокоїти Натуру, вину її падіння складає на „Произволеніє“. Натура запитує, де єсть Милість Божа; дізнавшись, що Милість Божа на тім місці, де Натура віддала її на розп'яття, вона знову впадає в розпач. Тоді виступає Милосердя та Янгол-охоронець, вселяють у Натуру певність, що вона спасеться і посилають її до розп'ятого на хресті Христа.

Драма закінчується сценою, як Христа кладуть у могилу: чути хор янголів; Милосердя, Янгол-охоронець, „Произволеніє“ і Сумління приводять Натуру до розп'ятого Христа, вітають янголів, що держать знаряддя страстей Христових, і ведать Натурі покласти Христа в могилу; „сія же и сердца не возбраняетъ“, — вислів, загадковий через свою неясність; він, може, визначає, що Натура ладна тепер оддати Христові своє серце, як символ палкої любови до його, що прокинулася в їй. Натура цілує хрест і Сущого на йому, а потім, при співі хора янголів, усі особи, що виступали на сцені, здіймають укупі з хреста тіло Христове і покладають його в гроб.

Виходить, драма „Свобода“ — це зразок як-найдужчого впливу, що його єзуїтський театр робив був на українські шкільні дієства. Алегорична фантастика нашої пієси, що оповила мотив про гріхопадіння та викуплення роду людського, сягає що-до свого походження до тієї сфери, до якої відносяться, напр., гільдесгеймські алегоричні драми про сотворення першої людини, про гріхопадіння та визволення (1656 р.) та „Дафніс, пастир добрий“ (1714 р.), — порівн. Рѣзановъ, „Школьн. дѣйства и театрѣ іезуитовъ“, 143, — польсько-єзуїтські драми: „Великий слабій від усемогутнього Лікаря уздоровлений“ (див. вище), „Діалог на велику п'ятницю“, з початку XVIII в., що його видав Л. Бернацький („Pamiętnik Literacki“, 1908, I—II), та інші польські драми, що їх описано в книзі В. Рѣзанова: „Школьн. дѣйства и театрѣ іезуитовъ“, стор. 159, 162, 171 і дал. Сценічні ефекти, як от грім та блискавиця, потьмарення сонця, місяця та зір, картини бурхливого моря з кораблем, що гине на йому, Йона, що його поглинув був, а далі викинув, кит, являють собою риси, властиві сцені єзуїтського театру, звідкіль, певне, їх наш драматург і перейняв.

¹⁾ Для сцени цієї, проте, не треба було надто складної обстанови, і завдання розв'язувалось досить просто, як можна гадати на підставі пояснннів, що їх дає поетика Сарбевського в розд. IV дев'ятої книги, п. 3, їх ми були навели вище, в розд. IV (див. вип. II цього видання).

Проте, є в драмі „Свобода“ риса, що не дає віднести походження нашої пієси виключно до впливу єзуїтського театру і примушує бачити тут також ще й відгомін традиційної середньовічної містерії страстей: з боку зверхнього пієса наша надто близька до алегоричних дійств єзуїтів, але внутрішній бік її, основна думка — з'ясувати події від гріхопадіння першої людини в раю аж до зняття з хреста та положення в гробі тіла Спасителевого, — ідея, що зросла на ґрунті містерії страстей, а не на ґрунті єзуїтського театру, який сам міг одержати її тільки від містерій.

До 1703 року належить великодня драма „Мудрость Предвѣчная, во едемскомъ душу разумную вертоградѣ наздавшая, самоизвольнѣ же в плѣн Ада восхищенную от погибели вѣчной ко первому раю блаженству Любве Божія дозвѣтвorenіємъ возведшая, чрезъ благороднихъ Россіи младенцовъ во училищномъ collegіумъ Кієво-Могилянскомъ стихотворнимъ сложеніємъ 1703 явствовася“.

Текст зберігсь у пізнішій копії в рукопису кінця 20-х років XVIII віку, що належав Київській Духовній Семінарії, VIII. I. 81, за описом Петрова № 258; видав Резанов у „Трудахъ Кієв. Дух. Академії“, 1912 р.

„Мудрость Предвѣчная“ починається, як звичайно, прологом. Пролог цей простішого виду: оповіщення про зміст майбутнього дійства, звернуте до глядачів з проханням бути уважними та поблажливими. На українському ґрунті поширений був тільки такий вид пролога; інші види, що їх перераховує шкільно-єзуїтська теорія, не були в ужитку у наших старих драматургів.

М. І. Петров („Кієв. искусств. литература“, стор. 96), оглядаючи зміст „Мудрости Предвѣчной“, висловився: „Пролог показує на давній звичай писати драми“; проте ми гадаємо, що в початкових словах пролога нашої драми:

Изрядное от древнихъ обрѣтено дѣло
Хотяще непремѣннѣ сохранить дѣло,—

треба бачити не вказівку на давній звичай писати драми, а думку про те, що драму утворили давні (греки): автор починає пролог тим самим твердженням, яким починались по шкільних курсах піітики наука про драматичну поезію (*Dramatica poesis a diebus festis aethnicae antiquitatis orta est*“...), — один із доводів про тісну залежність шкільних спектаклів од навчання теорії в класі.

Що-до свого завдання, драма ця належить головним чином до того циклу кївських дійств, що його становлять пієси: „Царство Нат. Люд.“ 1698 р., „Свобода“ 1701 р. і „Торжество Естества Человѣческаго“ 1706 р., про яку мова буде далі. „Мудрость Предвѣчная“ починається сотворенням людини та введенням її до раю, а кінчається положенням Христа в домовину, — відповідаючи, таким чином, що-до свого змісту середньовічній містерії страстей, на візирець „La Passion Nostre Seigneur Ihesu Christ“ А. Гребана, або-ж на візирець Егерської містерії. Дієвими особами, як і по всіх названих кївських драмах, виступають, проте, не ті персонажі, що їх виводжено в містеріях, а вигадані алегоричні постаті (*personae fictae, ideales*), втілення властивостів.

якостів, чеснот, вад, гріхів, то-що: Мудрість, Розум, Воля, Гордість, Безумство, Заздрість, Ласощі, Ненажерливість, Нечистота, Гнів, Сором, Одчай, Справедливість, Ворожнеча, Мир, Любов, Віра, Надія, й ин., що відігравали таку видатну роль в піесах єзуїтського репертуару.

У першій яві I-ої дії, що нею починається „Мудрость Предвѣчная“, оброблено біблійний мотив про сотворення людини, введення їй в рай та про заповіт не їсти забороненого овочу. За зразок для нашого драматурга правила, очевидячки, друга сцена I-го акту „Царства Нат. Люд.“; зміст, стиль тотожні, так само застосовано „луну“, так само замість реальних осіб (Бога-Отця, Адама, Єви), які виступають у відповідних сценах містерії, виводиться алегоричні постаті: Всемогутня Сила, Натура Людська, Воля, Розкіш — у Царстві Натури Людської, Мудрість, Душа, Розум і Воля — в „Мудрости Предвѣчной“. Мудрість у першому своєму монолозі коротко, самими натяками, каже про Трійцю Бога-Отця, Сина й Духа, про сотворення світу та насадження раю, що його і мала явити собою декорація („се й вертоградъ, наздати не без мене умислил“), і сюди Мудрість скликає „тварь, со-зданную отъ брєнія и духа“, що має „разума и волѣ купно дари“, — Душу, дає заповіт не їсти забороненого овочу; як можна бачити з 3-го та 4-го віршів 4-ої яви („Теку ближе, узрю ли престоль упраздненіи, іли сидий от очес ми есть утайненій?“). Душа сідає на престолі, — подібно до того, як Натура в Царстві Натури Людської; коло Душі — Розум і Воля.

Через те, що в тексті нема ремарок, не можна сказати нічого певного про зовнішній вигляд цих персонажів; Масен відповідні постаті описує так:

Мудрість (*Prudentia*) — жінка в короні, в лівиці держить берло, оповите віттю з шовковиці, у правиці — кулю; коло неї — журавель з каменем у кігтях; або: у вінку з шовковиці, у правій руці стріла, у лівій — дзеркало (*Speculum*, 242); Душа блаженна (*Anima beata*) — вродлива дівчина з прозорим покривалом на обличчі; на голові зоря з крилами (*ibid.*, 217); Розум (*Ratio*) — з щитом; на ньому змальовано діву, що загнуждала лева, на якому вона сидить і править їм (*ibid.*, 243); Воля (*Voluntas*) — сліпа дівка з крилами, у царській діядемі, з простягнутою рукою, наче-б вона чогось шукає (*ibid.*, 251).

Ява 2-а (декорація та сама) — сцена гріхопадіння в рай, стилізована за допомогою алегоричних постатів. Тої самої підхідки вжито й у Царстві Натури Людської (сц. 3 й 4), та в цій піесі обробка ближча до біблійної, а в „Мудрості“ автор вільніш поставивсь до біблійного матеріалу і, наслідуючи маніру єзуїтських алегорично-символістичних варіяцій на певну тему¹⁾, виводить Душу, яку опановують Гордість, Безумство, Заздрість, Ласощі, Ненажерливість, Нечистота й Гнів та й доводять її до падіння, спокушаючи і Волю й Розум.

Третя ява — символічно-алегорична обробка, в тому самому стилі, 7-го стиха III розділу книги Буття. Виставлено сцену Розуму, Душі й Сорому: Розум нарікає, кличе Сором і велить йому дати грішній Душі свою одєжу; вдягнуту в ризу Сорому Душу Розум жене геть, а Сором ще й примовляє, що Душа позбудеться змоги побачити рай.

¹⁾ Порівн. Рѣзановъ, „Школьн. дѣйства и театрѣ іезуитовъ“, 143—146.

У Царстві Натури Людської цей момент біблійної історії зовсім проминуто, так само, як і в „Торжестві Естества Человѣческаго“. Цікаво, що в містеріях цей момент не пропущається:

Eve. Une chose trop me desplest;
J'ay honte qu'ainsi nudz nous voye.
Adam. Oncques mes pensé n'y avoye:
Si n'est pas bel, a vrai jugier;
Prenons des fueilles de figuier,
Deux et deux les cousons ensemble,
Tres bien serviront, ce me semble,
A nostre humanité couvrir.

Icy assemblent des fueilles de figuier et en couvrent leurs natures¹⁾.

І в біблійному оповіданні, і в містеріях, і в „Царстві Натури Людської“, і, як побачимо далі, в „Торжестві Естества Человѣческаго“ — зараз-же після цього йшли сцени суду Божого та вигнання з раю. Автор „Мудрости Предвѣчної“ вставив попереду дві вигадані сцени, подавши в їх, в формі діалога алегоричних персонажів, міркування з приводу гріхопадіння.

Ява 4-а. Воля, не знайшовши Душі на її престолі, який вона бачить порожній, почувши „глас“, що вона „на испитѣ“, — нарікає; Безмірна Надія висловлює певність, що Душа безсмертна та що вона переселилась на небо, але Одчай тужить, що Душа навіки загинула, не додержавши заповіту („Царстві Нат. Люд.“). Одчай виступав за інакшої ситуації — у 9-ій сцені I-го акту).

Ява 5-а. Розум та сім чеснот — Покірливість, Неблазність, Працьовитість, Терпіння, Милосердя, Уміркованість та Гойність розмовляють про грішну Душу та про те, яким способом можна-б їй було „в первое блаженство вселити“; Розум благає Бога, нехай той, покаравши Душу за переступ, верне їй благодать.

Ява 6-а. Стилізоване оброблення сцени суду Божого після гріхопадіння, що наближається до біблійного оповідання та обробок його в містеріях²⁾ значно більш, ніж у „Царстві Нат. Люд.“³⁾; наш автор виводить тут, замість Бога, Мудрість, замість Адама та Єви — Душу; ужито одну з штучних підхідок, що їх виробила була старовинна поетика — „Луну“⁴⁾; Мудрість оддає Душу в руки Смерті, щоб одвела її до пекла.

Шоста ява одбувалася в раю. Смерть веде Душу „до адска чертога“, якого переддвер'я, очевидячки, мало бути показано тут-таки на сцені особливою декорацією, бо Смерть звертається з запитанням до „владыкѣ“ його, і Пекло зараз-таки відповідає, певне, виходячи на сцену, а потім виступають

¹⁾ G. Paris et G. Raynaud, „Le mistère de la passion d'Arnoul Greban“, стор. 12. Подібна сцена в Егерській містерії: G. Milchsack, „Egerer Fronleichnamsspiel“, стор. 16—17.

²⁾ Порівн. G. Paris et G. Raynaud, стор. 12—13; G. Milchsack, 17—19.

³⁾ Порівн. сцени 4—5 в I акті, див. Рѣзановъ, „Школьні дѣйства и театр ѣзуитовъ“, стор. 197—199.

⁴⁾ Див. Рѣзановъ, Op. cit., стор. 88—90, 108—110.

„друзи адстїи“. Ликуванням їхнього хору й закінчується I-й акт пієси. У містерїях Адам і Єва перебувають у чистилищі¹⁾; у „Царстві Нат. Люд.“ вигнану з раю Натуру Неволя одводить до „темниці“ (акт I, сц. 6), — видимо, відгомін чистилища містерїй; але в інших українських дійствах праотці застаються у пеклі; ми побачимо це в драмах: „Дїйствіє на Рождество Христово“, ява 4²⁾, „Властотворній Образъ“ М. Довгалецького, яви 3—5³⁾, „Торжество Естества Человѣческаго“, частина I, ява 2⁴⁾.

Дія друга починається штучною сценою — розумування в діалогічній формі на тему про гріхопадіння, про свободну волю людини, що мала вберегти людину від гріха. Зламання заповіді породило Ворожнечу, яка (ява 1) спершу хоче виявити протест проти того, що Бог ніби-то підступом („для зради“) Душу

На поруганіє сѣсти на престолѣ
Допусти, да изринетѣ всезлюбнѣ оттолѣ.

Коли-ж голос невидимої істоти (певне, Мудрости), відповідаючи Ворожнечі, зазначив, що Душу попереджено було заповіддю, і вона мала волю не ламати її, то Ворожнеча звертається проти Душі; але небесний „Голос“ стримує Ворожнечу: „Не твоей то власти...“ Постать Ворожнечі, що з'являється в цій сцені, від пекельної постати Злости в „Царстві Нат. Люд.“ надто відмінна (I, сц. 8; про неї див. Рѣзановъ, „Школьн. дїйства“, 201).

Виступає (ява 2) божественна Справедливість⁵⁾, говорить про своє значіння — звичайний початок промови дієвої особи, що виступає вперше, — і сповіщає, що Душу на пекельні муки засуджено; на сцену виходить викликаний Ворожнечю Гнів в озброєнні своєї сили — чоловіча постать з гострим на обидва боки мечем у руках⁶⁾; Справедливість посилає Гнів карати тих, що противляться Богові, забороняючи займати непорочних. Здається, сцена ця стоїть у звязку з явою 6-ю дії I-ої, будиши за її розвиток. У „Царстві Нат. Люд.“

¹⁾ Див. G. Paris et G. Raynaud, „La Passion d'A. Greban“, стор. 26 і дал.; Petit de Julleville, „Les Mistères“, I, 394.

²⁾ Рѣзановъ. „Памятники рус. драм. литер.“, стор. 5; порівн. його-ж „Школьн. дїйства и театр ѳеауитовъ“, стор. 118.

³⁾ Рѣзановъ. „Памятники рус. драм. литер.“, стор. 195—201; „Школьн. дїйства“, стор. 255.

⁴⁾ Рѣзановъ. „Памятники рус. драм. литер.“, стор. 43; „Школьн. дїйства“, стор. 212.

⁵⁾ У Масена („Speculum imaginum“): *Justitia virgo integra sine cultu et fuce nimio, severa et vivida, fronte rosis coronata... vel oculis velatis, aureo candidove amictu, diademate coronata aureo, unde pendeat oculus, dextra gladium, sinistra bilancem praeferat.* В якому вигляді та з якими саме атрибутами з'являлась Справедливість в драмі „Мудрость Предвѣчная“, вказівок немає; у драмі „Свобода отъ вѣковъ вождѣнная“, акт II, ява 6, фігурують і пов'язка для очей і вага (див. Рѣзановъ, „Еще одна кїевск. драма“. „Извѣстія отд. рус. яз. и слов. Академ. Наукъ“, т. XIII, кн. 3, стор. 59).

⁶⁾ У Масена, як то бачили вище, Гнів — жіноча постать: „*Ira—puella maxillis tumida, oculis rubris, naribus apertis, humerisque elatis iracundiam spirans, armata casside, flammam exhibente eidem apictam obscura veste, gladium dextra, sinistra facem accensam praeferat.* Автор „Мудрости“ допускаючи відступлення від Масена, показує, що автори, виводячи на сцену традиційні алегоричні постаті, виявляли до певної міри й самостійну творчість в тому самому стилі; порівн. Гнів у 5 яві I акта „Царства Нат. Люд.“.

(І акт, ява 5) сполучено в одній сцені мотиви Гніву Божого, суду й „райського пренія“; у драмі „Мудрость Предвѣчная“ кожен з цих мотивів оброблено в окремій сцені: Суд Божий — у 6 яві І дії, про що див. вище; Гнів Божий — у 2 яві ІІ дії, яку ми оце розглядаємо, „райское преніє“ — у 1 яві ІІІ дії, про що див. далі.

Слова, що їх промовляє Ворожнеча:

Азъ не слишаши страни противной судила,
Ижъ Душа от райскаго изгнанна предѣла
Неправедне, і т. д. —

свідчать про те, що наш автор мав на увазі можливість ввести сцену з Душею-одповідником, на вірєць 5-ої яви І-го акту „Царства Натури Людской“, де виступає Натура як відповідник, Гнів — як обвинувач, Милосердя — як оборонець.

Сцена Справедливости та Гніву Божого, подібна до тієї, яку оце розглянуто, була в драмі „Свобода отъ вѣковъ вождѣнная“, акт ІІ, сц. 6. За браком повного тексту „Свободы“, од якої залишилася сама-но програма, дослідник не має змоги ближче визначити, як ставиться „Мудрость“ до „Свободы“ в цьому пункті.

Обстановку місця, де відбувалися 1—2 яви ІІ дії нашої драми, — точно не визначено. Декорація 3-ої яви мала являти пекло. Як саме виявлено обстановку пекла, можна бачити з того місця в поетиці М. К. Сарбевського, де описано шкільно-єзуїтську сцену (книга 9, розділ V)¹⁾.

У відповідних сценах „Царства Натури Людской“ (І, сц. 6—7), як ми вже були бачили вище, дія така: Вулкан кує кайдани, Неволья заковує Натуру, Плач співає покайний спів; у „Мудрості“ дію спрощено до однієї тільки арії Душі, що страждає в пеклі, жахається муки та благає в Бога допомоги.

Далі йде (ява 4) сцена ликування пекельних сил — демонів Безуму, Гордошів, то-що; подібні-ж сцени пекельного тріумфу виводились у відповідних місцях в містеріях (див. Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 201); в „Царстві Натури Людской“ (І, ява 8) дію заступлено оповіданням Злости. На виклик демонів виступає Смерть; вона характеризує свою потужність — звичайний, тільки коротший монолог (порівн. у „Комедії на Рождество Христово“ Тихонравовъ, „Рус. драм. произв.“, І, 344; у „Царстві Натури Людской“ ІІ, ява 6; Рѣзановъ, „Памятники рус. драм. литер.“, 164—166; у „Торжествѣ Естества Человѣческаго“, *ibid.*, стор. 66—68). Демони кажуть, що як-найкраще послужитимуть Смерті.

Ява 5 — відгомін і розвиток сцени, що теж мала місце в містеріях, а саме плачу Адама та Єви (див. Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 200—201). У нашій драмі виведено одчай і плач Розума за падінням Душі, а також плач та ремствування Волі, що допустила Душу до падіння; обое покладають віддатися Смерті й тим силам, „иже Душу взяша“, — оригінальний

¹⁾ Див. в розд. ІV, 2-го випуску цього видання.

домисел, що ніде більш не трапляється: порівн. плач у „Царстві Натури Людскої“, І, сц. 7. (Рѣзановъ, „Памятники“, стор. 140 і додатки до цього випуску), плач у „Торжестві Естества“, ч. І, ява 3 (ibid., стор. 43 й далші).

Ява 6 — скорбна пісня хору про те, що Душа втратила райське блаженство. Цим хором, здається, повинна була-б закінчуватися, згідно з теорією та зразками, II дія „Мудрости“. А втім наш драматург зажадав закінчити II акт сценою (ява 7), якої сенс відповідає кінцевій сцені I акта „Царства Натури Людскої“: подати надію на спасіння Душі; він виводить Мир, який каже, що Ворожнеча уже вдруге „колѣблетъ Сіономъ“: вперше — коли вона викликала повстання загорділих янголів, яких він, Мир, і скинув у безодню, запроваджуючи мир на небі; а вдруге — коли вона спокусила Душу зламати заповідь Божу. Розум і Воля благають Мир уратувати Душу, що її занапастив демон Ворожнечі: Мир обіцяє її обороняти.

Кінцева сцена II дії драми сенсом своїм найближче підходить до початку наступного акта: в 1-ій яві III дії Мудрість сидить на престолі, до неї приступають Мир з Вірою та Надією і просять помиловати Душу; Справедливість заперечує це і кличе Гнів Божий. Гнів виголошує суворий монолог проти грішної Душі; тоді Любов висловлює рішучість постраждати за Душу на хресті. Отже, сцена становить варіант „райського пренія“, досить близький до обробок його в містеріях (порівн. Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 198).

Що Любов спасти Душу хоче, це викликає лютість у Ворожнечі, і вона виступає в наступній сцені (ява 2). Монолог Ворожнечі — переробка з монологу Злості Люциперової в 3-ій сцені I акта „Царства Натури Людскої“:

„Царство Натуры Людскої“:
 Что аз? От кого приидох, кое ми есть дѣло?
 Лютим всѣх злостей огнем гору, киплю зѣло.
 Свою же да угащу чужимъ плачем жажду,
 Вибухаю на землю злохитрую вражду.
 Засѣваю на сердцахъ жестокии твари,
 Плевели, родящиіи гнѣвотворни сvari, і т. д.¹⁾

„Мудрость Предвѣчная“:
 Что аз? От кого приидох? Кое мнѣ ест дѣло?
 Лютих всѣх бѣд злих огнемъ гору, киплю
 зѣло!
 Аз есмь, аз есмь котрую нарицают Вражду,
 Аз чужим плачемъ, слезми чашу мою жажду,
 Засѣваю на многихъ жестокиє твари,
 Плевели, родящиіи гнѣвотворни сvari, і т. д.

Монолог цей становить собою відгомін тих сцен лютости дияволів у пеклі перед появою Христовою на землю, що їх ми маємо в містеріях: див. напр., „Mystère de la Passion d'Arnoul Greban“ (publ. par G. Paris et G. Raynaud), стор. 47 і дал.

Ворожнеча кличе Безум; вони радяться, як погубити Любов; Двоєдушність пропонує зрадити Любов. Сцена дає алегоричну стилізацію евангельських подій: змальовується, як старшини юдейські радяться, щоб погубити Христа. Двоєдушність відіграє ролю юди-зрадника.

¹⁾ Див. додаток до цього випуску; порівн. Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 197.

Шкільно-езуїтські великодні драми не відтворюють євангельські мотиви з цього боку „Мудрость Предвѣчную“, як і „Царство Натуры Людской“ та „Торжество Естества Человѣческаго“ треба рівняти з містеріями, бо ці пієси становлять собою відгомін містерій на українському ґрунті. Мотиви про на раду старшин та зрадництво Юди оброблено у А. Гребана²⁾, в Егерській містерії³⁾, в Гейдельберзькій драмі страстей⁴⁾, в польських великодніх драмах типу містерій⁵⁾.

Ява 3-я. Обробка євангельської сцени у Гефсиманському саду: Любов молиться, обливаючись кривавим потом; наближається Двоєдушність⁶⁾, цілує Любов і віддає її воїнам, щоб одвести до Безуму. Довгі промови, що їх він голошують Двоєдушність і Любов, подекуди засновано на євангельському тексті: „Твори воскорѣ, еже хоцещи творити“, „Сего ради радуйся, Любов, вождельнна“, „Лучше би не родитис тебѣ, отче лести“. У містеріях сцену у Гефсиманському саду оброблено у А. Гребана (стор. 242—249), в Гейдельберзькій великодній драмі (стор. 168 і дал.), в Егерській містерії (стор. 157 дал.), в тирольських містеріях⁷⁾, в польських драмах⁸⁾.

Ява 4-а оброблює сюжет суду над Христом у первосвящеників Анни та Кайафи (Єванг. од Матвія. XXVII, 57—68; Луки XXI, 54—71; Марка XIV, 53—65; Іоана XVIII, 13—24): воїни приводять Любов на суд Безуму (=первосвященики); Безум разом з Гріхами (=члени синедріону) засуджують Любов на страту й передають її воїнам; воїни б'ють Любов ще й глузують із неї. Безум одсилає Любов до Лицемірства (=Пілат). Ті самі мотиви оброблено в містеріях—у А. Гребана (стор. 253—254, 271—276, 279), в Егерській містерії (стор. 171—179), в Гейдельберзькій (стор. 176—179, 181—182), тирольських (Wackernell, стор. 65—73) та в польських (Резановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 152, 153, 155).

Далі, ява 5-а змальовує Христа на суді в Пілата (Євангелія од Матвія XXVII, 11—14; Марка XV, 1—6; Луки XXIII, 1—7; Іоана XVIII, 28—38). Воїни приводять Любов на суд до Лицемірства; допит свідків; Лицемірство одсилає Любов до Зарозумілості (=Ірода). Порівн. у А. Гребана, стор. 279—289; Егерській містерії, 179—181; Гейдельберзька драма, 201—203; тирольськ. містер., 81—93; польські драми—Резановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 152, 153, 155.

В яві 6-й оброблено 5—12 стихів XXIII розділу євангелії від Луки. Любов на суді у Зарозумілості—Ірода. Зарозумілість сидить на царському престолі; у тирольських містеріях (Wackernell, стор. 94) Ірод зветься

¹⁾ Див. Резановъ, „Школьные дѣйства и театръ иезуитовъ“, стор. 143—146, 155—158.

²⁾ G. Paris et G. Raynaud, стор. 224—226, 229—230, 240.

³⁾ Milchsack „Egerer Fronleichnamsspiel“, стор. 125—130.

⁴⁾ Milchsack „Heidelberger Passionsspiel“, стор. 135—140.

⁵⁾ Резановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 151, 152, 154.

⁶⁾ „Двоєдушність грає ролю Пілата, а Безум—Ірода“ у М. І Петрова (Труды Киев. Дух. Акад. 1909 р. липень—серпень, стор. 370; окреме видання, стор. 99)—помилка.

⁷⁾ J. E. Wackernell, „Altdeutsche Passionsspiele aus Tirol“. Graz, 1897, стор. 51 і дал.

⁸⁾ Резановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 151, 152, 155.

„König“, так само і в Егерській (стор. 181) та в Гейдельберзькій (стор. 205) містеріях. Зарозумілість вимагає, нехай Любов „знаменіє“ сотворить:

Сотвори знаменіє, еже ти возможно,
Слишах бо ты творящу ония неложно!..
Сотвори без боязни или здѣ, ли въ морѣ,
Аще ли стидишишь, твори въ моемъ дворѣ ¹⁾...

Любов не відповідає. Зарозумілість велить удягти її в ясну ризу й одвести знову до Лицемірства. Така саме сцена і у А. Гребана (стор. 290—293), в Гейдельберзькій великодній драмі (Milchsack, 205—206), в Егерській містерії (Milchsack, 181—185), у тирольських містеріях (Wackernell, 95—101), у польських драмах (Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, 152, 153, 155). Воїнів виведено в „Мудрості“, так само, як і в містеріях.

Сцена 7-а теж сягає, що-до джерела, до євангельського тексту (Матв. XXVII, 24—26, XXVI, 27—30; Марка XV, 15—19; Луки XXIII, 23—25; Іоана XIX, 1—16), з яким в багатьох місцях збігається, а також до містерій, що дали зразок для драматичної обробки. Любов-Христос знову перед Лицемірством-Пілатом; з'являються Безум та Ворожнеча—первосвященники та книжники юдейські; Лицемірство, здаючись на вимоги, віддає Любов їм до рук; Любов удягають у багрянницю та терновий вінець, бичують коло стовпа кам'яного. Порівн. сцени у А. Гребана (стор. 302—303, 308—309, 312—314), в тирольських містеріях (Wackernell, 106—109, 114—121), в Егерській містерії (100—203), в Гейдельберзькій (стор. 207—210, 216—221) та в польських драмах (Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, 152, 153, 155).

Далі наш драматург удається до алегорично-символічних домислів та варіацій в стилі єзуїтських вистав. Ява 8-а: Мир, з плачем та голосінням, шукає Любов; Воля й Розум силуються заспокоїти його; Янгол показує Любов, що мучиться коло стовпа; Мир знову голосить; Любов розважає його. Але вигадка не належить цілком авторові „Мудрости Предвѣчної“: плачущий Мир

¹⁾ У А. Гребана (стор. 290—292):

Herode.

В тирольських містеріях (Wackernell, 96—98):

Herodes dicit: Ist das Jhesus, der grosse man,

Der so grosse wunder hat getan?..

Jhesus, lieber, thwe mir schein

Ain tayl der tzaychen dein...

Lieber, lass mich ain tzaichen sechen,

Der doch manigs von dir ist geschehen...

Est ce Jhesus de Nazareth,
qui fait tant de signes si grans?..
Ça, Jhesus, que ne repons tu?
tu dois avoir en toy grant honte:
est il vray ce qu'on nous raconte
de ton fait et de tes merites?..
Mes fait devant moy signe aucum:
il me suffit seulement d'ung...

В Егерській містерії (Milchsack, 182—183):

Herodes vocat: Jhesum ad se.

Sag an, Jhesus gut,

Bistu der, der so vil zeichen thut?..

Nun las ein zeichen vor mir geschehen...

Thue for mir ein zeichen,

So wirstu von mir nimer weichen...

примушує згадати за плачучих жінок у містеріях: див. у А. Гребана стор. 314—315, в Гейдельберзькій драмі стор. 231, в Егерській містерії, стор. 220—221, в Тирольських містеріях стор. 129—131, в польських драмах Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 152, 153.

Ява 9-а — стилізована сцена розп'яття Христового та перемоги над клом: виступає Ворожнеча і в велесловному монолозі висловлює намір розп'яти Любов та й кличе для того воїнів, що й приносять хреста; відбувається розп'яття:

На семь ложі уснути желаю,
Рудѣ, новѣ и главу мою протираю,

каже Любов, — і вмирає, щоб уратувати Душу. Сцену закінчується хором „Жителей адских“, який сповіщає, що Душу од їх одбирається, бо хресні гвіздки та спис Любови руйнують пекло, браму його зруйновано, мури впали; до цього хору зведено в „Мудрості“ обробку епізоду про зшествя Христа до пекла, — епізоду, що займав показне місце в містеріях французьких і німецьких і в польських драмах та що стався за основу цілих піс у чехів та й на українському ґрунті („Слово о збуреню пекла“), — про що див. у книзі Рѣзанова, „Школьные дѣйства“, стор. 228—233.

Містерію А. Гребана закінчує „*moralité finable*“: чотири Чесноти — Мудрість та Істина, Правосуддя та Мир, — що протягом цілої драми, з „райської пренія“ почавши, усенький час змагалися за людину, обмінюються поцілунками, примир'я, бо Правосуддя задоволено з хресної смерті Сина Божого за гріх людини; як дієві особи виступають: Dieu, Sapience, Justice, Misericorde, Verité, Paix¹⁾. У німецьких містеріях цієї алегоричної сцени немає. Нахил до алегоричних постатів привів українського драматурга, автора „Мудрости Преподобної“, до утворення, наприкінці своєї пієси, сцени, що багато де-в-чому нагадує „*moralité finable*“ у А. Гребана. Та вона має в собі, відповідно до обставин і власні домисли авторів, що більш-менш самостійно розробив закінчення своєї великодньої драми: у 10-й яві виступає Мудрість, промовляє про клопоти Божий про сотворення світу, про Душу, про її гріх та засудження, про вільну жертву Любові, і питається в Справедливості, чи-ж задоволена вона; Справедливість задоволена і згоджується, щоб Душу повернуто було до Раю²⁾. Кличуть Мир і розважають його, з'ясовуючи значіння хресної смерті Любові. Кличуть Розум та Волю, оповіщають і їм про спасіння Душі. Кличуть Віру та Надію, щоб зняти Любов із хреста й покласти тіло її в гробовину. Віра та Надія з'являються в чорному вбранні. Віра з хресто-

¹⁾ G. Paris et G. Raynaud, стор. 447—451.

²⁾ У А. Гребана Justice, на запитання Бога-Отця, чи вдоволена вона, відповідає:

Hault juge, je me tien contente
de cuer, de pensee et de bouche,
et en tant que l'offence touche
qu'Adam, premier homme, commist
quand la pomme en sa bouche mist,
je croy bien qu'il y eust grant faulte,
mes j'ay repparence si haulte,

Надія з котвою. Хор співає. Тіло Любови здіймають з хреста та кладуть у домовину. Мудрість пророкує воскресіння. Любові дають лобзання, — тим драма й закінчується, так само, як тим самим моментом закінчувались і „Дійствие на страсти Христовы списанное“, і „Свобода отъ вѣковъ вожделѣнная“, і декотрі західні містерії¹⁾ і декотрі польські драми²⁾.

Звичайний епілог, що їм закінчується виставу, розкриває алегорію драми:

Вѣра, Надежда

Опрятоша во Любѣ Ісусово тѣло, —

і прохає пробачити помилки виконавцям пієси.

Подана аналіза драми „Мудрость Предвѣчная“ свідчить, що одні з елементів, які увиходять до складу пієси, сягають, що-до свого походження, до театру містерій: такий, передовсім, самий зміст драми; в ній оброблено тему про гріхопадіння та спасіння роду людського на взірць містерій страстей; така й ціла низка деталей, що являють відгуки містерій; інші елементи нашої драми сягають, як до свого перводжерела, до поетики та театру єзуїтів: це стосується до зовнішнього боку пієси, як от поділ на дії та яви, заміна реальних дієвих осіб алегоричними постатями з символічними атрибутами, уживання сценічних ефектів, як от „луна“, нарешті влаштування самої сцени. Отже, „Мудрость Предвѣчная“, як і „Царство Нат. Люд.“ та „Торжество Естества Человѣческаго“, до якого ми оце маємо звернутися, являє зразок своєрідного злиття, чергування та перебою відгуків на українському ґрунті двох течій європейської драми — театру містерій і єзуїтського театру, що стали відомі на Україні завдяки польському посередництву.

Визначне місце в групі великодніх драм, — найзначніших обсягом та найкраще оброблених, на складання яких драматурги, видимо, віддали багацько сили та енергії, — належить великій пієсі: „Торжество Естества Человѣческаго, прежде снѣдію завѣщаннаго древа умореннаго, нынѣ же смертію Христовою оживотвореннаго“, що виставлено її було на сцені в залі Київської Духовної Академії на-весні 1706 року.

Текст цієї драми заховавсь у рукопису бібліотеки Ніженського Інституту № 145; видано в книзі Рѣзанова, „Памятники русской драматической литературы“, стор. 33 і дал.

Пієсу поділено на три частині. Частина I починається прологом. Пролог оцей розказує зміст майбутнього видовища (гріхопадіння людини в раю та визволення її з пекельної в'язниці хресною смертю та воскресінням Христовим) та вдається до слухачів, нехай вони, слухачі отії, уважні будуть. Це найпростіший та найуживаніший вид пролога.

tant precieuse a regarder
que je n'oze plus demander
et n'argue plus de meffait...
(G. Paris et Raynaud, стор. 448).

¹⁾ Напр., Цукмантельська драма страстей; див. Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 142.

²⁾ Рѣзановъ, „Школьные дѣйства“, стор. 152.

Далі йде низка яв; на початку кожної з їх — коротко формулюється її зміст.

Ява I змальовує гріхопадіння перших людей. Спосіб змальовувати подію той самий, що ми були бачили в драмах „Царство Нат. Люд.“, „Свобода от вѣковъ вождѣнная Натурѣ Людской“, „Мудрость Предвѣчная“: виведення не живих людей, а персоніфікації, алегоричні постаті. Виступає та самісінька постать — *Natura Humana*, Натура Людська; її в цій драмі названо „Естествомъ Человѣческимъ“; Сцену й починає її монолог. Як і в „Царстві Нат. Люд.“, постать ця спершу з'являється в царському вбранні:

Царица всемошная есмь окрестна свѣта:
Царскимъ вѣнцемъ вѣнча Богъ мя в Едемѣ прекрасно,
Свѣтлою одеждою одѣя мя ясно,
Гривну на вию мою возложи предрагу,
Даде в десницу скипетръ, даде перстень згатий...

Естество говорить про свою владу на землі, про своє раювання:

Все видимо на земли мнѣ ест покоренно...
Подобнимъ Создателя образомъ почтенна,
Мало, что отъ Ангеловъ естемъ умаленна...
Что хочу в Едемѣ вся ми невозбранна,
Отъ всѣхъ древесъ снѣдаю плода преизбранна.

В цю хвилину з неба чути голос, що дає заповідь не вкушати овочів дерева пізнання добра та зла і загрожує за неслухнянство смертю та пеклом.

Естество скоряється, але жалкує, що не скуштувало того овочу перш, як було наказано:

Безумно азъ сотворихъ предъ завѣщаниемъ,
Что не вкусихъ: спиталъ бимъ моимъ познаниемъ..
Скорблю, скорблю дозѣла, но трепещу гласа,
Да не приму за дерзость смертнаго ужаса.

Ласощі і Неповздержливість спокушають Естество, і сцена закінчується вкушеннямъ наказаного овочу, що його подає Неповздержливість:

Принесохомъ вождѣнный плодъ достоинъ вкуса —
Яждь радостно, госпоже, безъ всяка примуса.

Ця перша ява являє собою схему біблійної сцени гріхопадіння перших людей, що виставлялася в містеріях, але тут її оброблено инакше.

Сцени 2-ої та 3-ої яв нашої пієси заступили собою „райское преніє“ заховуючи тільки слабкий відгомін цього „пренія“. Склад дієвих осіб, що виступали в найдавніших обробках „райского пренія“, як от містерія А. Гребані, помалу мінявся; у драмі „Торжество Естества Человѣческаго“ з усіх учасників „райского пренія“ зосталась одна тільки постать — Справедливість (*Justitia*). Ідею „пренія“ в цій драмі забуто, і сцени розвиваються зовсім в іншому напрямку. Ревність Божа (= Гнів Божий у „Царстві Нат. Люд.“) спод

щає про заподіяний злочин і кличе Справедливість. Справедливість зважає на вазі правосуддя провину Єстества. Тоді виступає Відомста:

Пойду, пойду яростно, преступницу тую
Продамъ князю тми адску на муку страшную!

Далі іде сцена суду Божого над грішною людиною. Сцену цю докладно розробив за біблією, напр., А. Гребан („Mystère de la passion“, 12—14); але в нашій піесі її скорочено як-найбільше. Відомста кличе Єстество до відповідальности:

Гдѣ еси, окаянна? Что ся не являешь?

Єстество відгукується з раю:

Крию ся, иж мя гласомъ жестоким глашаешь.
Отмщеніе. Кто ти повелѣ завѣтъ Бога разорити?
Єстество. Невоздержание ми тѣ даде совѣти.

Відомста одбирає в Єстества відзнаки царської гідности — вінець, берло, перстень, виганяє його з раю й віддає „князю тми“, який зараз-таки велить забити Єстество в кайдани. Очевидячки, пекло, царство „князя тми“, було показане на сцені.

Одчай Єстества кляне (ява 3) день і годину, коли Єстество здобуло життя, і хоче заподіяти сам собі смерть. Плач гірко ридає. Чути спів янголів, що розважають Плач та Одчай. З неба з'являються Надія й Благодать. Надія обіцяє Єстеству визволення та спасіння. Благодать і собі запевнює Плач у тім, що його надії на це марні не будуть. Очевидячки, сцена, що на ній виконувано „Торжество Єстества Человѣческаго“, мала й третій відділ містеріальної сцени, — небо, де був хор янголів і звідкіля сходили Надія та Благодать.

Ява 3-я нашої піеси являє варіант 7-ої та 9-ої сцен „Царства Натури Людской“. Те значіння, яке має в цій яві музично-вокальний елемент (хор янголів), свідчить про вплив єзуїтського театру.

За біблією, обітування Боже про визволення здійснилося не зразу: здійснення його одкладено було на п'ять тисяч літ. Старозаповітні прообрази мали підготувати людей до прийняття Спасителя. Отож, автори містерій з такого погляду середньовічних богословів уважливо й докладно опрацьовували сюжети з старого заповіту, що мали значіння таких прообразів: напр., історію Аврама, Йосипа¹⁾. Автор драми „Торжество Єстества Человѣческаго“ був тієї-ж самої думки; він заводить до своєї піеси прообрази Христа, — епізоди, як Аврам жертвував Ісака (ява 4) та брати продавали Йосипа (яви 5 й 6).

Мотиви про Ісака та Йосипа були улюблені мотиви теж і в єзуїтських драматургів²⁾. В нашій піесі мотиви ці оброблено просто та нештучно, і вони зовсім не нагадують єзуїтського театру; отже це, а також і те місце та значіння, яке мають ці сцени в загальній композиції „Торження Єстества Человѣческаго“, приневолює шукати в нашій драмі відгомонів театру містерій.

¹⁾ Petit de Julleville, „Les Mystères“, I, 208—209.

²⁾ В. И. Рѣзановъ, „Экскуръ въ область театра іезуитовъ“, стор. 337, 341—344, 66 і дал., 141 і дал., 200 і дал., 236, 434 і дал. В Мюнхенській Staats-Bibliothek зберігається низка програм єзуїтських піес про Аврама та Йосипа, як от Periochae, Bavar, 2197, том I, №№ 2, 3, 4, 5, том III, №№ 37—45.



Ява 4-а починається монологом Аврама (в цьому монолозі позначається ще певна шкільна штучність). Він міркує про те, що міг-би він принести Богові на жертву:

Аще бым принесть Тебѣ от скотовъ даръ нѣкій,
Твоя суть скоти...
Виноградния жертви никако требуешъ,
Ибо тому благодать от Себе даруешъ, і т. д.

Не потрапивши він обрати достойну жертву, прохає Бога, нехай той сам призначить її, ба навіть пропонує за жертву самого себе.

Голос Божий з неба вимагає в жертву Ісака; Аврам скоряється, і діалог розвивається надзвичайно хутко, точніше — позначаються тільки найголовніші моменти цього розвитку: Аврам прикликає рабів, кличе Ісака, дає йому нести дрова та вогонь. Вони рушають у дорогу. Ісак не розуміє, де тварина на жертву. Аврам сповіщає сина про волю Божу. Ісак кладе дрова, схиляє голову під ножа. Янгол з неба спиняє руку Аврамову, передає Божі обіттування, і зворушений Аврам падає ниць:

Передъ Величествомъ Твоимъ упадаю, Боже, etc.

Таку простість, короткість та хуткість розвитку ми постерегаємо, наприклад, в Егерській великодній містерії (Milchsack, „Egerer Fronleichnamsspiel“ 28—30; Рєзановъ, „Школьные дѣйства“, 214—215). В іншому стилію мотив цей оброблено в єзуїтській піесі: янгол передає Аврамові наказ Божий принести Ісака на жертву; Природа і Любов до Бога розпочинають змагання про те, кого з їх послухається Аврам; перемагає Любов до Бога; Хороба та Забивство похваляються своєю потужністю; Смерть посилає до Аврама Забивство з мечем умовити його, нехай він уб'є сина, а сама замовляє для себе Вулканові нову косу; двоє рабів базикають проміж себе про шкідливу вдачу старих людей; Аврам, потаєнці від Сарі, рушає в дорогу з Ісаком та двома рабами; Ісак гадає, що вони йдуть до Лота, і Аврам, поки-що, не перекончує йому; за ними йде хор Чеснот („Abraham et Isaak“, tragico-comédie exhibita a studiosa juventute Rottenburgensi ad Niccarum... 1652, — *Periocha actionum* Мюнхен. Staats-Bibliothek, Bavar, 2197, t. I, № 5). В містерії-ж і драмі „Торжество Естества Человѣческаго“ сцени ці безпосередньо близькі до св. письма.

Так само хутко розвиваються події з історії Йосипа в 5-й та 6-й явах, де брати продають Йосипа — прообраз того, як Юда зрадив Христа за 30 сріблеників. Оброблено ці сцени простенько та нештучно; цим наша піеса відрізняється від обробок єзуїтських, наближаючись до містерій.

Наводжу, щоб порівняти, відповідну сцену з Гейдельберзької драми страстей:

Йосип, що його батько вирядив був до братів, наближається, його бачать брати, і Левій каже:

Погляньте, ось іде сновидця.
Скористуймося ми цим часом
Та вкиньмо в рив старий його,
А потім батькові ми скажем,
Що люті звіри розірвали...

Рувім відповідає:

Послухайтесь мене, братове любі,
Не погубімо ми його душі,
Не забуваймо — він нам єднокровний...

Йосип уклоняється братам; вони зараз-таки хапають його і роздягають,

і Левій каже:

Ти, Йосипе, був сон свій зрозумів невірно, і т. д.

Брати ведуть Йосипа до ями та й спихають його туди. Він каже:

О, Боже, поможи мені, бідасі,
Май жаль до мене.

Брати сідають обідати. Наближаються ізмаїльтяни. Юда:

Погляньте, браття, он ідуть ізмаїльтяни,
Простують до Єгипту торгувати.
Яка користь нам буде,
Як брат наш так загине?..
Гадаю, буде ліпше й корисніше
Продать його ізмаїльтянам...

Йосипа витягають з цистерни і приводять до купців. Юда:

Хлопчина довго буде жити,
Чи хочете його купити?

Купець дає за його 30 пфенігів. Юда погоджується. Купець дає гроші:

Отже, усе як-найкраще:
Ось трицять шелягів, усі добрящі..

Юда переглядає гроші та й каже до купців:

Щасливої-ж дороги вам,
Та й забирайте хлопця...

Потім брати вмазують кров'ю зняту з Йосипа одержу й приносять її до батька. Юда:

Мій найдорожчий батеньку, Якове,
Одержу цюю ми знайшли.
На власні очі можеш бачить,
Чи вона з сина твого, а чи ні.

Яків бере одержу, розглядає її й каже:

Тепер я бачу добре,
Що то одержу з Йосипа, могого сина;
Тепер я знаю добре,
Що лютий звір його десь розірвав.

(Milchsack, „Heidelberger Passionsspiel“, 130 — 134).

У єзуїтів обробка значно штучніша; наводимо початок трагедії патера Леже (Le Jay): „Йосип що його брати продали“, 1698 року:

Рувім спить на траві, бачить уві сні, що брати хочуть убити Йосипа; він скрикує, просинається. Брати розпитуються, що то йому примарилось, і покла-

дають вчинити те в-яві, що Рувім бачив уві сні. Дан сповіщає, що він бачив з горбка, що до них іде Йосип, сам; Рувім повстає проти заміру братів, умовляє їх, вимагає їхньої згоди вкинути Йосипа в цистерну. Брати ховаються, щоб засісти Йосипа та вхопити його, як він прийде... Йосип приходить, лякається, не бачучи нікого з братів; голосно кличе їх. Симеон та Леві надходять. Йосип радіє, що тепер він безпечний од диких звірів. Але брати люто кажуть йому, що вони тепер для його небезпечніші, і т. д. (Резанов, „Екскурсь в область театра іезуитов“, стор. 66 і дал.).

Драма „Торжество Естества Человѣческаго“ оброблює мотиви про Йосипа так само просто і в такій самій безпосередній залежності від тексту св. письма, як то постерегаємо в містеріях:

Брати здалека бачуть, як до їх іде Йосип. Один з їх (ймення зовсім не названо) нагадує іншим про ті сни, що їх бачив Йосип, і прокидає в братів залість. Другий пропонує поміркувати, що зробити з Йосипом; третій і четвертий пропонують убити його, п'ятий — віддати на голодну смерть, покинувши блукати в лісі, шостий — укинути в глибокий рів, а тоді продати в рабство на чужину. Йосип підходить, вітає братів. Вони зустрічають його лютими словами, погрозами. Йосип лагідно відказує:

Аще юнѣ есмь, но готов з рукъ ваших умрѣти:
Вѣмъ, что коса младие посѣкаетъ цвѣти.

Його вкидають у рів. Надходять ізмаїльські купці. Брати пропонують їм купити в їх хлопця, витягають Йосипа з рову та й показують його купцям:

Имѣши отрока видомъ доброзрачна,
Юна, здрава, зъ возрасту доселѣ безбрачна.

Торг кінчається хутко, і купці забирають Йосипа з собою. Брати лагодяться нести до батька покривавлену Йосипову одежу. Дія переноситься в дім до Якова. Сліпий дідусь журиться, що не бачить світла сонячного, не бачить своїх діточок. З'являються сини. Яків питається за Йосипа. Йому подають геть пошматовану та скривавлену Йосипову одежу. Яків плаче ще й жалісно голосить.

Драматично опрацьовані мотиви про Авраама чи, там, Йосипа популярні були й у Польщі. Звідти за їх довідалися були й українські драматурги (порівн. Windakiewicz, „Teatr ludowy w dawnej Polsce“, 119: „Жертва Авраамова“ М. Reja, „Żywot Józefa“).

Починаючи автор „Торжества Естества Человѣческаго“ од дальшої (7-ої) яви, змальовує, як обіцянки та прообрази про те, що Христос рід людський визволить, здійснилися.

Виступає (ява 7-а) алегорична постать у стилі езуїтського театру: Милість Божа (= Miłość Boska, Amor Divinus) з знаряддями мук Христових у руках — хрестом, терновим вінцем, то-що.

В езуїтському театрі раз-у-раз виношувано на сцену отее знаряддя, як символічні атрибути (порівн. Резанов, „Екскурсь“, стор. 118, 119; його ж „Школьныя дѣйства“, 178—179; Windakiewicz, „Teatr ludowy“, 50, 58, 61, 105). Звідси ця підхідка дістається і до української шкільної драми.

У цій яві нашої пієси не янголи, як це було звичайно на виставах у єзуїтів, виносять на сцену оте катівське знаряддя, а сама-таки Милість Божа, що в образі її втілювано Христа. Виступаючи Милість Божа, каже:

Милосердіе от горня Сиону
Во мир мя посла спасти ону, —

(себ-то Натуру Человѣческую, Естество, що перебуває в пеклі), — вислів, що в ньому знати відгомін „райского пренія“, що закінчувалося перемогою Милосердя та рішенням послати в світ Спасителя. Милість Божа в своєму монолозі, що заповняє собою всенюку 7-му яву, говорить про майбутні вильвольні муки і каже, що вона ладна постраждати ще й померти на хресті:

За дерзость на плод завѣщанный десници
Восприиму на ся тяжкия пленици;
Во мѣсто древа, в Едемѣ снѣденна,
Рука мнѣ будет к древу пригвожденна...
Дам моя плещи, нозѣ поорати,
Плоти состави велю раздирати...
Плюющим на мя дам твар невозбранно,
Заушающим и бьющим ранно
Ни единого изреку отвѣта...
Острый сей вѣнецъ возложу на главу...
Послѣжде древу дамъ ся пригвоздити,
На крестѣ животъ зволю совершити.

Цей монолог про майбутні страждання заступив собою в нашій драмі тую довжелезну низку картин та сцен мук Христових, що розгорталася була перед глядачем у західньо-європейських та польських містеріях страстей. Отака підхідка — заступати дію мовою (це бачимо ми ще й по інших драмах наших) з'явивсь, річ ясна, підо впливом не чого иншого, а тільки єзуїтських вистав, у їх-бо вона трапляється таки частенько.

Автор „Торжества Естества Человѣческаго“ поспішавсь, минаючи ції сцени, перенести місце дії на Голготу; він вкладає в уста Милості отакі слова, що їми таки й закінчується її монолог:

Не косня убо, что рѣхъ словѣсами,
Граду к Голгоѣ творити дѣлами, —

тоді виступає алегорична постать Побожности (Pobożność), що шукає Милости Божої; їй в уста вкладено довгого ліричного монолога, чи то, краще сказати, арію:

Слисахъ ревность, слысахъ глас жениха,
Нова на сердцу бѣ нѣка утѣха;
Нинѣ же не вѣмъ, гдѣ ю искать мѣю —
В жалю мѣю...
Кто ми даст крилѣ скорі голубинѣ?
Полещу прудко по морской пучинѣ,
Пойду по горахъ, витая як птица,
Скорбна голубица...
Пространнихъ небесъ красная свѣтила;
Моюм надежду на вас положила:
Гдѣ Жених обитает?
Жаль мя снѣдает!

Голос з неба навчає Побожність, де випадає шукати Милість:

Гради к Голгоѣ, — се твой Возлюбленный
Мертв висит и нагъ на крестъ пригвожденный...

Очевидячки, дієву особу, що грала Милість, заступав під тую хвилю мальований або-ж скульптурний образ: на місці, що мало за Голготу правити ставлено розп'яття, округ його ставав хор янголів.

Побожність іде до Голготи; бачить розп'ятого. Останні строфи арії сповняються перейнятими глибокою тугою звуками. Побожність схиляється до підніжжя коло хреста й од безмірного жалю помирає. Янголи співають низькі елегічних пісень.

Розглянута ява (8-а) являє собою швидче уривок з духовної опери, що в неї взути так охоче обертали свої вистави.

Наступна (9-та) ява знов переносить нас до маніри містерій; перед нами дві прості, короткі, швидкі сцени: 1) Йосип та Никодим здіймають тіло Христа з хреста та й кладуть його у домовину; 2) сонмище жидівське запечатує домовину та приставляє сторожу. Обидві ці сцени коротко, стисло, одкидаючи всякі подробиці, цілком реально змальовують те, що широко та докладно, з таким самим повним реалізмом та з такою самою послідовністю змальовували і містерія А. Гребана¹⁾, і Альсфельдська²⁾, і Гейдельберзька³⁾ і Егерська⁴⁾ драми страстей, і польська „Historia passionis Jesu Christi Salvatoris ac Redemptoris“⁵⁾.

Так закінчується перша частина розглядуваної драми. Далі йде епілог тут коротенько сформульовано зміст виставленого на сцені. Автор перепрошує публіку за хиби акторів-школярів, запрохує глядачів — нехай вони, глядачі, отії, одвідають ще й другу виставу, що мала відбутись за кілька день, в великодньому тижню. Ця друга вистава — то було продовження першої частини драми. Кінчалася вона сценою, як Христа клали в домовину:

Сего [Христа] еднaк воскреснa не зa чaси мнoгa
Изявимо сходящa, якo от чертoгa, —
На кoтoрoе дѣйствіе вo дни торжествeннн.
Молим тя, слншателю, будь з любви явленннй.

Виставляли першу частину, очевидно, на страсному тижні, найпевніше — у п'ятницю („в день страдания“, сказано в заголовку).

Другу частину нашої драми виконувано, певне, за кілька день („в день востания Господня“, звучить заголовок), — отже це був новий спектакль, — і тоді автор, річ природня, уважав за потрібне розпочати цей новий спектакль антипрологом: „Смерть царствующая со князем тми величаются, ихъ Побѣда Христова область раздрушаеть“. Та, поставивши таку-о програму анти-

¹⁾ G. Paris et G. Raynaud, стр. 349 — 358.

²⁾ K. Froning, „Das Drama des Mittelalters“, III, стр. 804 — 815.

³⁾ G. Milchsack, „Heidelberger Passionsspiel“, стр. 256 — 265.

⁴⁾ G. Milchsack, „Egerer Fronleichnamsspiel“, стр. 264 — 281.

⁵⁾ W. Nehring, „Beiträge zur Gesch. der dram. Literatur in Polen“. — Archiv für Slav. Philologie, XVII, 94.

пролога, наш драматург одразу не виконав його; він тільки вивів Смерть, що й виголошує монолог про свою могутність:

Сама точию в миру есмь царица силна,
Моей держави область во вѣкъ непредѣлна...
Честний, силний, богатий, нищий и убогий —
Единаго моменту падет мѣ подъ ноги...

„Князь тми“ Пекло та Перемога Христова виступають згодом, у 6-й яві, що нею і закінчується друга частина нашої драми. Ми бачимо тут таку підхідку: основну дію пієси вставлено в алегоричні рамці, і одну половину цих рамців, що зветься антипролог, виконується на початку, а друга закінчує виставу. З такою підхідкою ми зустрінемося і в деяких інших драмах.

Певне значіння антипролога в цей час ще не встановилось, і навіть у теоретичних курсах зустрічаємо ми такі невиразні формули: Антипролог, де особи всієї пієси символічні; або-ж: Антипролог, себ-то показування будь-чого перед прологом. Тільки згодом під антипрологом розуміють он-що: з Антипролога єсть тая частина драми, в котрій коротенько з самісінького початку зміст пієси подається символічно, — і такого значіння антипролог набуває й на практиці (напр., в драмі „Стефанотокось“ 1742 р.).

Першу яву II частини „Торжества Естества Человѣческаго“ складають сцени, аналогічні до сцен містерій страстей: у А. Гребана четвертий „день“ починається сценою воїнів, що стережуть домовину Христову. Чути тужливі речі трьох Марій, апостолів, нарешті Богородиці, що кличе Сина встати з домовини, наперемін з діалогами первосвящеників юдейських та їхніх прибічників, Бога-Отця та янголів, дияволів. Потім іде сцена воскресіння Христового („Le Mystere de la Passion“, 381).

Відгомін цих сцен, що дійшов до Київа, бачимо ми і в нашій драмі: зібравшись апостоли до домовини Христової (Петро, Лука, Клеопа, Яків, Іван), журяться та в-останнє цілують похованого („Милость Божию в гробѣ положенну“); на їх, загрожуючи мечами, кидаються воїни. Виступає Богородиця, яку виведено тут в образі алегоричної персоніфікації — Горливість Матерня; в довгому монолозі, що в нього, як і у французькій містерії, вставлено вислови з 56-го псалма, вона виявляє свою скорботу і „возбуждает от гроба Милость Божию“:

Се третій день болѣзненна стражду сердцем, ах! зраненна.
Ти ли, Жизни, умираешь? Почто смерти мя лишаешь?..
Южъ востани, моя слава, живущих в мире главо!
Псалтир. гусли, днес востани, уврачуй ми в сердцу рани...
Ти доселѣ, что косниши? Яко мертвецъ, что лежиши?
Сниди, яко от чертога — утолится скорбь премнога...

З неба чути хори янголів, що розважають Горливість Матерню та провіщають воскресіння, яке й здійснюється в наступній (2-й) яві.

В німецьких великодніх драмах, Альсфельдській та Егерській, янголи кличуть Христа, щоб устав з гроба; Христос воскресає, а потім, укупі з янголами, приступає до пекельної брами (ad locum inferni) і промовляє:

Князи пекельні, одчиніте двері...
(Ir helischen fürsten, thut auff die thür...)

І Христос зіходить у пекло.

В нашій піесі цьому місцеві містерій відповідає ефектовна сцена воскресіння: гримить грім, відбувається землетрус ¹⁾, Милість Божа возстає од гроба, воскресают „многая тѣлеса мертвих“; воїни, що стерегли домовину, з жахом падають ниць ²⁾:

Милость Божія: Кто мнѣ во-гробѣ дѣлетъ многи труди?

Ти мя гласи возбуждаютъ всюди.

Уснухъ сномъ чуждимъ, но Бога десница

Днес возбуди мя, бим з ада темница

Свободил мертво Естество человека,

Страждуще во узахъ многи дни отъ вѣка...

Милість Божа вдається до Горливости, заспокоюючи її, посилає її в світ сповістити про перемогу над Смертю та попередити учнів, що Христос чекає їх у Галілеї. Горливість Матерня виявляє свою радість, а Милість Божа йде до пекла:

По сем ко Аду пойду заключенну,

З основанием потрясу геенну,

Князя тми велю окови связати,

Праотець мусить з геенни мнѣ дати.

Ад зараз-таки відгукується зойком:

Горе мнѣ, друзи! Отднес реченнимъ внемлѣте, —

Ланцухи двери ада крѣпко заключѣте!

Хошетъ воскресший свою явити державу,

Нашу же разорити всю адскую славу!

В містерії А. Гребана (стор. 382) зараз після воскресіння йде діалог поміж Ісусом та Богородицею; в німецьких містеріях ми такого діалога не зустріли. Але авторів „Торжества Естества Человѣческаго“, треба гадати, відома була обробка (польська?) з діалогом Христа й Богородиці, зараз після моменту воскресіння, після чого Спаситель ішов до пекла.

Але перше, ніж змалювати зшествя Христа в пекло та перемогу його над „княземъ тми“, в нашій піесі вставлено ще три сцени:

Ява 3-тя — жива, реальна, побутова сцена поміж жидами та воїнами. Жиди докоряють воїнам, що вони недобре стерегли домовину, з якої щойно похований:

Что лежите, пняници, лихо бѣ вамъ у живуть!

Где ся подѣвъ мертвецъ той, который лежавъ тутъ?

Мовилисмо — стережѣть, всѣ то чули люде:

Якъ онъ встане, лихий годъ намъ и вамъ тутъ буде.

Хороший то калавуръ — лежитъ яко убитий!..

¹⁾ Порівн.: Terra tremuit et quievit, dum resurgeret in iudicium deus (G. Milchsac, 28) Und in dissem sol ein tonnerklapf mit büchsen gemacht werden, und in dem stost der Salvator aus dem grab... (F. J. Mone, „Schauspiele des Mittelalters“, II, 339).

²⁾ Потім (ява 3) вони оповідають:

Како не ужасатся, гди гром небеса даша,

Земля поколеба, мертвин з гробовъ всташа?

Свѣтло когда узрѣхомъ воставша отъ гроба,

Падохомъ, якъ мертви, в насъ смиятєся утроба.

Воїни виправдуються:

Трудовъ намъ не дѣлайте, невѣрни євреи...
Воста яко спя з гроба со многим ужасомъ,
Мы падиши от страху лежим и симъ часомъ...

Жиди підплачують воїнів і просять їх говорити, що трупа вкрадено. Воїни згоджуються:

Что велите, будемо тако глаголати...

В основі цієї яви лежить сцена, що її знаходимо в містеріях; напр., в Альсфельдській великодній драмі читаємо:

Tunc vadunt ad sepulchrum (Judei), et Caiphas percutit secundum militem et dicit:

Eya ritter Samaroht.
ir liget recht als er weret doit!
wo ist all uwer kunhey?
hat ir uch slauffen geleyt,
also thun alle zagen?
nu ist Jhesus uss dem grabe getragen
und by uch allen vorholn
und uss dem grabe gestoln!..

Milites evigilantes de sompno, secundus miles dicit:

Ir herren, fart schone
und loisset uwer gedoine
und slaget uns nicht zu drade...

(Froning, III, 832).

В Егерській великодній містерії:

Юдеї виходять з синагоги, наближаються до воїнів, Кайяфа каже:

Ir ritter, got geb euch ein gutten tag.
Ich euch eins nit verschweigen mag:
Ir habt genommen unser güt
Und solt Jhesu des trugners haben gehüt,
Das habt ir nicht gethan;
Es müss euch an das leben gan.

Secundus miles Dietrich dicit:

Ir bischoff, nun faret alle schon,
Das euch got lon!
Das euer güt hab wir nit umbsunst genommen,
Wir wissen wol. wo Jhesus hin ist kummen:
Er ist erstanden an allen spot,
Warer mensch und warer got.

Annas dicit:

Schweigt und last die redt verhollen;
Sprecht, Jhesus sei euch gestollen,
Darumb geb wir euch zu diser stundt
Rattes golds zehen pfundt, i t. d.

(G. Milchsack, 295 — 296).

Той самий мотив оброблено з деякими одмінами в польській драмі Н. Вільковецького „*Historya o chwalebnym zmartwychwstaniu Pańskim*“ (Biblioteka pisarzy polskich, № 25, стор. 30—34). Існували, безперечно, на польському ґрунті й ближчі до німецьких обробки, що за їхнім посередництвом сцена містерій і сталася відома в Києві.

Ява 4-та складається з уміщеного тут не зовсім до речі монологу ап. Петра. Він тужить, згадуючи за своє зречення.

Плач ап. Петрів ми знаходимо і в містерії А. Гребана (стор. 255), і в Альсфельдській великодній драмі (Froning, III, 700), і в Егерській (Milsack, 170), і в польській „*Historia passionis Jesu Christi Salvatoris ac Redemptoris*“ (W. Nehring, „*Beiträge z. Gesch. d. dramat. Liter. in Polen*“, Arch. f. Slav. Phil. XVII, 92), але цей покутний плач Петрів уміщено по всіх цих піесах безпосередньо за сценою, як він зрікався був од Христа. У польській циклічній піесі „*Dialogus pro feria quinta ante Parasceuen*“ (Windakiewicz, „*Teatralowy*“, 95—105), а саме в VI акті II частини, виступає Petrus lamentans без звичайного зв'язку з сценою зречення, а поруч сцени, в якій з'являються Ісус-Янголів з знаряддям страстей Христових і виконують lamenty; він виголошує монолог, w którym wyrzeka na swe zaparcie w domu Kajfasza i wzywa ludzi do wspólnego z nim płaczu; у польській-же піесі „*Depositio Christi Jesu*“, про яку говорить Віндакевич (ibid., 81), в акті I, ап. Петро wyrzuca sobie, że go „*lada kucharczysko podeszło*“. Очевидячки, під впливом переробок такого роду і в нашій піесі монолог Петрів одірвавсь од сцени зречення й перетворився в окрему самостійну ліричну сцену. Ап. Петро плаче сам:

Уви мнѣ, о уви мнѣ! Возридаю како,
Како ли восплачуся, прегрѣшивши тако!
Исуса отвергохся, і т. д.

Він закликає плакати і всіх людей:

Восплачтесе, язичи: азъ взях ключа в небо,
Да вамъ е отвергаю, — но не буду, се бо
Симъ ключемъ во геенну себѣ входъ творю...

Так само не на своєму місці поставлено й сцену, що складає собою 5-ту яву. У сцені цій Христос з'являється у вигляді виноградаря Марії Магдалини, що саме коло його труни перебуває: у містеріях, згідно з св. письмом, сцена ця стоїть після сцен мироносиць і ап. Петра та Івана біля гробу¹⁾. Наш драматург намагається поставити цю сцену, що стала ізольована, у зв'язок з попередньою явою: Магдалина сповіщає плачущого Петра, що його прощено. В обробці сцени теж помітна певна плутанина: спочатку виступає „Гениушъ Магдалени“, що йде облити „вонями мастей“ мертве тіло Христове, а потім на його місці з'являється сама Магдалина; двоє янголів сповіщають її про воскресіння Христове, але вона наче не чує їхніх слів, і запитує: „кто

¹⁾ Порівн. „*Le Mystère de la Passion d'Ar. Greban*“, 382—387; „*Alsfelder Passionsspiel*“, стихи 7518—7763 (Froning, 838—846); „*Egerer Fronleichnamsspiel*“, стихи 7798—8060 (Milsack, 297—315); M. z Wilkowiecka, „*Hist. o chwaleb. Zmartwychwstaniu*“, стихи 941—1071 (Bibl. pisarz. polskich, № 25, стор. 56—64).

Господа от гроба взя". Пізнавши Магдалина Христа в виноградарі, що з'явивсь їй, висловлює свою радість в перейнятих риторикою віршах:

Не такъ радостна весна цвѣти украшенна,
Не тако Аравія златом исполненна,
Или по волнахъ море тишину приявши
Веселитсья, яко азъ Тебе оглядавши!
Ти однес моей жизни вѣчная отрада, і т. д.

Сцену оброблено невміло або-ж недбайливо, нашвидку.

Почате в „антипролозі“ II-ої частини нашої пієси монологом переможної Смерти алегоричне змалювання ваги воскресіння Христового продовжується в 6-ій яві, яка закінчує собою другу частину драми.

Ява ця то оригінальна обробка заснованого на Никодимовій євангелії епізода про зшествя Христове до пекла і про визволення душ праведників. Епізод цей увіходив до складу великодніх містерій

Ми вже були говорили вище (див. розд. II в I-м випуску цього видання) про обробку цього епізода у французьких та німецьких містеріях, в польських драмах та в українській містерії „Слово о збуренню пекла“. В драмі „Торжество Естества Человѣческаго“ епізод цей має такий вигляд:

Сцена розпочинається монологом Милости Божої (= Христа), що висловлює намір визволити „в узахъ Натуру стєнящу“, „день и ношь прегорко гласящу“, а разом з нею й „старцовъ в отхлани сѣдящихъ, от небес всегда милости просящихъ“. Таким нятяком обмежується автор „Торжества Естества Человѣческаго“ замість того, щоб вивести на сцені, як те робилося в традиційній великодній драмі, праведників, що, перебуваючи в пеклі, звивають до Христа. Визволення їх наш драматург змалював алегорично: Милість Божа йде до пекла й виводить звідти Естество, садовить його на престолі в раю праворуч себе, покладає йому на голову вінець вічної благодати, в руку дає берло¹⁾; Естество дякує:

Благодару, Милости, тебе, превелика...

Хор янголів співає вітальний гімн:

Торжествуй, ликовствуй, Натуро преславна!..

Як можна бачити з слів Милости:

З долной темници ко горнему Сиону
Шествуйте скоро, к небесному трону,
Ибо вас зравни з ангельскими лики
Бог, человекъ,—

з пекла разом з Естеством виходила низка визволених прабатьків. Вони йшли до раю й займали місця навкруги престолу Божого; Милість зверталась до їх кажучи:

Ви же, праотці, аще человекъ,
Равни будете, яко ангель лици:
Сидѣте окрестъ престола Бога...

¹⁾ Порівн. вище.

Виступає персоніфікація Пекло: розлютоване, воно випускає на оборону свого царства сьомиголового змія. Проти його озброюється Перемога Христова; вона розпочинає боротьбу з змієм, перемагає його, зв'язує й посилає геєнну вогненну. Далі йде діалог поміж Перемогою та Пеклом, збудований за схемою „луни“. В цьому діалозі Пекло визнає, що його переможено. Перемога велить Пеклу вернути рукописання, що його дав на себе дияволу Адаму (мотив з відомого апокрифа про Адама та Єву); Пекло віддає рукописання Перемога сповіщає, що Милість Божа наказала роздерти його пополам, а Справедливість засудила Пекло терпіти „казнь вічну в пламени огненну“. Хор янголів виконує переможного гімна:

Плѣни крѣпость супостата воскресшаго Бога...

а Пекло волає, „палящися въ огни“:

Нинѣ моя держава уже разорися!

Се моя крѣпости сила низложися!..

О горе мнѣ, горе мнѣ, — въ огни страждущу!

Кто угасит пещь сию, пламенемъ дишущу?..

Дія цієї 6-ої яви відбувалась, очевидно, на середньовічній трьохповерховій сцені: на театрі поставлено було і рай і пекло. Що-ж до штучної будови та обробки цієї сцени, то вони, а також алегоричні постаті (Милість Божа, Перемога Христова) та символи (пекельний змії), вживання „луни“, — все це свідчить про вплив шкільно-єзуїтського театру.

Третю частину драми „Торжество Естества Человѣческаго“ мали виставляти безпосередньо за II частиною, і через те на початку III частини немає жадного прологу або антипрологу, як немає й епілогу наприкінці II частини.

В першій яві III-ої частини оброблено традиційний сюжет про жінок-мироносиць коло домовини Христової. В містеріях сюжет цей оброблювано докладно: Марія Магдалина, Марія Яковлева та Саломія радили раду, потім ішли до торговця-аптекаря купити пахущих мастей, — виходила комічна сцена реально побутового характеру: шахрай-аптекарь, сварлива його жінка, злодійкуватий слуга; потім мироносиці йшли до домовини, турбуючись, хто одвалить їм каменя, що закриває домовину, і, прийшовши, бачили янголів, які сповіщали їх про воскресіння Христове. (G. Paris et G. Raynaud, „Le Mystère de la Passion d'Ar. Greban“, 368 — 369, 372 — 373, 382 і дал.; Milchsack, „Egereg Frontl.“, 297 і дал.; Feroning, „D. Drama d. Mittelalters“, III, 837 і дал.; Windakiewicz, „Hist. o chwal. Zmartwychwstaniu“, 22 — 24, 56 і дал.).

У нашій піесі, замість трьох Марій-мироносиць, введено три Чесноти Віру, Надію та Любов; виголошуючи риторично оброблені, відповідно до властивостей цих алегоричних постатей, монологи, вони вмовляються йти до домовини — вмастити ароматами тіло Христове. Епізод про купівлю ароматів у продавця український драматург одкинув зовсім. Три Чесноти шествують до домовини. Наблизившись, вони бачуть, що каменя одвалено, і на запитання Любоми:

Кто отвали сей камень? Гдѣ здѣ положенный?

янгол сповіщає Чесноти про воскресіння, даючи вказівку:

Теѣте в Галилею, тамо И узрѣте..

І зараз-таки після цього з'являється Христос:

Милость Божая. Радуйтеся, и паки — воспримѣтъ радость!..
 Яко мене видѣте, другом моим рѣте;
 Иду в Галилею, — тамо мя узрѣте.

За євангелією (Матв. XXVIII, 1—10), Христос явився двом Маріям; у А. Гребана та Н. Вільковецького Він з'являється всім трьом мироносицям. Як бачимо, в цьому наша піеса скидається на французьку та польську. Отож, можемо здогадуватись, що у цьому випадкові французька обробка через польське посередництво виплинула на нашого драматурга. Слова, що їх говорить, з'являючись Маріям, Христос, схожі у всіх трьох драмах, сягаючи до спільного джерела — євангелії.

Ява 2-га показує ап. Петра та Івана коло домовини. Зміст яви зформувано так: „Петр со Іоанном текут ко гробу, но пришедши вѣсть такожде приемлют от ангела, яко воста, се варяет ви во Галилеи“. В такій концепції оброблено цю сцену в німецькій обробці, що збереглася, напр., в тексті Егерської великодньої драми (Milchsack, „Eger. Fronl.“, 318—319); але в тексті нашої піеси нема, на диво, того, про що каже „argumentum“; зо слів Петра: „Яко рече намъ на гробѣ сѣдящій“, можна гадати, що ця сцена не збереглась в цілому вигляді, певне, через утрату аркуша з оригінала копії, яка дійшла до нас. Отже, початок загублено, і ява ця, в тому вигляді, в якому вона дійшла до нас, починається риторичним монологом Петровим. Його виголошувано певне вже аж тоді, як янгол сповістив був — „варяеть ви во Галилеи“:

Кто ми даст крилѣ, яко голубинѣ?
 Возлещу окрест всего свѣта нинѣ!
 Взищу заблудший наставника драга...
 Се в Галилею ко тебѣ шествую...

Іван в не менш риторичному монолозі висловлює намір іти шукати Христа „окрестъ землѣ всея“; обидва висловлюють палке бажання бачити Христа, і йдуть у Галилею.

Дальша сцена (ява 3-тя) змальовує Христову появу двом учням по дорозі до Емаусу. У Франції в XIII та XIV вв. подію цю показувано, як літургічну драму, у церкві на вечірні в понеділок чи у вівторок на великодньому тижні (E. du Meril, „Origines latines du théâtre moderne“, P. 1849, стор. 117). А. Гребан обробив цю подію (стор. 404—409), поширив та поповнив те, що є в євангелії (Лука XXIV, 13—35). Епізод цей єсть і в німецькій („Sebastian Wild's Passionsspiel“, — A. Hartmann, „Das Oberammergauer Passionsspiel“, 170 і дал.) і в чеській обробках (Hanus, „Die lat.-böhmischen Oster-Spiele des XIV—XV Jahrhundert“, Prag, 1863, стор. 75: „Das Spiel der Erscheinung in Emaus“), і в польській драмі „Historia o Zmartwychwstaniu“ Н. Вільковецького (стор. 69—76). Проте, генетичної залежності від згаданих обробок ця ява „Торжества Естества Человѣческаго“ не виявляє; наш драматург пішов за прикладом своїх попередників у тому, що завів сцену яви Христа по дорозі в Емаус до своєї піеси, і обробив її просто, не вживаючи будь-яких штучних підхідок, як от алегоричних постатів (тільки замість Христа висту-

пає, як і завсіди, Милість Божа) та т. ін., — але утворив цю частину пієсамостійно: у А. Гребана та у С. Вільда Лука й Клеопа розмовляють дорогою, згадуючи про ті муки, якими мучено Христа; у чеській пієсі вони говорять про знаменія в природі, що з'явилися при смерті Христовій (slunce a zatmielo, skalni kameni se pukalo); у Н. Вільковецького подорожні ледві встигають згадати про чутки що-до воскресіння Христового та яви трьом Марією („Moglo to byt, albo nie byt“); автор „Торжества Естества Человѣческаго“ почавши яву наївним початком діалога:

Се идем во Емавусъ — что же глаголати
Будем к себѣ на пути? О чом вопрошати, —

вкладає в уста Луки та Клеопи розмову про чудеса, що їх сотворив Христос про те, що учні вважали його за Месію, про знущання та муки, що їх був йому заподіяно, нарешті про чутки за його воскресіння, яким вони не ймуть віри, — переробляє таким способом і трохи доповнює матеріял, що дають 19—24 стихи XXIV розділу євангелії од Луки. У А. Гребана, в чеській пієсі та у Н. Вільковецького, Христос, наближаючись, вітає подорожніх, а потім запитує, згідно з євангелією, про що вони розмовляють та чому такі замурені; С. Вільд одкинув запитання про журливий настрій подорожніх, але дав друге питання:

Wo habt ir sinn so spat hinauss?

У драмі „Торжество Естества Человѣческаго“ Милість Божа, наблизившись, питається в подорожніх, куди вони йдуть, і не тільки хоче знати, про що вони розмовляють, але обіцяє й сама переказати „нѣки гласи“. Клеопастисло переказує суть попередньої розмови, — тимчасом, як у пієсах: французькій, німецькій, чеській і польській Ісус робить тільки коротеньку посилку на пророків; у нашого драматурга Милість Божа намагається перш за все розвіяти недовір'я Луки та Клеопи до факта воскресіння:

Како Тому не востать, кто животь даруеть,
Многих от одра смерти чрез слово врачует?

Пославшись Милість Божа потім на пророків, що їхнє пророкування про страсті Христові здійснилось, каже:

Азъ же Его увидѣхъ, тоє вамъ вѣщаю,
Ваше невѣрство в вѣру добру претворюю.

Лука прохає не переставати й далі „о Его востаніи сладцѣ звѣстовати“. Милість Божа висловлює намір іти оповіщати скрізь про воскресіння Христово і передовсім в найближчому селі (себ-то в Емаусі); Клеопа прохає вказати кудю їм простувати, щоб знайти воскреслого, і пропонує поки-що зупинитися та підкріпитись їжею. Як у євангелії, так само і в А. Гребана, і в чеській пієсі, і у Н. Вільковецького, Христос, прийшовши до Емаусу, хоче лишити своїх супутників і йти далі, а вони прохають його зостатися, і всі вкупі входить до заїзду (у А. Гребана виведено навіть і шинкаря, якому Клеопа заговляє вечерю). Христос розламає хліб і після того стає невидимий, а учні тільки після цього пізнавши свого вчителя, поспішаються назад до Єрусалиму.

повідомити про подію (у С. Вільда — А. Hartmann, op. cit., 174—175, — епізод про спільну трапезу зовсім проминуто). В нашій піесі Лука й Клеопа зупиняються й сідають трапезувати просто серед дороги і прохають свого супутника благословити хліб, бо-ж він, мовляв, „сподобилася воскресшого зрїти“; Милість Божа, подаючи хліб, виявляє себе словами:

Дая живот, мїю хлїбъ, весь миръ насищающъ,—

та й стає невидима; учні пізнають у ламанні хліба воскреслого Христа і поспішаються назад, сподіваючись наздогнати його „нїгдї пред градомъ“:

Ему же, яко раби, к ногамъ припадаемо,

За невѣжество в пути милости просїмо.

Драма наближається до кінця. Усуваючи інші яви Христа по воскресінні, виведені у А. Гребана і в Егерській та в Альсфельдській великодніх драмах, і у Н. Вільковецького, проминувши вшестя Христове на небо, картину якого дає А. Гребан (стор. 432—434) і Альсфельдська великодня драма (Froning, III, стор. 849—852), автор „Торжества Естества Человѣческаго“ поспішає надати ефектовне закінчення своїй піесі, і переносить місце дії на небо. „Побѣда Христова торжествуєть на небеси“ (ява 4-та):

Мнѣ паче всѣхъ достойно днесь торжествовати,

Со свѣрилами и гуслями гоине ликовати...

Побѣдих супостата, на мя ся ярища.

Седмоглавному змию прегордія роги

Смирих, крѣпко поправши онаго под ноги...

Виступають чотири тварини і одна по одній проголошують славослов'я:

Слава ть смирившу змию зла подъ нозѣ!..

Крѣпку побѣду давшу Христомъ слава!..

Славлю во вишнихъ живуща Владику...

Буди честь, хвала воскресшому Богу,

Что паде гордій Люциперъ подъ ногу...

На престолі з'являється (ява 6-та) Агнец „по закланіи грѣхъ ради чело-вѣческихъ“, „побѣди знаменіє (себ-то хрест) при себѣ имущій“, а попереду його — „двадцять четири старци, падше на лица своя, „святъ, святъ, святъ“ восклицаютъ“. На картину цю споглядає „Зритель Божественныхъ тайнъ“ и дає в монолозі своєму поясніння її символічного значіння:

Побѣди волка хищна Агнецъ незлобивий,

Умертвившу праотца смерть крестомъ убивий:

Не будет смертним жалом челоуѣкъ угризати,

Связанно-бо имѣетъ в гееннѣ ридати.

Тѣмъ ю Агнецъ плѣнливий в небеси ликует,

З двадцет четирма старци славно торжествуєтъ...

Естество страсть принявший свободы з темниці,

Сотре врата адская, раздрѣши плѣнницѣ!..

Хор янголів відспівує гімн:

Ради грѣхъ заклан, Агнче незлобивий,

Честь і хвалу прийми, крестом смерть убивий!

Побѣдительная Тебѣ воспѣваемъ:

Святъ, святъ, святъ! по сем Тя прославляем!..

Матеріал для цих останніх картин наш драматург запозичив, очевидно, з Апокаліпсиса Івана Богослова (розд. IV, ст. 2, 4, 6—10; V, ст. 6):

„И се престолъ стояше на небеси, и на престолѣ сѣдѣашъ... И окрестъ престола престоли двадесѣть и чѣтыри, и на престолѣхъ видѣхъ двадесѣть и чѣтыри старцы сѣдѣющыя, облечены в бѣлыя ризы, и имяху вѣнцы златы на главахъ своихъ... И окрестъ престола чѣтыри животна... И животна первое подобно лъву, и второе животное подобно телцу, и третіе животное имущее лице яко челоуѣкъ, и четвертое животное подобно орлу летящу... И покоя имуть день і ношъ, глаголюще: святъ, святъ, святъ Господь Богъ Вседержитель... И егда даша животная славу и честь и благодареніе сѣдѣющему на престолѣ, живущему во вѣки вѣковъ, падоша двадесѣть и чѣтыри старцы предъ сѣдѣющимъ на престолѣ, и поклонилися живущему во вѣки вѣковъ, и положиша вѣнцы своя предъ престоломъ глаголюще: Достойно еси, Господи, пріяти славу и честь и силу... И се посреде престола и чѣтырехъ животныхъ и посреде старецъ агнецъ стоящъ яко заковенъ“...

В особі виведеного на сцену „Зрителя Божественныхъ тайнъ“ треба розуміти автора Апокаліпсиса, Івана Богослова.

Що-до формального боку, то думка про ефектовне алегоричне закінчення пієси повстала в її автора, безперечно, під впливом знайомости з театром єзуїтів, які вміли й любили закінчувати виставу ефектовними сценами (див. Рѣзановъ, „Екскурсъ въ обл. театра іезуитовъ“, стор. 51, 119, 123, 131, 173, 379, 382, 388, 389—390, 448); прикінцеві алегоричні картини з поясненням (Я. Масен) єзуїти мали за систему (див. Рѣзановъ, „Екскурсъ“, 286).

Ява 7-ма являє варіант або інше простіше закінчення пієси: тут виступає Перемога Христова та Агнецъ як тріумфатори, а Милість Божа; вона говорить про свою перемогу:

Богъ мнѣ даде тми князя ногами попрайти,

і через те,—

Кому днес торжественнѣ ликоват ест требѣ,
Яко Милости, которая торжествуетъ въ небѣ?

Янголи, то хором, то соло, вихваляють Милість Богу, що спасла „отъ узъ адскихъ грѣшна челоуѣка“.

Як пояснити таке подвійне закінчення?

Пояснити його, здається, можна тим самим, чим пояснюється й інша особливість нашої пієси, а саме те, що деякі сцени стоять чомусь не на своєму місці. Особливо помітно це в 5-ій яві III частини „Торжества Естества Челоуѣческаго“. Ця ява, про яку ми, хоч-не-хоч, мусіли були одкласти мову, аж досі, обробляє євангельський мотив про те, як Христос зцілив недужого (Іван, V, 6—12); епізод цей зустрічається в великодніх містеріях, але в складу „Торжества Естества Челоуѣческаго“ він зовсім не стосується і являє собою цілком сторонню вставку:

Милість Божа говорить про те, для чого послано її на землю:

Снидохъ на землю ради страстей челоуѣка

Ему да дастся през мя помощь превелика...

Иду безъ коснѣнія во вся конци, страни,

Уврачуя всякъ недугъ, болѣзни и рани.

„Немошній“ благає зцілити його; Милість:

Се здоров' будь, возми одр' твій, гряди вслѣдъ за мною.

Зцілений слабий проголошує великий монолог, в якому вихваляє Бога. Його оточує юрба жидів; відбувається сцена, перейнята грубеньким реалізмом: жида винуватять зціленого, що не додержав суботи, бо-ж він ніс, як йому звелів Христос, одр свій. Вони намагаються переконати його, що з Христа — звичайнісінька людина:

Слухай, дурак: онъ—грѣшникъ, цѣлити не може,

От его руки здоровъ былъ еще никтоже;

Отца и матер его всѣ добре знаемъ

В школѣ и тектоновимъ синомъ нарѣцаемъ.

Один з жидів пропонує поналіплювати недавньому недужому плястрів, щоб здавалося, начеб-то вони, плястрі отії, його вигоїли; та він не кидає славити свого Цілителя, і тоді вони хочуть його забити.

Між 4 та 6 явами, себ-то поміж двома частинами алегоричного закінчення пієси, що складають, як ми вже бачили вище, одне ціле, вставка ця потрапила була не знати як. Так само в II частині пієси яви 4-та (Петрів плач) та 5-та (з'явлення Христове Магдаліні) уміщено зовсім не до речі. Нарешті вже наприкінці пієси з'являються два паралельні закінчення, переписані одне після одного ще й позначені як послідовні яви. Я гадаю, що можна зазначені факти пояснити отак. „Торжество Естества Человѣческаго“, це, як здається, плід колективної праці: намалювавши професор, для своїх „благородних младенцовъ стихотворнаго ученія“ (себ-то піітики) — імпровізованих артистів — ескіза пієси (як воно й по єзуїтських школах робилося), може й сам декотрі яви написавши, інші частини пієси обробити доручив своїм слухачам; при цьому він, звичайно, зазначив їм джерела, зразки для наслідування, то-що. Отож, як працювало кількох осіб над однією пієсою, річ аж надто зрозумілива, що декотрі сцени (напр., закінчення) оброблювано не один раз, а скількись: молоді автори конкурували, чия обробка буде краща, сценічніша; потім окремі частини з-під пера різних авторів вийшовши, не раз-у-раз вдало поєднані були для вистави; коли-ж пієсу потім ще переписувано, декотрі сцени не на своє місце потрапили, а декотрі переписано в двох варіантах (напр., закінчення); до тексту потрапила випадково й сцена стороння (зцілення недужого), що її, може, спершу замовив був професор для цієї драми, але яка, кінець-кінцем, зайва зосталася.

Драму закінчує звичайного простого типу епілог, що в ньому автор „благодарствует благоразумному слитателю за прилѣжное слитание, при сем прощѣнія просит за вся в дѣйствіи прегрѣшенія“; коротенько нагадується та формулюється і зміст усієї вистави:

Первіє страждуца изявихом Бога,

По сем вставша от гроба, яко от чертога,

Изведшаго Естество з ада со отцами,

Его же в небѣ вѣнча вѣчнихъ благъ вѣнчаия.

Князя тми крѣпко связа побѣду вѣнчаия,

Смерти сокрушивши жало, жизнь в мирѣ являяя.

В царині теорії, студіюючи дослідник розділи про драматичну поезію в курсах піітики, постерегає, що один курс залежить від одного; так само і розглядаючи твори наших шкільних драматургів, ми виявляємо вплив піес ранішніх на пізніші. Отже, „трагикомедия, изданная въ Академѣи Кіевской честнымъ іеромонахом Сильвестромъ Ляскоронскимъ, учителемъ школы поетики, 1729 года (за рукописомъ Церк.-Археол. Муз. при Київ. Дух. Акад. № 137, за описомъ Петрова № 659, видав проф. С. Т. Голубевъ в „Трудахъ Кіев. Дух. Ак.“ 1877 р., вересень, стор. 579 і дал.) являє значною мірою компіляцію з київських великокодних драм, що їх ми досі були розглянули. За найближче і найголовніше джерело для С. Ляскоронського була піеса „Царство Натури Людской“ 1698 р.; на неї трагедо-комедія Ляскоронського не тільки планом своїм скидається, ба навіть текстуально піеси ці багато де-в-чому збігаються.

Трагедокомедія починається прологом, що оповідає про зміст майбутнього видовища та закликає глядачів, хай вони уважні будуть. Далі йде сцена падіння Люциперового, що являє собою трохи скорочену перерібку 1-ої сцени І-го акта „Царства Натури Людской“. Сцена ця починається монологом Люципера, що говорить про свою силу та потужність:

О области днесь моей когда помишляю,
Равенъ ми есть во вѣки никтоже, вмѣняю:
Азъ невечерня свѣта пресвѣтла Денница...

Порівн. у „Царстві Натури Людской“: „Азъ есмь всѣхъ звѣздъ небеснихъ свѣтлѣйша Денница“.

Проти Люципера виступає арх. Михайло й скидає його з неба, промовляючи:

Кто яко Богъ!
Внушите, небеснія вся Сили и Власти:
Не ли гординѣ должнъ мерской во адъ спасти?
Вонмѣмъ святая, вонмѣмъ всѣхъ святыхъ святая!
Творцу твари противна гордость проклятая.

Порівн. у „Царстві Натури Людской“:

Михаилъ.
Люциферу ражу,
Не дерзай: низринеть тя Богъ и твою стражу
Разсиплет; во адъ слава и с тобою спадет...
Кто яко Богъ вѣчни? святая
Святыхъ! Богу противится ересь проклятая.

У Ляскоронського Люципер журиться (ява 2):

О горе мнѣ, о горе властителю ада...

І кличе підвладних йому демонів — нехай вони, демони отії, призведуть Натуру Людську до гріха, що за нього її з раю вигнано буде:

Людская Натура имать быти вознесенна:
Требѣ есть, да будетъ тая з рая низверженна.
Потщѣмся сіе блато з землею смѣсити,
Готови в прахъ и пепель сію разорити.

Порівн. у „Царстві Натури Людской“:

И кто видѣ в чести прах, пепел, червь, блато?

Ява 3. Премудрість, чи Бог, творить з пилу земного людину, садить її на райському престолі, вкороновує „діядимою“, дає заповідь не їсти овочу „от сего древа смертна“. Людина каже:

Повелѣнная же мнѣ готовѣ соблюдатьи.

Порівн. у „Царстві Натури Людской“ сц. 2, що навіть і закінчується подібним-же віршом:

Готовам яко раба оная хранити.

Ява 4. Заздрість ходить побіля раю та обмірковує свій намір:

Разсиплю в прах, разрушу Естества столицу,
Простру на мерзость сію крѣпку сі десницу,
И юже на ону вложи Богѣ, отъиму,
Злу пю, здеру, поперу райску діядиму..
Содѣлаю воскорѣ, яко оной власти
Требѣ будет воскорѣ до ада ниспасти.

Порівн. „Царство Натуры Людской“, сц. 3:

Злу пю, здеру вѣнецъ царскѣ з Людской Натури,
Низрину со престола того трупа гнила:
Крѣпкая моя крѣпка злосливая сила..
Поперу, убю в землю монми ногами,
Разору, распровергу райское господство,
А ю самую отдам в пекельное родство..

Ява 5. Спонада спокушає Естество скуштувати заказаного овочу = „Царство Натури Людской“, сцена 4. Текстуальні збіжності:

Тр.-ком. Ляскоронського:

Царство Натуры Людской:

Естество.

Натура.

Откуда ты, госпоже, и что работаешь?
Чесо ради со мною днесь ся обрѣтаешь?

Что еси и откуда? и что zde твориши?
Чего без моей волѣ так смѣло ходиши?

Прелесть.

Прелесть.

Хожду и удивляюсь сему мѣсту злачну,
Присматриваюсь сему древу доброзрачну.

Хожду, удивляюсь сему мѣсту злачну,
Хожду, вельми чуждуся древу доброзрачну.

Ява 6. Гнів або-ж Справедливість Божа готується покарати Натуру Людську:

За преступство, лакомство, за дерзость толику
Помсту предуготовлю смертну человекѣ;
Со всѣхъ благъ винищу богомерзку, збурю
И потреблю от земли Людскую Натуру, і т. д.

Гнів каже:

Возшумѣте на дерзость пространними громи,
Молніями сожжете мерзкія содомы, —

і „отъ небесъ громи бьютъ“, як додає ремарка.

Милосердя Боже силкується заспокоїти Гнів:

Стой, помилуй создано Божією руку...

і прохає, нехай він обмежиться тим, що вижене Натуру з раю. Кара вигнання і тим закінчується І дія.

Порівн. „Царство Натури Людской“ сцена 5-та:

Гнѣвъ Божій.

За дерзость, за лакомство за преступство збуру,
Винищу и потреблю Людскую Натуру...
Возшумѣте, небеса, прешрашными громи!
Сосжѣте молніями морския содоми!..

Милосердіє.

Стуй, умилосердися, Гнѣве Божи прави,
Не погубляй Натури, юже Богъ создави...

Дія II починається плачем Естества.

Райскіє рѣки, лійте мои слези,
Идѣ же ваша сонизходятъ стези...

Початок цей такий самий, як і початок плачу в 7-ій сцені „Царства Натури Людской“, де читаємо:

З рая чєтыре текушіє рѣки
Источѣте ми воды слєзѣ велики..

Трохи далі бачимо місця, подібні до плачу Натури Людської в 3-ій й І частини „Торжества Естества Человѣческаго“:

Тр.-ком. Ляскоронського.

Кто горкія струи, кто пошлетъ криници,
Чтобъ утолити смертнія зеници?..
Океанъ-море! даждь мнѣ своя струя
Да омию грѣхъ, по вся дни сѣтуя,
Его же змити могли бѣ никогда би небес-
нихъ хляби.
Аще би вся тварь, ангели ридали..

„Торжество Естества Человѣческаго“

Кто мнѣ горких слєз води, кто пламентъ, криници
Бимъ в них моглъ утопити скорбниа зѣници
Окиян, море чермно, даждь ми своя струя,
Да в них омию скверну, по вся дни сѣтуя,
Но аще би отверзли небеса своя хляби,
Омити ся та скверна могла никогда би.
Гди би со мною тяжко всѣ твари ридали,
Аще би и Ангели слєзи источали...

Гнів засуджує Натуру на пекельні муки:

Адѣ, отверзися: преступницу сію
Пріими на вѣки, ланцюги на вію
Твердо взложивше, мучиму зрѣти
И огнемъ жжѣте.

В „Царстві Натури Людской“ набиває на Натуру ланцюги ще й одводять її до в'язниці Неволя в 6-ій сцені.

В дальших сценах щось наплутано: в „Царстві Натури Людской“, скоріше Натуру до в'язниці укинута, виступає Одчай. Він каже, що Натура позбулася назавсіді милости Божої. Та з'являються Віра Надія та Любов („Милості“).

Божія“) і обіцяють Натурі, що вона спасеться ще й повернеться до „райської отчизни“. Тимчасом у пісї Ляскоронського мотив цей оброблено у тїй сцені, що її живовидячки зовсім не там, де треба, вміщено — саме після сцени Петрового зречення. Вона, сцена отая, це ява 8-ма:

Отчаяніє

Дармо о спасенїі надежду имѣти:
Царствїя вже Божїя миѣ не наслѣдити,
Понеже животь въ сластехъ чрезъ времена многа
Провождяхъ, не сохраняя заповѣдей Бога...

Надежда.

Престани противъ Бога сей глас возвышати.
Престани кличемъ тяжкимъ воздухъ ображати,
Возри на милосердія Божїя глубину,
Яко и отчаяннымъ есть надежда вину.

Але Одчай не може заспокоїтись.

В „Царстві Натури Людської“ Неволья завдає Натуру в рабство єгипетське (акт II, сц. 1—2). З'явившись Бог Мусієві в купині, каже йому, нехай він іде та й визволить Натуру з неволі. А в трагедокомедії Ляскоронського так там подія ця одбувається раптом аж у 2-ій яві II дії, заразісінько по тому, як у 1-ій яві Єстество до пекельної в'язниці укинута. Вже самісіньке те, як обробив Ляскоронський цю сцену, навіч доводить, що пієса його од „Царства Натури Людской“ надто залежить. Та це ми бачили вже в наведених вище випадках.

Але це так що й усі запозичення Ляскоронського з „Царства Натури Людской“. Дальші сцени вже з інших джерел, гадати треба, походять.

У 3-ій яві виступає Мусій перед фараоном, вимагаючи пустити Ізраїля з рабства. У шкільних драмах, скоро в котрійсь сцені вперше виступав був якийсь володар, раз-у-раз починали ту сцену його монологом. У тому монолозі він вихваляв свою не аби-яку силу й потужність. Отож, можна було-б чекати, що й Ляскоронський почне 3-тю яву таким самісіньким монологом фараоновим. І справді, відповідний монолог і в трагедокомедії є:

Вся миѣ благопрїятна, вся благонадєжна.
Дни мои вся и лѣта всегда безмятежна;
Даде ми Богъ велѣмъ властители быти, та инш.

Але в рукопису, що доховав текст пієси Ляскоронського, монолога цього вложено в уста якомусь „вельможі“. Всенька сцена оця, що складається з монологу „вельможі“ і співів трьох його „ближніх“, які вихваляють його, причому хори співають „многа лѣта“, живовидячки через якесь непорозуміння не на своє місце потрапила. Сцену цю поставлено після монологу Йони, що дякує Богові за те, що його вратовано з черева китового. Я гадаю, що її перенесено сюди саме з сцени Мусія перед фараоном. Очевидячки й монолог „вельможі“, це не що инше, як монолог фараонів, що його вихваляють „ближні“ та хор. Фараон одмовляє Мусієві відпустити „израильскихъ людїй“ і посилає вояків довідатись, „что людѣ и Моисей мислятъ“.

У 4-ій яві Мусій оповіщає народів, що Бог послав його визволити юдеїв, і наказує вирушити в дорогу. Вояки доповідають про це фараонові. Той велить негайно вирушити навздогін. Мусій проказує молитву, благаючи Бога сотворити „стею праву людемъ въ Черномъ морѣ“, звелівши „морю сѣмо и овамо разлитися“. На цьому сцена й уривається. Видима річ, її не докінчено. Ляскоронський обробив цю сцену инакше, як автор „Царства Нат. Люд.“; а втім один вірш з цієї пієси, страшенно перекучений, потрапив до тексту Ляскоронського:

Ф а р а о н ъ.

Гнѣвъ постигну, распрошу, посѣку на уди, —

а в „Царстві Нат. Люд“.

Гнѣвъ постигну родъ его, разсѣку на уди.

У 5-ій яві знаходимо вищезгаданий Йонів монолог, що в жадному звязку з попередніми сценами не перебуває. Монолог оцей примушує гадати, чи не була трагедо-комедія Ляскоронського також у звязку і з пієсою „Свобода от вѣковъ вождельнная Натурѣ Людской“; у пієсі тій в 3 і 5 сценах III акта виступає пророк Йона. Але розв'язати це питання не можна, доки невідомий весь текст драми „Свобода“.

6-та ява змальовує сутичку ап. Павла з жидами. Ап. Павло проповідує Христа, жиди хапають його й ведуть до тисячника. Тисячник велить переїщити його волов'ячими жилами. Але ап. Павло оповіщає, що з нього римлянин, і тисячник одзволює його. У жадній з великодніх драм, що ми їх були розглядали, цього мотива не знаходжувано. Отож, чи не потрапила була випадком ця сцена до тексту тр.-ком. Ляскоронського з якоїсь иншої пієси. Будь-що-будь, тут, як 6-та ява, вона зовсім не до речі.

За 7-му яву править цілком несподівано сцена Петрового зречення. За нею мав-би йти плач Петрів. Тимчасом 8-ма ява це вставлений тут чомусь діалог Одчаю й Надії, що за нього ми вже були казали. А плач Петрів це вже ява 9-та. Цей монолог де-в-чому скидається на плач Петрів у 4-ій яві II частини драми „Торжество Естества Человѣческаго“. Приміром, у Ляскоронського читаємо:

О гори! покрийте мя, да внутрь васъ перебуду;

О падте на мя, молнія, каменнія стѣни, —

а в драмі „Торж. Ест. Чел“:

Покрийте мя, облаи, покрийте мя гори,
Земныя, падѣте, разсѣлини, вскорѣ.

Плач Петрів закінчує II дію пієси Ляскоронського.

Дія III-тя визначається ліричним характером. Зміст її, як звучить ремарка, це „Страсти Христовы, смерть, погребение, воскресение и освобождение человѣческое“. Та зміст цей далеко не так розвинуто, як це ми постерегаємо в містеріях та великодніх пієсах, що до них прилучаються. Замість сцен і дій, що були-б відтворювали євангельські події, Ляскоронський накреслює низку картин:

Ява 1. Молящогося Господа емлют и ведут в претор к Пилату.

Ява 2. Отъ ранъ на крест распятаго изливается кровь въ чаши отъ ангель держимы.

Ява 6. Ангель Господень отваливаетъ камень и стражей устрашает.

З отакою заміною дій на картини ми зустрічалися були в польській драмі „Sepulchrum Jesu Christi“ і в українській „Дійствіє на страсти Христовы“ (акт III), що за неї говорили ми вище. Такі-о підхідки й були, очевидячки, для С. Ляскоронського за провідні зразки.

В яві 3-ій біля хреста стоїть Божа Мати, що промовляє довжелезний „плачъ“. Сцена ця за першоджерела свої має відомий гімн „Stabat mater“ і тії plankt'и й lament'и, що були популярні в Польщі у XVII віці. Найдавніший зразок їх належить ще до XV в. Це — „Lament świętokrzyski“, де Пресвята Діва Марія стоїть під хрестом і закликає вірних розділити її журбу. До XVI в. належить „Dialog o Męce Pańskiej“, що його II-ий акт починає та-ж-таки сцена Марійного плачу біля хреста (Windakiewicz, Teatr ludowy 57, 60).

Ява 4. Монолог грішника, що молиться біля хреста, нехай гріхи йому розв'язано буде. Сцену цю оброблено цілком у тому релігійно-католицькому стилі, що й у піесі „Amor Divinus seducit peccatorem a nexu“. Там також виведено грішника, що покутує свої гріхи біля хреста (Windak., там-же, 48—49).

У 5-ій яві мали змальовувати смерть та похорон Христові: виступають Йосип та Никодим і коротенько співають, далі йдуть довгі співи янгольського хору, що пояснюють тії картини, котрі при цьому, очевидячки, показувано. Підхідку цю рекомендує єзуїтський теоретик Масен у своїй поетиці (див. Рф-зановъ, Екскурсь, 26).

Солнце луча помрачает,
Свѣтъ свой луна сокрывает...
Господа пресвята
Зрим с креста снята...
Нозѣ Господни уже уязвленни
Во гробѣ сложенни...

Янголи в-останнє цілують тіло Христове й змовкають, схиляючись перед труною:

Цѣлованіє послѣдне
Отдаемъ Ти, Нензслѣдне;
Рани святіи Твои лобизаемъ,
Глави склоняемъ.

Сцена ця нагадує Plankt aniołów в епілозі польської драми „Akt miłości Boga w krolewicu Uranopolitańskim reprezentowany; окрім того, що загальна ситуація подібна, наша піеса скидається на вищезгадану польську драму ще й деякими дрібнішими деталями. У Ляскоронського:

Изволи сам смерть подъяти,
Хотя мертвимъ жизнь подати...
Нинѣ же на твою главу
Вѣнецъ от терній острых уплетенній
Видимъ сложенній...

Сія иногда святая,
 Свѣтолитієм блистая
 Неизреченним бисера безцѣнна.
 Днесь якъ отмѣнна...
 Святін Твои вси члени
 Видимо, ах, уязвленни,
 Иже иногда биша надъ свѣти бѣли,
 Днесь очернѣли...

„Akt miłości“:

Niezmierna Miłości Boska na krzyżu umiera,
 By żywot przywrociła ..
 Patrę na głowę zwieszoną:
 Ta cierniem zdziurawiała;
 Patrę na twarz oświeconą:
 Ta od plwocin szczerniała.

(Рєзановъ, Школьні. дѣйства, 170).

Далі йде картина воскресіння Христового (ява 6).

У дальшій (7) яві Спаситель, що його виведено в алегоричному образі Вибавлення, виголошує довжелезного монолога. У монолозі тому Він пояснює, що постраждав і помер, щоб вивести з пекла Натуру Людську, а разом з нею і всі „племена земная“. Ефектовна сцена: Вибавлення виводить Натуру і в'язнів пекла „въ свѣтъ зъ тми, отъ плача въ радость нескончанну“, навітчує на її голову „перву райску діадиму“ й садовить „на вишнемъ престолѣ“. „Слава являється въ наметѣ, одѣянна въ слонце“, а янголи виконують радісну врочисту пісню.

Оцим-о ефектовним закінченням у стилі єзуїтських вистав трагедо-комедія Ляскоронського власне й закінчувалась. А втім перед епілогом наш драматург наваживсь був додати ще й своєрідний алегоричний анти-епілог; показувано картину: „Орелъ монаршій перунами побиваєть льва“, хор янголів виконує канта на тему:

Дажь царю православному крѣпки супостаты
 Побѣдяти до конца...

Виступав Орфей з гусями, і хор співав, вихваляючи можновладців („князь с потентати“):

Буди вамъ честь и слава, въ слонце одѣянна,
 При мирномъ долгоденствѣ съ небеси поданна.

Цей анти-епілог — відгомін панегіричних дійств, що їх грали були єзуїти. а за Петра Першого вони поширилися й на Москві (порівн. Морозовъ, Історія русскаго театра“ стор. 309 і дд.).

Епілог закінчує виставу звичайними подяками й перепросинами.

Таким чином, „трагедо-комедія“ С. Ляскоронського являє собою поганеньку компіляцію з різноманітних джерел. До всього, дійшла вона в не цілком справному спискові.

Поруч великих драм, от-як „Дійствие на страсти Христовы“, „Царство Натури Людской“, „Мудрость предвѣчная“, „Торжество Естества Человѣческаго“, то-що, були в репертуарі українського шкільного театру й менші великодні пієси. За зразок таких пієс править драма, що доховалася від початку XVIII в. у чорновому автографі невідомого автора-українця (судячи з письма). На жаль, вона без заголовка, де-б, можна було сподіватися, буде зазначено місце та час вистави. Драма ця дійшла у збірникові, що переходується в рукописному відділі книгозбірні Ніженського Інституту, під ч. 163. Уперше її надрукував був В. Резанов у „Памятникахъ русской драматической литературы“, стор. 108 і дд.

Пієсу починав невеличкий риторичний пролог у прозі, що в ньому від імення виконавців заявлювано: „мы въ распентагося насъ ради и воскресшаго и спасение содѣявшаго посредѣ земли славу и честь дѣйствіємъ умыслихом вкратцѣ явити“, і випрошувано „всеблагопріятнѣйшаго къ оному нашему дѣйствію вашего (тоб-то глядачів) слуха и добротства“. Складається вона усього з якихось шести яв.

У 1-ій яві виступають Мудрість світу цього, Буяння й Горливість Божа. Мудрість пихато говорить за себе, як за джерело усякого добробуту („вѣка всезлатаго“), багатства й слави на землі. Буяння, дак те виступає саме як антагоніст Мудрости й каже, що тая зовсім марно пишається. Його, Буяння отее, а не кого иншого, Бог, що панує на небі, призначив проповідувати нову благодать і нищити Мудрість світу цього. Мудрість погордливо жене його геть, як супротивника нерівного. Але-ж Горливість Божа і собі повстає проти пихи Мудрости, віддає її під владу Буяння й іде

на проповідь во вся конци мира,
Да благодати новой прояснится вѣра.

Ява 2-а показує діалог Геллінства (тоб-то поганства), Ветхости (тоб-то Старого Завіту — юдейства), Благодати Нової (тоб-то Нового Завіту) та Віри. Геллінство, що зневірилося в поганських богах, вагається, до якої релігії йому пристати — старозавітної чи новозавітної. Ветхість намагається схилити Геллінство на свій бік, доводячи переваги „старозаконства Моисеева“:

Не вси ли спасис ветхїи пророци,
Мойсей, Ілія и инни отроци?
Не дойшли ли тѣ небесна чертога
Въ лѣта премнога?

І радить визнати „Саваоѳа Бога единого“ та й упасти перед їм з слізьми на землю. Геллінство ладне зробити це, але Благодать Нова зупиняє його:

Стой, человѣче! Что се ти твориши?

і нагадує про Христа, що прийшов на землю, про чудеса, що він створив („Слѣпих просвѣти, хромим же скакати, нѣмым глаголат, глухим же слышати словом повелѣ, мертвих воскреси...), нарешті про те, що Він вибавив рід людський:

Человѣкъ спасеннїй
Имъ сотворися от вѣчной геенни.

Щоб підсилити свої слова, Благодать викликає Віру. Віра закликає всіх стати учасниками нової благодати,

Юже нам даде Христосъ Богъ распяти.

Геллінство руйнує ідолів, схиляється перед Вірою, себ-то хрестом, що вона його, за звичаєм, тримала в руках (*Fides seu Religio — puella habitu albo, dextra crucem, sinistra calicem tenens*, — Massen „*Speculum imaginum*“, 137), і каже, що ладне „умрѣти за Распята славу“. Ветхість і собі вдається до Христа, і Віра обіщує її спасти.

У 3-ій яві виступають Віра й Душа Грішна. Віра висловлює свою відданість хрестові:

Точію в крестѣ оном¹⁾ уповаю
И в нем надежду мою полагаю:
Сей ест моя чест, сей и моя слава,
Щит, оружје..

і з'ясовує значіння хреста:

Сим сокрушится глава
Ангеловъ темних; сим величается
Родъ человѣческѣ и прославляется;
Смертній в живот оним превосходит,
Грѣшним спасеніе крест вправду родит.

Душа Грішна то в тужливій пісні, то словами виявляє свій жаль з приводу вдіяних гріхів та свій одчай, бо-ж вона має йти „в пропасть прямо“, — себ-то у пекло. Віра заспокоює її, кажучи, що її відкупив та визволив Христос:

Уже бо Христосъ, пострадавй за ни
И на сем крестѣ распростерй длани,
Дав радость вѣчну, даде и вход райа,
Гдѣ ликуй, живот вѣчний провождая.

Прийнявши Душа благу вість за своє визволення, віддає Богові „вѣчну честь, хвалу и славу“, а Віра закінчує яву словами:

Убо торжествуй, Душе, въ вѣчни вѣки
В небесном чертозѣ з вѣми человекѣ!

У 4-ій яві діалог провадять так само тільки дві особи: Розбійник та Покута. Розбійник (живовидячки, той самий, якому Христос сказав: „Днесь со мною будеші въ рай“) закликає „вся страни земля“ тріумфувати, бо раніш усі

точію о Христѣ слішали,
Нинѣ же Его благодат пріяли,

і як тепер, —

Егда страдавй на крестном сем древѣ
Даде со вѣмь Адаму и Евѣ
Свободу с ада²⁾, — свободній входъ райскій даровася,
Всякъ невозбранно гради днесь ко раю,
Токмо покайся грѣховъ..

¹⁾ Що його вона держить у руках.

²⁾ Натяк на епізод про зшестя Христове до пекла.

Але виступає Покута і журиться, що в світі усі саме й уникають покути. Тоді Розбійник, підкреслюючи знову, що без покути

в мирѣ ни єдиний

Не насладится райской благостини, —

дає Покуті ключа від раю (що перейшов, волею нашого драматурга, від ап. Петра до рук розбійникових!) й заповідає їй впускати кожну людину, але з розумом:

Кто ты (Покуту) возлюбит ума простотою,

Вѣчно во царствѣ будет со тобою.

І Покута вдається до Бога, благаючи, нехай він дарує їй успіх між людей, —

И дабы уже отселѣ мя чтили

И мною во рай безвредно вступили.

У 5-ій яві змальовано чудеса, що їх створено в ім'я триєдиного Бога — мотив з Діяннів Апостольських. За особу, що проповідує Христа, закликає до віри та творить чудеса, виступає Благовістя. Воно сповіщає всім „торжество новой благодати“ та закликає втерти сльози з очей, преложити плач на радість, скинути з себе „ветхости болѣзнь души тѣлесну“ та прийти здобути „чого кому треба“.

Перше чудо, описане в Діяннях Апостольських — Петро зціляє кульгавого, що в нього жebraв (розд. III); наш драматург і собі висовує на перше місце це чудо. В нього Благовістя теж зціляє кульгавого. Змальовання чудес у тексті пієси, що її ми розглядаємо, заховалося в двох редакціях. Первісна коротша не задовольнила була автора, і він через те закреслив її. Другу поширенішу, трохи змінено. На першій редакції що-до чуда з кульгавим (у ній виведено двоє хромців) виразнісінько позначається залежність од джерела в Діяннях Апостольських (розд. III, 6—8) читаємо: „Рече же Петрѣ: во имя Исуса Христа Назореа, востани и ходи... И вскочивъ ста... ходя и скача и хваля Бога“. У нашій пієсі:

Ползай и хромляй, воскорѣ скачѣте, —

Воскорѣ, реку именем Распята

Христа Господа и Творца всесвята!

Далі Благовістя — у першій редакції зціляє сліпця, у другій — очищає прокаженого „во имя Отца, Сина и Духа, Бога во Троици єдина“, вкриває наготу вбогому і закликає воздати

славу Христу Богу

За толикую милость Его многу.

За останню сцену (ява 6), що завершує пієсу, править ліричний монолог Милосердя: зазначивши, що ті, хто не вірує в розп'ятого та воскреслого Христа, „гинуть во вѣки“ в геєнні, Милосердя і природу, й людину закликає спільно радіти, веселитися та вихваляти Бога, що постраждав, „Да ты, человекъ, возведет в чертог небеснія слави“...

Отака ця драма. Заналізувавши сцени, з яких вона складається, бачимо, що звязку поміж цими сценами немає жадного. Кожна з їх це, по суті, окреме

самостійне ціле. Єдине, що їх об'єднує — це основна ідея — змалювати, щоб одзначити Великодне свято, тріумф дарованої від Христа благодати. Дії в цих сценах так що й немає: це — декламації на ту чи іншу тему що, їх виконують певні алегоричні особи. 1-ша ява каже про те, що віра повинна приборкати розум „мудрость мира сего“; ява 2-га говорить про перемогу віри Христової над поганством та юдейством. 3-тя — про спасенність віри в того світне життя. 4-та ява містить у собі заклик до покути. 5-та ява на прикладі ілюструє цілющу силу віри. В 6-ій яві лунає заклик, нехай усі побожно радіють з приводу світлого свята.

Те, що на українському ґрунті повстали великодні драми такого типу, можна пояснити тільки впливом таких самих вистав за кордоном. Вони, вистави оті, були алегорично-символічними фантазіями та варіаціями на теми, що мали певне відношення до великодніх мотивів. Оброблювано їх по єзуїтських школах і поширено і в Німеччині і в Польщі. За типовий їх зразок править „Dyalog na Wielki Piątek, що його видав Бернацький (Pamiętnik Literacki, 1908, Zesz. I—II, стор. 170 і далі).

До категорії невеличких обсягом пієс шкільно-єзуїтського типу, от-як „Mors triumphata“, то-що (див. Рѣзановъ, Екскурсъ въ обл. театра іезуитовъ 115—127), належить і великодня драма Митрофана Довгалевського „Власнотворній образъ челоѡколюбія Божія“. Вперше виконано її 10 квітня 1737 року в Київській Академії, де автор був за професора (збереглася в рукописі Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря № 1710, за опис. Петрова № 521; це єдиний відомий список драми; видав Резанов у „Памятникахъ русск. драматич. литературы“, стор. 183 і дд.).

Довгалевському, здається, відома була низка великодніх драм, що їх написали були попередники його в цій царині. Складаючи він свій „Власнотворній образъ“, не схотів, проте, компіювати, як це зробив був С. Ляскоронський, виявив на аби-яку самостійність, оброблюючи та комбінуючи відповідний матеріал. Він наслідував маніру, що її засвоїли були для подібних випадків драматурги єзуїтські; вплив їх позначається і на характерній формулі: „Ad m. D. T. O. M. gloriam B que V. M. S. L. O. C. honorem, cultum et venerationem“, що її Довгалевський приписав був наприкінці пієси.

Коротенький пролог сповіщає про зміст майбутнього видовища і заздалегідь прохає, нехай глядачі вибачать авторові.

Пієсу поділено на п'ять яв.

Ява 1-ша являє собою сперечання Ради Божої, Милости Божої та Правосуддя Господнього про створіння людини. Рада каже, що Божественна Сила створивши світ, створить чоловіка, „да будет той всѣмъ господь и владика“.

От персти земной тѣло сотворити
И красотою лице исполнити...
На престоль всадит свѣтла, прославленна,
Вѣнцем почести почтити...

Правосуддя силується довести, що

Весма сидеви непотребни Богу
Человѣкъ земни...
Зане от сего перстна человѣка
Слѣдують зѣло дѣла превелика
Противна волѣ и Божіей силѣ,
Сей бо преступникъ первый будетъ в дѣлѣ...

Змагання розв'язує Милість Божа, стаючи набік Ради й зазначаючи, що на грішній людині

Божественна оттоль вища сила
Явиться...
Явиться могущество и милость безмѣрна,
Благость, Мудрость и Любовь в словѣ силна, вѣрна.

Правосуддя поступається. Ява закінчується кантом, що переказує, в чому полягало те сперечання.

Сцена ця дає зразок тих діалогів, що за них езуїтський теоретик патер Фр. Ланг згадує як за найпростіший вид театральних піс: це — спокійна проста розмова на якусь тему, чи то поважну чи забавну (*Dissertatio de actione scenica cum figuris eandem explicantibus, auctore P. Franc. Lang. Monachii 1727; § XII: De arte scenica ac primum de dialogo, стор. 67—69; Рязановъ, Экскурсы, 114—115*).

У 2-ій яві Милість Божа виводить і показує новостворену людину:

Се житель рая первій, самовластний, силній,
Іже подсолнечною имѣетъ владѣти,
На престолѣ всемирномъ державно сидѣти.

Милість навчає її, особливо-ж наказує їй, нехай вона додержується заповіді й не їсть „от древа Богомъ завѣщанна“. Людина дає обіцянку не порушувати заповіді, і дякує Творцеві. Людина каже, що справді додержить своєї обіцянки, — тільки-ж заразівськи її порушує: виступає Спонада, запевняючи, що,

Аще древа снѣси, равенъ будешъ Богу,
Воспріймешъ подобну власт и силу премного
И будешъ богомъ, свѣдѣй злая и благая, —

отож людина, сподіваючись „Божію власть, силу воспріяти“, поспішається поробити геть-усе те, що Спонада їй була пораяла. Закінчує цю сцену кант. Як бачимо, сцена оця коротенько переказує те, що широко розвинуто в „Царствѣ Натури Людской“ та в „Торжествѣ Естества Человѣческаго“.

Ява 3-тя починається з того, що людина, усвідомивши свою провину, тяжко журиться; плачучи та зідхаючи, благає Бога простити її. Наближається Правосуддя, картає людину ще й докоряє їй. Воно одбирає в неї вінець, берло, перстін, „Богомъ данну красную одежу“ і виголошує вирок: „отселѣ будеши рабъ врага и смерти“. Співають скорботного канта. Вирока того зараз-таки виконується: бажаючи навч показати, що першій людині боком вилізло її гріхопадіння, наш драматург виводить на сцену Смерть та Діявола. Вони заразівськи з охотою тягнуть злочинця до себе в пекло. Кант.

Ява 4-та живовидячки показує, що гріхопадіння першої людини нащадкам її не аби-як у знаки далось: виступає Діявол; він хвалиться своєю владою й

загадує Смерті йти по здобич; один по одному з'являються Авель, Мусій, Йосип, Симеон Богоприїмець; усіх їх хапає Смерть і разом із Дияволом веде до пекла,

Да видять праотця и поздравлятъ чести,
Юже за рай прекрасный прият обѣтъ Лести

В'язні „бѣднѣ вопіют, просяще свободи“; од усіх їх говорить Авель. Кант.

Потім, проминувши всеньку історію земного життя, стражданнів, смерті й воскресіння Спасителя, що з неї була справжня суть традиційної великодньої драми, Довгалецький переходить простісінько до наслідків спасенної справи Христової. В останній (5-тій) яві він дає оригінальну обробку мотива про визволення праведників з пекла: Милість Божа звертає увагу на зойкання та голосіння праведників і розв'язує гріх Адамів; кайдани та заліза першої людини розв'язується; далі йде діалог Милости з Смертю та Дияволом; його збудовано, застосовувавши підхідку „луну“:

Гдѣ твое, Смерти, жало?
— Пропало!
Гдѣ ти, Аде, побѣда?
— Бѣда!..

Милість велить удягти Адама в колишне райське вбрання, повернути йому вінець, берло, перстін. Адам дякує й прохає визволити й інших в'язнів. Милість наказує Дияволу випустити пророків. Авель за всіх дякує. Милість велить янгольському хору заспівати пісні; пієсу й закінчує останній кант.

Побутові інтерлюдії, виконувані після кожної з розглянутих яв поважної частини драми Довгалецького, являли собою комічну паралель, пародію на те, що grano в кожній з яв; підбираючи Довгалецький такі сюжети для інтерлюдій, керувавсь, очевидячки, тими самими поглядами, які виробилися були поміж єзуїтських драматургів що-до відношення між трагедією та інтерлюдіями (Порівн. Рѣзановъ, „Екскурсь въ область театра іезуитов“ 82, 350). Про ці інтерлюдії Довгалецького ми казатимемо згодом.

Зважаючи на заголовок та останню сцену, до великодніх драм випадає зарахувати й пієсу „Образъ страстей міра сего образом страждущаго Христа исправися“¹⁾.

Зміст останньої сцени драми такий. Попереду виступає янгол і „благовѣствуетъ миръ всѣмъ ближнимъ, отъ смерти Господа нашего Ісуса Христа исполненній“:

Миръ благій воистинну и благая лѣта
Благовѣствую нинѣ во вся страни свѣта...

І далі:

Когда Христосъ Господь побидитель смерти
Восхотѣ за грѣхъ міра на крестѣ умерти,
Тогда вся исполнися р дости вселенна
Воставши отъ узы смертныхъ во вѣки збавленна

¹⁾ Текст цієї драми заховавсь у рукопису Церковно-Археологічного Музею при Київ. Дух. Академії № 174, за описом Петрова. № 660, л. 126 і дал.; видав його С. Т. Голубев „Двѣ драматическія пьесы прошлаго столѣтія“, — Труды Киев. Дух. Акад. 1877 р., вересень.

Радость днесь воистинну, радость превелика,
 Отъ созданія міра не быше толика:
 Понеже самъ Создатель между человекѣи
 Смерть смертію во животъ претвори во вѣки.

Янгол закликає до спільної радості:

Радуйся убо, земле, о семъ непрестая,
 Своего Создателя токмо похваляя.

Далі вже останній вихід: „Являються Ангели со образами (себ-то з знаряддями) страстей Христовых“, — в одного у руках бич, у другого — тростина, у решти (усього виходить 13 янголів) — мотуззя, цвяхи, кліщі, молот, тростина, губка, драбина, вінець, стовп, хрест.

Такий вихід янголів із знаряддями мук Христових — типова сцена єзуїтської пасіональної або великодньої драми.

Що-до складу самої драми „Образъ страстей міра сего“, то вона являє собою цілий калейдоскоп різноманітних сцен. Їх з'єднано до-купи випадково, як те уподобав собі автор, що не схотів був обробити відповідну суцільну драматичну фабулу. Він волів краще ілюструвати думку, що її він хотів розвинути (про світову марноту та вічність мудрости), окремими постатями та групами, монологами та діалогами. Висловивши в пролозі:

Смѣху достойна марность воистинну мнима,
 Или вопреки — горка плача невтомима:
 Сей пируеть, овъ плачетъ, голодомъ погибая,
 Сей гордится, овъ смиренъ плача и ридая,
 Братъ на брата и друга враждуетъ напрасно...
 Инные отъ праваго пути заблудиша, і т. д., —

автор починає пієсу монологом Геракліта, що сміється, а за цим монологом іде монолог плачучого Демокрита¹⁾; далі йдуть сцени: Каїна, що забиває Авеля; сцена фарисея та митаря: першого вихвалює Гордота, другого — Покірливість та Покута; алегорична сцена, що в ній „исходить Свѣтъ во гордости и славѣ“, перед його виступають Плоть, діавол, Багатобожність, Одступство (сц. 2); Атлас побивається за гріхи, його підтримують Мужність та Надія (сц. 3); Іов з'являється спочатку „во славѣ и богатствѣ благодаря Бога“, потім вістівці сповіщають йому про тії нещастя, що з ним скоїлись (сц. 4); „богачъ во виссонѣ облеченній веселится“, „Лазарь на гноищи лежитъ“; сцена Іова на гноїщі та друзів, що одвідують його (сц. 5); сцена з притчі про милосердного самарянина, що в ній замість священика, левита та самарянина введено алегоричні персоніфікації: Погорду, Немилосердя, Милосердя та Чоловіколюбство. В акті II Росія радиться з астрономом, коли починати навчання, і хоче шукати „учителя зрадна чадомъ“ (сц. I). Виступає „Паллясь со именемъ премудрости“, їй Росія доручає „младые любимыхъ чадъ лѣта“. Паллада кличе Аполлона, Туллія (Цицерона) та Аристотеля і питається в їх за „младенцевъ“, що їх привела до неї Росія: „Могутъ ли добръ: ваша мудрости изучити?“ Ті відповідають, що це виявить досвід. Ари-

¹⁾ З цими постатями ми зустрічаємось і в польській великодній драмі „Dialogus pro feria quinta ante Parasceuen“ (Windakiewicz, „Teatr ludowy“, 98—99).

стотель пропонує придивитися, як ставляться до навчання сами „младенцы“ (ява 2). Отож виступають „два сына Россіи“, що „похваляють мудрость“ а за їми — третій „исходит скорбящ“, з ним виходять Неслухняність та Проступство, до його наближається Бахус, якого він радісно вітає (сц. 3). „Соломонъ сѣдя на престолѣ похваляет премудрость“, до його „исходит Неронъ и затыкает уши, не хотящъ слышати мудрости“, і приймає поради Безстрастя, Безбожжя, Забивства (сц. 4); виступає Беллона, „хваляся крѣпостию своею“. Марс обіцяє їй завсіди „сердцемъ служити“ (сц. 5); Бунт жалкує, що Марс „поработися Беллонѣ напрасно“; Обітниця та Відомста звязують його. Акт III: Мудролюбство шукає премудрости (сц. I); виходить Премудрість, її ведуть („подъ руцѣ держатъ“) Віра, Надія та Любов; до їх наближаються „поклоняющеся“ Мудролюбство, Покірливість, Чистота; Премудрість бере їх під свій захист (ява 2); виступає Церква „тріумфующая“, до неї наближається Спонада, силується її спокусити; Янгол „изгоняет Прелесть и утверждаетъ Церковь“ (сц. 3); нарешті з'являється Однодумність, що „желает весь міръ въ согласіи“; проти неї виступає Ворожнеча; Лад жене Ворожню і оголошує:

Богъ, иже сотворивый во бытіе вѣки,
Той сотворитъ тишину во вся челоѣки
(сц. 4).

Сцена Янголів із знаряддями мук Христових, що її описано вже вище, закінчує пієсу.

Такі київські шкільні драми великоднього циклу, що їх ми знаємо до цього часу.

До цієї-ж групи великодніх драм належить пієса, виставлена року 1727-го в Білгородському (на Харківщині) колегіумі. Зветься вона: „Благоутроба Божіе безъ поврежденія праведнаго Суда Его преступленіемъ Адама погибшему роду челоѣческому явленное и доселѣ въ грѣхи впадающему являемое четырьмя дѣйствіями отъ риторическихъ учения рачителей изображенное Коллегіумѣ Бѣлоградскомъ, року 1727“.

Як дієві особи виступають персоніфікації Віра, Надія, Любов, Горливість, Істина, Натура Людська, Милосердя Боже, Правосуддя, Сім дарів Духа Святого, то-що.

Пієсу цю не було видано. Рукопис її переховувався був у академії Д. І. Багалія (Н. И. Петровъ, „Очерки укр. литературы XVII—XVIII вв.“ стор. 255), але він повернув її небіжчикові проф. О. С. Лебедєву. Нині її загублено.

I.

ДѢЙСТВІЕ
НА СТРАСТИ ХРИСТОВЫ

СПИСАННОЕ.

Цю пісню видано за рукописом Київського Церк.-історич. Музею
при Київ. Дух. Академії О. 4. 7 (за опис. акад. М. І. Петрова
№ 420).

I.

ПРОЛОГЪ.

О смутная во свѣтѣ явися година!

Жалю неутоленнаго открыся причина:

Властительскую силу пріять зависть въ свѣтѣ,

О любовномъ нигдеже не слыхатъ совѣтъ!

Исполнися ярости единоутробныхъ

Братий сердце, егда злость движе преисподнихъ

Силы, дабы ся во всемъ свѣтѣ пространила

И единоутробныхъ братий побудила

До зазрости; иже днес любовь преминяютъ

Въ ярость, гды ковъ на братий своихъ воздвизаютъ

Любвы своей ко любви не хтятъ накланяти,

Совѣтуютъ братіи своей пострадати.

Аще нѣкки въ паствѣ овецъ пребываютъ,

Обаче от истинной пути заблуждаютъ,

Егда въ себѣ рекоша: „смертію умрѣти

Братіи безневинной“. Сей позоръ узрѣти

Изволте, где и любовь будетъ умирати;

Ея же страданія добро есть внимати.

АКТЪ ПЕРВЫЙ.

Ериннѣсъ вражды богинѣ Любовь плѣняетъ между братію единоутробною.

СЦЕНА ПЕРВАЯ.

Ериннѣсъ разгнѣваясь на Любовь, призываетъ Фурій съ пекла на помощь себѣ, хотяй плѣнити Любовь.

Ериннѣсъ.

Не терплю далей уже сего смиренія

И такового себѣ уничтоженія:

Нѣкто уже во свѣтѣ имени моего

Не вѣсть, егда въ любви житія своего

Времена отправляютъ. Инаго совѣта
 Зажию, да бымъ скутокъ моего обѣта
 Получила: подвигну всѣхъ сердца во вражду
 И тако мою тогда горящую жажду
 Утолю, егда Любовь будетъ побѣжденна,
 Сила же моя токмо будетъ прославленна.
 Егда бо всѣ во враждѣ будутъ пребывать,
 Тогда начнетъ ся мое имя прославляти.
 Нинѣ, егда своего мѣста не имѣю,
 Вражды богинѣ и такъ ничто же не смѣю:
 Все бо союзомъ любви суть соединены,
 Мы нѣкогда же хотимъ быть наклонены.
 Но егда подъ власть мою вся сердца наклоню,
 Тогда своя жажды усущенну тону
 Исполню, тогда мое прославится имя,
 И въ единоутробной братіи мое племя
 Владѣти начнетъ, брата подавши во узы
 И единоутробные расторгше союзы.
 Сію мою власть нехай воскорѣ познаю,
 Васъ на помощь ко себѣ, сестры, призываю.
 Алекто! подвигни адъ, дабы побѣжденна
 Любовь была, сія бо мы есмь поставленна
 Зѣло вопреки: отсюду мене изганяетъ,
 Егда союзомъ своимъ всѣхъ соединяетъ.

СЦЕНА ВТОРАЯ.

Фуріи призванные утѣшаютъ Ерину, обѣщая ей побѣду сотворити на Любви, где оразъ
 градутъ и во вражду распаляютъ сердца братіи единоутробной: Каину на Авеля и сыномъ
 Іакова единонадесяти противу брата своего Іосифа.

Алекто.

Се азъ придохъ на помощь, сестро моя, къ тебѣ,
 Собравши и инныя сестры моя къ себѣ.
 Желаемую вскорѣ одержишь побѣду
 На Любви, яже тебѣ повсегда обиду
 Творить. Двигну отъ ада преисподнихъ силы,
 Дабы ся вси воскорѣ твоей поклонили
 Власти люде. Не будетъ мѣста нѣгде мѣти
 Любовь, где бы ся могла отъ твоей хранить
 Сылы: введъ родъ смѣшаемъ враждою, ея же
 Союзы расторгнемъ, имиже родъ вяже
 Во соединеніе утробное къ себѣ.
 Побѣдимъ ю воскорѣ, яко намъ естъ требѣ.

Тизифона.

Помощна и азъ буду тебѣ Тизифона,
Живущая въ отчинѣ силнаго Плутона.
Подвигнути ко распрѣ сердца, моей сылы
И вражды исполнити, бы ся испражнилы
От любви, мнѣ належитъ, чесо ради тебѣ
Скоро поклонъ учинятъ: смиреннаго себѣ
Не могуще хранити житія, ко брани
Подвигнутся. Ты же всѣмъ явишися пани,
Ярости бо и вражды каждо исполнятся,
Егда искринной любви въ сердду оставятся.

Мегера.

И азъ на помощь потщахся Мегера
К тебѣ, еюже подземная сфера
Всегда движется въ огненной ярости.
Что же ми велишь от своей кротости
Творити, азъ вся воскорѣ потщуся
Исполнити. Въ томъ нѣчто не сумнося,
Вся бо сотворю, твоему угодна
Повеленію. Яже неудобна
Будутъ моими силами двигнути,
Сія поможетъ Адъ мнѣ расторгнути.
Токмо мнѣ яви свое желаніе,
Сотворю скоро азъ послушаніе.

Ериниѣсъ.

Сестры моя! потщѣтся огнемъ распалити
Сердца в ярост братіи, для тыхъ бо мнѣ жити
Немошна: сии, зъ единой утробы рожденны,
Тако любви союзомъ суть соединенны,
Же нѣкогда не можетъ ярост въ нихъ пребыти.
Тогда немошна моей власти разширити.

Алекто.

Потщимося отвсюду Любовь скоренити!
И въ единоутробныхъ братій нѣсть ей жити:
Сихъ такожде во ярост сердца распалимо,
Зде обѣтающую Любовь укоримо
Укоризною сею, же будетъ плѣненна
По всемъ мирѣ, твоя же токмо возвишенна
Сыла будетъ. Се уже сей обѣтъ нашъ тебѣ
Даемъ, мѣти будеши насъ помощныхъ себѣ,

И воскорѣ исполнимъ твое желаніе,
 Се бо грядемъ творити тебѣ послушаніе.
 Ярости и братія скоро исполнятся,
 Твоему владѣнію во всемъ покаются.

ПѢНІЕ.

Niech ogień wżacy
 Wezuwy gorący!
 Niech płomień pavy,
 Z Aetny buchaiący
 Płomień siarczysty!
 Niech miłość topnieie,
 Kiedy iskrzysty
 Pożar piekło sieie!
 Barziew gorzeie,
 Furia rozniecona,
 Kiedy ¹⁾ topnieie
 Gniewem zapalonal
 Serca zapali
 U braci rodzonych
 Twardsze od stali,
 Ogniem niezmiękczonych.
 Ziemię! cokolwiek
 Masz naystvaszliwszego,
 O czym nie wie wiek,
 Do ogniu złosnego

Wysylay chętnie!
 Otwórci się pekła!
 Zamieszay mężnie
 Od gniewu y wściekła.
 Jadem Megerą
 Z tvasznymy węzamy,
 I ty Chymerą
 Natrzyj z ożogamy,
 Circe z Gorgoną!
 Wypuście swe iady:
 Bracią rodzoną
 Pobudcie do zwady!
 Niechay Eryнна
 Swoie siły bierze!
 Władnie iedina
 Niech w swiatowey sferze!
 Niech Miłość wieczney
 Doznaie ruiny
 Władzy bezpieczney
 Co da mi ²⁾
 Żądawcy Erynny!

Алекто.

Се уже сотворихомъ твое веленіе,
 Прийметъ свою державу ваше владеніе.
 Не сумнися: воскорѣ прославится сила
 Ваша въ мирѣ, юже бо Любовьъ чест позбыла:
 Междоусобную начнутъ и братія вражду,
 Ты же свою получишь владѣнія жажду.

СЦЕНА 3.

Каинъ жертву приносить Богу и оскорбися, яко неприятна быст его жертва Богу.

Каинъ.

Отселѣ не принесу жертвы нѣкоя
 Богу, — чесо не пріять молитвы моея?

¹⁾ Так було правильно написано спочатку, а потім переписувач помилково виправив: Barziew

²⁾ Поміж рядками уписано.

СЦЕНА 4.

Авелъ творить жертву и от Каина, брата своего, изведенъ на поле, убѣнъ бываетъ.

Авел.

Се агнца тучна тебѣ во жертву приношу
Саваоу: возри нанъ, усердно ты прошу!

Каинъ.

Пойди, брате Авелю, на поле со мною,
Да жизныя покажу плоды пред тобою,
Яже земля израсти по трудахъ рукъ моихъ.

Авел.

Грядѣмъ, брате, видѣти жизност плодов твоих.

Каинъ.

Се виждъ, брате Авелю, собранныи плоды.

Авелъ.

Вижду изобилие небесной угоды.

Каинъ.

Скорблю зѣло, Авелю, яко Богъ нѣсть жертвы
Моей пріят, се мнюся быти аки мертвый.

Авел.

Восуе, возлюбленне, на Бога скорбиши:
Чесо бо ему жертву лукаво твориши?

Каин.

Кое лукавство въ моей требѣ мниши быти?
Се ты самъ лестецъ еси, не будеши жити.

СЦЕНА 5.

Іаковъ посылаетъ сына своего Іосифа до братіи видѣти, здравы ли братія и овца аще
цѣлы суть.

Іаковъ.

Возлюбленное мое, Іосифе, чадо!

Вѣси ли, где братія пасутъ овецъ стадо?

В Сихими ли? Гради, виждъ, въ покою ли дробы

Овецъ и братія ли единой утробы

Твоя добрѣ здравствуютъ. Сія возвисити

Потщися мнѣ, звѣдавши, гдѣ ли мѣют быти.

Іосифъ.

Се азъ граду моему отцу сотворити
Послушаніе, а вся дробы разсмотрити
Овецъ. Сыну твоему токмо въ путешествіе
Благослови, отче мой, дабы пришествіе
Благо было. Воскорѣ азъ сотвору волю
Твою, со братією побываю въ полю.

Іяковъ.

Приступи ко мнѣ сѣмо, любимое чадо!
Богъ тебѣ да поспѣшитъ овецъ въ паствѣ стадо
Видѣти и братію, иже тамъ витають
И овца моя всегда въ паствѣ оглядають!

СЦЕНА 6.

Сыны Іякова ковь воздвѣзають на приходящаго Іосифа, совѣтъ творяще убить его, которымъ
егда восхитили его убить, Рувимъ даетъ совѣтъ, дабы его жива въ ровъ вовергли, и тако по
его совѣту творять.

Симеонъ.

Се грядетъ сновидецъ нашъ, иже посрамляетъ
Снами своими насъ всѣхъ. Явѣ облачаетъ
Совѣсть его въ гордини, яко онъ сей чести
Хочетъ, дабы старѣйшихъ могъ себѣ причести
Во работу: лутче естъ смертію умрѣти
Сему, иже обыче снами ся хвалити.

Левий.

Ей, полезно глаголешъ. Убиймо мы сего
Сновидца, да свободу живота нашего
Будемъ мѣти: аки бы единого знаетъ
Сына отецъ, токмо нимъ ся утѣшаетъ.

Заулонъ.

Ей, истинно. Потщимся грядущаго сѣмо
Восхитити; болшия скорби не терпѣмо.
Нехай болше не жиетъ! Смертію убиемъ
Сего всѣхъ властелина и тако почиемъ
От скорби нашей, юже онъ нам приносити
Обыче. Грядѣмъ его сѣмо восхитити.

Іосифъ.

Восприими, Симеоне, мой животъ ко себѣ,
Да милость обрѣщается моею жизни въ тебѣ.

Симеонъ.

Не желаю отселѣ азъ такому жити,
Іже братію хочетъ работники мѣти.

Іосифъ.

Молю тебя, Левию, сохрани мя жити:
Се я будешъ въ вѣки работника мѣти.

Левія.

Небрежу азъ твоя работы ничтоже:
Хульные дерзнулъ еси сны рещи почтоже?

Іосифъ.

Агъ, Іудо, молю ты и тебе, Сыраху:
Ізбавѣте мя сего смертельнаго страху!

Іуда.

Ничтоже успѣютъ твои лестные молитвы,
Ты бо еси самъ вина твоя убитвы.

Іосифъ.

Нефалиме! или ты молю, Заулоне:
Помози ми, да мя смерть люта не похлоне.

Заулонъ.

Нѣсть ты еси достоинъ милости коея,
Вина бо безуміе юности твоя.

Іосифъ.

Дане! ты, или Гаде, молю и, Асиру,
Пред тобою рыдаю: помози ми сыру!

Данъ.

Доколѣ сей сновидецъ глаголы хулити
Сія будетъ, лукавно хотѣя нас убити?
Смерти его воскорѣ лютой предадѣмо,
Сердце же наше жалю всего свободѣмо.

Іосифъ.

Молю ты: отческую ко мнѣ милость яви,
Рувиме, брате первый: жити мя сохрани.

Рувим.

Братія любиміи! прошу послушайте
 Глаголу въ том моего. Вы не убивайте
 На душу свою брата; лучше его жива
 Во ровъ вовеши, чесо бы отъ крове правдива
 Душа наша зостала. Аще бо убиемъ,
 Кровь его убитаго на насъ всѣхъ излиемъ;
 Но егда въ ровъ живаго, иже во пустыни,
 Вовержемъ, всея уже свободимся вины.

Вениамин.

Добро, аще и тако сему сотворимо
 Сновидцеви, же его жива оставимо
 И вовержемъ до рову, ни тамо бо смерти
 Убѣгнетъ, егда голодомъ зло муситъ умерти.

Неѳалим.

Возмѣмъ его воскорѣ и въ ровъ вовержѣмо,
 Насъ свободныхъ отъ всея скорби сотворѣмо.
 Лучшей сновидца сего болше не видѣти,
 Нижели скорби всегда въ сердцу терпѣти.

Гадъ.

Гради сѣмо, тщеславче, иже всѣмъ владѣти
 Желашъ! Уже болше не будешъ видѣти
 Сновъ твоихъ, иже тебѣ властъ знаменовали:
 Скорый, вижду, смертельный ровъ наготовали.

Іосифъ.

Агъ! окаянному мнѣ небеса дадѣте
 Помощь или любимому отцу возвистите
 Моему, да отчую во помощьъ десницу
 Подасть мнѣ, отсѣлъ бо нѣсть моему лицу
 Свѣта, егда во ровѣ пустомъ воверженну
 Мушу быти мертвецемъ, отъ всѣхъ небреженну.
 Мати моя Рахили! не вѣси ты сего,
 Отъ братіи яростной убійства моего!
 Стихія вся! воскорѣ о семъ вѣсть дадѣте!
 Или вы, вѣтры свѣта, сѣе донесѣте,
 Да прилетитъ со вами ту слезы пролити
 Матерь моя и мертва въ земли мя сокрыти!

СЦЕНА 7.

Сыны Іакова, возвратившеся от рова, сѣдоша ясти, имъже Іуда, единъ от нихъ, совѣтъ даетъ, дабы продали Іосифа Ізмаилитомъ, и тако творять.

Левій.

Время уже по трудахъ мало хлѣба снѣсти,
Сего ради изволте на семь мѣстѣ сѣсти.

Симеонъ.

Ей, по истиннѣ время; се zde возлежѣмо,
Алчная наша сердца мало укрѣпимо.

Заулон.

Нинѣ всегдашнія скорби сердца свободихомъ,
Егда сего сновидца во ровѣ сокрыхомъ:
Смерть бо ему воскорѣ тамо или голодомъ
Будеть, или змѣевымъ угризенну ядомъ.

Іоуда.

Что потребно, братія, же брата убиемъ
И кровъ его убита во насъ всѣхъ сокроемъ?
Лучше Ізмаилтяномъ его отдадѣмо,
Руцѣ же свободныя наши сохранимъ
От крове его: братъ бо единоутробный
Нашъ естъ; сие сотворѣмъ, да не будетъ гробный.
Се градутъ со куплею Ізмаилитане.
Дадѣмъ его! нехай въ нихъ мертвъ, живъ ли зостане.

Сирах.

Согласуемъ и тому твоему совѣту.
Но от Ізмаилитовъ вопросимъ отвѣту
О томъ; аще ли его изволятъ пріяти,
Тогда от рова его потщимся зѣяти.
Градушихъ ихъ на пути токмо предварѣмо,
Раба ли имъ потребно, сѣя извѣстѣмо.

Іуда.

Добро; потщѣмся ихъ скоро предварити,
Нѣсть ли нужды раба суть, о томъ вопросити.
Богъ да спѣшитъ во пути, господіе нашѣ!
Мѣемъ нѣкія реши во ушеса вашѣ

Глаголы. Теченія мало престанѣте.

Нѣсть ли вамъ раба требѣ, сѣя намъ рещѣте:
Аще кому требно, можетъ его мѣти,
Восхощетъ ли цѣною в насъ его купити.

Ізмаилтянинъ.

Добро; иззолте его сѣмо показати,
Тогда мощна глаголомъ будетъ отвѣщати
Вашимъ: егда ли будетъ ко работѣ нашей
Угодный, купимъ его къ намъ по цѣнѣ вашей.

Іуда.

Градѣте, братія, сѣмо раба приведѣте.

Гадъ.

Добро, воскорѣ его предъ вами узрѣте.

Іуда.

Зрѣте: сей есть отрочищъ, егоже продати
Хощемо мы. Рещѣте намъ, аще ли вы дати
Восхоцете тридесять сребниковъ за него,
Сію бо мы обрѣли цѣну быти его.

Ізмаилит.

Примѣте вы двадесать сребниковъ цѣною,
Аще ли ни, да будетъ онъ с вами въ покою:
Большой цѣны не мѣетъ. Глаголы внемлѣте
Нашѣ, намъ же свободный часъ во путъ дадѣте.

Іоуда.

Примѣте отрочища, сребники отдавши.
Да будетъ вамъ работникъ во узахъ оставши!
И градѣте со миромъ въ путешествіе ваше,
Мы такожде грядемо вси на дѣло наше.

Ізмаилит 2-й.

Добръ, друже, сей юноша. Егда приведемъ
Во землю его нашу, тамо продадемъ
По цѣнѣ его большой. Вы же стережѣте,
Рабы, его и по насъ скорѣе градѣте.

Р а б ъ.

Нѣчтоже сумнѣтся, господие нашѣ!

Дѣломъ сия исполнимъ ми глаголы вашѣ,
Раба сего приведемъ въ отческія страны.

І з м а и л и т.

Добро; градѣмо скоро во путь, нам избранный.

СЦЕНА 8.

Рувимъ братъ первый сыновъ Іаковлихъ, пришедше ко рову, не обрѣте Іосифа въ ровѣ;
разтерзаетъ ¹⁾ рызу свою, рыдающе, его же иннии братія утѣшаютъ.

Р у в и м ъ.

Увы мнѣ! Что сие есть? Отрочища въ ровѣ

Іосифа не видѣхъ. Въ коей онъ покровѣ?

Братія любимы! азъ вы вопрошаю:

Нѣсть ли его кто изъять? Яко азъ не знаю.

Возвистѣте, молю васъ: жалю бо терпѣти

Не могу. Се воскорѣ от сего умрѣти

Мушу ²⁾ и азъ; аще онъ живъ не возвратится,

Сердце мое от жалю въ камень измѣнится.

Или, земле, абіе ты приими мя къ себѣ:

Нехай жалю не терплю положенный въ тебѣ!

С и м е о н ъ.

Ей, не вѣмы истинно, кто его от рова

Изять и кто восхитил; сия вѣсть нам нова.

Мы зде пребывающе сего не слышахомъ,

Ниже что такового случаю вѣмахомъ.

Р у в и м.

Агъ! и мнѣ смерть воскорѣ небеса дадѣте,

Или, где мой любимый братъ ест, возвѣстѣте.

І о у д а.

Престани уже, брате, жалю такового,

Понейже нѣсть есть мощно видѣти живаго

Брата. Нѣсть ли онъ лютым звѣремъ восхищенный?

Или лукавымъ рабомъ нѣкимъ украденный?

Се и отцу туюжде возвѣстимо вину

О снѣденномъ от звѣрей Іосифъ сыну.

Козля еще убиемъ и ризу скрвавленну

Принесемо ко отцу, по немъ оставленну.

¹⁾ У рукопису „разверзаетъ“. ²⁾ У рук. „мышу“.

СЦЕНА 9.

Сыны приходятъ ко Іакову, отцу своему, со ризою окравленною, где рыдающаго утѣшаютъ,
но ничтоже могутъ успѣти совѣтомъ своимъ.

Іуда.

Се ризу обрѣтохомъ, отче! Нѣст ли сына
Твоего Іосифа? Твоей бо едина
Утѣха онъ бысть души. Познай ризу сію,
Аще сына твоего, отче нашъ, прими ю:
Его же бо звѣрь снѣде, риза украшенна
Кровию знаменуетъ, къ тебѣ принесенна.

Іаковъ.

Увы мнѣ погибшему! Что днес оглядаю?
Сію ризу моего сына быти знаю.
Что се естъ? Азъ быхъ послалъ любимое чадо
Къ вамъ, дабы повидалъ въ паствѣ овецъ стадо.
Где сію обрѣтосте ризу покрывленну,
Мнѣ смерти вину скорой въ очи предложенну?
Рцѣте глаголь истинный: что жалости сия
Есть виною, и кто естъ смерти таковыя.
Дѣтель? Рцѣте, мушу бо воскорѣ умрѣти,
Аще ми нѣсть моего мощна сына зрѣти.

Симеонъ.

Коя еще, отче, вины вопрошаешь,
Где бы сынъ былъ, понеже знаменіе маешь?
Се лють звѣрь сниде его: зри на обгаренну
Кровию ризу его, къ тебѣ принесенну.

Іаковъ.

Увы мнѣ! Кая днесъ азъ глаголы слышу?
Болше южъ въ тѣлѣ моемъ отъ жалу не дышу.
Звѣрь ли снѣде сладкое, Іосифа, чадо,
Дабы первѣе згибло овецъ моихъ стадо?
Где быхъ былъ отъ очю нѣсть моего свѣта
Не посыалъ, о немъ же не имамъ отвѣта!
Увы мнѣ, чадо мое! Тя ли лють звѣрь снѣде?
Или нѣсть ты человекъ лукавъ изукраде?
Увы мнѣ, послѣдняя утѣхо моему
Сердцу! не явиши ли ся ты отцу своему?

Звирь ли мое восхити драгоцѣнно зѣло
Сокровище, угаси зримое свѣтило?
Звирь ли бисеръ восхити, имъже жизнь купися
Мнѣ, днес во смерть скорую уже премѣнися?
Звѣрь ли вѣтву угрызе, юже процвѣтало
Житіе мое, нинѣ мертво позостало?
Увы мнѣ! Кий волкъ пожре агня мое младо?
Не довѣло ли ему овецъ моихъ стадо?
Сего азъ мѣлъ надежду старости моея;
Нинѣ же гдѣ приклоню худости своея
Главу, егда не вижду Іосифа жива?
Лучше мене сокрыти во землѣ плачлива,
Не терплю бо боліе жалю такового.
Граду ко преисподнимъ зрѣти погибшаго
Іосифа, моего сына. Или, земле,
И мене тамо пожри, да мя сынъ мой емле
Ко себѣ, или мертва нинѣ восприими мя,
В жалю же зѣломъ жива болшѣ не остави мя.

Симеон.

Доколѣ рыданія сего не престанешъ,
Отче нашъ? Ты бо еще мертвецемъ зостанешъ
От жалости зѣлной. Престани рыдати,
Понеже нѣсть мощна ест сына оглядати,
Се мы къ тебѣ приидомъ старости твоея
Претружденной надежды, токмо ты своея
Старости пощади извол: жалю болше
Сердцу твоему не даждь, дабы далѣй горшей
Чесо тебѣ не было. Изволь попростати
Сего плачу, воли же господней отдати
Сія вся: вѣсть онъ въ радост жалост преминяти.
Что бо за полза ест плачемъ здравіе прѣняти?

Іаковъ.

Оставѣте мя отца, от жалю плѣнненна,
Егда надежда моей жизни оставлена.
Не терплю болше жалю. Въ подземныя странны
Граду сына видѣти: аще бо избранный
Тамо мой сынъ Іосифъ, и азъ тамо жити
Буду, да бымъ тако моглъ без жалю пребыти.

АКТЪ ВТОРЫЙ.

Любве рыдание, Ериннисъ богини вражды хвалится з побѣды, юже приять на Любовь, где ей
ней приходяще Миръ со стропотники и седмъ грѣховъ вѣншуютъ сести на престолъ, ихъ же
за злые дѣла Гоноръ Божій, призвавши Отмщеніе, хотя погубити, Любовь умоляетъ Отмщеніе,
дабы оставило жити Злости адскія, понеже сама хочетъ умрѣти за родъ человѣческій.

СЦЕНА 1.

Благоволеніе со пѣніемъ жалоснымъ родъ неблагодарный, Любовь отъ себе изгамя-
ющий, наказуетъ.

Пѣніе.

Агъ! отмѣна сего свѣта
Вредитъ зѣло безъ отвѣта.
Нинѣ мнится вся желати,
Утро тѣится смертъ задати.

Кто понесе жалъ таковой,
В немже сердцу гробъ готовый?
Болѣзнъ тамо въ сердцу близна ¹⁾,
Где невинне укоризна.

Умножаетъ тяжкій зѣло
Жалъ во сердцу сіе дѣло:
Где Злость царства властъ пріймаетъ,
Любовъ смерти осуждаетъ.

Благоволеніе.

Кто, стропотники, вамъ озябленіе
Во сердцахъ даде? Кто прозябеніе
Злости сотвори, егда всегда вражда
Есть ваша жажда?

Не вѣсте, яко лѣпо вамъ ест мѣти
Любовъ во сердцу, сія бо вамъ жити
Даде. Вы же ей нинѣ остависте,
Зло сотвористе.

Кто вамъ совѣтомъ отъ сердцъ вашихъ Любовь
Изгнати? Кто ли во васъ подвигне ковь
На Любовь? Агъ! зло благоволеніе —
Любве забвеніе.

Мнится вамъ тое, яко лучше мѣти
Вражду во сердцахъ, Любви же умрѣти
Соизволистѣ. Кое безуміе —
Ваше разуміе!

¹⁾ У рукоп. „блѣжизна“.

Нѣчто успѣють ваши сїи злости:
Аще бо Любовь своя цѣлости
Избудетъ, паки между человѣки
Будетъ во вѣки.

СЦЕНА 2.

Любовь, отвсюду изгнанна, рыдает, котрую утѣшаетъ Терпѣніе и Смиреніе.

Любовь.

Увы мнѣ несчастливой, отвсюду изгнанной!
Увы моей горести, увы окаянной!
Не имамъ мѣста нинѣ главы приклонити,
Егда вси изволиша мене оставити.
Ко кому во странствїи азъ притеку нынѣ,
Жадной не обрѣтающе веще моей вынѣ?
Азъ бо всегда союзомъ всѣхъ сердца вязала
Моимъ, нынѣ же отъ нихъ вигнанцемъ zostала.
Кая вещь сея вины? Нѣсть ли сїя дѣла
Благіе суть, яже азъ повсѣгда творила?
Мною соединени личныя громады
Людей едино были. Нынѣ, егда звады
Повставали отъ Плутона, азъ есмь оставленна,
Вражда же во своихъ злостехъ зѣло возвышенна,
Тако бо во всѣхъ сердцахъ уже возгорѣся,
Же ни единокровныхъ смерти постыдѣся
Сотворити. Увы мнѣ! Гдѣ нынѣ пребуду,
Понейже есмь конечно изгнана отвсюду?

Терпение.

Оставивше жалости, буди въ терпѣнїи
И тако не сумнися нѣчто о спасенїи.
Аще бо нынѣ еси отвсюду изгнанна,
Обаче власти твоей будетъ честъ возданна
Сїя злости плѣнити, точїю мя¹⁾ въ себѣ
Сохрани. Се истинно азъ помощна тебѣ
Буду. Паки во сердцахъ мѣсто обрѣтеши
Человѣческихъ себѣ, егда понесеши
Сїя вся терпеливно уничиженїя.
Остави нынѣ плачу и слезъ теченїя.

Смирение.

Истинно извѣщаю и азъ сїя тебѣ:
Возвышенна будещи, точїю мя себѣ

¹⁾ У рукопису: моя.

Мѣй образъ. Вся смиренно сія укоризны
Претерпи. Аще бо и избудеши жизни,
Обаче въ чест будеши паки возвышена,
Вражда же вѣчне будет тобою плененна.

СЦЕНА 3.

Ериннѣсъ сѣдитъ на престолѣ со иными Фуріями плѣненными, хвалится зѣ побѣды, юже
пріять на Любви.

Ериннѣсъ.

Нынѣ велічїе мое от рода во роды
Прославленно, понейже моя породы
Послушаютъ всѣ страны. Любовьъ ест плѣненна,
Еюже сила моя была побѣжденна.
Благодарна есмь вашей помощи тѣшливой,
Сестры моя, понейже мнѣ днес фрасобливой
Помощны явистеся, тѣшанія своего
Приложисте къ цѣлости гонору моего,
Который прежде цѣле от Любви плѣненный
Былъ, нынѣ въ чести своей през вас воздвиженный.
Отселѣ Любви въ сердцу нѣсть южѣ пребывати,
Азъ точію со вами буду царствовать;
Сего ради и нынѣ со мною сѣдѣте
На престолахъ, за труды чест вашу примѣте.

СЦЕНА 4.

Свѣтъ приходит со стропотники своими и похваляетъ Еринну на царствіи.

Свѣтъ.

Егда твоя во страннахъ моихъ разширися
Держава, тогда и азъ зѣло исполнися
Радости, мнози бо мнѣ нынѣ послѣдуютъ
Стропосники, иже мой совѣтъ воспримуютъ.
Со ними и азъ тебѣ приидохъ ты хвалити:
Желаемъ достоинству вашему пребыти
Во вѣки на царствіи, дабы родъ, прелщеннй
Суетствы моими, ввес былъ к тебѣ привлеченный.

Лестецъ.

Паче меда словеси сладчайшими всегда
Прелщати азъ обыкохъ. Глаголю бо егда
Кіа глаголы кому умилениѣйшия,
Истинно сей я быти мнѣет полезнѣйшія;

Обаче мои горестъ словеса цукруютъ,
Егда со сердцемъ моимъ нѣчто согласуютъ.

Лукавецъ.

Доселѣ коварствъ моихъ не могохъ дѣлати,
Ввесъ бо миръ зѣло тѣшался въ любовѣ пребывати.
Нынѣ, понейже Любовь отвсюду изгнанна,
Моя рада в лучшее дѣло есть избранна:
Всѣ бо мои коварства начаша хранити,
Дабы могли Истинну отвсюду плѣнити.
Сего ради, Еринно, во царствіи твоємъ
И азъ блаженство мѣю въ дѣланіи моемъ.

Сластолюбецъ.

Нынѣ мирскія сласти мене насыщаютъ,
Егда вся странны свѣта тебе послушаютъ,
Еринно! Ничто бо родъ такового мѣетъ,
Егоже моя жажда себѣ не успѣетъ.
Вся творю, яже хочу, ничтоже сумняйся;
Творяще пребываю никого бояйся.

Убийство.

Под властію твоею егда пребываютъ
Вся племена, наипаче мене исполняютъ,
Убийство: всѣхъ бо сердца, огнемъ распаленны
Ярости, ко убийству зѣло устроены.
Нѣкто нынѣ вѣнмлетъ закона коего,
На убийство дерзаетъ и брата своего.
Сего ради да будетъ твоя власть во вѣки,
Еринно яростная, между человѣки!

Ериннисъ.

Дознаете и большой от мене приязни.
Нѣкое отселѣ не бойтеся казни,
По желанію вашему вся нынѣ творѣте;
Под властію моею нынѣ всѣ начинѣте.
Свои дѣла во мирѣ: азъ вамъ помощь буду,
Егда во сердцахъ людскихъ повсегда пребуду.

СЦЕНА 5.

Семь грѣховъ смертельныхъ приходитъ и вѣншаютъ Ериннѣ побѣды и царствія, на престолѣ сѣдѣющей, имже она повелѣ сѣсти со собою.

Гордыня.

Величеству твоему поклонъ отдаемо,
Егда ты на престолѣ семъ оглядаемо.

Во радости вся странна темнаго Плутона
 Сего ради, понейже вси, твоего лона
 Хотяще достигнути, Любовь оставляют,
 Достоинство точію твое прославляют.
 Таковаго блаженства тебѣ вѣншовати
 Се и мы приходимо, егда царствовати
 Зачало ты прияла. Да будешь во вѣки
 Власть имѣти на землѣ между человеки!

Лакомство.

Азъ такожде сприяю и сердцем и дѣлы
 Власти тебѣ, дабы ты работники мѣли
 Мои свою госпожу: ихъ азъ премѣняю
 Сердца всегда во алчбу и мысль исправляю
 Во таковую жажду, яже насыщенна
 Не можетъ обрѣстися. Аще исполненна
 Всѣми будетъ блаженствы, обаче желаетъ
 Еще болшихъ и тебе на помощь взываетъ,
 Враждебная богинѣ! Дабы свою жажду
 Утолила, многую возбуждаетъ вражду.
 Сего ради желаю и азъ на престолѣ
 Тебѣ томъ царствовати, свѣтъ буде доколѣ.

Нечистота.

И азъ вашего племѣя от Плутона странна
 Нечистыхъ дѣлъ; мнѣ же родъ спріѣетъ избранный,
 Егда твоя начатся сила умножати.
 Предстаю и азъ тебѣ сея вѣншовати
 Побѣды, яко Любовь от тебе плѣненна:
 Жий во вѣки и въ славѣ твоей прославленна!

Вражда.

Желаю и азъ тебѣ, твое созданіе,
 Царствовати во вѣки, ты бо воспытаніе
 Мое еси: тобою азъ ся умножаю
 И от тебе начало свое быти знаю.

Лѣност.

Аще и азъ на ложу всегда пребываю
 Плутона пекелнаго, но, егда ты знаю
 Побѣждающую Любовь, славная Еринно,
 Приходяще къ тебѣ, желаю искринно
 Царствія на престолѣ во вѣчние лѣта,
 Дабы ты прославляли странна всего свѣта.

Гнѣвъ.

Егда есмъ азъ презъ тебе въ сердцахъ умноженный,
 От нихже Любовію пречъ быхъ изверженный,—
 Прихожду къ твоему смиренно престолу,
 Желаячи царствія съ Плутономъ посполу
 Тебѣ: егда бо ты власть Любве побѣдила,
 Тогда вся подземная воздвигнуса сила.

Блудъ.

Не заблудихъ ничтоже от твоего лица,
 Аще Блудъ есмъ, егда Миръ чест твою восклица;
 Желая на том троне тебѣ царствовати:
 През тебе бо власт наша начать воставати.
 Царствуй ту и въ отчинѣ нашей будешъ мѣти
 Сполне престоль зъ Плутономъ въ Еребѣ во вѣки.

Ериннѣсъ¹⁾.

Чада моя и друзи! Сіе желаніе
 Приймаю благодарно. Вамъ во воздаяніе
 Со мною мѣста даю сѣсти на престолѣ,
 Гдѣ радостъ воспріймете вси сполне доволѣ.

СЦЕНА 6.

Рабы Господни, примѣши таланты и творяще куплю спасенную на торжищи мира сего, при-
 обрѣтоша таланты инныи; ихъ же несущѣ ко Господу, впадаютъ въ разбойники душевныя — седмъ
 грѣховъ смертелныхъ, иже, им таланты отемше, зъ одежды обнажили побитыхъ.

СЦЕНА 7.

Примѣши дары духа святаго несутъ я во воздаяніе, гдѣ во пути впадаютъ во разбойники
 душевныя и от даровъ обнаженны бывають.

СЦЕНА 8.

Возлюбившихъ суетства мира сего Званіе Господне зоветъ на путь ко покаянію, которымъ грѣхи
 смертелныя вопреки ставши, паки въ миръ ихъ возвращають, устрашающе ихъ во пути спасенномъ
 обрѣтающимися подвигами.

Званіе.

Мира сего суетства уже оставѣте,
 Кающѣся по пути господнемъ градѣте.
 Званіе господне — азъ всѣхъ васъ призываю,
 Ни во что бо суетства мира вомѣняю:

¹⁾ Це слово в рукопису помилково пропушено.

Аки сѣнь исчезаетъ, егда восіаетъ
 Солнце, и аки трава мразом увядаетъ,
 Вся ни во что мѣняться мирскія суеты.
 Истины суть глаголы, яже вам извѣсти.

1 гуляк, гордый.

Нѣкогда угоднаго мира оставляю,
 Въ нем бо азъ во всей чести всегда пребываю.
 Нѣкто ми естъ подобный, всѣ ми ся кланяютъ,
 Веленія моего мнози послушаютъ.

2 гуляк, сластолюб.

Како и азъ доброты мира оставить
 Могу сего и на инъ пут ся возвратити,
 Воздержанія ничто понейже имѣю?
 Не пойду, буду въ мирѣ, во немже благо жию.

Гуляк 3.

Не оставляю никогда любимаго мира,
 В нем бо вся довольная, в нем сладости пира
 Мнѣ ползуютъ, нѣкоихъ терпений не знаю,
 Всегда въ радости, всегда блажен пребываю.

Гуляк 4, плевосѣятел.

Чесо оставляю миръ сей? Чесо покаяніе
 Творити буду? Се бо мое желаніе
 Всегда вражду творити въ мирѣ, никто же
 От мира сего мене извести не може.

5 гуляк, лѣнив.

По такомъ азъ пути како шествовати
 Буду, иже обвыкохъ без дѣлъ пребывать?
 В семъ бо пути великий ест подвигъ, егоже
 Нѣкто от человѣкъ понести не може.

6 гуляк, свобод.

Нѣкогда сего мира хошу оставить,
 Іже свободенъ всегда въ нем обыкох жити.
 Кому сотворю кое нынѣ послушаніе?
 Свободену въ мирѣ жити — всегда желаніе.

7 гуляк—юноша красен.

Чесо юности моей творю насиліе?

Чесо оставлю мирскихъ красотъ обиліе?

По остромъ пути како буду шествовати,

Іже въ мирѣ обыкохъ всегда ликовати?

Гордый.

Не оставлю краснаго азъ во вѣки мира:

Лучше сластнаго въ мирѣ заживати пира.

Возвратѣмся, братія! Лутше въ мирѣ жити,

Где можемъ славу и чест, вся благая мѣти.

СЦЕНА 9.

Гоноръ Божій приходитъ и призываетъ Отмщенія Божіяго, дабы убило Еринну со всѣми сосѣдними ей на престолѣ. Сего убоявшись, Еринна со присѣдшими себѣ начатъ утѣкати, где прибѣгаетъ Любовь и сама изволяетъ умрѣти.

Гонор Божій.

Что сія за облуды? Нѣсть суть рода земна.

Сіе дерзновеніе, сія вещь приемна

Кому есть? На престолѣ Вражда сѣде славы

Откуда? Божіе нѣсть сіе дѣло sprawy.

Пѣніе.

Призри, Боже, на родъ земный!

Се врагъ его плѣнить темный.

На царствіи сѣде Вражда,

Сія вражей злости жажда.

Гонор.

Не терплю Гоноръ божій такового дѣла,

Дабы злостъ въ родѣ людскомъ силу свою мѣла:

Родъ человѣческій рукъ дѣло божественныхъ.

Что сія, егда надъ нимъ отъ властей подземныхъ

Кто царствовать будетъ? Токмо сія Богу

Власть подобаетъ. Сего терпѣти не могу.

Пѣніе.

Да погибнуть сія злости!

Да пожреть ихъ адъ въ темности!

Честъ же между человѣки

Будетъ твоя zde во вѣки.

Гонор.

Дабы ю мѣлъ кто инный, призову воскорѣ
 Отмщенія господня, еже на позорѣ
 Погубить ту избранныхъ пекелныхъ Алектовъ.
 Чесо ради дерзнули зъ пекелныхъ заклеповъ
 Прійти сѣмо и свою власт въ родѣ множити
 Человѣчомъ? Погублю, да не будутъ и жити.

Пѣніе.

Скоро пошли отмщеніе!
 Яви людемъ спасеніе,
 Дабы зъ твоея щедроты
 Избавилися работы.

Гонор.

Или хощутъ подобно зъ своего Еребу
 Гордыню воздвигнути ко горнему небу?
 Всѣхъ сердца измѣнили враждою коея
 Ради вины? Союзы братіи своея
 Единоутробные любве измѣнили,
 Егда свою братію смертію плѣнили.

Пѣніе.

Се бо злость ся возвышаетъ,
 Людей вражда всѣхъ мѣшаетъ;
 Любовь отвсюду плѣненна,
 И чест твоя оставленна.

Гонор.

Кто таковыя злости претерпѣти може?
 Отмщеніе воскорѣ пошлы, сильный Боже,
 Да плевосѣятели днес погубит сія!
 Се бо мя умаляют ихъ беззаконія.

Отмщеніе.

Кто властъ себѣ дерзаетъ от силъ преисподнихъ
 Мѣти во родѣ? Кто честъ получить горнихъ
 Желаетъ? Нѣсть ли мене не вѣсть, Отмщенія
 Божіяго, егоже сїи дерзновенія
 Убѣжати не могутъ? Погибнетъ воскорѣ
 Кто колвекъ возносится въ гординихъ и горѣ.

Гонор.

Видѣть, какое дерзнули творити облуды
Сїи дѣло: ихъже Богъ въ подземные спуды
Заклучилъ былъ, здѣ паки возносятся горѣ;
Начали царствовати въ свѣтѣ на позорѣ.
Да примутъ достойную казнъ сїи почвары!
Погибшихъ да пожрутъ ихъ пекелные хмары!

Отмщеніе.

Внезапу лучныя пушу на ня стрылы,
Дабы погибше вѣчне въ геенѣ горѣлы
За таковую дерзость, же ты, Чест господню,
Умалають. Хотяще ввес родъ въ преисподню
Привести Плутонову, вражду воздвѣгнули.
Не терплю: пушу стрылы, дабы постигнули
Таковые облуды, яже развращають
Миръ, да яру божіей мести казнъ познають.

Любов.

Молю ты азъ смиренно, лутше мнѣ умирѣти;
Остави сїя злости, да будет род зрѣти,
Же сїя вся плѣняють смертію моею,
Честъ же божїя паки цѣлостію своею
Почтенна будетъ. Нынѣ остави я жити:
Азъ родъ смертію хошу от узъ свободити.

АКТЪ ТРЕТІЙ.

Яко любовь — Христос Спаситель нашъ страждетъ и умирает, показуется и ветхаго завета образами и новой благодати изображеніемъ страданія Христова.

СЦЕНА 1.

Фѣгура ветхаго закона, прообразующая Христа, во вертоградѣ молящагося, — Даниилъ, видѣніемъ устрешенный, падый на землю, аггеломъ воздвизаемъ бывает.

Аггелъ.

Данииле, желанный мужу! внемлѣ себѣ
Словеса сия, яже азъ глаголю тебѣ.
Не бойся: отъ перваго дне, вонъже начало
Воспрїялъ еси трудовъ, воскорѣ предстало
Слово твое пред Богомъ. Се нынѣ явити
Азъ сїя тебѣ придохъ и ты укрѣпити.

Данииле! послушай словесе моего:

Да оставится боязнѣ от сердца твоего!

Миръ тебѣ о Господѣ! Сердцем укрѣпись,

Твоя бо пред Господемъ молба поставися.

Д а н и и л .

Не дерзну, господи мой, появити ока

К тебѣ: вѣмъ, яко сила твоя жестока;

Се бо, егда точию гласъ твой ко мнѣ прійде,

Устрашихся, аки бы душа ми отиде.

А г г е л ѣ .

Дерзай, мужу желанный! Предстоитъ молитва

Твоя пред Богомъ: вся южъ престанет убитва.

СЦЕНА 2.

Образъ самаго Христа во вертоградѣ молящагося, поставляется, емуже вѣнецъ исплетенный звѣздъ дванадцати, во его вертоградном моленіи просиявшихъ, подается.

Ю н о ш а 1 .

Зри, человѣче, како Богъ возлюби тебе,

Егда твоя ради любви даде себе

На смертъ. Нынѣ ко Отцу сія отвѣщаетъ,

Яко на раны готовъ, аще нѣсть зла знаетъ;

Не устрашися своей жизни оставить,

Дабы ты могъ от смерти вѣчной избавити.

Ю н о ш а 2 .

Преклонивше колѣнѣ Исусъ ко молитвѣ,

Бодрствуетъ, человѣче, о твоей ловитвѣ,

Дабы ты могъ от сѣти вражей исхитити,

В нейже ты врагъ душевный хотѣ поглотити.

Ты же твое сердце къ нему и колѣнѣ

Приклони, да будешы въ руцѣ его нынѣ.

Ю н о ш а 3 .

Во вертоградѣ Христос егда приклонися

Ко молитвѣ, се аггелъ съ небесе явися,

Приносяще къ нему въ руцѣ своей чашу,

Дабы творилъ ко отцу жертву за жизнь нашу.

Ю н о ш а 4 .

Вся словомъ сотворивый нынѣ упадаетъ

Во вертоградѣ Христос, съ небеси желаетъ

Помощи. Како тяжко грѣховное бремя,
Еже на Христа вложи Адамово племя!

Юноша 5.

Напаяется земля усохшая нынѣ
Кровию, аки дождемъ: егда наединѣ
Молитвуетъ Христосъ, паде потъ кровавый отъ тѣла
На землю, дабы вмѣсто терній кринѣ мѣла.

Юноша 6.

Огнь грѣха въ человѣка врагъ во вертоградѣ
Райскомъ воверже, иже плода вкуси въ садѣ.
Сей огнь Богъ и человѣкъ егда угашаетъ,
Во вертоградѣ потомъ тѣло изливаетъ.

Юноша 7.

Во вертоградѣ Христосъ потомъ излияся:
Потъ отъ крове Авеля на немъ показася;
Но егда потъ во каплехъ крове истѣкаетъ,
Человѣка отъ скверны Христосъ измываетъ.

Юноша 8.

Чашу приносить аггелъ Христу въ вертоградѣ,
Егда о своихъ овецъ онъ бодрствуетъ стадѣ.
Твоя ¹⁾, человече, милость Христа распалила,
Но отчая чашею любовь укрѣпила.

Юноша 9.

Тако истинная любовь творить: человѣка
Хотяще въ любви мѣти, устави отъ вѣка
Занѣ умрѣти. Вся даетъ, вся и оставляетъ,
Егда тебе погибша къ себѣ обрѣтаетъ.
Остави, человѣче, вся суетства нынѣ,
Да обрящетъ тя Богъ твой во страждущемъ сынѣ.

Юноша 10.

Благословится земля проклятая нынѣ,
Егда Богъ преклонился ко ней на колѣнѣ;
Но и человѣкъ, земля, благословеніе
Пріять, за его бо Богъ страждетъ спасеніе.

¹⁾ Закрслено: к ѣ теб ѣ.

Юноша 11.

Паде челоуѣкъ, паде и Богъ на колѣнѣхъ,
 Дабы ты упавшаго въ беззаконной сѣнѣхъ
 Воздвиглъ къ себѣ на лоно. Ты же, грѣховъ бремя
 Отвержше, внемли себѣ спасеное время.

Юноша 12.

Хотяще смоковницу паки украсити
 Иссохшую цвѣтами, zde пѣтомъ кропити
 Землю начатъ; но дабы сѣя окропила
 Роса всѣхъ сердца, милостъ Христа усушила.

СЦЕНА 3.

Ровоамъ, царь ізраилскій, изобразуетъ Христа въ столпа бѣннаго, грозяще народу вервѣмъ и терніемъ, вопрошающему облегченія ярма, яже на нихъ отецъ его наложи Соломонъ.

Первый от народа.

Приходимо ко тебѣ, царю нашъ, слезяще,
 Милосердія вѣвес родъ от тебе моляще;
 Се бо яремъ великій отецъ твой на выю
 Нашу вложи, облегчи ты же тягостъ сѣю!

2 от народа.

Моляще тя, согласно возносимо рудѣ:
 Призри на насъ и яви милостъ въ тяжелой муцѣ,
 Юже страждемъ от отча ярма возложенна!
 Повели, да намъ будетъ тягостъ умаленна.

Царь.

По маломъ ко мнѣ паки времени прїйдѣте.
 Вы же, отроки! старцевъ zde всѣхъ призовѣте.
 (И ко приходящимъ глаголетъ старцемъ)
 Се скорбяще приходитъ родъ мене моляще,
 Да свободу от ярма отчаго обраче.
 Что вамъ мнится? Каковъ имъ нынѣ отвѣтъ дати?
 Се бо мѣють zde паки предомною стати.

1 старецъ.

Добро милостъ явити, аще царствовати
 В родѣ семъ хочешь: всѣ бо сего ти желати
 Будутъ, дабы ты мѣли на многіе лѣта
 Царя: сѣя глаголы моего совѣта.

2 старецъ.

И азъ такожде сему согласный совѣту.
Ты же по волѣ твори твоему обѣту.

3 старецъ.

Исполни, царю, сіе согласіе наше,
Добро еще явится прѣзрѣніе ваше.

Царь.

Не ползую во вашемъ совѣтѣ. Грядѣте,
Сѣмо юношѣ воскорѣ ко мнѣ призовѣте.

1 юноша.

Повеленію царя всѣ ся повинuemъ.

Царь.

Сядѣте на престолѣхъ zde, посовѣтуемъ.
(Сѣдящимъ глаголетъ царь)
Вѣсте ли, яко родъ zde былъ вес, мя моляще,
Да отъ отча ярма легкостъ отъ мене обряще?

2 юноша.

Нѣкоея доселѣ вѣсти не слышахомъ,
Нынѣ отъ глаголъ твоихъ вся, царю, познахомъ.

Царь.

Вопрошаю васъ, рците: како отвѣщати?
О семъ бо васъ и призвахъ zde совѣтовати.

1 юноша.

Аще моя полезны пріймешы совѣты,
Глаголю, да отъ тебе будутъ болший мѣти
Яремъ: аще бо отецъ твой тяжко на выю
Іго вложи, но ты имъ вящшу тяжестъ сію
Приложи, толстейшый бо чресъ отца твоего.
Молю тя, не отвержи совѣту моего.

3 юноша.

Полезный и мнѣ мнится совѣтъ друга сего:
Внѣмай, царю, глаголы до сердца твоего.

2 юноша.

Совѣтую, царю мой: повели призвати
Народъ zde и сей отвѣтъ изволъ имъ подати,

Умноживше имъ ярма тяжкаго на выю.

Внемли: истинныхъ глаголъ во сердци не крыю.

Царъ.

Отрокъ! вели народу zde скоро предстати.

Отрокъ.

Гряди велеиѣ твое, царю, исполняти.

Царъ.

(Ко приходящему народу глаголет).

Чесо вы дерзнулисте сїе глаголати,

Дабы азъ восхотѣлъ вамъ лекшии яремъ дати

Паче отча? Нѣчто же вашихъ азъ вниимаю

Глаголъ. Се еще болшии яремъ накладаю

На васъ: еще бо отецъ вервѣмъ казнити

Велѣлъ васъ, азъ тернѣмъ повелю васъ бити.

СЦЕНА 4.

Образъ самаго Христа, страждущаго у столпа, поставляется, емуже вѣнецъ отъ звѣздъ дванадесяти поставляется, во страданіи просїявшихъ.

1.

Дѣлають, но зло дѣло на хребтѣ Ісуса

Грѣшници, егда его паче надъ Іруса

Обнаженна у столпа сѣкутъ розги тѣло.

Страждетъ сїа, человекѣ, любяще тя зѣло.

2.

Достойна бїенію Ісуса предаша

Сего ради, понейже вины не познаша,

В немъ жадная; но страждетъ, дабы всѣхъ насъ вины

Грѣховныя избавилъ, яко своя сыны.

3.

Вянетъ лоза: се лозу къ столпу привязаша,

Егда во вертоградѣ дѣлаты начаша

Рабы злыи; добрыи рабы винограда

Къ сердцу привяжутъ божественна сада.

4.

Язвы прїять у столпа Ісусъ привязанный,

Язвамъ нашимъ во врача со небесе данный.

Къ сему врачу прибѣгни, кождо уязвленный

Грѣхами человекѣ! будешь улѣченный.

5.

Одѣваяя вся свѣтомъ, ризы криномъ селнымъ
Даяя, се нынѣ самъ естъ цѣло обнаженный:
Христосъ ты, человѣче, свѣтомъ оздобити
Хошетъ, точію грѣхи изволь оставити.

6.

Привязанный у столпа Христосъ пріять раны,
Кровь тако излити возлюбивый за ны.
Нѣсть болѣзнь, яко болѣзнь, юже ты терпиши,
Христе мой! Человѣку врачество твориши.

7.

Дѣлательіе злый къ столпу привязаша
Ісуса, вмѣсто земли тѣло ископаша.
Кровь Христова неплодну егда окропила
Землю, во плодоносну паки претворила.

8.

Сотворивый вся словомъ нынѣ мѣетъ руцѣ
Привязанны ко столпу. Давый себе муцѣ
Христосъ ты от работы хошетъ свободити
Вѣчная, человѣче: даеъ ся крѣпити.

9.

Беззаконныи къ столпу Христа привязаша,
Не внимающе тыхъ благъ, от него же взяша:
Се бо имъ от работы даде столпъ огненный
Во вожда нынѣ от нихъ у столпа биенный.

10.

Иногда во огненномъ столпѣ глаголати
Изволилъ ко Евреомъ Христосъ; zde вязати
Даде себе ко столпу, нѣчто отвѣщавый,
Недостойны бо словесъ господнихъ родъ жавый.

11.

Сладкую от камене источивый воду
Иногда Іудеѣмъ, нынѣ сего жъ роду
Племя къ столпу каменну Христа привязати
Дерзнуло, хотяще зло за благо воздати.

12.

Егда камень о камень кто ли ударяетъ,
 Скоро огнь во молніяхъ от нихъ воскрешаетъ;
 Но у каменна столпа мысленный той камень
 Ісус бѣенъ от него любви горитъ пламенъ.

СЦЕНА 5.

Агнецъ, въ терні Аврааму вмѣсто Ісаака сына во жертву показанный, прознаменующий Христа
 вѣнецъ на главѣ терновый носяща, емуже добродѣтели дают крыни.

Любовь.

Кто бы се такового любимаго зѣло
 Намъ въ терніи рождый агнца увязило?
 Дадѣмъ ему мы крыни от руки на главу,
 Се бо агнецъ zde страждетъ во божію славу.

Вѣра.

Достойно сему агнцу от рук ¹⁾ крыни дати,
 Иже терніемъ себе изволилъ венчати.
 Лутче въ терніи цвѣтутъ крыни насажденны,
 От нихъже вѣнецъ агнцу будетъ уплетенный.

Надежда.

Азъ глаголю Надежда: егда мы вѣнчати
 Агнца будемъ кринями, увѣнчает златы
 Онъ насъ вѣнцы. Дадѣмо мы агнцу воскорѣ
 Крыни, да насъ на брачномъ познает соборѣ.

СЦЕНА 6.

Образъ самаго Христа, вѣнецъ терновый на себѣ носяща, емуже дается вѣнецъ отъ звѣзъ
 дванадцати, во страданіи отъ вѣнца терноваго восіавшихъ.

1.

Се агнецъ божій, грѣхи взявляя всего мира,
 Увязе во терніи, яже ради пира
 Райска земля израсти. Внимай, яко вина
 Грѣхъ твой есть, человѣче, и агнцу кончина.

2.

Иже златыми вѣнцы всѣхъ царей вѣнчаетъ,
 Нынѣ терновый вѣнецъ на себе пріимаетъ:

¹⁾ У рукопису: ро к ѣ.

Тако Творецъ любимый созданію даде
Вся, самъ, обнищавше, во терніи сѣде.

3.

Небесное въ терніе сѣмя упадаетъ —
Христос, но въ достойные плоды прозябаетъ:
Егда бо от сѣмене сего процвѣтають
Цвѣты, тогда тернія грѣховъ увядаютъ.

4.

Процвѣтаетъ въ терніи кринъ небесна сада,
Рукою дѣлателя райска винограда
Насаженный, егоже терніе покрыло
Сіе, еже от сердца грѣшныхъ возраст мѣло.

5.

Достоинъ есть дѣлатель мзды всегда своя,
Обаче мзду воспріять злу от Іюдея
Христос, сей бо дѣлатель в его виноградѣ
Нынѣ въ терновой зрится вѣнчанный оградѣ.

6.

Подножію ногъ твоихъ — земля, но израсти,
Христе, терніе тебѣ, имѣже главу бодсти
Дерзнули Іюдее. Агъ! поруганіе,
Егда Творца терніемъ вѣнча созданіе!

7.

Сей ест царъ. Изыйдѣте, Іерусалима
Дщери, зрѣти, егоже видѣсте очима
Входяща въ Ерусалимъ. О жалю причина
Тяжкого, егда зрится такова отмѣна!
Прежде царя, нынѣ же разбойника знаютъ!
Судіи погибшии всѣхъ жизнь убиваютъ.

8.

Исполненны тернія грѣховъ ты вѣнчаютъ
Терніемъ, Христе! Болѣзнь въ сердцу умножаютъ
Твоемъ. Ты же, Христе мой, вся сѣя терпиши,
Да человѣка болѣзни вѣчная лишиши.

9.

Гроздъ винный Ісус егда дозрѣ въ вертоградѣ,
Зрѣѣ, въ коей нынѣ есть от Еврей отрадѣ!

Сїи от него вино егда истачають,
Терніемъ весма его острымъ избождають.

10.

От неплодныя земли егда пожинаеть
Терніе Христосъ грѣховъ, кончину **вѣщаетъ**
Жатвы, понейже вѣнецъ терновый на **главу**
Пріять емуже даде злый родъ во **неславу**.

11.

Чесо беззаконныи терніемъ вѣнчаютъ
Ісуса, егда на смерть люту **осуждаютъ**;
Но паче недостойныхъ хотяи попа~~л~~ити
Огнь — Ісус, и се начать въ терніи **горѣти**.

12.

Се зъ небеснаго гумна класъ зѣло обфитий
Израсте въ неоранной землѣ **плодовитый**,
Егоже плодъ хотяще враги умалити,
Терніемъ его острымъ начаша **давити**.

СЦЕНА 7.

Ісаакъ, имѣющий заклаться во жертву Богу—отцу от отца своего, градетъ, носяи на себѣ дрова, прообразующий Христа, крестъ на Голгофу несуща; его же егда Авраамъ хотѣ заклати, аще возбрани ему.

Авраамъ.

Сядѣте, рабы мои, ту. Азъ со дѣтищемъ
Граду моимъ до онѣде, тамо бо поищемъ
Мѣста, нанѣже мя Господь возва; возвратимся
Къ вамъ, токмо Саваоу тамо поклонимся.

Рабы.

Гради, господине нашъ! Се ми ты зде чаемъ,
Понейже волю твою такую знаемъ.

Авраамъ.

Возми, чадо, сей снопъ дровъ: грядѣмо **палити**
Жертву, юже Саваоу повелѣ **творити**.

Ісаакъ.

Творю волю, отче мой: тебѣ послѣдую
И на раму сей снопъ дровъ, огнь **въ рудѣ** **пріимую**

Отче, се дрова и огнь, гдѣ жъ агнецъ ко требѣ,
Егоже Богу сождемъ, живущему въ небѣ?

Авраам.

Узритъ Богъ овча. Ты же гряди по мнѣ, чадо!
Мѣтеть бо онъ во жертву избранное стадо.

Аггелъ.

Аврааме! послушай.

Авраам.

Се азъ; кто естъ рекій?

Аггелъ.

Не возложи на сына Исаака руки:
Нынѣ бо разумѣхъ тя, яко ся боиши
Бога, егда во жертву сына не щадиши.

СЦЕНА 8.

Образъ самаго Христа, несуща крестъ на Голгофу, емуже дается вѣнецъ отъ дванадесяти звѣздъ,
от бремене крестнаго просиявшихъ.

1.

Аки второй Исаак, истинный грядеши
Христе, крестъ твой воспріемъ, да ня нем пожреши
Себе жертву во воню благоуханія
Отцу твоему грѣшна ради созданія.

2.

Исусе уязвленный, градеши, мой, камо,
Крестъ воспріемше зѣло тяжчайшій на рамо?
На Голгофу ли, да ты сѣи распинають,
Иже тебѣ Голгофу сердце свое знаютъ?

3.

Реклъ еси, дабы, взявше крестъ, послѣдовали
Тебѣ, Христе, и мира вси ся отрицали.
Ты же кому со крестомъ послѣдуешь нынѣ?
Азъ тя, Христе, принудихъ въ моей грѣшной винѣ.

4.

Пріемше крестъ, восходитъ Исусъ на Голгофу,
Аки Авелъ принести хотѣи Саваофу

Жертву: ему же въ сердцу огнь любви палает,
Имъ же на крестѣ въ жертву Отцу согаряет.

5.

Благо всѣмъ давайъ его, самъ воспріятъ бремя
На раму свою тяжко, страсти твоей время
Егда придетъ, Христе мой! Вся словомъ носиши;
Наша грѣхи пріемше, агъ! зѣло стениши.

6.

Агъ! грѣховное бремя како отяготѣ
На раму твою, Христе, егда ти восхотѣ
Насъ ¹⁾
.
Тѣмъ изшедше на мало, жалуйте за сѣю
Дерзость вашу. Се и азъ молитву пролѣю
Ко Господу за вами, дабы призрѣ на ны
И желаемое далъ врачество на раны.

СЦЕНА 10.

Воздвѣзаетъ Мойсей змію на столпѣ на исцѣленіе іудеомъ, отъ неяже приходяще исцѣляются
которая змія знаменуетъ распятаго на крестѣ Христа, спасителя нашего.

Іудее 2.

Вторицею молимъ ты, вожде, со слезами:
Сотвори ко Господу молитву за нами,
Невозможна бо сѣ казни претерпѣти,
Скоро змѣевымъ ядомъ вси мусимъ умрѣти.

Мойсей.

Паки прийдосте ко мнѣ помощи просити.
Но чесо дерзнулисте на Бога хулити?
Не вѣсте ли, кая вамъ творитъ благодати
Богъ, през него днесъ есте отъ работы зняти
И посуху прейдосте морскую глубину,
Въ нейже враги пріняли вѣчную кончину?
И нынѣ во пустыни отъ камня воду
Даде вамъ Богъ и пищу во вашу угоду,
И враги побѣдихомъ, и во земли жити
Будемъ, аще престанемъ на него хулити.
Чесо любовь въ сердцахъ вашихъ угашаетъ
Ко Господу и глаголь его не слушаетъ?

¹⁾ Далі загублено аркуш, що на йому було закінчення 8-ї та початок 9-ї сцени.

Іюдей.

Отселѣ твою волю будемо творити,
Точію сея казни рачѣ насъ свободити.

Мойсей

Уязвленный да каждо на змію взыраетъ,
Сіе бо намъ врачество сам Богъ прѣставляетъ.
Обаче о врачествѣ ничто же сумнися,
Вѣрующимъ бо сіе врачество открыся.

СЦЕНА 11.

Образъ распятаго Христа поставляется, емуже дается вѣнецъ отъ звѣздъ дванадесяти, от него на древѣ крестномъ всему миру просіявшихъ.

1.

Истинное Ісусъ нашъ ста солнце во чинѣ
На крестѣ, да просвѣтитъ въ подземной глубинѣ
Всѣхъ бывшихъ: иже его усердно желаютъ,
Нынѣ радости своей начало взыраютъ.

2.

Простре Ісус на крестѣ руци собирати
Всѣхъ ко себѣ, кто его творца хощетъ знати.
О неизреченная, Христе, любовь въ тебѣ,
Егда страдающій чада собѣраешь къ себѣ!

3.

На крестное вознесенъ Ісус знаменіе,
Дабы пріять по дѣлехъ успокоеніе.
Дѣлалъ еси, Ісусе, но паче дѣлали
На хребтѣ твоємъ злыи, иже тебе знали
Истинна наслѣдника отча винограда.
Се сынѣ ложе мѣшешь от райскаго сада.

4.

Истѣкаетъ на крестѣ кровь от ребръ Ісуса.
Нынѣ на истиннаго взырайте Іруса,
Иже, хотяще вся намъ сокровища дати,
Ребра, руцѣ и нозѣ даде ископати.

5.

Создавый землю и вся, небо яко кожу
Пропинай пропятый самъ на крестномъ ложу.

Но зрѣте: не слезами свою омочаетъ
Постелю, рѣку крове от ранъ истачаетъ.

6.

Распятому Ісусу рану отверзаютъ
Во ребрахъ: нѣсть ли иматъ порока, взырают,
Въ сердцу. Аще нѣчто же, Іудею, зриши,
Обаче невѣрствіемъ очеса слѣпиши.

7.

Распятый новый Адамъ, ветха избавити
Хотѣй Адама вины, же дерзнулъ вкусити
Возбраненнаго яблока. Агъ! сладкояденіе!
Тя ли ради претерпѣ наше спасеніе?

8.

Возшелъ еси, Ісусе, на крестное древо:
Сіе ли сѣдалище имаши царево?
Но паче ты истинна роду являеши
Пастыря, егда овца свышше взыраеши.

9.

На древо ты крестное, Христе, вознесоша,
Руцѣ, нозѣ и ребра тебѣ прободоша,
Злату гривну ты, Христе, царя вѣковъ знаютъ,
Вмѣсто каменій драгихъ гвоздми украшаютъ,

10.

Отъ тебе въ пяти тысящѣхъ пятми насыщеньи
Хлѣбы людіе, но родъ, зѣло развращенный
Еврейский пять ранами, Христе, хлѣбъ ты краешь:
Смысловъ пяти не имий зло дѣло держаетъ.

11.

Простеръ еси, Ісусе, на крестъ твой руцѣ,
Егда вся совершенна въ твоей горкой муцѣ;
Лукъ напряглъ еси, Христе, стрилу ты твориши,
Да темныя во вѣки враги побѣдиши.

12.

Нынѣ юже престани, сердечныя брани,
На Ісуса распятаго взырающе раны:
Сейбо есть знаменіе блаженна покою,
Симъ небо примирися во вѣки съ тобою.

СЦЕНА 12.

Іовъ терпеливый на одрѣ болѣзненномъ изобразуетъ Христа, страждущаго на крестномъ ложи, его же посѣщаютъ ~~три друга~~ ^{друзья} его, соболѣзнующе ему и утѣшающе его: Елифасъ, царь Феманскій, Велдадъ и Софаръ Мѣнийскій.

Елифасъ.

Кто ~~сей есть?~~ Нѣсть то божій рабъ Іовъ? Возрѣте,
 Таковъ ~~ли~~ быст онъ, другъ нашъ? Агъ! Слези пролѣйте!
 Какова ~~есть~~ во свѣти скорая отмѣна!
 Другъ нашъ богатъ и славенъ се на снопѣ сѣна
 Болѣзненнымъ на одрѣ страждетъ! Агъ, горести!
 Откуда ~~таковыя~~ зѣлые болести? ¹⁾

Велдадъ.

Іовъ ~~ли~~ есть, познавай, друже! Се бо мало
 Есть Іову подобенъ. Что бы ся так стало
 Наглаго на Іова? Чесо бы отмѣна
 Сія на немъ явися, яко ни едина
 Раба ~~имать?~~ И чесо во немощи лежить,
 И тако тяжка зѣло болѣзнъ его держитъ?

Софар.

Ей, истинно, другъ нашъ ест Іовъ болѣзненный.
 Не вѣстно, чесо онъ есть тако оставленный
 От рабовъ своихъ и що такая болѣзни
 Виною ~~есть~~, же въ его тѣлѣ гниют близны.

Елифасъ.

Миръ тебѣ, ~~друже~~, даемъ други, приходяще;
 Соболѣзуемъ зѣло, ты на одрѣ зряще,

Іовъ *(воставши, по малу начат глаголати)*.

Простѣте мою худость, се бо нага зрите.
 Богъ ~~ли~~ ^{васъ} сѣмо послалъ, или вы творите
 Любовь ~~ко мнѣ~~ ^{ко вамъ} прежнюю, любимыи друзи,
 Зрѣте ~~на мнѣ~~ ^{на васъ} божію казнъ: юже супрузи
 Воловъ ~~не~~ ^{не} богатятъ мя, нѣсть и овецъ стада;
 Ни ~~единого~~ ^{ни одного} вижду любимаго чада;
 Рабы ~~едни~~ ^{едни} погibli, инны оставиша;
 Мнѣ ~~погибали~~ ^{погибали} раны, болѣзнъ умножиша.
 Внезапу погibli всѣ мои богатства,
 Азъ ~~точію~~ ^{точно} во гною зде кормлю робатства.

¹⁾ Після цих слів у рукопису, через помилку переписувача, додано слова Еліфаса, що він промовляє пізніше: „Миръ тебе друже даемъ“ й інші.

Агъ! болѣзни не стерплю, болѣзни такъ зѣлной!
 Подвигнухъ казнѣ божію в немощи такъ сильной!
 Да погибнетъ день, вонже азъ на свѣтъ родихся!
 И часъ сій, егоже азъ духомъ оживихся!
 Да помрачится тмою и будетъ забвенный
 От Бога день и ко числу лѣтъ не причтенный!
 Да погибнуть и звѣзды, свѣтящія въ ноши
 Той, въ нюже азъ жизнь пріяхъ, и да будутъ тоши
 От нихъ небеса! Чесо вратъ не заключиша
 Матернія утробы и не погубиша
 Мя во утробѣ? Или чесо мя умрѣти
 Не сотвориша, егда азъ начахъ свѣтъ зрѣти.
 Нынѣ бо аще бы азъ могъ спяще молчати,
 Мнѣлъ бымъ ся со царми зде, князи ¹⁾ почивати.
 Чесо сущимъ въ горести свѣтъ дается зрѣти?
 Лутче имъ болѣзненнымъ воскорѣ умрѣти:
 Аще бо смерть получаютъ, пребудутъ въ покою,
 Въ болѣзни же вся страждутъ горести съ собою.

Елифас.

Кто ярость глаголь твоихъ можетъ истерпѣти?
 Аще бо ты многія прежде научити
 Вѣдалъ, и во болѣзни многихъ утѣшати
 Прежде ты тщался, и от одра воздвизати
 Многихъ ты обыкохъ, и словеса твои
 Укрѣпляли скорбящихъ, — чесо не въ покои
 Нынѣ сію терпиши болѣзнѣ, яже, на тя
 Пришедше, согнитимы на телеси взя тя
 Ранами? Чесо твоя любовь измѣнися
 Ко Богу? Внимай себѣ: когда оставися
 Чистъ во сердцу, лучше есть на Бога отдати
 Печаль сію, вѣсть бо онъ всѣмъ помощь подати;
 Немошныхъ онъ врачуетъ, скорбныхъ утѣшаетъ.
 Блаженъ человекъ, егоже Богъ и обличаетъ!
 Сей бо разить и паки можетъ исцѣлѣти
 И скорбящихъ въ болѣзнѣ можетъ утѣшити.

Іовъ.

Како нынѣ въ покою азъ могу пребыти?
 Кто бо молчаще можетъ сію скорбь терпѣти,
 Еюже от болѣзни азъ на сердцу мѣю,
 От неяже на тѣли цѣль лежащъ согнию?

¹⁾ В рукоп. „крязи“.

Множайшии господня стрѣлы мнѣ унзоша
Паче пѣска морскаго; сіи отверзоша
Болѣзнѣ во сердцу моемъ, милость отверже мя
Господня и от любви все ближное племя
Остави мя ¹⁾. Нынѣ азъ на смрадъ возыраю,
И аще кое мѣю брашно, воню знаю.

Велдадъ.

Доколѣ глаголешы? Или нѣсть суть правы
Суды господня? Се бо тако есть ласкавый,
Яко и согрѣшившимъ грѣхи отпускаетъ,
Егда кто со слезами къ нему въздыхаетъ;
Тѣмъ и ты во молитвахъ бодрствуй сердцемъ чистымъ,
Да явишися предъ Нимъ во врачество истинъ.

Іовъ.

Или азъ безчестіе сотворихъ душою,
Не вѣмъ, ни совѣстію никогда моею.
Нынѣ же отятъ ми есть животъ: се во гною
Страждущий пребываю, нѣкогда въ покою
Почити от болѣзни могу. Чесо в землю
Не возвращуся, егда нѣсть покоя емлю?

Софар.

Не много словеси буди. Или оправдяти
Хощеши ся предъ Богомъ? Сей бо и творити
И развращати мѣетъ свободныя силы.
Аще бы вся сокрушилъ, яже суть во мирѣ,
Кто дерзнетъ глаголати кой глаголъ ко нему?
Тѣмъ и ты помолися ко Творцу своему
Со всякимъ смиреніемъ: истинно узриши
Благодать, въ нейже тебе здрава всѣмъ явиши.

Іовъ.

Ничто мнѣ, тѣшителе, глаголѣ вашъ ползуетъ,
Егда зѣлную болѣзнѣ сердце мое чуетъ.
Но понейже прійдете zde мя посѣтити,
Хотяще болѣзнѣ мою въ сердцу умалити,
Любовь вашу азъ нынѣ благодарну мѣю.
Аще же во болѣзни ничто не успѣю
Благо вамъ сотворити, но да дастъ вамъ свышше
Богъ съ небеси благихъ всѣхъ пѣска морска лишше!

¹⁾ В рукопису: м ня.

Елифасъ.

Желаемъ и мы тебѣ отъ одра востати
 И прежднюю от Бога благодать пріяти,
 Иже тебѣ да будетъ въ скорби утѣшителъ
 И от одра болѣзни скорый избавителъ!

СЦЕНА 13.

Плачъ рыдаетъ умершаго и во гробѣ положеннаго Христа.

Плачъ.

Умре Любовь людскаго ради спасенія.
 Кто ея не рыдаетъ днес разлученія,
 Таковыя видяще крѣпкія союзы,
 Ихъже на смертелнѣе разсѣкоша узы?
 Изволи умрѣти Христос ради нашей жизни,
 Прежде смерти многія тѣрпѣ укоризны.
 О! сѣ ли ты, Христе, съ небесе звабило,
 Дабы ты беззаконныхъ племя погубило?
 Сѣ ли ти воздаде благодареніе
 Родъ невѣрный, пріемшій от узъ спасеніе
 Египецкой работы? Смерти ли ти чашу
 За воспитаніе даде? Агъ! рыдайте нашу
 Спасенную вину! В сем ли царь, во вѣки
 Царствующій, чертозѣ между человекѣ?
 Вся словом красивый нынѣ обнаженный
 Положенъ есть во гробѣ, от всѣхъ небреженный!
 Кое сердце каменно нынѣ не явится
 От жалю, егда наша жизнь во гробѣ зрится?
 Очеса! кая нынѣ слезы пролѣте,
 Егда вашего свѣта нѣчто имѣете?
 Человѣческій роде! нынѣ пролий слезы,
 Небесныя видяще zde зложенны спезы,
 Имиже ты погибша небо купи себѣ.
 Зри, каковая милость Господня ко тебѣ.
 Свѣтила небесны! нынѣ свѣтъ сокрыите.
 Слезы zde, небо, слезы вся стихія лѣйте:
 Се бо солнце померкне, солнце на всѣхъ благо
 Сіяющее. Сѣ народа есть злаго
 Неблагодареніе. Кто когда такую
 Слыша ярость или кто претерпѣ тяжкую
 Тако болѣзнь, якая днесъ сердцу моему
 Дадеса, создателю смерть дерзну своему
 Егда созданіе дати. Нѣсть ужъ въ утробѣ
 Жизни моей, понейже создатель во гробѣ.

Ісусе, любве моя! вѣй въ очеса рѣки,
 Излїй море, да ты азъ рыдаю во вѣки,
 Сѣдяще зде у гроба, где ты вижду мертва.
 Рыдай, и весь народе, за ты бо ест жертва.

Епѣлогъ.

Любовь Христа страждуща возлюбисте зрѣти:
 Да будете от него любовь всегда мѣти,
 Желаемъ. Аще же что не по любви вашей
 Зде слышасте, простотѣ вся простѣте нашей.

Et haec omnia cedant.
 Ad M: Ae: Tdis G: Bq: V: M: S: L:
 O: C: H: et O: SS: cultum.

А м е н.

На стор. 70 необхідно виправити помилки:

	Надруковано:	Має бути:
Рядок 8:	pavzy	parzy
„ 11:	tvasznymy	trasznymy
„ 24:	naystvaszliwszego	naystraszliwszego.

II.

ЦАРСТВО НАТУРИ ЛЮДСКОЙ,

прелестию, ею же смерть царствова в нас непогрѣшившими разоренное, благодатию же Христа Цара слави, терновим вѣнцемъ увяденнаго, паки составленное и вѣнчанное, смутним же дѣйством в киевских Аѳинах, под властію пресвѣтлаго тривѣнчаннаго сущих, от благородних російских младенцовъ извѣщенное. Року вонже Христос Царь славы разоривий адово царство 1698.

Цю пісню видано за рукописом, що переховується в книгозбірні
Ніженського Інституту № 144.

ПРОЛОГЪ

навѣствуетъ, како Натура Людская, во Едемѣ царствующая, царство свое погуби, како бист
радостна царствующей смерти и како на первое царства райскаго возвратися ¹⁾ достояние.

Богъ, прежде вѣкъ царствующ и во вѣки вѣка,
На образ свой створи в часѣ человѣка,
Составивъ ²⁾ и царствие пресвѣтлаго рая,
Да человѣкъ в нем царствует весело играя;
Повеле царством райским ему обладати,
А на яблоко едемско рукъ не простирати.
Натура человѣча, зминим совѣтомъ
И ласкательним милости прелщена привѣтомъ ³⁾,
И симъ: „будете бози“ прелщена обѣтомъ,
Простре руку на древо и коснеся древу ⁴⁾,
И тако царску в раи погуби породу.
Ах, царица райская по роскошной волѣ—
Уви! Уви! — данна ест прегоркой неволѣ,
За злобоносящую зла преступства руку
Предадеса в тяжкую уз темничних муку,
Идеже трисѣянна зрѣти не возможе
Свѣта лица твоего, цару вѣковъ, Боже.
Но еще смертельными связанна окови
И в глубокие ада поверженна рови,
Вѣчнѣ би не свободна пребиваше тамо,
Аще бы ю Христово пришествие — ато ⁵⁾)...
Не свободи оную кровавыми рѣки.
Вся сия како биша, здѣ возвѣстит наше
Дѣйствие; токмо буди вниманіе ваше.

¹⁾ В рукопису „возрастися“.

²⁾ В рук. „состававъ“.

³⁾ Вірш, очевидно, зайвий, — невдалий варіант наступного віршу.

⁴⁾ Мабуть, повинно бути „плоду“.

⁵⁾ Дальшого вірша, очевидно, проминуто.

А К Т I.

СЦЕНА ПЕРВАЯ.

Люцифер видяй, иж Сынъ Божи Натуру Людскую на себе примет и возвеличит, возбуждаетъ бран аггеловъ, хотя равен быти Богу, но гордию его аггел Михаил побѣждаетъ.

Азъ есмъ всѣхъ звѣздъ небесныхъ свѣтлѣйша Денница,
 Всевидящаго Бога едина зѣница,
 Азъ есмъ чиновъ безплотныхъ крѣпкий воевода,
 Избраннѣйши отъ всего аггелскаго рода;
 Азъ аггелску воинству есмъ архистратигомъ,
 Которое подъ моимъ воинствуетъ игомъ;
 По моему разуму вся содѣловаетъ,
 Дѣло моя воля всегда исполняетъ.
 Мнѣ сушу старѣйшинѣ въ небесномъ дворѣ
 Честъ, славу, хвалу даютъ аггелскіи хори;
 Моей остротѣ умной мудри херувими
 Чудятся, огнени ю любятъ серафими;
 Областъ имѣю сѣсти и межи престолы,
 Паче господствѣ гдѣ естемъ господствиемъ волѣ:
 Въ сили мужественнѣйший надъ саміе сили,
 Властителнимъ власти превосхожду дѣли.
 Началствію моему и что жъ суща начала?
 Началствую паче всѣхъ первѣйши зъ начала.
 Аще естъ и архаггелъ, но и то ми естъ равенъ,
 Иншій отъ архаггеловъ не естъ тако славенъ,
 И Михаилъ Архаггелъ но нѣстъ мя достоинъ.

Михаилъ.

Азъ есмъ Цара архаггелска недостойни воинъ.

Люциферъ.

Добрѣ ти глаголеши: азъ бо достоинѣйши;
 Ти разумѣши, что паче ты честнѣйши;
 Честнѣйшій есмъ, красенъ, добръ, нѣстъ во мнѣ гординѣ
 Мене слушаетъ всякой всякъ аггелъ години,
 Той мою великую величаетъ славу,
 Яко старѣйшинѣ свою прекланяетъ главу;
 Что множаетъ Богъ велий предивніе тайны,
 Моему видѣнію изяви нетайны,
 Ибо преждевѣчніе мнѣ откри совѣти,
 Что на престолѣ райскомъ имѣетъ сидѣти
 Человѣческа Натура, якъ дражайше злато.
 И кто видѣ въ чести прахъ, пепелъ, червь, блато?

Может ли тма с свѣтом, а нош со днем жити?
Огнѣ и вода вкупѣ без вреда пребити?
Будутъ сия, когда Богъ на престолѣ райском
Посадитъ челоуѣка в величествѣ царскомъ,
Котрому недостойно в толикой бит чести,
Никтоже бо с правдою не смѣшаетъ лести.
Аз есмѣ токмо достоинъ райския держави,
Яко в себѣ ¹⁾ содержу всѣ ангеловѣ слави;
Нѣст во мнѣ жадной лести, вся правда со мною, —
Сого ради возмогу сѣсти и с Тобою,
Боже, на престолѣ: свѣт есмѣ ибо Денница, —
Лѣпо, да мя обийметъ Божая десница.
Прах, пепел, червь нѣст подобенъ блату:
Хошу да мя Богъ мѣетъ равна драгу злату;
Треби ему садити мене на престолѣ,
Тако бо угожденно будетъ моею волѣ.
Аще же Онъ моего не вознесе рога,
Сие и на самага простру руцѣ Бога.

Nic ostendit unguis.

Ви токмо зволте моя здравия совѣти
Вси единомушно днес скоро исполнити.
Ти первый, Михаиле, что на сие слово?

Михаилъ.

Твоихъ совѣтовъ мое сердце не готово
Исполнити, понеже всѣмъ намъ не сугъ здрави,
Яко лже глаголивии, суетни, неправи.

Люциферъ.

Что, что ти глаголеши?

Михаилъ.

Се глаголю тако:

Богу противитися не возможетъ всяко
Созданіе, и что Онъ единъ уставляетъ,
Тому ся всякъ челоуѣчій рабъ не спротивляетъ;
Жестоко естъ противу остра рожна ²⁾ прати,
Побѣжденъ естъ хотяй ся со лвомъ крипкимъ брати.
Богъ что хошетъ, то творитъ: вся во его власти,
Идеже би не владѣлъ, нѣст таковой части;
Волю иматъ челоуѣка, якъ Богъ и Владика,

¹⁾ В рук. в „селѣ“. ²⁾ В рук. „ножна“.

Уставити цара и господа велика
И над нами.

Люцифер.

А то что, дабим мою вию
Человѣку преклонил? Я его подбию
Под мое владѣние! Ангелскую силу
Возбужду на бран, бо ест под моею крилу;
Человѣчу Натуру возму в сии руцѣ,
А з царственной роскоши горкой предам муцѣ.
Ангели, мнѣ послушни, мѣйтесь до брани:
Поставлю во вишних мой престолъ и през рани!
Егда ли нам не лучше земну человѣку
В небѣ господствовати, аггелскому лику?

Аггелъ противний.

Ей, лучше, Люциферу, и ми утверждаемъ,
Тому же Михаила гласу не внимаем.

Аггелъ добри.

Добрѣ таковой всегда слухати поради,
Котрая в себѣ жадной не имѣет зради!
Внимаем ми глаголом Михаила здравим,
Скланяем и ушеса ко совѣтом правимъ.

Аггелъ противний.

Яко то не имѣеть рада архаггела
Сего человѣка садит вижше над аггела.

Аггелъ добри.

Внимайте: не онъ садит, Сила Всемогуща,
Сия на престолъ райский человѣка ведуща.

Аггелъ противний.

Так ест, но и то, честнѣйшии, разсудѣте дѣло, —
Духъ ли ил человѣкъ имѣющий тѣло?

Аггелъ добри.

То дѣло разсуждати умъ изнемогает,
Котрое сам Богъ своим умом разсуждает.

Аггелъ противний.

И сие измѣрити умом не глубоко,
Что Божие аггела переносит око.

Аггелъ добри.

Безумний твой глаголь. Нас созда того ради
Богъ, да не отмѣтает з своєю огради.

Аггелъ противний¹⁾

З коея то огради? Гдѣ насажденна?
Славою, роскошею ест ли исполненна?

Аггелъ добри.

Ограда — само небо славно и роскошно,
Возийти же на Божий престолъ намъ немошно.

Аггелъ противни.

Почто возийти не мощно? Мощнѣ ли праху
Летѣти по воздуху ко горнему даху?
Ми духъ разсиплем его, вознесемъ сами²⁾,
Идеже з Люциперомъ царствуютъ имами.

Аггелъ добри.

Не хвалися, но бойся, не шатайся всеу:
Гордия твоя борзо снийде во адъ бѹе.

Аггелъ противний.

Снийде? в сердцу наше не имѣет гордини!
Взийдем на вишний престолъ нынѣшней години.

Аггелъ добри.

Глаголем, яко воскорѣ снийдеши до ада,
Всегда вас гризуща, неvspающа гада.

Люцифер.

Я, я до ада снийду? Возийду на небо!
Возийду више облак, узрите вси се бо,
И престолъ позлащенный на горѣ висоцѣ,
Верхъ звѣзд постановлю при самага боцѣ
Бога сил Саваоѹа.

Михаил.

Люциферу ражу,
Не дерзай³⁾: низринет тя Богъ и твою стражу
Разсиплет; во адъ слава и с тобою спадет,

¹⁾ В рук. „добри“. ²⁾ В рук. „слави“. ³⁾ В рук. „держай“.

Веселие отидет, червь ти во покровъ придет!
 Образ Божий челоуѣка нареклъ еси блатом, —
 Ко адским, пепел, гной, червь поползеши вратом;
 Змию, аспиде глухи, во пекелну яму
 Поползеши, будеши на руку и раму
 Двигати желѣзные тяжкіе окови,
 Не скипетръ ¹⁾ злат; адска тма смѣрит твоя брови.

Люцифер.

А то что изрекълъ еси, аггеле безумний,
 Во глаголах, совѣтѣхъ твоих малоумний?
 Возийду, вишнему равен на небесех буду,
 И тамо во свѣтлостехъ на вѣки пребуду.
 Кто яко Богъ?

Михаил.

Кто яко Богъ вѣчни? Святая
 Святых! Богу противится ерес проклатая.

СЦЕНА 2.

Всемогущая Сила Натурѣ Людской, с небесъ увѣнчанной, царство райское, Роскош и Волю вручает, от древа же вѣдуща зло и добро ясти възбраняет.

Всемогущая Сила.

Вся могу, разумѣю, вся вижду, вся знаю,
 Всемогущая Сила аз ся нарицаю.
 Единому бозству всесоединенна,
 От нераздѣльной Троицы ни нераздѣленна,
 Тричисленному лицу, Богови едину,
 Хвалою и славою равно честна вину;
 Я Богом, а Богъ мною все что начинаем,
 То со собою вкупѣ всегда завершаем;
 Воли, ума, совѣта и единой власти
 Есмъ, никогда могу от его отпасти
 Мисли, цару Богу и горѣ и долѣ
 Царица соцарствую на вишнем престолѣ;
 Не имат моя битность конца ни начала;
 И конецъ и начало велика и мала
 Вещь имѣет от сего ²⁾ вседержавна перста;
 Ей же, нам во бытие врата суть отверста.
 Первое всѣхъ созданий небеса создаста
 И землю мои руцѣ, свѣту и тмѣ даста

¹⁾ В рук. „скинешъ“. ²⁾ В рук. „всего“.

Бытіе; именовалъ свѣтъ з днем доброзраднимъ,
Тму назнаменовалъ ношним видом мазнимъ,
Тогда зданих аггеловъ услышати гласи,
Возхваляющии вся во вѣчние часи.
Второе, сообручих твердь звѣздогорящу,
Ношъ просвѣщающу, во мракѣ лежащу;
Твердь сия раздѣляет кришталние води,
Напаяющия животнныя роди.
Третее, от моих устъ вѣтри повѣнуша,
Собрася вода в сонмѣ, и явися суша.
Сушу землю нарекох, воднныя состави —
Моря, прорасти земля цвѣтоносни трави,
Древа плодовитие и тучнныя класи,
Одѣвающыя себе аки главу власи.
Четвертое, устроих велицѣ двѣ твари,
Свѣтозарна небесе красныя утвари:
Ты ношним и дневним временем владѣютъ,
Солнце, луна имена сицева имѣють.
Пятое, велѣх морю, да изведет кити,
Имже я глубинами завѣщах владѣти;
Моим повелѣнием от моря глубока
Пернат птенецъ изиждет во мѣста висока.
Шестое, составих плод коегождо звѣря,
Живущаго во селѣх пространнаго мира.
Посем взях персть от землѣ и создах разумну¹⁾ — умну —
Человѣку Натуру, звѣря небезумну — умну.
Мнѣ вождельнна еси от персти созданна — зданна —
Людска Натура, паче тебе несозданна — зданна, —
Твар благолѣпнѣйша по виду моему — твоему, —
По образу як Богъ украси своему — твоему; —
Духъ Божий оживи ты, много приими ухомъ — в чухомъ! —
Сила моя укрѣпи, се слыши слухомъ — духомъ! —
Насадих веселие едемскаго сада — рада! —
Ограда ест радости того вертограда — рада! —
Изгнах горда аггела из райскаго края — з рая, —
В том Натуру Людскую вомѣстити маю — раю: —
Хощу, будетъ царица в Едемѣ от поля — воля, —
Владѣти царством райским ест то ей доля — воля²⁾.
Созданна от мене Натура Человѣча!

Н а т у р а.

Чаю твоей милости, стоящи здалеча.

¹⁾ В рук. „разумни“.

²⁾ Слова, що їх поставлено поміж тире, дописано та підкреслено: це є „луна“.

Всемощная Сила.

Прийди сѣмо, Натуро, прийди, возлюбленна:
Будеши на престолѣ райском посаженна.

Натура.

Повинуюся тебѣ, всесила госпоже,
Аще и нѣсмъ достойна тои чести, о Боже.

Всемощная Сила.

Даждъ ми перстѣ, любимице, а иди со мною.

Натура.

Обемлю, лобжу стопи и иду с тобою.

Всемощная Сила.

Се имаши престолѣ райскѣ, взийди нан и сяди.

Натура.

Будь благословение твоея поради.

Всемогущая Сила.

Посли, Небо ¹⁾, воскорѣ царску диядиму:
Людскую увѣнчаю Натуру любиму.

Небо.

Указ твой, Всемогущая Сило, исполняю,
И царску диядиму возми — посилаю.

Всемогущая Сила.

Се ты царска вѣнчаетъ от небесъ корона,
Благословит господня рука от Сиона.

Manus benedicit de coelis ²⁾).

Натуро чловѣча!

Натура.

Что, Всемощна Сило?
Кое ми повелѣваешь сотворити дѣло?

¹⁾ В рук. „в небо“.

²⁾ Ремарка.

Всемощная Сила.

Естес уже, Натуро, райская царица:
Благослови ты с вишних Божая десница,
Имаши рая красна царство пребогато, —
Блюди, дабы от тебе не было отнято;
Волю, Роскошь под твоя покораю нозѣ,
Роскошуй, веселися, радуйся о Бозѣ.

Воля.

Воля есмь от разума всемошнѣйша силы,
На вся дѣла данна ти под царские крилѣ.

Роскошь.

Роскош мя мѣшѣтъ, тѣшся на всякое время,
Не отягчит тя буди скорби, плачу бремя.

Всемогущая Сила.

От всяка древа красна, в раи насажденна,
Да будут, велю, твоя уста наслажденна;
З древа же, еже знати добро и лукаво,
Не яжд,—такое бо твое царство будет здорово;
В онъ же день аще снѣси, царства отпадеши,
Что более—горкою смертію умреши.
Помни сия, а храни данния завѣсти.

Натура.

Готовам яко раба оная хранити.

СЦЕНА 3.

Злост Люциферова на Натуру Людскую в раи царствующую шатается и гласит Прелест, да
[на] вкушение заповѣданого древа прелестит Натуру.

Злость.

Что аз? От кого прийдох, кое ми ест дѣло?
Лютим всѣх злостей огнем гору, киплю зѣло.
Свою же да угашу чужим плачем жажду,
Вибухаю на землю злохитрую вражду.
Засѣваю на сердцахъ жестокии твари,
Плевели, родящии гнѣвотворни свари;
Сѣю на всякой плоти великіе гнѣви,
Аки ратаи сѣмена на оранной нивѣ.
Я то тяжкосердые розношу досади,
До смертельной злосливих побуждю звади;

Я то злоби, распр и битвѣ и горких ран пани,
 Я земненний почу кругъ до кровавой брани.
 Начальнѣйша вина есмѣ смертоносна бою,
 Мати, корен и глава страшнаго разбою.
 Я то огнем и мечем вся пустошу страни,
 Не уврачеванія отворяю рани;
 Пекелное жилище зѣло ми спокойно:
 То мое хранилище, там ся маю гоино.
 Сердце Люциферово, оно мнѣ обителъ,
 Которого низвергъ во адъ наднебесный жителъ.
 З сердца Люциферова азъ ¹⁾ тогда смотрила,
 Когда ²⁾ вѣнча Натуру Людску Божа Сила.
 Ай! достойна ли бист она вѣнца пренебесна?
 О вещь, паче всѣхъ вещей разуму чудесна!
 Люцифер мой сожителъ, приятелъ сердечни,
 Всего дѣла моего хранителъ безпечни,
 Духъ чистъ и созданіе красно, велелѣпо,—
 Ему бит цару райску не било би лѣпо?
 Натура Человѣческа ест ли лѣпотнѣйша?
 И паче Люцифера еда ли честнѣйша?
 Злуплю, здеру вѣнецъ царскъ з людской Натури,
 Не удержатъ райскіе, не сохранятъ мури;
 Низрину со престола того трупа гнила:
 Крѣпкая моя крѣпка злосливая сила;
 Сокрушу ей главизну от сими руками,
 Поперу, убю в землю моими ногами,
 Разору, распровергу райское господство,
 А ю самую отдам в пекелное родство.
 Маю я добрый способъ, як ю уловити
 И якіе на ню закинути сѣти:
 Сѣтъ моя— мудра Прелест, любима другиня,
 Пекелнихъ смопийцовъ роскошна богиня.
 Та прелестит ю, что вкуситъ завѣщанна древа,
 И тако ю до царска ³⁾ запровадитъ чрева.
 Прелест, Прелест, Прелести! Стан пред очима!

Прелест.

Се послушлива стою, Злости, пред твоима.

Злость.

Пойди, прелести Натуру, молю ти, ласканми,
 И урви завѣщанный плод твоима дланми,

¹⁾ В рук. „ад“. ²⁾ В рук. „тогда“. ³⁾ Мае бути „адска“.

Совѣтуй пресладкое яблоко бити снѣди,
Им же ей прегоркие уготовишь обѣди.

Прелест ¹⁾).

О чом мя молить твое злосливое слово,
Лстивое ми сердце то справити готоово.

СЦЕНА 4.

Прелест Натурѣ Людской совѣтует плод древа заповѣданого добр бити во снѣд, его же Натура ясти изволяет, и тако гласом со небесъ прешрашенна, царствія райскаго отпадаеть.

Натура.

Что еси, и откуду? и что зде твориши?
Чего без моей волѣ такъ смѣло ходиши?

Прелест.

Хожду, удивляюся сему мѣсту злачну,
Хожду, велми чуждуся древу доброзрачну:
Зру ты, царицу райску, царство твое красно, —
Но что всѣм не царствуеш, се ми ест ужасно.

Натура.

И како не царствую? Всѣм аз обладаю:
Его же хошу древа, того и вкушаю.

Прелест.

Се древо плодоносно в твоей царской власти, —
Почто ж его не смѣешь добра плода ясти?

Натура.

Ай! Всемогущая Сила твердими уставы
Завѣща ми, а храню судби ея прави;
Рече бо: не вкусиши, ни ся му ²⁾ коснеши,
Древу оному, ибо смертію умреши.

Прелест.

Не бойся, не умреши: завѣт Всемогущей
Сили не одержит, вѣр ми глаголющей.

Натура.

Како ж ся разумѣет, повѣжд да узнаю.

¹⁾ Це слово в рукопису проминуто. ²⁾ В рук. „пу“.

Прелест.

Слухай, царице райска, аз та викладаю:
 Видѣ Всемошна Сила, яко тебѣ оцѣ
 Отверзутся, и будешъ в мудрости глубоцѣ,
 Соравнишся Богу, зло, добро вѣдуши,
 Егда со древа того будеши ядуши, —
 Вѣрен ест сей глагол мой, — рече того ради.

Натура.

Поколѣбахся умом на твои виклади.

Прелест.

Стой неподвижно ¹⁾ умом; тое егда снѣси, —
 Вижъ снѣд, кол красно яблоко, — вся сия увѣси.

Натура.

Зру плод от виѣшних быти прекрасной плоти,
 Внутрний же не знаю, что суть его соти,
 Горкие или сладки.

Прелест.

Аще отвиѣ драги,
 Колми отвнутр, царице, явлат ти ся благи;
 Явѣ свѣтовѣднѣйше злато ест от вреди,
 Порфировиднѣйши внутр шипок паче преди.

Натура.

Вѣмъ, но древо виѣ злачно, внутр бивает гнило;
 Мед сладок, и что в нем ся жало утаило,

Прелест.

Дерзай ²⁾, не сумнися, се яблоко не таково,
 Як [мед] ³⁾ сладок со жалом, яко древо ово;
 Есть як копка: виѣ драго, внутр еще дражайше,
 Виѣшним видом сладкое, внутрним же сладчайше.

Натура.

Аще таково, добрѣ, принеси ми сѣмо.

Прелест.

Вели, царице, Натурѣ.

¹⁾ В рук „неподжно“. ²⁾ В рук. „держай“. ³⁾ В рук. проминутно.

Прелест.

Роскоши, ходѣмо!

На, возми плод, Роскоши, и царици подажд.
Человѣчка Натуро, не умреши, яжд, яжд!

Воля.

Се имаши плод древа.

Натура.

Добра ли ест вкуса?

Прелест.

Добр, добр!

Воля.

Имаши волю, вкуси без муса.

Глас с неба.

Натуро человѣчка! Почто вкуси яди?
Почто завѣтъ преступилес? Но ими виклади!

СЦЕНА 5.

Гнѣвъ Божий [на]¹⁾ Натуру Людскую, преступившую заповѣд Всемошней Сили, зѣло ярится и молнию с небесъ низводитъ, его же Милость Божая благает, но Истинна Суд Божий принуждает на отмщение, и Натуру Людскую вѣ рая изгнати Декрет²⁾ повелѣвает Херувиму.

Гнѣвъ Божий.

За дерзость, за лакомство, за преступство збуру,
Винищу и потреблю Людскую Натуру,
И нѣст иже изметъ ю от моею руку;
Пошлю огненны стрѣли з напруженна луку.
Ей Всемошна Сила почти красотою,
И образа своего одѣй добротою,
А она таковъ образ оскверни грѣхами, —
Омию тую скверну кравими рѣками;
Ей Всемошная Сила восхотѣ создати
И возлюби всѣм сердцемъ, як дщер свою мати,
Она же любовь сию отверже от сердца:
Смерть будет ненависти местник и мордерца;
Ей Всемошная Сила постави в велицѣ
Слави, велелѣпием пребист накопицѣ,

¹⁾ В рук. „на“ проминуто. ²⁾ В рук. „предкрет“.

А она безчестиемъ почаствова Бога:

Внет самой отворится во нечестъ дорога.
Хождаше во богатствах всяких изобилно,

Доволство во роскоши имѣяше силно, —
Тое тепер безмертно погордѣ богатство:

Отож за то нашлаю нан вѣчное робаство.
Бѣ обладателница неизмѣрна мира,

Лѣтающа, ходяща и пловуща звѣра;
А понеже той власти спротивися Творцу,

Мене увѣсть, своего сопротивоборцу;
Даде ей Божя Сила в Едемѣ свободу

И благопоспѣшную во жизни свободу,
Толиких же даяний бист неблагодарна:

Сего ради найде нан непогода марна.
Херувимской мудрости причасница бѣше,

Умудраше ю свято дихание наше, —
Измѣни толик разум и волю неистову,

Затми несмыслена буйства умной мисли брову.
Всемогущая Сила созда двѣ свѣтилѣ,

Даби во дни и в нощи Натурѣ свѣтили
Людской, — та же Божія отвержесе свѣта:

Затвору ю в темници на многіе лѣта.
Волю в руках держати не умѣ зажити, —

Неудобно в райских обителях жити:
Буде же рабско жити, в неволѣ стѣняящи,

Смертном на тѣлѣ своем желѣза носящи,
Плод наситителный от райска винограда

Ввес во снѣд предложен бист, не било ей глада, —
Почто ж завѣт преступи неситое чрево?

Возалчется на мнозѣ, зане яде древо.
Всемогущая Сила, як зѣнищу ока

Храни Людску Натуру, и орла висока
Свойстви покри своя благости крылы, —

Достойна ли бист тоя от Всемошной Сили?
Раскаяся Богъ, яко зозда челоуѣка,

Что его Натура бѣ во злобах велика.
Посла мя, Гнѣвъ Божий, да отмщу обиди,

Предам Людску Натуру в незноснии бѣди.
Возшумѣте, небеса, прѣстрашными громи!

Deus e coelis tonitrua et fulmi ¹⁾...

Сосжѣте молниями мерския содоми!
Хошу, на челоуѣчку Натуру падѣте,

¹⁾ Ремарку обрѣзав палітурник.

Законопреступнику в пепел обратѣте!
Тажко аз разгнѣван ¹⁾ на людские злости
Человѣка, ходяща во стезя непросты.
Со мною и Всемощна равна Богу Сила
Розярился на Людску Натуру дозѣла.
Не буду умильный человекѣм доселѣ,
Донелѣже на смертной почует постелѣ.
Не умолят плачевны человекѣски гласы,
Аж поки в адские не снийдут тарасы.
Мечъ мой молниелучный снѣст от сего часа
Грѣховны Натури Человѣчской мянися,
Упою стрѣлы моя во твоя гортани,
Отступнице от Бога, смертни приймеш рани.

Милосердіе.

Стуй, умиლოსердися, Гнѣве Божи прави,
Не погубляй Натури, юже Богъ создави,
Остави согрѣшившой, падшую помилуй,
Судом ю скарати, Гнѣвъ Божи, присилуй.

Гнѣвъ.

Добре, но и Суд Божи так будет судити,
Иж не schoщет без казни ей отпустити.

Сгарга Гнѣва Божия.

Суде Божи, который не на лица зриши,
Но право, а не ложно вся вини судиши,
Молю, осуди Людску Натуру так смѣлу,
Иж простре руцѣ свои на Всемощну Силу.

Судъ.

Як же то „простре руцѣ“? Еда ли в ланиту
Вдари? Или зауши? Не медли отвѣту.

Гнѣвъ.

Сама да отвѣщаает; ти рече — удари.

Натура.

За едино яблоко тѣ на мя потвари!

Гнѣвъ.

Потвари то, потвари? Уста завѣщаша
Всемощной Силѣ плод, а твои руцѣ взяша!

¹⁾ В рукоп. „розгнѣванна“.

Вѣжд се, что завѣт Божї цѣл не сохранити
Ест то в уста вдарити, купно заушити.

Милосердіе.

Правда, взяша еи руцѣ яблоко завѣщанно,
Но что ж? Ей Прелест прелсти, той рукама данно.

Істинна.

Аще и тако ест, но ясти и не ясти
Волю имѣ; когда же от яблока снѣст части
Заповѣданнаго, то завѣт покри дерзко,
И тако Богу Силу обезчести мерзко.

Гнѣвъ.

Сего ради молю тя, справедливый Суде,
Винной Натурѣ Людской да скоро казнѣ буде.

Істинна.

Суде Божї, декретуй, изжени из раю
Натуру Человѣчку: аз повелѣваю.
Нехѣ за сїя сладкия Едемскїя снѣди
Снѣсть во потѣ лица хлѣб свой и понесет бѣди.

Судѣ.

Декрете Божї, читай Істиннѣ угоду.

Декрет.

Юж Натура Людска не снѣст райска плоду:
До того Херувим ю изженет из рая,
Да будет внѣ сѣдяще плача и ридая.

Херувимѣ.

Бѣжи, окаянная, грѣшная, особо!
Полкнула еси Едем, несита утробо!
Отселѣ не внидеши, изнанна отсюду:
Аз, херувим, Едемских врат хранит буду,
Донелѣ же двер святѣ не отвержет сїя
Ктос, претерпѣвъ за тя страсти пресвятія.

СЦЕНА 6 Muta.

Вулканъ в пеклѣ уготовляет вериги ими же Неволя Натуру Людскую, изнанную з рая, ссѣдѣ
и в темницу отводит.

Неволя.

Дажд нозѣ, заблуждшия от истинна пути!

Связуи нозѣ ¹⁾).

Более да не блудят, ужами свяжу ти.
 Простри руцѣ, согну ти, лакомая Ево:
 Болше их не простреси на райское древо.
 Преклони невоздержни от яблка гортани:
 Воздержанию тѣсни научат кайдани.
 Горѣ руцѣ поднеси, стягну ти и бедра:
 Уже не утолстѣют от роскошна ведра.
 Иди з свѣта в темницу! юже слѣпия ночи
 Темними слезми твоя запорошат очи.

До темницѣ отводить ²⁾).

СЦЕНА 7.

Плач Натури Людской ридает падения, изгнания своего з царствія райска, ему же и аггели смутним пѣнием з небесъ соболѣзнуют; но Благодать Божая пришедши плач утѣляет.

П л а ч.

З рая четыре текущая рѣки,
 Источѣте ми воды слез велики,
 Слезное море!
 Источите ми крвавих слез токи,
 Фѣзон, Геонѣ, Тигр и Ефрад глубоко!
 Горе мнѣ, горе!

А г г е л и.

Кий глас во мирѣ райских рѣкѣ взывает?
 Кто по всей земли зѣло разливает
 Слезния води?
 Что за вѣтр слезни так подносит волни ³⁾,
 Иж велми ими колѣблет вся волни
 Ангеловъ роди?

П л а ч.

Нехай утону во слезахъ во вѣки,
 Нехай не жию между человекѣ
 В тяжелой печали!
 Обтечите мя, слезния потоки,
 Точащиися з сердечной опоки,
 Твердой над скали.

¹⁾ Ремарка. ²⁾ Ремарка. ³⁾ В рук „водни“.

Аггели.

Кто стенанием движет небо с нами?
Кто угащает зѣльными слезами
Небесъ свѣтила?
Кого рода во мирѣ живуща,
Неподвижною твердию движуща
Толика сила?

Пл а ч.

Есмъ неутолим Плач Людской Натури,
Утопающей во грѣховной бури, —
Кто ж поратует?
Уви мнѣ! Уви! Не имат отради!
Даждте ей помощь, небесные гради:
Смерть гроб готует!

Аггели.

О, грѣховни нещасни потопаи,
В них же оловом погражают стопы
Людской Натури!
О, нещасливо наступило время!
Кое так тяжко и незносно бремя
Топит ю в бури?

П л а ч .

Ах, тяжко бремя — яблоко завѣщанно,
Натури Людской в вии навязано
Лести руками!
Тое як камен в бездну погружает
И лакомими оной засипает
Гортан водами.

Аггели.

О, почто ж прият прелести змиини?
Почто подступи под дресеса сѣни
Завѣщанье?
Прелест и древо било обродити,
Котрого плоди мѣли утопити
Навязанье.

Пл а ч.

Ах мнѣ, горе мнѣ! Плачте, плачте, очи,

Плачте все дние, плачте и вся ночи,
Плачте вся ночи!
Временотворни, плачя о мнѣ, свѣте!
Уми небесни, мнѣ соболѣзнѣте
Скорбними гласи!

Аггели.

Плачем ми, плачем, небесные хори,
Вси аггелские ридаем собори
Людску надежду:
Свѣт часоносний плачем заливаем,
Во сердца наша твоего здихаем
Сердца мятежу.

Плач.

Весна з цвѣтами, тучно лѣто с класи,
Осѣнь з гроздием, а зима со часи
Жладними, плачи!
Луно полная, плачу к измѣни
Людской Натурѣ райские отмѣни, —
Утоли плачи!

Аггели.

Людску Натуру и стихия сами —
Огнь, воздухъ, земля и вода — со нами
Горко ридайте!
Птенци, зверие, древа плодовици,
Такой отмѣни и морские кити,
Всѣ соридайте!

Плач.

Райские рѣки, лийте моя слези,
Идѣ же ваша проходятся стези
В пространомъ мирѣ!
Промийте жалемъ очи мирянину,
Да зрит на Людской Натурѣ отмѣну,
Плачем без мѣри.

Аггели.

Гдѣ твой, Едеме, властительный жителъ?
Райские звѣри, гдѣ повелитель?
Рабъ ест на волѣ.

Ридай, Едеме, плачте, звѣри рая!
Жител вашъ плачетъ, в темници ридая,
По райской волѣ.

П л а ч.

Бист прежде рая прекраснаго пани,
Роскошь и Воля в ей руцѣ дани
Быша от Бога,
Нинѣ же — ахъ, жаль! — подана во юзи,
Аки рабою владѣють недужи ¹⁾,
Болест премнога.

Аггели.

Лѣпо намъ, хору, во свѣтѣ сѣдѣшу,
Людску Натуру, в темницѣ лежащу,
Оплакивати.
Богъ бо такого кохаетъ от сердца,
Котри в желѣзахъ бѣдна страсотерпца
Звикль посѣщати.

П л а ч.

От свѣта во тму, от жизни ко смерти
Та преселися, что дерзну простерти
На древо руцѣ.

Аггели.

О, о, Прелести, злаго змия жало!
Лакомству мати, печалѣямъ начало!
Вижд, чимъ играетъ:
Навяза Людской Натурѣ на вия
Легкое яблоко — бремена тажкии, —
Ох, утопаетъ!

П л а ч ѣ ²⁾

З его же чтири токи випливають,
Мои двѣ рѣчки до того впадають
Роскошна раю!
Да вами, моихъ слезъ великихъ води,
Яже погубихъ, совозращу плоди
Сладкому раю.

¹⁾ В рук. „неузи“.

²⁾ В рук. ремарку проминуто.

Аггели.

Прорастят плоди источники слезни,
Натуру Людску изнесут от бездни
Горких ридани;
Точию тебѣ, горкому ¹⁾, плачливу,
Ко Создателю — Богу милостиву
Требѣ ест званий.

Плач.

Плачте Натуру Людску, вси люди!
Уви мнѣ, уви! Несказанни труди
Терпит в темници,
Во пучинѣ бѣд лютих углебае,
Твоей помощи, Содѣтелю, чае:
Подай десници!

Аггели.

Десница Божа — Милости то дари —
Людской Натурѣ датис як твари
Скоро готова;
Токмо лий слези, Плачу невтолимий, —
Згасишъ горящий гнѣвъ неуголимий
Бога Егова.

Благодать Божая.

Престани юж от плачу слези проливати,
Престани паденія Натури ридати:
Обфити истоцилес слезния потоки,
Ими же наполнилес ввес свѣт ей широки.
Возляися и в небо вода слез велика,
В ней же Натура втопит адска Амалика,
Втопит — есмѣ излиянна Божа Благодати, —
Сама же заплинет в рай паки царствовати:
Сего ради от плача горкаго престани.

Плач.

Изведи из глубини слез, приими за длани.

СЦЕНА 8.

Злост благодарствует Прелести, же Натуру Людску прелестила на вкушение древа заповѣданнаго.

Злост.

Га—га—га! Цѣлую тя, Прелести послыхо,
Всего пекелна кола любима утѣхо,

¹⁾ В рук. „горкаго“.

Обемлю тя усердно, лобизаю длани,
 Кланняюс ти до ног, милостивая пани,
 Же с того щос собрала добраго ми жнива,
 Злаго Людской Натурѣ наварила пива;
 Тѣх твоих цнот, Прелести, нігди не забуду,
 Рознесу твое имя хвалами повсуду;
 Нех же слишат твою чест вся ония конца,
 Котрими огнистія перуть кони сонца.
 Где Егр, Борей, где Зефір, где Аквиля вѣт,
 Там мой глагол славу ти похвалми розсѣт.
 Идеже вход виходит ¹⁾, заход западаєть,
 Полуден возносієть, полунощъ смираєть,
 Там твоя чест, Прелести, прославится ²⁾ мною,
 Прославила бо еси мене Злость тобою.
 Многи слави язика твой язык лесттивий
 Моим язиком злосливим славити сквапливий ³⁾.
 Тис радост Презерпінѣ, радост и Плутонa,
 И тобою ся тѣшит в пеклѣ Тизифона,
 Торжествуєт Алекто, рада и Мегера,
 Танцуєт невоздержно Иксиона ⁴⁾ сфера;
 Випудилас Орфея всяк плач из геєни,
 В котрой не слышатся плачородни трени;
 Плавлет во радости сердце Танталово ⁵⁾,
 Не алчет веселія, имѣєт готово.
 Зизиф каменодвижей не працує нинѣ;
 Адские веселятсѣ, ликують богинѣ.
 Ляхезис и Атропос и Клото при смерти;
 Белѣди ако води радост разливають,
 Дай нѣмфи пекелние во ней ся купают.
 Рад, рад и Люципер, я смѣюся зѣло —
 Га—га—га—га—га! Тепер же мнѣ мило,
 Тепер же ми як масло помазало груди!
 Вся от радости растаються уди!
 Пеклу тепер торжество от твоих рукъ приде,
 Ими ж Натура Людска из рая изийде.
 Люциперас як на два тузи посадила,
 Гди Натуру Людскую сладким яблком зила.
 Егда снѣде Натура плод, тобою дачий,
 Тогда Люциперу ⁶⁾ бист уготовани
 Обѣд изобилєн радости кипящий,
 На котромъ со мною пласал онъ многащи:
 Отворилас ему двер до радости края,

¹⁾ В рук. „виход“. ²⁾ В рук. „прославися“. ³⁾ В рук. „скваплий“. ⁴⁾ В рук. „аксиона“. ⁵⁾ В рук. Танталово. ⁶⁾ В рук. „Люциперо“.

Егдас Людскую Натуру отвергий из рая.

Бѣхом во веселии тогда превелицѣ,

Егда извержену вела ко темницѣ.

Але тогда найпаче Люципер скакаше,

Егда с плачем аггелский лик горко ридаше.

О, заправди, Прелести послыхо, велие

Пеклу, Люциперу, мнѣ естес веселие.

Чго пекло, Люципер и я вожделѣла,

Твоя нам, о Прелести, сооружи сила.

За котории труды всѣ дякуют мѣле

Пекелни жителѣ, твою славу смѣле

По всем вселеном крузѣ всегда разглашают,

До радости ¹⁾ же в пекло много запрошают.

Прелесть.

Скоро до услуг моя вся труды приймѣте,

З того же, что чотворих, всѣ ся веселѣте ²⁾

СЦЕНА 9.

Отчаяние ³⁾ Прелест нѣкогда же надѣялися Людской Натурѣ от Бога помилования. Но Милость Божая, Вѣрою и Надеждою его побѣдивши, Натуру Людскую, в темницѣ сѣдѣщую, о свободженіи упевняет.

Отчаяние.

Згрѣши Людска Натура кол много, кол крати,

Егда Божию дерзну заповѣдь поспрати;

Сего ради горе ей з своими ⁴⁾ грѣхами,

В раи падшой и спадшой в геенские ями.

Я вѣм вся слиша, та же радость самому

Люциперу, Злости и пеклу цѣлому ⁵⁾:

Натура Человѣческа упала у клюби

Темничные, горшіе паче лвових зуби.

Нѣкогда не изидет з темничнаго кита,

Поки Богъ Богомъ будет, поки станет свѣта.

Там уже зѣло будет во муках страждати,

О свободжени же а нѣ помишляти:

Первѣе солнце згаснет, звѣзды потемнѣют,

Первѣе свѣтозарнии небеса истлѣют,

Первѣе вся стихия будут в едном лѣцѣ,

Неже Людска Натура изийдет з темницѣ;

Мощнѣе вкупѣ бити лѣту со зимою,

Мощнѣе огнь сочтений грѣти со водою,

¹⁾ В рук. „рости“. ²⁾ В рук. „всѣ веселѣте“. ³⁾ Очевидячки, проминуто присудок.
⁴⁾ В рук. „воими“. ⁵⁾ В рук. „сѣлому“.

Мошнѣ нош со днем видѣти, вещь странну,
 Неже волну ¹⁾ Натуру Людску отчаянну.
 Скорѣ истощатся источники во морѣ,
 Скорѣ непроходна во путь пойдут гори,
 Скорѣ камения возглаголют стѣни,
 Неже ю помилуют Бога благодистини:
 Яко не помилуют, оттол знати треба,
 Же з нея пекло тѣшится, а плачут с неба.
 Но чесо ради ест всѣм пеклом посмѣянна?
 Згинеть вѣчными часи, ищезнет во адѣ,
 Уже ктому не жиет во Едемском садѣ;
 Погубленнаго рая жалѣти держае,
 Егдас второй в немъ власти сподѣвае.
 Ридал—видѣхъ,—ридал Плач чловѣчой Натури,
 Но вотще: нех ридает, нех всядет на мурѣ,
 Юж не отридает, что долженъ ²⁾ господину,
 Котри Натуру навѣки в темницу укинув.
 Ридаль—видѣхъ,—ридал Плач, но почто ридаше?
 Почто плачевним воплем небесъ приглашаше?
 Нехай день и нош ридает—вопл, молва то тѣшая,
 Ни един с небесъ снийде, тую утѣшая.
 И како прийде с небесъ радость, утишител,
 Идеже и сам плачет болѣзненно жител?
 З юдолѣ веселие, з желчи не идет сладость,—
 Тако и от плачу небесъ не сплывает радость.
 Слиши, Людска Натуро, слиши и смутися,
 Болшим днес, неже прежде, плачем прослезися,
 Яко в той темницѣ на вѣки [ся] ³⁾ мучишъ,
 Милости ж Божой отнюд не получишъ.

Вѣра.

Кто ти, о безумнѣйший, сие неистово
 Ко Натурѣ Чловѣчой глаголеши слово?

Надежда.

Кто ти на вѣкъ оную во тмѣ затворяеш,
 А Божию от ней милость удаляеш?

Отчаяние.

Вѣчну Людской Натурѣ погибел мя знайте,
 Имя Отчаяние мое нарицайте.
 Вас же триех, кто есте, рцѣте, вопрошаю.

¹⁾ В рук. „волнѣ“. ²⁾ В рук. „долженъ“. ³⁾ В рук. проминуту „ся“.

Милость Божя.

Аз ти за обоих тѣх сама отвѣщаю:

Если Людской Натури помощь поне з нами,
Бога помощника ей крѣпка имами.

Отчаяние.

Кто ест уже погибшой помагати смѣя?

Милость.

Аз, Милость Божя!

Вѣра.

Аз, Вѣра!

Надежда.

Аз, Надѣя!

Отчаяние.

Затикаю ушеса: вѣтръ, смѣх—вашѣ гласи:

Згибшой не поможете во вѣчные часи.

Ти, Вѣро, ти, Надеждо, грѣшной не поможеш;

Ти же, Милости Бога, як помощи можешъ?

Гнѣвъ Божий, Истинна, Суд, Декрет правосписный

Изгнаша ю з рая на вѣкъ во край тѣсний.

Егда една тим чтирем можеш одолѣти?

Ужасно ест самому з многими ся прѣти.

Милость Божая.

Что ти, Отчаяние, празно глаголеши?

Божей моей Милости почто небрежеш?

Вид: Гнѣвъ Божий укрочу, Суд умилоствую,

И с тѣми же угожду Декрет и сказую;

Видиш, что свѣтъ солнечный на вес мир сияет,

Так и Милость Божая всѣм ся подает.

Аз изведу з темницы плачливую душу

И, да ю помилует, Бога сердце взрушу.

Отчаяние.

Нѣст мощно ти, Милости, сего сотворити:

И сам ся себѣ Богъ будет противити.

Милость.

Нѣст мощно по твоему мниманию злomu,
По божію же мощно разуму благому.
Вѣришь ли реченіям моим, Вѣро?

Вѣра.

Вѣру!

Милость.

Прійми крестъ—знамение твое, вѣри мѣру.
Ти же, Надеждо, что ко сим?

Надежда.

Ей-ей, ся надѣю.

Милость.

Прійми ж и знамение—мою котву сию.
Сойдите, Вѣро, Надеждо, непоколѣбими,
Крѣпко утверждени знаменми своими,
Вѣруйте, надѣйтесь моему обѣту,
Иж Натура Людская преидет з тми ¹⁾ ко свѣту.

Отчаяние.

Юж сут тия глаголи: грѣшница во свѣтѣ
Из темници отшедша не будетъ ²⁾ ходити.

Милость.

Горѣ та знаменія ваша поднесѣте,
Амалика лживаго скоро побѣдите!

Cadat hic Desperatio.

Вѣра.

Побѣдихом, Милости, лжива супостата!

Милость.

Тецѣмо ж торжественно пред темнична врата!
Там Натура Чловѣча знамение прииметь,
Же ю избавление з темници изимет.

¹⁾ В рук. „тим“. ²⁾ В рук. „бути“.

Eant ad carcerem ¹⁾).

Милость.

Чловѣчка Натуро, сѣдящая в сѣни,

Даю ти, Милость Божа, розгу от милостини—
То тобѣ знамение от будущей ²⁾ жизни.

Вѣра.

Вѣруй!

Надежда.

Надѣйся!

Милость.

Внидешъ до райской отчизни!

Натура.

Вѣрую, надѣюся, иж вниду о Бозѣ,

Твои же, о Милости, лобизаю нозѣ.

Х о р

оглашает милосердна быти Бога над Натурою Людскою.

О кто ж исповѣст, як ест Богъ богати
И во милости и во благодати?

Людской Натурѣ, яже днес отпаде,

Днес милость даде,

Преврати гнѣвъ свой во любов велику,

Божію Милость посла къ чловѣку;

Нинѣ юж кипит огнем любовѣродним,

Не гнѣвохлодним.

Свѣт—Богъ правдивий во своею дѣлу

Уподобися солнечну свѣтилу:

Яко бо солнце заход и всход мѣет,

Так и Богъ дѣет.

Зайде Он тогда, егда разярился,

Взийде же нинѣ, гди уласкавися;

Людску Натуру облиста свѣт в нощи

Божой помощи.

В плачи, Натуро, не пребуди косно:

Восия ти Богъ—солнце свѣтоносно;

¹⁾ Ремарка. ²⁾ В рук. „буцой“.

Тое развѣтъ твоя непогоди

Слезния води.

Богатъ во благодости, Боже достовѣрни,

Отчаяниемъ лживимъ неизмѣрни,

Безчислена ты во милости знаемъ,

Пѣснь ты спѣваемъ.

А К Т Ъ II.

СЦЕНА 1.

Злост Люциперова, слушаючи милосердіе Божіе над Натурою Людскою оглашенное, плаче и гласит Неволію, да Натуру Людскую предастъ в работу фараоновіи.

Злост.

Жестоко оружіе въ сердце мое вниде,

Когда ми вѣсть такова во ушеса прииде,

Якби Вѣра, Надежда и Милость отъ вишнихъ

Мѣютъ извести Людску Натуру отъ нижнихъ;

Огнемъ сѣрчистимъ моя ражжеся утроба,

Егда узрѣхъ стоящихъ у темнична гроба

Посланиковъ небесныхъ; но стражъ естъ острожна,

Грѣшнику зъ тми ко свѣту извести не можна.

Милость вотще трудися, Вѣра ни во что же,

Надежда естъ суетна, ни въ чомъ не поможе.

Добрѣ бо заключенна темничными врати,

Ихъ же и всему небу не мощно сломати.

Милость ю знаменіемъ своимъ утверждаетъ,

Возвратится знову въ рай обѣщаваеъ,—

Се нѣтъ мощно и Богу силу сотворити,

И кто жъ возможеъ адску силу сокрушити?

Розку та преступца прияше масличну,

Чаючи воспріяти жизнь райскую вѣчну, —

Пріиметъ невмирающій червь, огонь невгасимый,

Когда ю Люциперъ нашъ пріиметъ, другъ любими.

Остри терни ¹⁾ въ рукахъ оной вижду, не маслину:

Се взятъ болѣзни горкой знаменіе вино.

Всегда будетъ желѣзни остроги мучима,

По колющихъ нещадно гвоздѣяхъ влачима;

Добрѣ же ты свобода вниде въ моя слухи,

Блюсти ю крѣпко буду пекелными духи.

¹⁾ В рук. „терну“.

Нехай здѣ и вся сили небесния прийдут,
Без успѣха, без слави со встидом отийдут.
Тяжко ест желѣзными ужи обложена,
Но тяжчайшими будет окови явлена;
Яростию Неволі распаю состави,
Немилостию разжу вся ей злия нрави.
Неволя фараону, египетску пану,
Даст Натуру, в юдеях лютому тирану;
Тако будет на вѣки тажко работати:
Увижду, кто ю дерзнет от уз свободати.
Неволе! о Неволе! Другине любима!

Злост гласит Неволю; Неволя приходит ¹⁾.

Неволя.

На что мя глашаеши? Стою пред очима.

Злост.

Молю тя всеусердно: се сотвори дѣло,
О нем же ся все пекло возрадует зѣло.

Неволя.

Кое? Повѣжд, да знаю: сотворит готова.

Злость.

Хошет Натуру Милость свободит Егова;
Но ти намѣреную препни сию волю,
Во образѣ юдейском возми ю в неволю
До люта фараона: нехай як волами
Прадует Натурою вданною жидами.

Неволя.

Рада повелѣное сотворю воскорѣ;
Не воздвигнет Натура очес своих горѣ.

СЦЕНА 2.

Спящу фараонові Фортуна являється, предсказуючи власт імѣти над Ізраїлем, з чого фараонъ возбуждений гетманом своим тѣшится со велможи, воины, и в тим ²⁾ Неволя приводит Ізраїля и в работу египтяном предаєт.

Фортуна.

Спит чловѣкъ, но Фортуна не смѣжает брови;
Една златом, другаго дарует окови.

¹⁾ Ремарка. ²⁾ Очевидячки, проминуто „часѣ“.

Аз, Фортуна, дарую ты златомъ,
 В славѣ и владѣнии сажу ¹⁾ пребогатом.
 Ибо народъ еврейски в твою днес полати
 С Неволею приведу тебѣ работати.

Гетманъ со вой.

Востани, фараоне, востани! Что спиши?
 Ни ли какову печал на серцу носиши?
 Веселися, монархо: панство ти ест цѣло,
 Твое блюсти здравіе ест то наше (дѣло) ²⁾.

Фараонъ.

Возиграся сердце мое велми в сие время,
 Совлече скорби з себе каменное бремя;
 Да сорадуется мнѣ вся моя полата,
 Да веселится купно держава богата,
 Паче же ви, велможи, тѣштесь со мною,
 Радостью ся мнѣ исполнат благою.

Велможа 1.

Всегда ми з твоей здоровой веселимся главы,
 Тебѣ здравствующу вси есми здрави.

Велможа 2.

Тѣшимся з твоей ласки на всяку годину,
 Но хощем настоящей радости знатину.

Фараонъ.

Та ест моей радости настоящей вина,
 Та паче всѣхъ веселша приде ми година,—
 Небо аще по вся дни дѣет ми благая,
 Многоцѣнно богатство в десницу влагая,
 Но ³⁾ нинѣ найпаче сприяша бози,
 Когда ини народи кланяются мнози:
 Кого Нептун морскими частует волнами,
 Кого Марсъ насыщает кровавыми слезами,
 Кого найвижши Ювиш ⁴⁾ громи поражает,
 Чия Бореашъ в коли кости собираетъ,
 Кто в брани поносит различия бѣды,
 Кто ся за Фортуною гонит за край свѣта,

¹⁾ В рук. „сизду“.

²⁾ „Дѣло“ в рук. немає, доповнюється за змістом та за попередньою римою „цѣло“.

³⁾ В рук. „не“. ⁴⁾ В рук. „Iovisz“.

В нуждѣ же пребывает, в нуждѣ кончит лѣта,—

Аз над всѣх есмь, — щасливост, власт моя такая ¹⁾...

Глава неуязвленна жадною бѣдою.

Мнѣ и в дому сѣдѣщу Фортуна во длани

Приводит, покарает далекия страны,

Крѣпкую силу мою прославляет всюду,

Господем и еврейску сотвори мя люду,

Сотворит; бо ми нинѣ, сѣдѣщу на тронѣ

И спящу на пресладком Морфеуша лонѣ,

Та явися богиня з словеси такови:

Вели уготовати зелѣзни окови,—

Придетъ народ еврески в твоя днес полати,

Неволею приведен тебѣ работати.

Велможа 1 и 3.

Радостна ти Фортуна вѣсти предсказаше,

Яже да исполнится, жичит сердце наше.

Велможа 2 и 4.

Не ложніе Фортуна во снѣ дает обѣти:

Градет уже Израил ²⁾),—рад на него зрѣти.

Неволя.

Израила Неволя приводит до фараона.

Сей род богом противний привожду, Неволя,

Да твоя нимѣ владѣет и рука н воля.

Фараонѣ.

Отдаждь я египцяномѣ, да сотруть им роги;

Свяжи руцѣ и нозѣ, предаждь в труди многи.

Неволя

Рабы фараонові, жидов сих святѣте,

В тяжкую работу з собою поймайте.

Зде египяне жидовѣ вьжуть.

¹⁾ Очевидячки, проминуто двоє дальших рядків.

²⁾ В рук. „из рая“.

СЦЕНА 3.

Моисеви овца пасущему Богъ является во купинѣ огненной, завѣщаючи ему люд Израильскій от фараона извести. Исход, глава 2.

Моисей.

Что сие видѣние страшно и ужасно
Художеству моему явился напрасно?
Вижду огнем купину горящим палиму,
Но от пламене зѣла никакo вредиму!
О чудо, паче чудес всѣх неизреченно!
Пойду, познаю ли таинство се явленно.

Богъ-Слово.

Глас Божий з-за купины.

Моисей!

Моисей.

Кто еси? Се аз, раб, владыко.

Богъ-Слово.

Не приближайся: зриши таинство велико.

Моисей.

Зрю, Господи.

Богъ.

Иззуйже сапогъ твой от ногу,
Когда хоцещи познати благодать премногу.

Моисей.

Велика се благодать, странно чудо зрѣти,—
Токмо ¹⁾ сие сотвори, хошу разумѣти.

Богъ-Слово.

Богъ Авраамовъ, Исааковъ явих сию тайну,
Да подам Израилю милость мою крайню;
Ти же да сотвориши, что аз завѣщаю.

Моисей.

Гласа Твоего, Боже, раб твой послушаю.

¹⁾ Після цього слова, очевидячки, проминуто „кто“.

Богъ-Слово.

Услишах людей моих в египеской муцѣ,
Со воплем в небо ко мнѣ возносящих руцѣ:
Сего ради явихся, да тамо идеши,
Да их от фараона руки изведеш.

Моисей.

Како мною самим се может ся собити?
Не возмогу Египта един побѣдити!

Богъ-Слово.

Воззови со собою Арона левита,
И от Бога ко фараону шествие творита.
Аз буду и на пути и в Египтѣ с вами,
Моими фараона побѣдиш словами.
Аще ли не восхошет люд мой отпустить,
Дам ти чудеса свинше его ужасити.

Моисей.

Се аз иду Господи.

Богъ.

Иди мужественно,
Да сѣмя Авраамле будет освобождено.

СЦЕНА 4.

Моисей со Аароном молят фараона, абы им Израиля отпустил, чесо ради и жезл во змия прев-
творяют, который фараонових змиевъ, такожде з жезлов¹⁾ волсви премѣненных, пожирает, не
хотящаго ся фараона ко молению их чудеси преклонити, иними знаменми ст небесь устрашают,
первенцовъ умерщвляють, и тако Израиля изведши²⁾ преводят Чермное море, в нем же гонител
фараонъ, со вои своими потопленъ.

Фараонъ³⁾

Откуда прийдосте? что за люде таковы?
Чесо ради Израиль прийде со окови?

Моисей.

Аз, Моисей, се Аарон з Амореиской страни,
К тебѣ, фараонови, от Бога послани.

Фараонъ

Чесо ради?

¹⁾ В рук. „жезлом“, ²⁾ В рук. „извести“. ³⁾ В рук. ремарки немає.

Моисей

Да люд¹⁾ сей Богови угодний
В землю Хананейскую отпусти свободний.

Фараонъ

Кто ест Богъ ваш, его же послушаю гласа²⁾?
Аз ему не есмь должен ни едина власа.
Не вѣм Бога вашего над собою власти,
Немошно на мя его велѣнію пасти;
Не отпущу з Египта израилска люду;
Аз господь, аз властитель весма ему буду.

Ааронъ.

Вижд Бога Израилска въ небѣхъ и здѣхъ суща,
Им же ти сотворений, и вся тваръ движуща.
Нѣст мощно противитися рабу господеву:
Кую силу имѣютъ противъ вѣтровъ плеви?
Не противися, царю, вишняго десници,
Пред ним же вся трепещутъ аггелстии лици;
Сей ти завѣщаетъ своя отпустити
Люди—себѣхъ во пустыни требѣхъ сотворити.

Фараонъ

Что ви обращаете раби моя сия?
Рабе, ко дѣланію неволну возми я³⁾,
Наложи на вия ихъ неудобъ носимо
Бремя, да идутъ злія помисли ихъ мимо.
Рекохъ, яко вашего бога ложъ не знаю,
Ни ко завѣту его разумъ прекланяю.

Моисей

Вся земля и небеса Бога чтутъ правдива,
Вся тваръ знаетъ, и хвалитъ всяка душа жива.
Познай и ти створеніе своего си Творца,
Поработай вишнему, не будъ богоборца.
Отпусти люди его с твоея держави;
Аще не отпустиши, гнѣвъ низпослетъ на ви.

Фараонъ

Гнѣвъ Его ничто же мнѣ можетъ одолѣти,
От гнѣва сердце мое не иматъ болѣти!

¹⁾ В рук. „да юд“. ²⁾ В рук. „часа“. ³⁾ В рук. „невозму возмиз“.

Не пушу Ізраиля з моя десници,
Дондеже знаменія не узрат зреници.

Моисей.

Крипкий Богъ во дѣлахъ своихъ вся творитъ, елика
Восхощетъ; знаменія узриши велика:
Аароне, возми жезлъ сей, верзи предъ цареву
Лице, и вину плотъ претвори се древо.

Жезлъ возьметъ Ааронъ, и тако отмѣняетъ:

Видиши, фараоне, жезлъ сей неживущій?
Бога благодатию,—виждъ сей змій ползущій!

Велможа.

Повелѣ, фараоне, мудрецемъ здѣ предстати
И подобно людей сихъ чудо показати.

Фараонъ.

Призовѣте я сѣмо.

Велможа.

Раби, близъ стоящихъ
Пригласѣте намъ волхвовъ, чудеса творящихъ.

Гетманъ.

Волсви, и ви таково чудо сотворѣте:
Мойсея и Аарона дѣло побѣдите.

Волхвъ 1.

Чудо таково и ми взаемъ вамъ сотворимъ,
Жезлы древняни во змию претворимъ.

Фараонъ.

Верзѣте я на землю: аще будетъ тако,
Постидятся колѣно Ізраилско всяко.

Волхвъ 2.

Аароне и Моисею, жезлы в рукахъ зрите—
Таковы сущі змиевъ, яко ваша мните.

Фараонъ ¹⁾

Видите волхвовъ моихъ чудеса подобна?
Техъ ради людъ пустити—вещъ естъ неудобна.

¹⁾ Ремарку у рукопису проминуто.

Моисей.

Видимо, но волшебна сут чудеса сия.
Змию нашъ, глаголю ти, воскорѣ пожри я!

Ааронъ.

Видиш, Бога нашего кол предивно дѣло? ¹⁾

(Фараонъ)

Не отпущу з Египта Израилска люду:
Аз господъ, аз властитель весма ему буду.

Ааронъ.

Аще ти Израилский люд не отпустиши,
Горкия на ся ²⁾ казни с небесъ узриши;
Не дадут ти помощи мудрци твоя лживи,
Потребит тя от земля Саваоѣ правдивий,
На дом и люди твоя страшни послетъ гради,
Одождитъ огнь и духъ бурень, и ядовити гади,
Побіет ввес Египет от чловек до скота,
Сожет, в градѣхъ и селих не будет оплота;
Изморит раби твоя стари и младенца,
Погубит и ссущаго всякаго первенца.
К тебѣ, Боже всесилний, воздаем сердца наша:
Дажд на тия казн, иже люд твой удержаша! ³⁾
Первородни в Египтѣ измори отроки,
Да познает тя Бога фараонъ жестоки!
Блесни молния, дажд глас грома ужасна,
Да печал фараона обийдет напрасна!

Моисей и Аарон руцѣ возносят в небо, — падают за отроки на землю ⁴⁾. Здѣ небо молнією, гром, град, гад дают.

Фараонъ.

Престани, о Моисею, до неба волати,
Престани убийствений град на мя спущати! ⁵⁾
Вижду Бога вашего крѣпость всемогущу,
Вижду силу, землею и небом движушу,
Возми люд Израилский от моей держави,
Градѣта во-своеси из Египта здрави.

¹⁾ Дальшого вірша, що римує, немає; не зазначено, що далі каже фараон.

²⁾ В рук. „вся“. ³⁾ В рук. „утверждаша“. ⁴⁾ Очевидячки, щось проминуло. ⁵⁾ В рук. „смуцати“.

Аарон.

Аще отпустил еси, вели отпустить:
Не мощно ест связанну по путех ходити.

Фараон.

Раби, люд Израилский скоро разрѣшите!
Се уже есте волни: во мирѣ градѣте.

И тако раби развязуют жидовѣ. По отшествии жидовѣ паки разялятся:

Что яко повинухся Израилску Богу,
И в свою Израиля отпустих дорогу?
Много зла сотвори мнѣ: измори вся люди,—
Гнавѣ постигну род его, разсѣку на уди.

Фараон бѣжит за жидами и в мори тонет.

СЦЕНА 5.

Злость Люциперова, видящи Израиля от работи фараона освобождена, ярится на Мойсея и
Смерть царицу над Натурою уставляет.

Злость,

Волхвѣ Мойсей, что я вижду, волшебными чуди
Египетски дерзну устрашити люди;
Устрашу его и аз,—пожди тилко мало,
Не будет его болшей чудо волхвовало!
Неволя Израиля даде фараону,
А онѣ того ¹⁾ во свою прият оборону.
Пожди токмо, Мойсею, пожди токмо мало:
Люд прежде Израилский взях в руку силну
И вовергох в работу египеску зѣлну,
А онѣ его извлече! Почекай, Мойсею,
Болшѣ ему не поможеш мищею твоею.
Израил, во Египтѣ работѣ угоден,
Днес ест благодатию Мойсея свободен,—
Узрит твоя болшѣ, Мойсею гугнивий,
Которими ся почтет благодарно дивий!
Взя Моисей ²⁾ с-под воскрилия фараона шати
Израиля: но что потом призначати
Имѣет? ли егда, ли чим? Мойсей извѣщает,

¹⁾ В рук. „тою“.

²⁾ В рук. „Взях Мойсея“.

Же и Людска Натура бит свободна мает,—
 Никакоже! Уставлю над нею госпожу
 Смерть, посажу на престол оную, умножу
 Заболест, избию вся Мосея пророки,
 Возлиются от Смерти кривавими потоки;
 С-под области же Смерти не изийдет она
 Так, як изшедъ Ізраил от рукъ Фараона.
 Будет в той темници в болѣзни ридати,
 Нѣкогда умирая, всегда умираѣти.

СЦЕНА 6.

Смерть, царствующая от Адама даже до Христа, смертельными Грѣхами на престолѣ почтенна
 областію же над Людскою Натурою величается.

Смерть.

Возведенна ¹⁾ на престолъ, посажденна вама,
 Царствовах и царствую даже от Адама:
 Той во мир воведе, и есмь мира пани,
 Вся конца в област мнѣ през него дани.
 Мнѣ то Азия служит, Европа голдует,
 Америка, Африка всегда услужет,
 Выходом, югом, заходом, полнощию владѣю,
 Царствія, княженія в сей длани имѣю;
 Нѣмаш такого панства, где бим я нѣ била,
 Нѣст имже господством Смерти не владѣла.
 Царие и князи, пани и велможи
 Мнѣ, царици, княгинѣ, пани и госпожи,
 Покараются, служат, должно работают,
 Пред сим престолом в землю чолом ударяют.
 Аз всѣх людей во мою привлечу державу,
 Всѣ моему смертному подлѣгают праву;
 Аще бы мя и хотѣл кто от земна роду,
 Даби мнѣ не подлѣгал, просит свободу,
 Нѣсть мощно: прозба его неспорна и тѣя,
 Коринта раскопует сего испрашая!
 Нехай силе на откуп золотіе гори—
 Не откупится, будет на смертном позорѣ;
 Нехай мнѣ камением свѣтит многоцѣнным,—
 Не прийму той свѣтлости, за тое присѣним
 Очерню его сѣни смертоносним мраком
 Так, же не будет зрѣти нѣгди свѣта зраком!
 Крипкіе разораю твердини и гради,
 Трепещутъ мя мужіе старіи и млади;

¹⁾ В рук. „Воведенна“.

Младенцев яко шипков коса посякает,
 А як травно билие старих подтинает;
 Гди такие плевели терном исторгаю,
 И пшеницу оную през искореняю,
 Связавши в смертнице потреблю гроби,
 Аки в дебр огненую. Нѣсть таковий, кто би
 Того мнѣ забронил смертелнаго жнива:
 Нѣким, точию мною, свѣта зжнется нива;
 Ни един человекъ моей не избѣгъ власти
 В пути бѣгствомъ, — отнюд мусит мною пасти.
 Сора есмь, би во концех свѣта постигнути,
 Котрий би моей власти хотѣл избѣгнути;
 Немаш мѣстца такого на земли и в мору,
 Еже би без моего стояло дозору;
 Страни вся предо мною сердцем одолѣваютъ,
 Ни от кого тих ся сил юж не сподѣваютъ.
 Сим страхом и Натурѣ будет сердце тлѣти,
 Поки буду на вѣки землею владѣти;
 Ибо Людска Натура приде в мои руки,
 Аще и Мойсеомъ ест от египетской муки
 Избавлена: владѣю и керую ею,
 Господствую, як пани рабою своею.

П и х а.

Пануй, царице, на вѣк! Моя ти ест сила:
 Смирай чловѣку Натуру дозѣла...

Тут рукопис уривається.

Увага до стор. 132, рядки 20, 23:

Виправити помилки рукопису „аксиоска“, „танлаково“ можна порівнявши ці рядки з вір-
 шами Овидія (Metamorph, lib. X vv. 41 ss.), які очевидячки мали вплив на це місце нашої пієси:

Nec Tantalus undam
 Captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis,
 Nec carpere iecur volucres, urnisque vacarunt
 Belides, inque tuo sedisti, Sisyphæ, saxo.

Друкарські помилки:

Стор.	Рядок	Надрук.	Має бути:
111	8	Повеле	Повелѣ
112	31	гординѣ	гординѣ,
119	37	побуждо	побужаю
133	13	чотворих	сотворих

III.

СВОБОДА,

от вѣковъ вождѣнная Натурѣ Людской, юже Мир грѣхами
лестнѣ себѣ в работу плѣнивъ, на крестномъ полю пречистою
кровію подписанная и през неповинную смерть Милости Божія
тщательствомъ Милосердія, тойжде плѣнившейся уже во любовь
Христову Натурѣ дарствованная, от благороднихъ младенцовъ во
училищахъ Киево-Могилеанскихъ в актахъ и сценахъ подобіемъ и
ритмосложнимъ гаданіемъ изобразися, року вонъже

В нАтуру людску П'Алмописпевъ синъ одлекся,
Во еже бы з геенскихъ узъ челоуѣкъ извлекся ¹⁾).

¹⁾ Себ-то у 1701 році.

Цю пієсу видано за рукописом Бібліотеки Іркутської Дух. Семі-
нарії (відд. Історії, шафа XVI, пол. 6, ряд. 1, м. 3, том 2774).

ПРОЛОГ.

АКТЪ І.

СЦЕНА а.

Глас Божій приглашает Натуру, гдѣ ся обрѣтаеть; тажъ обинующуюся паденія своего повелѣвает Херувиму от рая изгнати, облеченную в одежду отмщенія; сего ради Натура человѣчская ридаетъ, возлага я вину падежи свое я на Произволіе. Здѣ является сіе глаголющи себе быти неповинну, юж Натура отганяет, паки ридая падежи свое я.

СЦЕНА б.

Является Роскошь утѣшая Натуру, дивуется сиевому воплю; тажъ Натурѣ вопросившей, кто еси и откуда, вичисляет начало, област сласти свое я; посем наклоншейся к себѣ Натурѣ приглашает Грѣхи седмочислими я. Иже обѣщающе повиновение ко ей свое прелщають, да обратится ко Міру и да имат его во господина, откуда многія ей богатства и сласти обѣщевают. Ко чесому прелщенна прилучается Натура.

СЦЕНА в.

Радующуюся Натуру человѣчскую о обѣщаніи богатствъ и сласти Міра я(вля)¹⁾ющихся Совѣтъ з Ангелом хранителем облищает молящи: да ост . . .²⁾

(СЦЕНА г)³⁾.

Міръ со Любочестием и Суетою являющихся сказует свое величество и област; ему же сія тако бити присутствующи свѣдѣтельствуют. Здѣ Натурѣ кланяющейся удивляется, тажъ обѣщаваетъ оной свою благост, и призываетъ Грѣхи воеже сорадоватися ему. По сем Фортунѣ повелѣвает, да засѣтъ златое жниво, Часу же—да ти⁴⁾ абие оросить.

¹⁾ „вля“ додано по змислу; в цьому місці кут сторінки одірвано.

²⁾ Кінець (спідню частину сторінки) обрізав палітурник.

³⁾ Горішню частину сторінки обрізав палітурник; доповнюю по змислу.

⁴⁾ В рукопису „уже дати“.

СЦЕНА г.

Исходит Фортуна и сказует величество свое славу со постояніем, сице яко во вѣки ест неизмѣнна; тажъ засѣваетъ Натурѣ Людской злато жниво. Тажъ является Час и по изреченіи еж о началѣ своем и вѣчности покропляет оное сѣяніе. Здѣ же является и златоглавній идол.

СЦЕНА д.

Натура о сидевом нечаянномъ благополучіи зѣло радуется, юже вторицею Совѣт и Ангелъ Хранитель обличают и молят да уклонится от лжи и познает истинну, но сей ослѣпленной богатствами сущей Роскош от них отганяетъ.

СЦЕНА з.

Мір сидяй з Натурою на еронѣ повелѣвает, да Церес богиня злаковъ проращенія цвѣти присутствующимъ здѣ Фортунѣ и Часу гласимимъ от Міра¹⁾ иже свое повиновеніе совершенное Мірови оглашают. Сим глаголющимъ исходит Даниил Пророкъ, обличая Мира и его тщетную славу же и гордость со суетными богатствами, тажъ сказует онаго паденіе царства образуемаго во идоластѣмъ зрацѣ. Его же Мир не терпя болѣе слышати повелѣваетъ, да Любчестіе з Суетою его в ровъ связанна вовержуть, и такъ отходит. Здѣ радующейся Натурѣ заходит Совѣт оную обличая, но сия паки проганяет. Посемъ является Смерть яряся на всю движущую твар, косит цвѣти, и отходит. Тажъ падает идол. Всѣмъ симъ тако бывшимъ Натура Людска мало нѣчто чудившися пребист в своемъ заблужденіи.

А К Т Ъ в.

СЦЕНА а.

Весма Натура Человѣчская оставивши Бога молит себѣ во помощъ боговъ язическихъ. Здѣ является Іовѣшъ; сему же вопрошающу вини возванія кланяется Натура, вся яже о себѣ сказуючи подробну; тѣмъ Іовѣшъ гласитъ и прочіихъ себѣ подружнихъ боговъ; и имже увѣрившися прелщена от нихъ словесемъ прицѣпляется Натура и проситъ о помощѣ.

СЦЕНА б.

Зря Богъ сидевое паденіе дѣла рукъ своихъ, посылаетъ к тому пророку во еже обратитися сему от лжи и познати пут истинній. Здѣ является Ісаи пророкъ, моля Вишнего да погубитъ вся творящіа беззаконіе, и ридаетъ паденію Натури и сидевому риданію небо и землю со всею тварію умоляетъ.

¹⁾ Очевидячки, проминуто присудок.

СЦЕНА ҃.

Чудящися Натура Людская о плачевномъ вопли и хвалящися о дари от Іовѣша данномъ, просит от сего на ковь движущихъ помощи. Здѣ Адъ ярится 1)

воздвизает; Іовѣшъ гласит и Натури моляще его о помощь обещает ||

Арк. 2. 2)

ридаючи паденія Натури, торжественнія поющимъ пѣнія, является Смирение, Милость Божая и Щедробливість, наказуют Натуру человѣчскую, да обратится ко Богу; сія же всѣхъ прекословіемъ отганяет.

СЦЕНА ҃.

Собираетъ Натура совѣт: Фурию и Погнушеніе, идеже совѣтуютъ воеже погубити от земля Милость Божая. Сим же согласившимся и приемшимъ помощь от Ада, ищут Милости Божіа. Тажъ обрѣтши по многомъ гадателствѣ и по множайшой Фурии ярости, распятыя от Натури Человѣчской Господь нашъ Іисусъ Христосъ, и по укоризненнымъ Натури ко Христу словесехъ является Совѣсть, обличая Натуру Человѣчскую; тмѣяся слонцу и мѣсяцу со звѣздами и мертвимъ от гробъ встающимъ, Натура от страху отбѣгаетъ.

СЦЕНА ҃.

Ізшѣдъшу Гнѣву Божію и ярящуся на дерзнувшую умертвити Бога Натуру Человѣчскую и хвалящуся 3) еже погубити абіе сію, является Справедливість, истязает от Гнѣва, кто тако есть дерзнувій; услышавши же, яко Натура есть сему вина, согласует, да абіе сія умертвится.

СЦЕНА ҃.

Гнѣвъ Божій и Справедливість, пригласивши Михаїла, завязует сему очи и вдавает Справедливість шалѣ 4) в шуйцу, Гнѣвъ же Божій в десницу мечъ обоюдный. Сийже вся приемъ та сія юже 5) повелѣят исполнити; ему же Справедливість повелѣвает, да идет и погубитъ вся, точію да пощадитъ тѣхъ, о ихъже Милость Божая распятыя, моля, глаголющи, яко проти тѣхъ ажъ изнемагаю.

СЦЕНА ҃.

Изшедшаго Гнѣва Божія и вторицею рекуща всю тварь погубити купно со Натурою Человѣчскою, Милосердіе и Благодать молѣтствуютъ, и по трикратномъ моленіи Гнѣвъ Божій обѣщавается погубити Міра, Грѣхи, язычестіи бози и прочая, чесо ради и повелѣваетъ, да вогримитъ небо и молнія да выпускаетъ.

1) Спідній кут сторінки одірвано.

2) Останній (спідній) рядок на звороті 1 аркушу й перший (горішній) рядок на 2 аркуші обрізав палітурник.

3) В рукопису „хвалящися“. 4) Szale=вага. 5) Очевидячки, щось проминуто.

А К Т Ъ Г.

СЦЕНА а.

Созвавши Натура Человѣцкая другинѣ своя, си ест седмочислими Грѣхн откриваетъ сокровенный в сердцу страх; сия же ни во что вмѣняти ко Натурѣ глаголющимъ Грѣхом, исходит Мир и извѣстившимся о бившем страстѣ, громѣ, Гнѣва-грѣха посылаетъ до Ада, еже пригласити тамо сущих; сим же собравшимся и Миру тѣхъ словеси и ¹⁾ вооружающу, Небо громи посылаетъ ²⁾, низпускает молніа, и тѣх умерщвляет; Натура же пребист жива.

СЦЕНА б.

По сидевой падежи страшной суще Натури Человѣцкой во живихъ со ³⁾ удивляющейся своему получію, является Смерть скрежуши на Натуру зубами; по трикратним наскakanіи к Натурѣ Смерти Арк. 2 звор. ⁴⁾ да свяжутъ Смерть и да повергнутъ под нозѣ пригвожденнаго ко кресту Христа Господа, да купно и равную казнѣ со други своими приметъ,

СЦЕНА в.

Волнующуся морю и бѣдствующу кораблю от волний, смущаются в нем сущіи человѣци; тажъ по испытаніи многимъ, кто откуда, обрѣтают Іону спяща ⁵⁾, его же возбудивши испытаніе от него еже о немъ примши верзают жребия; падшу же на Іону жребію по гаданіи многом верзают сего; отверженна китъ пожираетъ.

СЦЕНА г.

Натура Человѣцкая сущи всѣми оставленна ⁶⁾ ридает и во глубину отчаянія влагается, анаѣмѣ предаетъ ден и час, ношъ же и лѣта в них же рожденна и воспитанна во сидево зло dospѣ.

СЦЕНА д.

Изшедшу Милосердію Божію и творящу ⁷⁾ прехожденіе, происходит Натура Человѣцкая сѣтующи; вопросившу ⁸⁾ же Милосердію Божію, камо грядет и чесо ради сѣтует, паки во глубочайшее падаетъ отчаяніе. Милосердіе же Божіе, трикратнѣ сію утверждающе еже не отчаяватися, но никакож могоущи, приведши сію ко моря пучинѣ отходит; Натурѣ же стѣнящей китъ ⁹⁾ отвергает на брегъ Іону от нѣдръ своих; и извѣстившеся, яко Милость Божая его свободила, паки бура отчаяній приходитъ на сущи, но сію Иона спасеніем упевняет, точію да иматъ надежду яко будет избавленна.

¹⁾ Перед „и“, мабутъ, слово проминуту. ²⁾ В рукопису „посилать“. ³⁾ Прорерго.
⁴⁾ Останній рядок на 2 арк. та горішній рядок на звороті обрізано. ⁵⁾ В рукопису „суша“.
⁶⁾ В рук. „поставленна“. ⁷⁾ В рук. „творяще“. ⁸⁾ В рук. „вопросшу“. ⁹⁾ В рук. „Натура же стѣняще и от“.

СЦЕНА 5.

Совѣтъ изшедши со Произволеніемъ укрѣпляетъ отчаявающую Натуру и паденіе сея на Произволеніе изглаголетъ, но сія волю свою сказуетъ бити в разсужденіи Натури, Совѣсти же паки утверждающей Натура испрашаетъ, гдѣ естъ Милостъ Божая, и вѣсть приемши, яко на мѣстѣ, идеже распятію сію отдала, паки отчеевается. Здѣ Милосердіе со ангеломъ хранителемъ изшедши о спасеніи увѣряютъ, а отчаянія воводящи (?) руководствуютъ сію ко распятому на крестѣ Христу Богу Господу.

СЦЕНА 3.

Ангеломъ поющимъ Милосердіе, Ангелъ-Хранитель, Произволеніе и Совѣсть приводитъ ко Распятому Господу ¹⁾; здѣ Ангелъ со орудіи ²⁾ страстей Христовихъ привѣтствуютъ, и повелѣвають, да сложить и во гробѣ, сія же и сердца не возбраняетъ; тажъ цѣлуетъ привѣти крестъ и Сушаго на немъ; посемъ купно снимають со древа и полагають во гробѣ тѣло Господа нашего, Ангеломъ поющимъ.

Е П И Л О Г

Благодареніе Богу же и слушателей за сицевія труды воздаваетъ ³⁾ и прощенія за прегрѣшеніе испрашаетъ.

¹⁾ В рук. „Гдѣ“. Очевидячки, проминуто: „Натуру“.

²⁾ В рук. „орадіи“.

³⁾ В рук. „воздавають“.

IV.

МУДРОСТЬ ПРЕДВѢЧНАЯ,

во едемскомъ душу разумную вертоградѣ наздавшая, самоизволнѣ же въ плѣнѣ Ада восхищенную отъ погибли вѣчної ко первому раю блаженству Любве Божіа дозволѣніемъ возведшая, чрезъ благородныхъ Россіи младенцовъ во училищномъ коллегіумѣ Кіево-могілеанскомъ стихотворнимъ сложеніемъ 1703 явствовалася.

Цю пієсу видано за рукописом Київської Дух. Семінарії
VIII, 1, 81 (за опис. М. І. Петрова № 258).

ПРОЛОГЪ.

Изрядное от древних обрѣтенно дѣло
Хотяще непремѣннѣ сохранить цѣло,
Диалогично реку в лицѣхъ явствованно
Строеніе, в то время назнаменованно,
Учащееся сложному в російской Аоинѣ
Стихотворенію, се отновити нинѣ
Умислихом в честѣ Богу во Троици едину,
Мудростію строящу всяческая вину.
Тѣмъ от Мудрости дѣйства Предвѣчной зачати
Держаемъ, помянувше ея благодати,
Яже сотвори сперва человеческу роду,
Како даде в Едемѣ первому свободу,
Како неблагодарнѣ пріемшаго сію
Предаде во плѣн смерти, и како надѣю,
Любовъ, вѣру особъ на се избрѣтаеть.
Сіестъ: второе лице з бозства посилаеть,
Да падша возведетъ от адска примрака
И сотворит зрителя несозданна зрака.
О сем, глаголю, акти наша составляемъ,
Таже благодѣнь смиренно вашу умоляемъ,
Да аще что достойно слуха прилучится,
Се вниманія блага вас не отдалится;
Аще же что невнятно дѣйствуемо нами
Узрится, покройте нас чуше невѣждами.

ДѢЙСТВІЕ I.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Мудрост.

Азъ есмъ восходящая яко утрня зра,
Преисполненна сущи божественна дара;
Бытіе мое аще лѣтъ естъ испитати,
Начало нѣстъ могуши удобъ начертати:

Изидохъ бо от устенъ ума безначална,
 Слова сорасленна и духа огнепална.
 Красота мнѣ суть тыи, есмь бо оукрашенна
 Треми и видѣнія вещии исполненна;
 Тройственна бо сила, вся устрояще мною,
 Горѣ престолъ творящи, низу глубиною
 Владящи, назидаше образи различни.
 Симъ да будетъ сотворенъ властелинъ приличний:
 Се чрезъ мя того до миру совѣтуеъ дати,
 Его же ради и сей вертоградъ наздати
 Не безъ мене умислилъ; тѣмже кто здѣ житель
 Будеть, абіе можетъ всякъ родъ бити зритель.
 От брєнія и духа созданная твари,
 Имущи разума и волѣ купно дари,
 Азъ тя глашаю сѣмо: прийди тамо!

Душа.

Камо?

Мудрость.

Во вертоградъ, насажденъ тебѣ ради!

Душа.

Зради!

Мудрость.

Теци скоро во праздно мѣсто!

Душа.

Аще чисто?

Мудрость.

И чисто и прекрасно,—токмо иди!

Душа.

В слѣди!

Приидохъ абіе сѣмо на гласъ твой, царице.

Мудрость.

Азъ якоже рѣхъ тебѣ, та вся имаша сице:
 Владичествуй же всѣми, сущи здѣ владика.
 Покоренна суть тебѣ, зриши та елика,
 Кромѣ древа, его же вкусъ смерть ти породить.

Душа.

И чєсо жѣ ради дерзну? Еда на чомѣ сходитъ
 Имамъ бо обіліє всѣхъ красотъ помногу,—
 Тѣмъ же от сего руку удержу и ногу.

Разумъ.
Какова радость!
Воля.
Какова сладость!
Разумъ.
Яко красни цвѣти!
Воля.
Яко лѣтъ вся зрѣти!
Душа.
Разуме! Что есть тебѣ неугодно?
И тебѣ, Воле, что есть неудобно?
Вся по нашему свойству бити зрятся,
Якъ и вам мнятся.

ЯВЛЕНИЕ 2.

Гордост.
Яко ты зрю царицу прекрасну, госпоже!
Престоль тебѣ всячески твой довлѣтъ не може.
Безуміе.
А гдѣ жъ зрится краснѣіи? Да узрим и нинѣ.
Завист.
Се Душа, Разумъ, Воля царствуетъ в единѣ.
Безуміе.
И что жъ там есть за радость? Рцйте мнѣ подробну.
Лакомство.
Сторіцею преходить, як слонце планети!
Безуміе.
Кто жъ нам будетъ искусни вождь до тоей мети?
Завист.
Азъ лечь, а нѣ ти можешъ на томъ царствовать,
Но токмо да не ин ты будетъ превишати.
Безуміе.
Добрѣ судила еси, похваляю сердцемъ!
Теѣмъ прочее скоро творити, еже рцемъ!

Завист.

Радуйся, красоть райскихъ избранна деннице,
Всякомъ изобилии свободна царице!

Гордост.

Не вѣм, аще свободна любь ест и царица:
Не владѣть ли ею овая двоица?

Воля.

Естество¹⁾ изначала подрученни власти
Ея, брегуще да не когда будетъ пасти:
Азъ—Воля, хотѣнія сея управляю,
И Разумъ дѣствовать азъ повелѣваю.

Душа.

Такъ есть: азъ владею и тѣми и тѣми.

Лакомство²⁾.

А вѣси ли, дерева обфитуютъ кими
Сладостми?

Душа.

И чему бы? Вѣмъ, яко владика.

Лакомство.

То сего вѣси древа сладость ест колика?

Душа.

Аще бы и вѣдати могла, но завѣти
Мя здѣ вселившаго не могу преступити.

Обжирство.

Се же что и откуда? Азъ единъ владѣю
Пресладчайшими вкуси и напои мѣю
Нектарскіи во власти,— что жъ о одномъ плодѣ
Сумнишися, а еще на древесномъ родѣ?
Воспріими несумѣно, азъ повелѣваю!

Воля.

И азъ истѣ ничтоже впротив оущаю.

¹⁾ Полонізм: 1-ша особа двійні жіноч. роду *jesteswie*.

²⁾ В рукопису „Лѣнивство“: очевидна помилка.

Разум.

Тако ест: грѣхъ не в уста, но от устъ исходитъ.

Нечистота.

Зрѣти, а не вкусити — смерть самъ себѣ родить.
А гдѣ жъ твоя свобода? Что жъ власт твоя може?
Не сумнися, дерзай вся, рая сего боже!

Душа.

Отвсюду ми естъ остро; надежда свободы
Позволяетъ, лечь завѣтъ прекладеетъ шкоди.

Безуміе.

Азали над тобою естъ кто обладая?

Гнѣвъ.

Никаже нигдѣ естъ сила таковая,
Яже би мя смирить когда возмогаше,
Лечъ всегда и над всѣми азъ владѣя быше!
Пріими, царице, без всѣхъ скорбиі плод от древа.

Воля.

Понеже сего плода сладость естъ сичева
И свобода ест данна. Разуме, творити
Не отреши, да Душа можетъ плодъ вкусити.

Разумъ.

Пріими сей плод от мене, зане добръ ест снѣсти.

Душа.

О стропотныхъ совѣте! совѣте нечистиі!

ЯВЛЕНИЕ 3.

Разумъ.

Что морю вѣтри, что глубинѣ води,
Что естъ пустинѣ звѣр различни роди,
Тое свобода Душѣ естъ разумной
О силѣ умной.
Зри! зри, Небо, зри, плодоносна земле!
Зрите, глашаю, что Душа подеMLE:
Вмѣсто благи быст злости виновна —
О вещь чудовна!

Свободна сущи во плѣн предадеша,
 Разум оставши безумна падеша!
 Воля се творить; от горестной волѣ
 Стену доколѣ?

Срам безобразный лѣтъ мнѣ пригласити,
 Да Душа Едемъ не будетъ днес зрѣти.
 О благовидніи Сраме! Сраме, сѣмо
 Притещи скоро, тайно ли видимо,
 Дажь твою Души, раи погублшой, ризу,
 Убо да не зрить на небо, но низу.

С р а м ъ.

Аз сто ризъ мѣю — Тѣмъ всѣми покрию
 Душу дерзиву, Умершу и живу.

Р а з у м ъ.

Облеци, Сраме, во твоя одежи
 И изведи ю внѣ рая градежи:
 Нѣсть бо достойна Едем назирати,
 Тща благодати.

С р а м ъ.

Суть древа густы, Суть поля здѣ пуси:
 Разумна Сило, Здѣ сокрію смѣло.

Р а з у м ъ.

Теци скоро отсюду, з моего совета:
 Нѣси достойна вняти глас Божія свѣта.

Д у ш а.

Теку азъ вслѣд твой, гдѣ мнѣ повелиши.

С р а м ъ.

Отселѣ рая мало что оузриши.

ЯВЛЕНІЕ 4.

В о л я.

Что се? что се аз вижду? истинна ли сія,
 Или измѣни в зрацѣ явишася кія?
 Теку ближей, узрю ли престол упраздненій,
 Или сидяй от очес ми есть утайненій?

Се зрю истинну всяко, без всякаго сряща,
 Обаче гдѣ ю узрю, нѣст мене правяща:
 Во дубрави ли теку, теку ли во крини,
 Да обрѣтши ю тамо вселимся едины?
 Изначала бѣховѣ едино: на части
 Днес раздѣленимъ, оби кому з нас не пасти;
 Азъ господствовах Души ¹⁾ разумъ управляя,
 Сладостий преизящихъ вину ощущая, —
 Се же надестественнѣ есмъ Душѣ безвѣсна,
 Яко от пращи камикъ, или духъ от лѣсна
 Холма, или молнія преходя зѣницу.
 Всѣхъ Зрителю! Се прострох мишцу и шуицу:
 Повѣждъ, в кѣихъ предѣлѣхъ Душа водворися,
 Или в кѣихъ заклепахъ от мене сокрися?

Г л а с.

О тройческомъ свѣтѣ Есть днес на испитѣ.

В о л я.

Ахъ, чи не за плод древа, свободнѣ дерзнутый,
 С котрою бых и азъ едином же пути?
 Обы! оби не конецъ ея здѣ господства!
 Обы! оби недолзѣ ей зрѣти тародства!
 Обы! обы не до днес свѣтъ ея многъ бяше!
 Обы не во тму преїде все житіе наше!
 Обы не послѣднее смотрю вертогради!
 Обы, оби не нинѣ лишу сеи огради!

Безмѣрное Упованіе.

Откуда смущеніе тебѣ привнесется ²⁾?

В о л я.

Яже здѣ господствова, та нинѣ падеся!

Безмѣрное Упованіе.

Не сумнися о Души, яже есть свободна, —
 Откуда жъ би явися вина сеи природна?
 Не буди, реку, дряхла: Душа—вещь без смерти,
 Битіе сея отнюд а кто можетъ стерти?

¹⁾ В рукоп. „во Души“.

²⁾ В рукоп. „привнеся“.

Не буди помраченна, но лицемъ свѣтися;
 Душа сущи небесна в небо преселися,
 С нею и тебѣ будетъ то ж мѣсто, не инно
 Всячески, яко свойство имущей едино.

Отчаяніе.

Противное речеши, вещь безмертну Душу!
 Не той ли созда сію, иже созда сушу?
 Всячески, той; той, реку, иже есть без конца
 Единий и з начала, творецъ звѣзд и слнца;
 А имущи начало конецъ будетъ мѣти,—
 С которыми и Душа судится примѣти;
 Тѣм же погибе сія, погибе без вѣсти,
 Яже дерзну плод з древа заповѣданъ снѣсти.
 А что ж болѣе требѣ на згубу душевну?
 Преступила заповѣд—се имаш вѣсть певну,
 Яко отнюд погибе Душа несумѣнно:
 Се мое вѣщаніе, иі то непремѣнно.

ЯВЛЕНИЕ 5.

Разумъ.

Понеже здѣ случися нам собраниемъ быти
 Воедино, тѣм же и едино мислити
 Подобаеть; а егда изрядно есть дѣло,
 Еже мнѣ присутствуетъ посредственѣ зѣло,
 И что в словесѣхъ время гублю? реку вину:
 Мудрость Предвѣчна Душу соверши едину,
 Всели ю во Едемѣ, давши всю свободу
 Такъ значному яко и древесъ красныхъ роду,
 Внимати, насыщатис, зрѣти, обладати,
 Токмо заповѣда от сего не вкушати.
 Что жъ? Нѣкая тваръ лестна сію прелести словы,
 Яже сладостно хитрой не судящи мовы
 Дерзостиѣ плодъ вкусила, небрегши завѣта,
 За что сумнюся, если не погуби свѣта;
 Обаче добрѣ би намъ совѣтъ сотворити,
 Како бы ю в первое блаженство вселити.

Смирение.

Предобрѣ судилъ еси, азъ соизволяю.

Цѣломудріе.

Благаго совѣта добрѣ skutokъ бити чаю.

Трудолюбіе.

Откуда иний совѣтъ хотите зачати,
Когда Душа всячески праздна благодати?
Просити бо сумнюся, еда ли возможно,
Аще то свѣдѣтельство о Души не ложно;
Преступити завѣти ест Бога забыти,—
А кто жъ таковъ гнѣвъ на ню может утолити?

Терпѣніе.

Терпѣніе во Бозѣ изобилно зѣло,—
Тѣм Души прощенія ест удобно дѣло.

Милосердіе.

Богъ естъ милосердіе,— тѣм певна надежда,
Же Душѣ будетъ данна первая одежда.

Воздержаніе.

Азъ насредѣ судихъ бы о Души блажити,
Если сія возможеть избити от сѣти,
В нюже самоизволнѣ предаде си нозѣ,
О завѣтѣ ¹⁾ Божіемъ и о самом Бозѣ
Мало разсуждаючи; егда простре руцѣ
Прияти снѣдъ завѣтну, тѣмъ сама во муцѣ
Хоташе вселитися, як неблагодарна;
Не изволи во снѣхъ—увѣсть зноя варна.

Щедрота.

Разуме, сый во Души взѣемъ вкорененіи,
Не вѣси ли, ижъ и ти таможде плѣненіи?
Тѣмъ яко Душу, тако и тя упевняю,
Иж отселѣ не бити Души паки в раю;
Будеть паки обаче по должайшомъ часѣ,
А нинѣ Душу узришъ в презѣльномъ ужасѣ.

Разумъ.

Аще тако судисте о Душѣ приличнѣ,
Яко прекрасна рая удалится вѣчнѣ,
То почто чаяніе имѣти о збавѣ?
Вотще в рай быст вселенна, вотще, реку явѣ:
Яже вкратцѣ процвите, увяде вомалѣ,
Вознесся вократцѣ, в тихой згибе фалѣ;

¹⁾ В рукоп. „завѣ“.

Обаче аще и казнѣ нанесеши, Боже,
 Понеже сея присно избѣгнетъ никтоже,
 Тѣмъ отчески восхощи сію наказати,
 Казненну не отрини твоей благодати.

ЯВЛЕНИЕ 6.

Мудрость.

Гдѣ Едемски гражданинъ? гдѣ ся водворяетъ?
 Кое нѣдро райское его сокриваетъ?
 Престолъ вижду спраздненни, нѣстъ на немъ сѣдѣща,
 Ниже древесна имуть под собою спѣща.
 Гдѣ сія, гдѣ, гдѣ сія, на коемъ естъ мѣстѣ?
 Почто доселѣ оцѣ мои не видѣстѣ?
 Вѣмъ, чесо ради бажа в тайная отсюду,—
 Предамъ теди отнинѣ ю смертному суду.
 Обаче пригласити подобаетъ сѣмо,
 Да ея изгнаніе всѣмъ будетъ видимо.
 Гражданинъ Едемскій в коемъ естъ пределѣ?

(Душа).

Бѣлѣ!

(Мудрость).

Теци з криковъ ¹⁾ на престолъ под древесни сѣни!

Душа.

Ни!

(Мудрость).

Почто стидишся тако Едемскаго блага?

(Душа).

Нарѣ!

(Мудрость).

Кто тебѣ о семъ яви?

Душа.

Зраки вселукавы.

Мудрость.

Волю имѣла еси и разумъ судити,
 Како избѣгнати от прелестной сѣти,—

¹⁾ Sic.

Отселѣ вдана будеш под иго примрака,
 Неблагодарна суши Едемскаго злака.
 Слиши, Виде безличний, теци сѣмо спѣшно!

Смерть.

Приглашеніе твое мнѣ зѣло потѣшно.

Мудрость.

Азъ ти повелѣваю—возми твоей власти
 Сію, яже не вѣде, како жити в сласти.
 Благо преобѣдѣ, тѣм нехай имѣеть,—
 Радостію не жняше, слезами да сѣеть;
 Царица не изволи быти во Едемѣ,—
 Тѣм же да воинствует в твоей власти шлемѣ;
 Свободу уничижи, да почиеть в плѣнѣ.

Смерть.

Неблагодарна воѣхъ сих забудеть отнинѣ,
 Пошлю бо ю во сѣни, но не во прохладни,
 Имѣтимет и други, лечъ ждуть ея гладни.

Мудрость.

Сея чести достойна, се ей мзда прилична,
 Да обладаетъ ею тма в отхлани вѣчна.

ЯВЛЕНИЕ 7.

Смерть.

Отселѣ и моя власт прославится в силѣ,
 Когда верх имѣю на неудобном дѣлѣ.
 Кто чая? Кто видяше сія тако быти,
 Да введенна была в тія Душа сѣти?
 Се зрите, како ходит, украшенна тѣми,
 Ихъ же исходота руками своими.
 Прочее веду сію до адска чертога,
 Идеже ей радость ожидаетъ многа.
 Владико сего дому, здѣ ли еси нинѣ?

Адъ.

Царствую в моеи власти свободѣ наединѣ!

Друзи адстіи.

Отраду	Днес Аду
Смерть родить,	Гди вводитъ

Жителя,
 Наших бѣдъ;
 С тѣмъ же
 Притеци,
 И многимъ
 Ихъ же зракъ
 Наполнить,
 А любо
 Бы было
 Страдати,—
 Инной мѣтъ
 Не маемъ,

Зрителя
 Сама вслѣдъ
 Послѣде
 Привлеци,
 Таковимъ,
 Вес нашъ мракъ
 Нас вволнить!
 Сугубо
 Тут зѣло
 Заплати
 За сто лѣтъ
 Ни чаемъ.

Другъ 1.

Азъ ти в ногу
 Залецаю,
 Прииди съмо

Службу многу
 Запрошаю:
 К намъ в едино!

ДѢЙСТВІЕ II.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Вражда.

Доколѣ рай жителя в себѣ имѣяше,
 Доколѣ мир со Богомъ в Душѣ пребываше,
 Дотолѣ незнаема пребывахъ едина,
 Бытія бо моего не быстъ точна вина;
 Отселѣ же крѣпостъ мнѣ умножися зѣлна,
 Когда между Богомъ и Душею бездѣлна
 Мира ощущеваю,—отселѣ прилично
 Мнѣ гнѣздитися в вещей всѣхъ естествѣ вѣчно.
 Тѣмъ от начала дѣло мое зачинаю,
 Бога бо неправеднѣ судити внушаю,
 Иже Едемъ украси рая красотою
 И дастъ Душѣ разумной зъ всю лѣпотою,
 Дастъ разумъ, дастъ и волю в томъ свободно жити,
 И абіе допусти впасти в оной сѣти
 Прелести немощнѣйшой: азажъ то для зради
 Душу вовелъ разумну в Едемски огради?
 Вражду азъ на Бога и гнѣваюсь зѣло:
 Почто самъ неправосто избобрѣте дѣло?
 Богъ можаше предзрѣти, устроити тако,
 Да Душа не погибнетъ всяко.

Мню, на поруганіє сѣсти на престолѣ
Допусти, да изринетъ всезлобнѣ оттолѣ;
Можаше престол ея вознести к десниці
И ей дати вѣчну чест, приличну царици,—
Се же что? Якъ цвѣтъ, якъ сонъ, в мгноvení ока,
Душа четверочастна не узрѣ потока!
Тѣм вражду дозѣла, вражду дозѣла,
Такъ Его не пощажду, якъ моего тѣла.

Г л а с ь.

Твои слова,	Твоя мова
Сут ти стрѣли;	Тѣми сили
Твоя ранишъ,	Сам ся гладишъ.

В р а ж д а.

Коея ради вини сичев глас внушаю?
Аще азъ неправеднѣ Бога обличаю?

Г л а с ь.

Душа свободна	Есть того годна:
Завѣтъ имаше,—	Не послушаше.

В р а ж д а.

Истинна ли сут сія о Душе реченна,
Рци, Небо, или отвѣтъ на ню нанесенна?

Г л а с ь.

Вѣждъ истинну знати:
Небо не вѣсть лгати.

В р а ж д а.

Отздѣ на Душу зачну присно враждовати;
Аже неблагодарна сея благодати;
Вѣмъ Едема красоту, вѣмъ доволность всяку,
Вѣмъ сладость вкушенія, вѣмъ приемность зраку,—
Почто жъ внятъ безумію, сущи вразумленна
И волею свободнѣ мирно увелбленна?
Желаше ли болѣе, можаше постигти,
Можаше и завѣта противнаго збѣгти.
А понеже свободнѣ вопреки ста Богу,
Тѣмъ наведу казнѣ мою на оную многу.

Г л а с ь.

Не твоей то власти: Можешъ и ти пасти.

ЯВЛЕНИЕ 2.

Справедливість.

Многочаснѣ бытіе мое помяненно
 От Вражди, яко в Бозе непростѣ вселенно,
 Да вѣст безумная тварь, лгушая на главу
 Свою, како ест мною Богъ вознесен в славу.
 Щедроту Богъ имѣеть, ущедряеть сею,
 Обаче и там мѣрит властію моею;
 Любовь в Бозѣ, лечь без мя и та ни едина
 Умъ ест, когда свойственна познаваеть сина;
 Безсмертіе со Богомъ жиеть воначалѣ,
 И сіе без мя не бистъ ни въ времени малѣ;
 Чрез мя достойних хвали вѣнци соплѣтает,
 Чрез мя достойнихъ казни в охлан отсилает.
 Сиде и разумную, преступашу завѣти,
 Душу чрез мене суди Едема не зрѣти.
 И болшея ест казни достойна в мирилѣ
 Ея преступленія, гдижъ не в равномъ дѣлѣ
 И стокрот неравному так противне стала,
 Же Бога истѣ быти горѣ начала.
 Тѣмъ мучити отнинѣ начну ю во адѣ,
 Идеже во жестокомъ будетъ свѣта гладѣ.
 Прочію казнъ на себѣ та сама узнаеть,
 Которую за свой грѣхъ воспріяти чаеть.

Вражда.

Яже слишах от устенъ твоих изнесенна
 Слова, вся истинни суть преисполненна;
 Азъ не слишаши страни противной судила,
 Ижъ Душа от райскаго изгнанна ¹⁾ предѣла
 Неправеднѣ, но егда уразумѣхъ вину
 Преступства душевнаго, судихъ ю едину
 Мучити различными образи и види,
 Лечъ Небо заглаждаше словес моих слѣди;
 Нинѣ же егда вижду время неотложно,
 Яко сію мучити отнинѣ возможно,
 Приглашу Гнѣвъ от горних со громи и гласи,
 Да облечетъ абіе в различни ужаси.
 Много(шум)ное ²⁾ небо, звѣзды украшенно,
 Ревности же ко творцу своемъ исполнено,
 Пошли Гнѣвъ от нѣдръ своих на образшу Бога,
 Да ю тщаніемъ вашимъ обыдетъ казн многа!

¹⁾ В рукоп. „изгнаннаго“. ²⁾ В рук. „многоіщдуное“.

Гнѣвъ Божи.

Почто есмъ глашенъ сѣмо, Правдо Божественна?
Се готова на дѣло крѣпость мужественна.

Справедливост.

Мужу пришедшии сѣмо отъ вишняе силы,
Протеци земніа и подземни предѣли,
Всякаго не пощади, не остави жива,
Погуби яко Салмана цара и Орива,
Истреби весма всяку движущую ногу,
Верзи, пошли множицу стрѣл твоих премногу.

Гнѣвъ Божи.

Рекохъ и паки реку, готовъ погубляти
Сихъ, что не благодарни Божей благодати.
Сей мечъ обоюдни, сей изострих на злости —
Пронзетъ сердце, пресѣчетъ членовниа кости;
Иниших во плѣнь огненну низпошлетъ во вѣки,
Иниих в кровоточниа сеи претворитъ рѣки,
Пусту сотворитъ землю, моря, дебри, сушу;
Азъ самую прелщенну умертвити Душу
Тѣми потщусь руками и жизн еи отемлю,
Память еи яко вѣтръ оберну во землю

Вражда.

Достойно чести вѣчной умислилес дѣло,
Егда о ¹⁾ чести Божой побараешъ зѣло.
Протеци яко искра по стеблюю злака,
Яко пламен сквозѣ дебрь многовидна зрака.
Сотри, убій, погуби всяка без пощади,
Не пожалѣи сыл чести Божіея ради.

Справедливост.

Вѣждъ ихже погубиши, знай твоя предѣли:
Сихъ токмо искореняи, что своими дѣли
Мои престол омразиша противлящес Богу,
От него приемлюще благодат премногу;
Лечъ чистых, непорочних соблюди всецѣли,
Да во свое пожнутся время, якъ клас здрѣлий.

¹⁾ В рукоп. „от“.

Гнѣвъ Божи.

Твоимъ повелѣніемъ ярость укрошаю,
 И тѣхъ ихже велиши однес погубляю,
 Не пощажду ближайша,—ащеже и Вражду
 Повелиши, абіе животь еи иззладу.

Справедливост.

На время соблюдется Враждебная сила,
 Ти же восприемлися до предвзята дѣла.

ЯВЛЕНИЕ 3.

Душа.

Оувы, лютѣ	В адскомъ путѣ
Докол стражду	Зной и жажду?
Ли навѣки	Зли толики
Чту времена,	Уязвленна
Ада стрѣли	В семъ отдѣлѣ?
Ах, доколѣ	В семъ юдолѣ
Стражду бѣди	Страшни види?
Изочаю,	Омлѣваю!
Ахъ, ах, страсти!	Камо пасти?
Нѣст, нѣст смерти	Жизнь мнѣ стерти.
О, мой Боже!	Доколъ ложе
Мя здѣ мѣет?	Мразомъ грѣетъ,
Огнемъ мразит,	Цѣла разить!
Пошли милост	В мою цѣлость:
Чрез ню чаю	Быти в раю.

ЯВЛЕНИЕ 4.

Безуміе.

Нинѣ всѣмъ подобаетъ нам ликовствовать,
 Купно и триумфални гласи возвишати,
 Егда врагъ нашъ первѣшій, Душа глаголеміи,
 Царствующъ на престолѣ свѣтломъ во Едемѣ,
 Всеконечнѣ падесе паденіемъ вѣчнымъ,
 Такъ свѣтлому Естеству всяко необычным;
 И не сея точію единою вини
 Восторжествуем, но ижъ царствуемъ едини
 Небоязненно, мирно, безъ противной страни,
 Ибо кромѣ погибшой нѣстъ востаяи на ни.

Гордост.

Во истинну пристойт радостными уми
Ликовствовать, егда немятежно шуми
Различни наводненіи преплихомъ во бурѣ,
Привнесенной от нас же душевной Натурѣ.

Зависть.

Добрѣ судила еси, нам первѣша сило,
Яко днес веселія естъ прилично дѣло.

Лѣнивство.

І мы вси изволяемъ днес торжеству бити,
Обаче желаемо и Смерть з нами зрѣти,
Понеже сія может умножити радост,
Ибо зрѣніе ея ест самая сладост.

Гнѣвъ.

Такъ естъ, якоже рѣсте, же Смерть подобаетъ
Пригласити, да и та с нами возиграетъ.

Нечистота.

Не сея токмо вини дѣля Смерть со нами
Быти иматъ, да купно восплещут руками,—
Лечъ сіе вѣждте, яко Душу в своей власти
Имѣетъ, юже можетъ мучити и спасти;
Тѣмъ конечно оную пристойтъ гласити,
Да не испуститъ Душу из своего сѣти.

Безуміе.

Дѣло хвали достойно и памяти вѣчной
Всовѣтовасте, егда тих чести приличной
Сподобляете, иже достойни з заслуги.
Лакомство и Обжирство, любезнѣйши други,
Теѣте по Смерть спѣшно и честно гласѣте,
Ви же вси уклонами честными почтѣте.

Обжирство.

Теку на мое дѣло, велможна госпоже.

Лакомство.

И аз тшуся, колико естество возможно:
Се вводимъ мѣрило сотвореной вещи.

Смерть.

Тако ест, азъ всякаго воспріиму на плещи,
 Изийдох бо пожати, аможе не сѣю,
 А идеже не собрахъ, да тамо развѣю.
 Азъ мою на вся вещи однес прострю косу:
 Времени стара здрѣлость и юнаго росу
 Оттрясу, и что колвекъ явится во мири,
 Все тое нечаянно ляжет мнѣ на пири;
 Вся падут, вся чрез мене, якѡ прахъ отъ вѣтра:
 Здѣ падеть вѣнецъ царски и княжеска митра,
 Цесаркіе скипетри и вождовъ булави
 Поперуть нозѣ сіи, бодаи били здрави.

Безуміе.

Мужественна воина егда ты внушаю,
 Под твои стопи главу мою прекланяю,
 Милосердія ища; обаче же сію,
 Яже имашъ в области, погуби — азъ вію
 Преклонши молитствую, обѣщая дари,
 Коликихъ сут достойни величайши цари;
 Кромѣ же сего азъ ся в раба предаваю,
 Со собою и ових в службу вовѣраю.

Смерть.

Добрѣ, соизволяю на твоя молитви
 И в семъ упевняю, иж от моей ловитви
 Никтоже избѣгнуги отнинѣ возможе,
 Лечъ всѣхъ пошлю на едно со Душею ложе;
 Вы же в коемъ мнѣ дѣлѣ будете способны,
 Аще ни — тѣмъ покриют и вас сѣни гробни.

Гордост.

Азъ многихъ во твою власт привлеку воскорѣ
 И сотворю жителей в твоємъ мрачномъ дворѣ,
 Есмъ бо азъ вещь субтелна, всяку непознанна,
 Нѣ би от пчелъ на тѣлѣ сотворенна рана,
 От нея же удобно будет твоей власти
 По волѣ сотворити, якъ с хотящимъ пасти.

Лакомство.

Любо азъ в моемъ дарѣ есмъ воздержна зѣло,
 Обаче послужити отважаюс смѣло,
 Ижъ привлеку многія сердца в любовьъ злата,
 Тѣмъ от моя службы се тебѣ интрата.

Гнѣвъ.

Азъ в твоя буду присно шествовати слѣди,—
 Яко ими ты, и аз убю тѣми види;
 Есмъ бо яко огнь скрити, жегущъ нечаянно:
 Погублю что речеши незнаменованно.

Завист.

Что моя служба, то всѣмъ не можетъ статечне
 Тебѣ дозволити; се реку безпечне,
 Яко Душу разумну з моею имаш части,
 Азъ бо моимъ тѣнаніемъ сотворих ю пасти;
 Словомъ, яко свѣтъ без тми не возможетъ бити,
 Тако всякое блаженство без моя сѣти.

Обжирство.

Истинну глаголаше Завистъ, но обаче
 Аз в душевной падежѣ пособствовах паче;
 Тѣмже и вездѣ (зачну) ¹⁾ в тѣхъ пособствовать,
 Ихъ же Завистъ не возможетъ сама побѣждати.

Нечистота.

Что колвекъ сіи рѣша, азъ вся потвержаю,
 И тѣмже в службѣ моеи подобитис чаю.

Лѣнивство.

Егда вижду кожде себе возносяща
 З своихъ подвиговъ, тѣмъ же и аз не есмъ спяща;
 Труды моя колики, исповѣдаютъ сами,
 Иже моими всегда честны подвигами.
 Возможет ли в семъ Гордост з своими навѣти
 Распростертися, в немже аз мѣста имѣти
 Не восхошу? Никако! Лакомство же тамо
 Отнюд не жіетъ, где не движетъ мое рамо;
 Гнѣвъ, Завист и Обжирство без мене ничтоже,
 И сама Нечистота мало что возможе.
 Азъ во всѣхъ, азъ дѣйствую, азъ всѣхъ оуправляю,
 Ибо они бездѣлни, где аз отбѣгаю.
 Словомъ, есмъ жизнь, есмъ сила оних ²⁾ звнутрь движуща;
 Есмъ тожъ и тебѣ сія истѣ глаголюща:

¹⁾ В рукопису „бачу“.

²⁾ В рукопису „от них“.

Вѣрная от днес раба, послушна во дѣлѣ,
Погребу многихъ души живущія в тѣлѣ.

Смерть.

Всѣхъ служба мнѣ ест вѣрна приязн, а не служба;
Тѣмъ не будете раби, но равна дружба:
По Безумію Лѣност сядеть на престолѣ,
Вси же будите искрни братія оттолѣ.

ЯВЛЕНИЕ 5.

Разумъ.

Кто подасть главѣ моеи воду прохладену,
Кто угаситъ храмину сердца ражденну?
Кто, кто моимъ очесемъ дасть слезніе рѣки,
Да буду сѣтуя по вся дни и во вѣки?
Излію слезъ обилно з моих очес море,
Дондеже мя конечна язва не поборе.
Лишихся! азъ лишихся всѣхъ благъ, окаянии!
Гдѣ азъ приклоню нинѣ главу мою, странний?
Егда бѣхъ со Душею в Едемѣ на троиѣ,
Тогда мя всяческая твар мяше на лонѣ,
Тогда вся зримая твар царемъ називала,
Кіижда вещь должны поклон и честь воздавала;
Тогда рая крини пут стопамъ моимъ слаху,—
Днес въ острое терніе мнѣ ся претворюху.
Донелѣ со Душею плода завѣщанна
Не дерзах, дотолѣ мя не зрѣх презиранна;
Нинѣ же оттуждени и изгнан от рая,
Ахъ, сие безпокровнѣ скитаюс ридая.
Прочее камо гряду? гдѣ ся азъ сокрию?
Гдѣ успокою всѣхъ злостий наполненну вію?
Почто не бѣхъ пищею ненасытной Смерти?
Почто, ахъ ¹⁾, не ускори и мя зуби стерти?
Ижъ смерть мужу сст покой, тѣмъ, о Смерти ²⁾, з жизни
Чесо дѣлѣ мя не прият, но на укоризни
Оставила еси? Чемъ Души отлучила?
Азъ бо сорасленная со нею бѣхъ сила.
Отрадиѣ бы било изложити кости,
Нежели здѣ страдати чтодневнія злости.
Кая скорбѣ Душѣ в адѣ помраченномъ нинѣ,
Сидева ест страждущу и мнѣ наединѣ.

¹⁾ В р. к. „азъ“.

²⁾ В рук. „от смерти“.

Паде мое начало, паде моя сила!

Почто мя истачати слези оставила?

Теку, да будет ¹⁾ ми всякъ пут гробъ, здѣ любовь в морѣ,

Да погибнетъ со шумомъ память моя вскорѣ.

Обы! оби ехидна мя снѣла аравля!

Оби тако погибохъ, яко слѣдъ корабля

Пловуща, ли орла по воздуху паряща

Путь ищезаетъ, тако оби мои пути

Со жизнію моею могли ищезнути!

Гряди, где окайна мя частъ злои падежи

Ли седмоглавнѣ звѣрь потрет з Херонта градежи.

Воля.

О зѣлну окаянству, уви нещасливу!

О горкому плачевству, докол мя зрю живу?

Докол моя зѣниці, докол внутрня сили,

Доколѣ чувства во мнѣ владѣют и жили?

Погубихъ разумную Душу в произволѣ,—

Какоже обрѣтаюс во живих дотолѣ?

Да погибнетъ день, вонже изволих той снѣди,

Сицевія нанесшей мнѣ лютія бѣди!

Да не будетъ день оний почтенъ во дни лѣта,

Ни во дни мѣсяцъ, да не будет в оном свѣта!

Нощъ, яже бѣ виновна сего дня рожденна,

Да будетъ свѣтилъ своих весма оттужденна,

И да найдетъ на ню тма со смертными мраки,

Да превратятся во тму вся звѣзднія зраки;

Да будетъ день той и нощъ, болѣзнъ язви люта,

Веселія, радости да будетъ иззута,

Да не призритъ денница того дне и нощи,

Оби свѣтилъ свойственных били присно тощи!

Разумъ.

Всуе, всуе на день той, Воле, нарѣкаешъ,

Его же постигнути вѣмъ яко нечаешъ.

Наша произвольная вина ест до згубы

Душевной, юже вдохомъ в люти Ада зубы;

Се бо ридати присно себе подобаетъ,

Яко Душа во адѣ преданна ридаетъ.

Азъ судихъ неразумнѣ, ти же ²⁾ изволила,

Азъ изгнахъ из Едема, ти же потопила.

¹⁾ В рук. „бут“.

²⁾ В рук. „ти иже“.

Тѣмъ даждьмо слези слезамъ взаимными токи,
Да распадутся сердца наша якъ опоки.

Воля.

Вѣмъ азъ се, вѣмъ азъ, Разумная Сило,
Яко бысть о Душевной згубѣ наше дѣло.
Но почто день той время даде тако чтити,
Да быхми Душу вдали во смертнія сѣти?
Что же речешъ о слезахъ, зъ тѣхъ азъ омдлѣваю,
Оунившее бо сердце во мнѣ ощущаю.

Разумъ.

Что се болезно от устъ твоихъ износиши?
Погубила естесь душу, и мя погубиши.

Воля.

Буди намъ гробъ единый, една смерти чаша!

Разумъ.

Примѣте ны ко себѣ, иже Душу взяша!

ЯВЛЕНИЕ 6.

Пѣніе в Небѣ.

Горкія слезы точити начинѣте,
Звѣзды, планеты и солнечный свѣтъ!
Паде вашъ зритель, паде в устнѣ аду,
В смертну ограду.

Постени, земле, трепетнѣ ужасно:
Твое падеся строеніе красно,
Падеся вѣчнѣ вся твоя оздоба
До адска гроба!

Древа жизненни, благолѣпни цвѣти,
Ридайте сего, что вас имѣ зрѣти:
Падеся лестнѣ сицева красота,
Ваша доброта!

Холмы и дебри, многоплодни рѣки,
Творѣте вопли, можете колики:
Вашъ обладатель предадеся смерти,—
О судъ нестерти!

Безплотныхъ ¹⁾ лики, пронзивія гласи
Дажьмо, да всю тварь обыдутъ ²⁾ ужаси:
Душа разумна ест вселенна нинѣ
В адскои тинѣ.

¹⁾ В рук. „безплодныхъ“. ²⁾ В рук. „обыду“.

Архангелъ полки, вси совокупленно
Излиймо слези горкія чувственно:
Наша обряща во тму предадесе,
Ибо падеся!

Вси сполне хори, риданія види
Даждте различни, яко нѣ суть слѣди
Во наше число, но даже до ада
З Едемска сада!

ЯВЛЕНІЕ 7.

Миръ.

Виновиѣ азъ явихся на тризнищи оном:
Се Вражда вторицею колѣблетъ Сіономъ
Горнимъ, — первѣе тамо, таже здѣ повторе,
Пагубнаго раздору всѣя сѣмя горе.
Первѣе реку, хори безплотних до бою
Сведе, раздѣляючи лик в против собою ¹⁾,
Ибо еднй, вознесшис в гордость превисоцѣ,
Себѣ хотѣша престолъ здати на востоцѣ,
Ини со Творцемъ едно мислиша и права
Держашеся совѣта, да Божія слава
Возвишенная будетъ; мене удержаша
И при единомушной сполне згодѣ сташа.
Азъ же, таковъ имуще полкъ вооружених,
Сотворихъ горделивихъ быти низвержених,
Попрахъ, сотрохъ ихъ главу, язви многоплодни
Наложихъ, отслахъ вѣчнѣ в яскини безводни,
И та Вражду з ондѣ истребнихъ дозѣла,
Яко и доднесъ власти тамо не имѣла.
Сеже второе между Богомъ и Душею
Вражда тишиною поколѣба моею:
Вѣмъ, что ей сотворити мнѣ днесъ подобаше.

Разумъ.

Обы исполнилося чаяніе наше!
Самъ вѣсть, иже намъ даде битностъ изначала,
Како наша мисленна храмина не пала ²⁾,
Како наша внутръ сердца не вмроста от скорби,
Како не истребиша горестни чувствъ борби.

¹⁾ В рук. „со собою“.

²⁾ В рук. „бала“.

Воля.

Слишахомъ ты о Душе Богомъ глаголюща,
 А Вражду погубити за истѣ не лгуща;
 Тѣмъ молимъ твою благодѣ — побори о наю,
 Тщася паки Душу привратити раю:
 Ты вѣси неистовствъ Вражди и откуда
 На Душу тако взятъ безъ всякаго студу;
 Ей потщися! потщися сію погубити,
 Можеша бо яко Миръ сію истребити.

Разумъ.

Поможи Души погибшей, елико возможно!

Миръ.

Рекохъ и паки реку сія вамъ неложно,
 Яко истреблю Вражду отъ Душевной части
 И божіей, будетъ же кто можетъ ю спасти;
 Примирю хори Богу, примирю и Душу!
 Впервѣ причину изгладити мушу;
 Тѣмъ Гордость причиною быстъ, здѣ Безуміе,—
 Яко погубихъ ону, погублю и сіе:
 Истребихъ держащихся Гордости навѣки,
 Знесу присутствующихъ Безумію шики.

Разумъ.

Внялъ еси нашей скорбѣ, Мире вожделѣнне,
 Утишилъ бурю сердца волнящуся зѣлнѣ,—
 Тѣмъ молимъ, да не паки будемо ридати
 І горшая отъ первыхъ послѣжде страждати!

Миръ.

Такъ ми Бога, яко днесъ погублю Вражду,
 И Душевноу потщуся утолити жажду.

Воля.

Буди тако се дѣло, буди совершенно,
 Вражди же неистовство укрощено.

ДѢЙСТВІЕ III.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Мудрост.

Кто есмь аз? и како ся вѣсте нарицаю?
Есмь Мудрость Предвѣчная, яже устрояю
Вся, сидящи на одномъ со Богомъ престолѣ,
Сотворяючи всяко дѣло к его волѣ.
Азъ расположихъ весну, осѣнь, зими, лѣта;
Не без моего гори и холми совѣта
Суть сотворенни, моря, источники, рѣки,
Въ моей бо мысли сія вся быша предъ вѣки;
Моимъ совѣтомъ птици Всемогуща Сила,
Звѣри, разумну Душу человѣчу створила;
Тоейже мною Душѣ роскошъ устроена
Райска, и в ню чрез мене била введена!
Но она воздаде намъ не малое злое,
Преступивши заповѣдь нашу, за благое;
Тѣмъ по повеленію отгуду изгнанна,
И в отхланскіе мраки удекретованна;
По дѣломъ бо достойну вси казнѣ восприимають:
Аггела и человѣка за всякъ грѣхъ карають.

Миръ.

Твоему здѣ престолу, Царице, предстахомъ,
Егда о Души згибшей глаголь услышахомъ,
О которой ты прилѣжно ты вси упрашаемъ,—
Да будетъ избавленна, к тебѣ припадаемъ.
Азъ первіи главу мою к тебѣ прекланяю,
О Души же чловѣчей зѣло упрашаю,
Понеже от престола твоего дадеся
Власть мнѣ, да Вражда мною вездѣ проженеся;
Тѣмъ паче с Землею Небо разлученны
Да не будутъ, но дѣломъ моимъ съ единенни;
Како бо можетъ в мирѣ мир мой пребывати,
Когда Богъ не будетъ ся со ним примиряти?
Отнюд не можетъ мир мой в людехъ мѣста мѣти
Аще не примирится рождений предъ лѣти
З Душею погибшею, донелѣ из ада
Душу свободну райска не мѣетъ ограда.

Мудрость.

І како, Мире благий, могутъ ся бити,
Разумъ мой острѣ не можетъ сія разсудити;

Не чловѣка бо Душа падшая, но Бога
 Разгнѣва, тѣмъ не можетъ милост бити многа
 Оной; азъ бо предъ вѣки о ней разсуждала,
 Волею и разумомъ уталантовала,
 Она же не разсуднѣ сотворила дѣло,
 Которимъ престолъ Божи образила зѣло;
 Тѣмъ на моленіе ти не мощно творити,
 Декрету бо моего трудно измѣнити.
 А вѣси, Мире благій, яко моя мисли
 Предувидѣнія на вѣчности зависли,
 Тѣмъ неудобъ отрещи, еже уста рѣша,
 Неудобъ сутъ мнѣ тая, би ся измѣниша.

Вѣра.

Како, Премудрости, умъ твой се разсудити
 Не возможетъ, когда все моглъ расположити?
 Ти Всемогущу Силу сице вразумила,
 Же зъ нѣчого разумну Душу сотворила;
 Сего ради азъ, Вѣра, вѣрую твоему
 Разуму, и Надежда не сумнитъ сему,
 Іжъ яко онъ умудритъ Душу сотворити,
 Тако вразумитъ паки тую свободити.

Надежда.

І азъ, крѣпка Надежда, того ся надѣю,
 Тѣмъ и попеченіе о Души имѣю,
 Же можешъ, Премудрости, сія сотворити,
 Да будетъ о свободѣ мя, Надежду, мѣти
 Во мѣстехъ адскихъ темнихъ крѣпко заключенна
 Душа чловѣческа, узы отягченна.

Справедливість.

Что Вы зѣло Мудрости тако стужаете,
 А о Души погибшей ко ней ридаете?
 Вѣмъ, яко вся Премудростъ можетъ сотворити,
 Но безъ Правди заисте Душу свободити
 Не можетъ; Премудростъ бо вся устраеваетъ,
 Вини же изобрѣтши въ мой судъ отдаваетъ;
 Тѣмъ не можетъ никого она свобождати,—
 Почто жъ все о Душѣ будете ридати?
 Аще бо вини туне будуть отпущенни,
 То мой престолъ чесого ради сотворенний?
 Да предстанетъ здѣ Гнѣвъ мой лють неукротимий!

Гнѣвъ Божи.

Се азъ на Душу Гнѣвъ лют и непреборми!

Справедливость.

Внемли, Гнѣве: се хотятъ ти свободити
Душу згибшу, а з ада туне вибавити.

Гнѣвъ Божи.

Како туне простити прогнѣвавшу Бога?
Мя отмстителя мѣть злоба ей многа!
Кто видѣ и кто слыша моги отпущати
Вини туне, а казни имъ не налагати?
Можетъ ли отецъ сину лютое стерпѣти
Удареніе, а нан сердцемъ не болѣти?
Тѣмъ да увидятъ туне хотящи Душу
Свободжати, же за чест божеску ректи мушу,
Ижъ много болѣе есть Богу проступити,
Нѣжли рабу владыку, царя безчестити;
Разумная же Душа не царя, но Бога
Прогнѣва,—яко жъ сія вина без залога
Отпустится? Никако будетъ та свободна,
Яже казнь тысячми жесточайшихъ годна,
Яже толикихъ даровъ быстъ неблагодарна,—
Словомъ, яже прелстися безуміемъ марна;
Да почнетъ же в адѣ день и ноцъ стѣнѣши
Тяжки на виі своей желѣзы носящи;
Плодъ наситительный от райска вертограда
Весь быстъ предложенъ во снѣд; не било ей глада,—
Почтожъ завѣтъ преступи неситое ¹⁾ чрево?
Вожалчется на мнозѣ, зане яде древо;
И сего дѣла не можетъ никто избавити
Душу человѣческу от смертноя сѣти.

Премудрост.

Яко рѣхъ прежде, и днес начну глаголати,
Же не можетъ разумъ мой сія разсуждати.
Справедливостъ якъ хошетъ, такъ да разсуждаетъ,
Моя сила, мой разумъ ей то отдѣляетъ.

Справедливост.

Како Душу з неволѣ той висвободжати,
А Едемской причтити первой благодати?

¹⁾ В рукоп. „нечистое“.

Довлетворити бо та за грѣх той не може,
 Прах суцци и грѣховно мерзостное ложе;
 Мощно би сію паки во Едемѣ вселити,
 Аще кто честь Божию можетъ привратити ¹⁾.

Любовь.

Аз, Мудрости Предвѣчна, слушаши дѣло,
 Особливе горящи милостию зѣло,
 Яко за Душу требѣ удовлетворити,
 Аще кто сію хоцетъ Богу примирити,—
 Любовь есмѣ, тѣмъ возлюбихъ челоуѣцску Душу,
 Яже естъ низпосланна во безводну сушу,
 Тако, реку, возлюбихъ, яко и умрѣти
 Хоцшу, аще би мощно сію свободити;
 На терніе, гвозди и бичи отдаюся,
 Креста и гроба для ней аз не постиждуся,
 И тако за ню могу досит учинити,
 Богу суцци равна, чест му нагородити.
 Тѣмъ, Гнѣве праведный, болшѣ на ню не ярися,
 А со нами о Души всѣми примирися;
 И ти, Мудрости, молбѣ нашей стан внимати.
 О збавѣ же душевной начни устрояти.

Мудрость.

Аще, Любви Божіа, тако совершиши,
 Воскорѣ Душу з ада спасенну узриши.

ЯВЛЕНИЕ 2.

Вражда ²⁾.

Что азъ? от кого приидохъ? кое мнѣ естъ дѣло?
 Лютихъ всѣхъ бѣдъ злихъ огнемъ горю, киплю зѣло!
 Аз есмѣ, аз есмѣ котрую нарицають Вражду;
 Аз чужимъ плачемъ, слезми Гашу мою жажду,
 Засѣваю на многихъ жестокіе твари,
 Плевели, родящія гнѣвотворни свари;
 Сѣю на всякой плоти велікіе гнѣви,
 За моимъ ходотайствомъ якъ мнози не живи!
 Не машъ личби, не будетъ до страшного суду,
 Буду бо погубляти, погубляти буду,
 Намножу бѣди, лиха, междособна бою,
 Злости, убійства братій, на путехъ разбою;

¹⁾ В рук. „приврати“. ²⁾ В рукоп. помялоуко „Мудрост“.

Я то огнемъ, то мечемъ попустошу страни,
Я неисцѣлимія наложу всѣмъ рани;
Такъ ест, не лгу, сотворю то на мя видящу,
Ижъ найдетъ мене себѣ готову неспящу;
Слишахъ бо вѣмъ здѣ бившій совѣтъ нечестивый,
Котрый Вѣра, Надежда і Миръ мнѣ злосливый
Составили, бы Душу от насъ кваломъ взяти
И оную повторе в рай могли отдати,—
А кто жъ нашего царства будетъ разоритель
И над Душею зъ нашей власти свободитель?
Первѣе такіи можетъ Небо обвалити,
Нежели владичество наше разорити;
И аще Любовьъ схочетъ гвалтъ намъ сотворити.
Сотворю, же ни она ни ли будетъ мѣти:
Забю, сосѣдку, спалю отъ сими руками,
Поперу, в землю втопчу моими ногами;
И увижу, что будетъ Любовьъ отимати,—
Развѣ прахъ и перстъ оной будетъ свобождати;
Но и сего не можетъ она учинити,
Азъ бо, Вражда, Любовьъ ся могу противити,
Предо мною бо тако Любовьъ утѣкаетъ,
Яко отъ води огнь ся выѣвечъ угасаетъ;
Знаю способъ, якъ би то Любовьъ погубити,
Совѣтъ тежъ зъ Безуміемъ на то учинити.
Безуміе, стани zde, Безуміе, скоро!

Безуміе.

Ото спѣшуся зъ други на званіе споро!

Вражда.

Вѣси ли, яко Любовьъ хощетъ разорити
Власть нашу, а прелщенну Душу намъ плѣнити?
И егда в насъ сіе зло тако исполнитися,
То владичество наше выѣвечъ обратится.
Тѣмъ совѣтуй, како би Любовьъ погубити,
Уне бо естъ единой, а не всѣмъ оумрѣти.

Безуміе.

Правда, же годна смерти, же не в свое дѣло
Вчисляется, а на насъ воистинну смѣло;
Лечь не могу, о Злобѣ, ей, совѣтовати:
Весь бо народъ во всемъ ю хощетъ послушати:
Тѣмъ погубити явѣ будетъ то со трудомъ,
Аби не прогналъ народъ насъ со многимъ студомъ;

Развѣ би втайнѣ была како восхищенна,
 Ли цѣною от кого была намъ купленна.

Дводушіе.

Слишахъ вас, ижъ о Любви радите противно;
 Аже не есть в области вашей, то недивно
 Будете мѣти, но что хотите мнѣ дати?
 Азъ власть над нею мѣю в руцѣхъ вам предати,
 Есмь бо Дводушіе: двѣ душѣ всегда маю,
 Едну для васъ, другую для ей ховаю;
 Тѣмъ одною в вас буду, а другою лстити
 Буду ю лобзаниємъ, да бы восхитити
 И восхитивши предаль, ей, вам недраго,
 Сердце бо мое ко ней зѣло не ест благо.

Безуміе.

Добрѣ, и ми будемъ ти в томъ пособствовати,
 Не отрѣкаемъ за ню и цѣну отдати,
 Токмо слово свое нам произведи дѣломъ,
 Яко да будетъ оной в нас душа со тѣломъ;
 Певне, певне не будемъ отнюд ю живити,
 Но потщимося всяко на крестѣ вморити.

Дводушіе.

Замишленное дѣло иду исполняти,
 И не хошу онога далѣй отлагати.

ЯВЛЕНИЕ 3.

Дводушіе.

Любви Божя, вѣмъ, яко всякаго любиши,
 Сего ради и мене да не отдалити
 От тебе, и азъ бо тя люблю, люблю зѣло,
 Отдаю бо ти душу мою азъ и тѣло;
 Есмь бо Дводушіе, тѣмъ одну мнѣ ховаю,
 А вторую же тебѣ душу предлагаю.
 Вся любяща, вѣмъ, яко и мене любиши,
 За всѣхъ бо zde потъ кровавый, и за мя точиши;
 Тѣмъ яко всѣхъ любиши, и ти возлюбленна
 Еси от всѣхъ, и от мя неуничиженна;
 Со всѣми и мене ти, вѣмъ, яко любиши,
 Сего ради и мою здѣ любовь узриши:
 Хотящъ устнѣ мои тебе лобизати,
 А руцѣ твою вію лѣпо обнимати.

Любовь.

Твори воскорѣ, еже хоцещи творити:
Руками, а не словомъ начинай ловити
Мя; се готови руцѣ, да будутъ связанны,
Устнѣ не лобзанны — да будутъ оплеванны;
Се и глава терніемъ пронзатис готова
Ради Души погибшей, нелестна ти мова;
Вѣмъ ты, яко ты предъ мя душу предлагаешъ,
Да мою разлученну отъ мя содѣлаешъ.
Азъ же хошу за Душу згибшу положить
Мою, дабы ю з ада могла свободити.
Сего ради что въ сердцу мѣшъ, не словами
Твори, но готовими на дѣло руками;
Не разспостирай, яко сѣти, лестни слова:
Почто бо восхищати, когда есмь готова?

Двоедушіе.

Не помишляй отъ мене бити убійенна
И, яко глаголеши, отъ мя восхищенна:
Азъ, Любви, хошу твои устнѣ лобизати,
А не на смерть ты горку отъдѣ восхищати!
Сего ради радуйся, Любви возделѣнна:
Лобизаетъ ты душа моя непремѣнна.
Се супостатъ вашъ вели, — войны, взмѣте
И крѣпкими узами руцѣ ей звяжѣте,
Да не будетъ рукъ къ Душѣ згибшой простирати,
Враждѣ и всему аду скорби налагати.
Связавше къ Безумію на судъ ю ведѣте,
И желаніе ей о семъ исполнѣте.

Любовь.

О Двоедушіе! се ли твоя суть привѣти,
Ими же мя предаешъ воиномъ убити?
Лучше би не родитисъ ¹⁾ тебѣ, отче лести,
Нежели предавати мя на тѣ болести!
Вои, что ямъ согрѣшихъ, злостъ вамъ отъ мя кая?
Но токмо за благая даєте ми злая!
Вяжете сии руцѣ, котріи прелщенну
Душу тѣшатся отъ ада изяти спасенну.
О Двоедушіе, что ти двѣ справили души,
Якъ искусну навклиру утоплусъ на суши?

¹⁾ В рук. „родис“.

Двѣ души содержащи, двое зло творивши,
 Едною бо сых воевъ, другою мя лстивши,
 Себѣ згубу обрѣла, лечь ини избаву
 Отсюду имѣтимуть, егда всю лукаву
 Истреблю твар, на се бо гряду и страдати,
 Да усыновлю многих Божей благодати.

Воинъ 1.

Не извиниши от рукъ наших, вселукава,
 Имѣет бо ты в власти своей крѣпост здрава!
 Лестъ начала множити, яко со отроки,
 Невѣдуши, ижъ впала якъ между отоки.

Воинъ 2.

Правду реклъ еси, правду, ижъ многих прелстила,
 Видѣх бо, ижъ многъ народ вслѣд себе водила.
 Обаче блюстителѣ на страни постави,
 Да бысми от народа з нею уйшли здрави.

Вои.

Ми вси готови	Класти окови
На лестцу сію,	А свою вію
За вашу цѣлост,	Мѣючи смѣлост,
Положим, ей, згодне,	Жеб вы свободне
В своя предѣли	Увойшли цѣли.

ЯВЛЕНИЕ 4.

Воинъ 1.

Службу нашу и вѣрность тебѣ залецаемъ,
 А по повелѣнію сію представляемъ,
 Которая власт твою хочетъ превратити
 И ко тому народ мног¹⁾ не престаеъ лстити.

Воинъ 2.

Такъ естъ, величайшая Царице, ижъ тая
 На твое величество соплѣтаеъ злая,
 За что достойна смерти без всякаго слова,
 Же сама ест ничтоже дерзаетъ такова.

¹⁾ В рукъ „мно“.

Безуміе.

Ты ли еси, безстудна главо, ты, нечиста?
 Твои то устяѣ ондѣ ковѣ на мя твориста,
 Или ни? отвѣщевай, — почто здѣ молчиши?
 Ли свѣдѣтельствующих на тя ¹⁾ не слышиши?

Свѣдѣтел 1.

Тако ми твоей власти, яко та едина
 Ковѣ на нас воздвигущих ест сама причина,
 Слышах бо ю толицѣ хотящу оумрѣти,
 Токмо да Душу з ада можетъ восхитити.

Свѣдѣтел 2.

Болѣ азъ от нея слышахъ глаголанна,
 Ибо тѣится, да будетъ власт наша попрадна;
 И что се! болша чуйте! з Богомъ на престолѣ
 Себе бити глаголетъ, — терпиш ей доколѣ?

Безуміе.

Се тебѣ во ушеса свѣдѣтелствоваху:
 Рци, аще би през тебе вся сія биваху?
 Или се ест о тебе истинна реченна,
 Яко еси Боговѣ присовокупленна?

Любовь.

Аще реку, аще ли схошу вопрошати,
 Обаче ни вѣрити ниже отвѣщати
 Восхощеш; се токмо вѣждъ, яко оттолѣ
 Узриши мя сидяща з Богомъ на престолѣ.

Безуміе.

Что мнѣ здѣ пособствуетъ очевист свѣдѣтель?
 Се азъ ея хули и слышителъ и зритель!
 Како ся вамъ мнитъ, друзи?

Грѣхи.

Достойна естъ смерти!

Воини.

Достойна абіе от рукъ наших умерти!

¹⁾ В рук. „на мя“.

Воинъ 1.

Что се? Любовьъ любити ¹⁾ всяку подобаетъ.
Злий токмо за благое злое отдаваетъ.

Воинъ 2.

Что речеши? Она бо недостойна жити,
А ти якъ безвинную хочещи почтити!

Воинъ 1.

Се чест оной от мене, инная не маеть, —
Тѣмъ з вас всякъ ону тако да возвеличает.

Воинъ 3.

Жес о згубѣ царици нашей прорицала,
Прорци и намъ, кая ты рука заушала?

Воинъ 4.

Прорци, прорци, кто сие тебе заушаетъ?
Пророчество здѣ твое да ся исполняетъ!

Воинъ 5.

Подобно ся до неба уже поспѣшае,
Понеже такъ бѣлыми звѣздами сияе.

Воинъ 6.

Такъ ест, albo вѣмъ небо звѣздами старими
Не свѣтитъ, тѣмже она розсвѣтит новими.

Безуміе.

Доколѣ сію на смерть лестцу не судите?
Тогда ли, егда свою погибел узрите?
Вои! к Лицемѣрію сыю отведѣте,
И вся яже слышасте ему возвѣстите!
Вѣмъ же, яко судія смерти неотложно
Предастъ за сѣя, ибо то ему возможно.

ЯВЛЕНІЕ 5.

Воинъ 1.

Великодержавная, всему славна миру,
Царице! Безуміе, нас придавши пиру

¹⁾ В рукоп. „любиши“.

Войновъ ей вѣрнѣших и давних в заслужѣ,
Тебѣ отсла ту лестцу, бы на том же кружѣ,
Яко тисязщи смертий достойну, на муки
Судилъ спекуляторомъ бѣглимъ дати в руки,
За что благодарствіемъ отслужити винна,
Токмо да би оной казн была неотмѣнна.

Лицемѣріе.

Коя ради вини смерти ю предати?
Хотѣл би грѣх оной от кого слыхати,
Ибо мой сан и престолъ того истязуетъ,
Да от обоих противних стран слово учуетъ;
Инаго же никако возможеть судити,
На кого свѣдители не будутъ ¹⁾ водити:
Аще бымъ былъ осуждалъ без доводу явна,
Яко до себе того не мѣю издавна,
Погубилъ би доселѣ многія чловеки,
Истребилъ бым то явно истиннѣ вопреки;
Словомъ, достояло би и вас погубити,
Аще би мя не могла правда укротити.
Тѣм же свѣдителие где, иже би рѣша,
Вини от сего вязня которіе быша?
Иннымъ бо аз образомъ смерти ю предати
Не дерзаю,—такое ми, Боже благодати!

Воинъ 2.

Абіе свѣдители предстанутъ неложни,
Токмо да принесутся здѣ кола и рожни.

Лицемѣріе.

Будутъ та, лечъ первѣе увѣсти причину:
Аще смерти достойну имѣеш едину,
Предамъ на тисязщія смерти, яко рѣсте,—
И тогда правду мою вси сами увѣсте.

Свѣдители,

Вѣм, яко всѣмъ реченнымъ от мя увѣриши,
А ведлугъ тѣхъ судити сію изволиши;
Да вѣстъ же величество твое сея вини,
Яко хошетъ адскія превратити стѣни
И моя царици област низринуты,
Душу падшую райску привратити пути.

¹⁾ В рукоп. „буть“.

Свѣдѣтел 2.

Понеже в свѣдѣтельство здѣ естем глашенний,
 И яко увѣруешъ о томъ упевнений,
 Тѣмъ засвѣдѣтельствую, яже слышах истѣ
 И яже не у древле очеса видѣстѣ:
 Видѣхъ азъ народъ многий по оной грядущий,
 И не бѣ иже оной на бѣ вѣрующи;
 Глаголаше бо себе купно жити з Богомъ,
 И з нимъ водворитися в веселіи многомъ,—
 Тѣмъ смерти ей за сіе да не отвлечеши.

Лицемѣріе.

Жиєши ли со Богомъ?

Любовь.

Вѣждъ, ты глаголеши.

Воинъ.

Что еще свѣдѣтелей тебѣ испитати?
 Се бо и пред тобою хулу глаголати
 Непрестаетъ, — доколѣжъ оной утерпиши?
 Мню, яко ти о адѣ мало что радиши.
 А вѣси ли, о коемъ промишляетъ дѣлѣ?
 Та в Високоуміа родися предѣлѣ, —
 Тѣмъ всегда високая мислит и мудрствуетъ, —
 Блудись ¹⁾, да не без казни та ²⁾ от тя шествуетъ.

Лицемѣріе.

Другъ мой есть любезнѣши Високоуміе,
 Тѣмже и не дерзаю совершити сіе
 Дѣло, которое есть власти его точно,
 Да пожемъ во любви со ним непорочно.
 Вои, к Високоумію Любовь отвѣдѣте,
 И яже здѣ слышасте сему возвѣстите ³⁾.

ЯВЛЕНИЕ 6.

Воинъ.

Велможне на престолѣ Високоумію
 Сидящему смиренно преклоняемъ вію,

¹⁾ В рукоп. „блудихъ“.²⁾ В рукоп. „тя“.³⁾ В рук. „возвѣстите“.

От Лицемѣрія же поклонъ отдаваемъ
И в зичливую приязнь его залецаемъ.

Воинъ.

А понеже пред часи в ненависти бѣсте,
Между собою когда приязн разористе,
Таже примиреніемъ избрасте тол красно
Братолюбіе, в нем же ходяще опасно
И желающе в тойжде вѣрне пребивати,
Лицемѣріе на знакъ тоей благодати
Сего от Безумія плѣнника преданна
И свѣдители з его дѣлъ оглаголанна
Твоему величеству на судъ представляеть,
Ибо з области твоей быти ¹⁾ его знаетъ.

Високоуміе.

Такъ ест, з моеи он части, аз над ним власт мѣю,
Егоже прежде зрити имѣяхъ надѣю,
Израдиѣ да вижду что новотно дѣло,
Сего бо кол жаждаше душа моя зѣло!
А понеже сицеву неба мнѣ здарили
Жичливорост, из его мя зрака ввеселили,
Тѣмъ хошу да з тѣх оковъ будет разрѣшенный
И престолу моему присовокуплений.
Первѣе же онаго имя лѣтъ мнѣ знати.

Воинъ.

Соизвол величествомъ токмо послушати:
Азъ реку имя сего и лестнія дѣла,
Ими же от твоея многих отдалила
Власти, понеже Любовьъ себе нарицаеть
І тако неискусних чтоденне прелщаеть;
Безстуднѣ глаголет ся со Богомъ единый
Имѣти престолъ и адскія стѣни
Мнѣніемъ разорити басняше воскорѣ,
Коя ради хули на сем би позорѣ.
Добрѣ бѣ на смерть горку дати неоткладнѣ,
Да тѣко ты и другъ твой почіетъ отраднѣ.

Високоуміе.

Не сея ради вини желях азъ видѣти,
Да бим ю безрасуднѣ возмогл погубити,

¹⁾ В рукоп. „бы“.

Но да оутолю нинѣ желаніе мое,
 Ви же о ней мнѣніе отложите злое.
 Тебѣ глаголю, Любви, такъ именованна:
 Вѣси, ижъ моей власти еси дарствованна, —
 Сотвори знаменіе, еже ти возможно,
 Сlishахъ бо тя творящу ония неложно!
 Сотвори яко индѣ, здѣ сотвори паки,
 Да тако осладиши моя жаждни зраки!
 Сотвори безъ боязни или здѣ, ли в морѣ;
 Аще ли стидиши, твори в моемъ дворѣ.
 Никто же ти словеси дерзнетъ глаголати:
 Азъ есмь здѣ тебѣ отецъ, азъ есмь тебѣ мати;
 Азъ есмь всѣмъ старѣйшина, азъ всѣмъ господствую,
 Азъ власт даю болшую, даю и малую;
 Словомъ: твори что хочешь, в моей сущи власти,
 Азъ ты и в самой смерти не допущу пасти.
 Сотвори знаменіе, твори несумлѣнно,
 Да мнѣ увеселиши все сердце истлѣнно!
 Дерзай, почто бо тако далѣй отлагаешь?
 Тѣмъ бо мя чаяніемъ злѣе убиваешь.
 Моя, то вижду, тихост мене посрамляетъ,
 Ижъ на мои словеса та не отвѣщаетъ.
 Почто, горделивая, о мнѣ нерадиши?
 Отселѣ мою тихост на тебѣ узриши!
 Дадѣте ¹⁾ ей ризу свѣтлу, а ви облечѣте,
 Ви же к Лицемѣрію паки отведѣте;
 Обаче моей чести моеи да помстится,
 Аще во жичливія мнѣ други числится;
 Достояше бы сію и здѣ погубити,
 Лечъ приязни к другу не хочу разорити.

Воинъ.

Даждъ руку!

Воинъ.

Даждъ мнѣ руку!

Воинъ.

Поднеси и выю,
 Да удобѣ перси азъ твоя покрію.

¹⁾ В рукоп. „даждѣте“.

ЯВЛЕНИЕ 7.

Воинъ.

Вся нам повелѣнная тебѣ совершихомъ
И Високоумію приязнь твою рѣхомъ;
Рѣхомъ и то, даби суд сотворил над сею,
Яко над сущію под властію своею;
Лечъ сеи ни единой вини обрѣтаеть,
Токмо ижъ не прорече, в семъ помсти желает.

Лицемѣріе.

Мое суда, не помсти дѣло совершаетъ!
Почто он еже не лѣтъ сего вопрошаетъ?
Гласѣте Безуміе и со нею Вражду,
Да не болѣе молву сію от них стражду!
Ти же рци ми, откуда еси? рци, откуда?

Любовъ.

Ниже азъ ниже царство ест мое отсюду!
Аще убо отсюду царство мое было,
Не би мое воинство мене оставило.

Лицемѣріе.

Оубо Царъ ли еси ты?

Любовъ.

Рѣхъ: ты глаголеши,
Яко цар есмъ, обаче тѣмъ не вѣруеши;
Токмо бо ижъ суть от истинни рожденни,
Сыи в глаголѣ моемъ будутъ утвержденни.

Лицемѣріе.

Что ест истинна? Дѣло з вѣковъ неслихання
Есте мнѣ предложили, к сему нечаянно
Тожеде оставили, — почто, рци, нинѣ,
Почто азъ самъ бѣждуся з теми не единѣ?

Безуміе.

Величеству твоему, якъ судіи праву,
Вси подобающую воздавахомъ славу;
К сему ижъ свѣдители на сію водиша,
Яже сами слишаша и яже видѣша,

Сего ради доселѣ твоему престолу
 Не предстахомъ, а нине з преисподня долу
 Приспѣхомъ на судище, да погубиш сію,
 Юже древле умрѣти имѣхомъ надѣю.

Лицемѣріе.

Како мнѣ погубити? судію мя знаю,
 Ни единою бо выни в ней азъ обрѣтаю.

Вражда,

Предаждь, предаждь смерти! Бы нам не умерти!

Лицемѣріе.

Отпущу, неповинна не могу убити:
 Нѣсть мое убивати, но токмо судити!
 Достойтъ ли безгрѣшна положить в гробѣ?
 Тѣмъ хромъ ест сеи, что нозѣ правѣ мѣеть обѣ:
 То ест, самих мнѣ себе в руцѣ предадoste,
 Когда неповиннаго убити рекoste;
 Лечъ не хошу излити праведнаго крови,
 Аще ви множайшія воздвигнете кови.

Вражда.

Кровъ ей порочна	Сама казни точна!
Почто жъ долзѣ сію	Азъ въ рукахъ не мѣю?
Нерадиш о адѣ,	Лечъ еси на зрадѣ,
Когда сію лживу	Отпускаешъ живу!
Вшакъ вѣждъ же оттолѣ:	Любов на престолѣ —
Падеши воскорѣ,	Стеня: горѣ, горѣ!

Лицемѣріе.

Что бо зло сотвори сей, яко нан вадите?
 Хошу паки слышати, выже мнѣ рецѣте.

Вражда.

Рѣша свѣдителие вся оная вини:
 Рѣша, мовлю, же она превратити стѣни
 Адскія тщится, к сему ображшую ¹⁾ Бога
 Душу зтолъ свободити без всяка залога
 Хошетъ, — что жъ, или еще свѣдителие требѣ?

Лицемѣріе.

Истина ли суть, яже глаголють о тебѣ?
 Мнѣ ли не отвѣщаешъ? Азъ власт над тя мѣю!

¹⁾ В рук. „обажшую“.

Любовь.

Не бис имѣлъ, аще не би свишше дано сыю.

Лицемѣрие.

Ни едино еже зло в сей аз обрѣтаю.

Вражда.

Отдаждь ю, отдаждь, отдаждь, отдаждь в руцѣ наю!

Лицемѣрие.

Не повинен есмь крове праведноя сея (вы узрите)!

Вражда.

Мы вчастни и тѣ крове ея!
Днес в моей ест власти, —
Кто жь ты можеть спасти?

Безуміе.

Во первой честь на оной свою подобаетъ
Отмстити, да не тако сія исчезаетъ,
Та жь на смерть яко годна да будетъ изданна!

Вражда.

Сице о ней и моя изволяет страна;
А понеже царицу себе нарицаеть, —
Воине, рука твоя да ю увѣнчаетъ!

Безуміе.

Такъ ест, же з Богомъ мѣеть царствовать вскорѣ, —
Тѣмъ ю достоин на семъ вѣнчати позорѣ.

Воинъ.

Облекше у хламиду сію увѣнчаемъ.
А бо вѣм и корону подлугъ ей маемъ.

Воинъ.

Есть здѣ и корона Годна ей трона.

Гордость.

Заисте пристойна И в каменя годна.

Лакомство.

Вѣнчайте ж воскорѣ, — Нам возмется горѣ!

Воинъ.

Умѣренна к главѣ И равна во славѣ!

Завист.

Якъ красна в коронѣ, Якъ з Богомъ на тронѣ!

Воинъ.

Скипетр сей царици Приношу десници:
Прими благодарно, — Дѣло свѣтозарно!

Безуміе.

Царствуй же многа лѣта, жий благополучна:
Се тебѣ однес моя вся ест власт подручна:
Збѣрай силу, а гряди ада разоряти,
Или на небо з Богомъ сполне царствовать!

Вражда.

Воинство, обратѣте мужественни сили
На сію, даби наю оцѣ болшъ не зрѣли;
Не могу бо взирати ниже истерпѣти,
Сила бо моя внутрѣ вся начинается врѣти;
Вмѣраю, ищезаю, горю, киплю зѣло,
Почто вооружуся аз на то смѣло.
Воини, ведѣте ю ко столпу каменну:
Там отмщуся, тамо всю сотворю зраненну.

ЯВЛЕНИЕ 8.

Миръ.

Взыйдох сѣмо возискати	Моей искрней благодати,
Любве реку вождельной,	Сестественной мнѣ единой.
Рци, кто видѣ сестру мою?	Азъ шествую и с тобою.
Нѣсть правяща мя на пути,	Гдѣ азъ могу постигнутьи
Радост мою сорасленну,	Лечъ приглашу отдаленну.
Любви моя, гдѣ еси ты?	Потщися мнѣ возвѣстити!
Азъ, Мир, ты жизнь себѣ мѣю,	Тѣм искати не почию, —
Ужались жъ надо мною,	Да не таю на сем зною.
Азъ, Мир, брат твой, сестро моя,	Тѣмъ мнѣ без ты нѣст покоя.
Уже утро вечерѣе,	И свѣтлост днес южъ темнѣе,

А еще я не prestaю;	Сестро моя, ты шукаю
Прилѣжно, яко же она	Евангелская матрона;
Погубихъ бо дряхму драгу,	Моя, тебе, сестро, благу.
Яви ми ся невидима,	Прийди ко мнѣ, мнѣ любима!
Поки будѣш в рожѣхъ спати,	Мед и млеко искапати!
Чи ся гнѣждиш в горней странѣ,	Между вѣтвми на Ливанѣ?
Тебе к себѣ оскорбленну	Приглашаю возлюбленну,
Голубице златой выи,	Злести з тих стран в руцѣхъ сыи,
В них же будетъ ти полезно,	Обемлю бо тя любезно!
Емпѣрейская горлице,	Докол мнѣ слез полно лице?
Любѣ погублю свѣтъ очію,	Тя искати не почію.
Увы! увы! вождѣнна,	Любви моя непремѣнна!
Лѣтъ слнцу без лучи бити,	Нѣжъ Миру без Любви жити.
Обернися море в слези,	Покри земли, пути, стези!
Ахъ, мнѣ горе, зѣло горе:	Се мя уже скорбѣ преборе!
От болѣзни омѣваю,	А еще ты не видаю:
Остави мя крѣпост моя,	Оцѣ не зрят от слезъ здроя!

Разум.

Что, Мире Божи, тако сѣтуеши зѣло?
Риданіе твое намъ сердца проразило.
Престани от такого плача убийственна,
Ибо намъ ест от Любви болѣзнъ единственна.

Воля.

Доколѣ, Мире Божи, изливаєшь слези?
Доколѣ вся оними напаяешь стези?
Вѣси ли, яко горку мы скорбѣ прежде мѣхомъ,
Юже твоимъ совѣтомъ весма оставихомъ?
Тѣмъ внемли нашей молбѣ, престани ридати,
Умий лице, помажи главу аромати.

Мир.

Кто вы есте, откуда притекесте сѣмо?

Воля.

Азъ, Воля.

Разум.

Азъ же, Разум, да тебе узримо.

Миръ.

Отрох слези ваша, нинѣ	Моя мною наединѣ;
Но реку вамъ вещь ужасну:	А! погубихъ Любвѣ красну!

Лечь вы ону еще зрѣсте, Где витаесть, или вѣсте,
Едемская, рците, дщери!

Аггелъ.

На кривавой ест вечери!

Мир.

Гдеж и в коемъ та чертозѣ? Теку пути, гори сквозѣ,
Да вижду вся ея сласти.

Аггелъ.

Се у столпа страждет страсти!

Мир.

Введѣте мя на брак странный, Ближней моей зготованный,
Да буду азъ на том пирѣ.

Аггелъ.

Мире Божи, гряди в мирѣ!

Пѣніе.

Аще ест болѣзнь, як болѣзнь наша, Аще ест горка, як сія чаша?
Сладост, сладост наша мимо Тече, тече невидимо!
Зрите в терніи агнца на жертву Оуготованна за Душу мертву!
Дщери, дщери, приступѣте! Слези, слези испустѣте!

Мир.

Ахъ, пир странный! исполни крове: Вмѣсто вина, ахъ, кров плове!
Не помышляй такового Брака горка, брака злаго!
Надѣяхся, ближняя моя, Ароматна внутрь покоя
Обрѣсти ты упоенну, А не тако израненну;
Помишлях ты между цвѣти, Ближняя моя, сидѣти,
А не на той смертной пашѣ, Ни на такой кривавой чашѣ;
Ахъ, у столпа израненна, Розгы, бичы уязвленна:
Кровью оцѣ запливаютъ, Ости главу в мозгъ пронзаютъ,
Душѣ руцѣ яблоко взяша, Моей Любви поврозъ даша!

Любовь.

Мире Божи, ближни мой друже возлюбленне,
Страсти ради моя такъ опечаленне,
Престани тако горки слези источати,
Вѣдуши, кія грядуть Душѣ благодати:

Ея бо дѣля сия стражду не с примусу,
 Обаче да кази зглажду, привнесенну з вкусу;
 Умрѣти изволих, да будетъ Душа жива,
 Да будетъ Благодати дщерь, яже ест Гнѣва.

Мир.

Любве моя возлюбленна,	Днес зѣло уничиженна,
Хощѣ свободнѣ се терпиши.	Еднакъ мнѣ слезъ не втолиши,
Яже текутъ нѣ би з лугу,	По ровенном земли кругу;
Не престанут истѣкати,	Аще би зѣницъ страдати,
Обаче же яко рѣстѣ	Оустнѣ твои, бы узрѣстѣ ¹⁾
Одѣ наши Душу в раю,	Ея же азъ ожидаю.

ЯВЛЕНИЕ 9.

Вражда.

Изшествія моего та ест, та ест вина,
 Да Любовь от тоежде погибнет едина.
 Кто бо якое колвекъ дѣло зачинаетъ,
 А не тщится, да концемъ тоежде вѣнчается?
 Никто же! Тако огнь не токмо согрѣваетъ
 Вещъ, но и до конца ту испепелѣваетъ;
 Водѣ се недовлѣетъ, еже прохладжати,
 Но и кораблѣ ея дѣло пожирати;
 И звѣріе не токмо путнихъ престашаютъ,
 Но и главы и кости онимъ сокрушаютъ.
 Что реку о видимихъ и созданныхъ вещехъ?
 Реку о семъ, иже ест носимый на плещехъ
 Херувимскихъ: и той бо наченъ созидати
 Свѣтъ, лечъ не повергъ его в конецъ совершати.
 Тѣмъ и мнѣ бичовати Любовь не довлѣетъ;
 Потшусь, да в конецъ мой труд на оной успѣетъ;
 Аще и многи страсти страждетъ терпеливно,
 Но болшъ юж не знесетъ их, потшуся предивно.
 Маю азъ крестъ, на котромъ приблю нозѣ, руцѣ,
 И вѣмъ, же умертвится в такой тяжкой муцѣ;
 Растягну ю на крестѣ, якъ на лютнѣ струни,
 Да будетъ в смѣхъ всеи твари, и солнца и луни;
 Оузритъ, увѣстѣ, аще я не преодолю
 Любвѣ, мученіемъ бо ей уже довлѣю;
 Лучше бо со водою огню пребивати,
 Нежели со Враждою Любве zostавати;

¹⁾ В рукоп. „узрѣти“.

Лучше живу со мертвимъ жити трупомъ вкупѣ,
 Нежели мнѣ с Любовію любо ест при слупѣ:
 Тѣмъ да распята будетъ Любовь окаянна,
 И се ест от мя тако удекретована;
 Не хошу бо оуже болш на ону смотрѣти,
 Не хошу всяко, всяко оную живити!
 Вои, крест изнесѣте и Любовь воскорѣ
 Пригвоздивше поставте на оном позорѣ!

Любовь.

Древле азъ на семъ древѣ жаждала оумрѣти, —
 Еще в тот час, якъ Душа дерзаше вкусити
 Во Едемѣ от древа, ей заповѣданна,
 И когда з раю била Мудростию згнанна;
 Тѣмъ паче на семъ ложи оуснути желаю,
 Руцѣ, нозѣ и главу мою простираю.
 Не тако елень ищет источников воднихъ,
 Яко азъ тѣхъ поисках гвоздией мнѣ угоднихъ;
 Тѣмъ хошу пригвожден за Душу умерти,
 Да не имѣет она южъ болшъ адской смерти.

Жители адскіи.

Горе нам, горе! Аде днес превожделѣнне,
 Господине нашъ велий, никогда измѣнне!
 Уви, уви, оуви намъ, Люципере славне,
 Ото гвалтъ нашей власти Любовь чинит явне!
 Бѣда, бѣда! погибе вся надежда наша:
 Ото уже и врата ¹⁾ крѣпкіи намъ взяша!
 Надѣяхомся Душу имѣти навѣки —
 Се придоша по ону аггелскія лики.
 Ахъ, якъ горе! Царство ся наше разораеъ:
 Се Душа разумная в нас ся отбѣраеъ.
 Крестъ Любве — Аду нинѣ язва неисцѣльна:
 Ахъ, крестомъ вся падеся крѣпост наша зѣлна,
 Гвоздіе крестно сердце наше пронизаетъ,
 Копіе Любве адску утробу терзаетъ!
 Ей, нинѣ нас страсти уязвляють болно,
 Когда уже отити Души от нас волно,
 И уже весма наша бездѣльна естъ сила,
 Уже бо Любовь Богу удовлетворила.
 Намъ горе Повторе:
 Всѣ стѣни отнинѣ
 Падоша, згибоша!

¹⁾ В рук. „вра“.

ЯВЛЕНИЕ 10.

Мудрост.

Ізначала се видѣх: прежде миръ не быше,
Прежде даже потченна свѣтъ не издадаше
Широта небесная, и прежде состава
Всей земли, прежде даже Едемская слава
Не зряшесь на востоцѣ со своими цвѣти,—
Простѣ рекше, азъ видѣхъ сія вся предъ лѣти,
Обаче же коея ради вини сія
Быша ¹⁾, вѣсть той, что судби недоумислиша,
Ізясняеть, доводитъ, в skutku совершаетъ
Той, якоже самъ хоцетъ вся устраеваетъ;
Обаче же азъ о семъ вѣмъ пресовершенно,
И нѣсть что би от сего было утаенно,
Яко Душа разумна, тваръ честнѣша суши,
Заповѣди в Едемѣ предани вѣдуши,
Противно дѣло Богу сотворила зѣло,—
И не токмо противно, но и образило
Престоль его безмѣрно, бо не соравненно
Еще бысть и твоему суду изявлено;
За се преступленіе вдахомъ ону в рудѣ
Смерти, от тебе вданна бысть адовой муцѣ.
Вѣси же и се, когда Любовь тя молила
Божая, жеби Душа з мрачна предѣла
Въ рай была привращенна, ты же з права суду
Не соизволилъ еси пустити оттуду,
Дондеже чест Божія привратится Богу.
Тѣм же Любовь Божія свободнѣ в залогу
Обѣща себе дати, что и исполнила:
Се бо оуже на древѣ главу преклонила,—
Древомъ падшую, древомъ паки возставляетъ,
Древомъ з рая изгнанну древомъ возвращаетъ.
Справедливости Божія довлѣютъ ли сія
За Душу преставшую дозлетворенія?
Азъ рѣхъ, яко довлѣютъ, обаче подробну
Ты самъ разсмотри, аще о Души удобну
Вещъ азъ свѣдѣтельствовахъ, твое бо се дѣло,
Абы се в того мѣсто тще не отходило.

Справедливост.

Вся Любве страданія яко многи быша,
Моя правди вѣси вся та изважиша;

¹⁾ Так у рукопису; очевидно, слова „сія“ й „Быша“ треба переставити одне на місце одного.

Изважиша и Души хотѣніе слави,
 Ей же обѣщеваху призраки лукави,
 Ибо в семь упражняхся, о сем промишляя,
 Да и Богу честь будетъ, и Душа до рая
 Паки привратится, якъ прежде быст вселенна,
 Донелѣ свободнѣ не падесе прелщенна;
 Тѣм же добрѣ судила еси Душу раю
 Возвратити, на что и азъ соизволяю.

Пѣніе.

Уже Ісаакъ и Агнецъ пожресе,
 Се уже фенѣксъ на стосѣ простресе,
 Уже огнь любви сего сожигаетъ,
 Перво блаженство Души отражаетъ.

Мудрост.

Аще тако и небо о Души прорече,
 Хошу да и Мир сѣмо абіе притече;
 Воведу бо Душу во первое блаженство
 И привращу ей паки аггелов первенство.

Пѣніе.

Мире, притеци к Мудрости Предвѣчной:
 Се бо тя чести сподоби приличной!
 Примири Душу со Богомъ в единомъ,
 Ібо тишаніе твое се не инно.

Мир.

Се притекохъ сѣмо скоро,	Точя слези з очес споро,
Двѣ болѣсти внутрь имѣя,	Ты вѣси, кол пронзивія:
Вѣси, яко стражду зѣло,	Зря на древѣ Любве тѣло;
Хотѣхъ Вражду погубити,	Душу Богу примирити, —
Се же Любовь погубляю,	Что жelah не получаю.

Мудрост.

Престани от слезъ, Мире, престани ридати,
 Престани внутрь болезни твоя воздвизати!
 Уже бо разумная Душа ест от ада
 Моимъ руководствомъ зведена и сада
 Едемскаго жителемъ паки сотворенна,
 Ібо дозветворити Любовь пригвожденна.

Справедливост.

Якоже Мудрост рече, и азъ совѣтую,
 Да отреши от очес слези, и скорбь тую,
 Юже имѣлъ еси, на радость превратити
 Потщися, ибо Душа от адовой сѣти
 Избавися, и в Едемъ вселися, а Вражда
 Со Дружбою погибе, егда Любовь стражда
 На древѣ, главу преклон, духъ предаде Богу;
 О Любви же не скорби, но мѣи радость многу:
 Сама бо та свободнѣ изволи страдати,
 Да Душа привратится боговой благодати.

Миръ.

Умъ радостенъ и сердце вкушаетъ ¹⁾ охладу,
 Егда слышах разумну Душу взяту з аду;
 Добрѣ бы сѣмо Разумъ гласити и Волю,
 Да не истаеваютъ о падшей во болю.

Справедливост.

Буди тебѣ, якоже хоцещи: отнинѣ
 Разум, Воля пожуютъ з Душею в единѣ.

Миръ.

Оуязвленный Разуме, Воле умерщвлена,
 Хошу да потщитесь здѣ быти явственна.

Пѣніе.

Тецѣте, Разумъ и Воле ко Миру!
 Узрите Любовь на спасеном пиру
 Упоенную з смертелноя чаши
 За едемскія произволи ваши.

Миръ.

Обѣтъ мой предречений се вамъ исполняю,
 Уже бо Душа паки введется до раю;
 Обаче Любовь мою зрю в области смерти.

Справедливост.

Никакоже! та бо ест доволна ей стерти
 И главу и грѣх душевн, записаний з ада.

Разумъ.

Обы, обы сия нас постигла отрада!

¹⁾ В рукоп. „внушаетъ“.

Справедливість.

Вѣждте, яко азъ, Правда, истинну вѣщаю.

Воля.

Азъ вѣрую и Душу спасенну быт чаю.

Пѣніе.

Гроздъ здрѣлъ от ложи уже отрѣзати
 Время свойственно, плод час обимати;
 Любве от древа сняти время тѣло,
 Вина спасенна исполнено зѣло.

Справедливість.

І Вѣру и Надежду лѣтъ ест пригласити,
 Любве же купно тѣло во гробѣ зложити;
 На сіе бо и Небо ото изволяетъ, —
 Кто ей грозда здрѣла бити не признаетъ?

Гласъ.

Се ест Вѣра и Надежда, Імже черна естъ одежда.

Вѣра.

Любве ищемъ погубленной, Намъ з начала единственной.

Надежда.

Котва моя сокрушися, Любовъ от нас погубися.
 Море, купно Любов мѣвый, Гдѣ еси ю оставивий?

Миръ.

Стани крѣпко утверждена: Се она естъ пригвожденна,
 Воистину Любовъ ваша, Юже злых руцѣ пропяша;
 Обаче же не скорбѣте, И нас зрящих не мертвѣте,
 Свободнѣ бо на се прийде, Свободнѣ на крестъ возийде.

Вѣра.

Аще тако свободнѣ на то изволила,
 Мню, дабы падшу Душу з ада свободила;
 Престанемо от очес слези изливати,
 Престанемо внутреня наша погубляти.

Надежда.

Слонце позна запад уже, — Тѣмъ со древа Любве, друже,
Сняти тѣло подобаеъ: Се мя зѣло уязвляєтъ.

Миръ.

То Справедливост рече прежде ваю,
Да с вами тѣло Любве сопрятаю;
Тѣм же ко древу купно приступѣмо,
И вселюбезно оную снимѣмо.

Вѣра.

Оувы древо, Любве ложе, Скровавленно! О мой Боже,
О мой Боже, ты сам вѣдче, Скорби моей самовѣдче!
Любве ложе, увы, древо Все во кровѣ, ахъ, сицево!
Азъ тя, древо, знакъ мой мѣю, Поки естем, поки жию.
Любве моя, в сіи руцѣ Склони главу в кровѣ, в муцѣ;
Даждъ намъ руцѣ, дажд нам Но в коемъ зложимъ чертозѣ?
нозѣ, —

Пѣніе 1.

Видѣ, вразумленный всякий чловѣче:
Се Богъ во плоти жизнь свою пресѣче.
Разсуждай, како волею на страсти
Пришед, во еже тя от ада спасти.

Пѣніе 2.

Понес для тебе смертоносни рани,
Виляя свою кровъ во вся мира страни;
Вѣждъ, како благость тебѣ издаваеъ:
Сам всего себе на смерть истоощаеъ.

Пѣніе 3.

Послѣдуй всякий снятому со древа,
Теци до гробу Избавителя... ¹⁾
Даждъ слезъ потоки, горко ридай сердцемъ, —
Се мы тебѣ сполне, о чловѣче! се рцемъ.

Мудрость.

Рыдасте Любве прежде тѣла пригвожденна, —
Ридати подобаше в гробѣ положенна;
Обаче же воскреснетъ: нѣстъ полза ридати,
Лечъ не отрещѣмъ сполне и облобизати.

¹⁾ Якъсь слово проминуто.

Ижъ о Любвѣ болѣзни приясте толики,
Тѣмъ купно почиете со нею навѣки.

ЕПѢЛОГЪ.

Обѣщаніе наше уже во кончину
Приспѣ дѣйствомъ троствениемъ, составленнымъ в чину:
Вся бо предреченная свой конецъ прияша;
Уже, глаголю, слеза исполнися чаша,
Уже дозвѣствующий зложися во гробѣ,
Уже Вѣра, Надежда, сѣтующе обѣ,
Опрятоса во Любвѣ Ісусово тѣло;
Южъ хотеніе ваше мною же ся довило,
Но аще что не сладко ритмъ нашъ вѣщеваше,
Не из Гипокрени, лечъ от Мерри истѣкаше,—
Тѣмъ благодатию покрити восхощите, молимъ,
Да тако двойственную скорбь нашу утолимъ;
Мзда же не от устъ нашихъ, за прияти труди,
Но якъ состраждущимъ от страдавша буди,
ЖЕЛАЕМЪ.

V.

ТОРЖЕСТВО ЕСТЕСТВА ЧЕЛОВѢЧЕСКАГО,

прежде снѣдию завѣщанаго древа умореннаго, нинѣ же смертию Христовою оживотвореннаго, еже Милость Божая, любви ради изшедшая, з нерушимихъ узъ адовихъ раздрѣши, изведе на царство неконъчаемая жизни, давши ему перви благодати вѣнецъ; трома части през благороднихъ младенцовъ стихотворнаго оучения Академіи Киевския в день страдания, и в день востанія Господня изявленное. Року 1706, мѣсяца Априля дня 7.

Цю пієсу видано за рукописом книгозбірні Ніженського
Інституту № 145.

ЧАСТЬ I.

Сия часть первая в нѣкоторихъ явленіяхъ содержитъ област¹⁾ Естества Человеческаго, падение и изгнание, также фѣгури или образи страстей Христовихъ даже до самаго во гробѣ положенія.

ПРОЛОГЪ.

Молимъ слушателей о внимательное въ дѣствѣ слушаніе.

По скорби всемирную возвѣщаю радость,
Зъ горкихъ слезъ человеческихъ раждающую сладост.
Сей искони обранны божскою рукою
Огорчи создателя мерзкою злобою;
Ибо господствующе надъ прекраснимъ раемъ,
Горшѣ чрезъ него всякій плодъ отъ дерева снѣдаемъ²⁾.
Едино всѣхъ создатель избра дерево благо,
Имуще вину въ себѣ добраго и злого,
Глаголя: зъ дерева блага да не снѣси плода, —
Аще снѣси, оумрещи отъ родовъ до рода.
Но сей адскаго змія совѣтомъ прелщеннѣй³⁾,
За що аки преступникъ изгнаний изъ рая
Дѣлаше землю съ трудомъ прегорко ридая;
По семъ смертию умре, преданъ до темницы,
Связанъ отъ князя мира людскими пленниці,
Здѣ на многи тысящи въ безднѣ заключеннѣй,
Не чая дабы билъ зъ ада когда освобожденнѣй.
Но Богъ твари не хотѣя своею погубити,
Ибо милосердъ и щедръ, посла во миръ сына,
Равно мощна и силна во божествѣ едина,
Иже, плоть воспріявши грѣшна человѣка,
Зволилъ въ немъ пострадати реченна отъ вѣка,
Смерть прегорку, крестъ тяжкій; смерть неизреченну
Претерпѣ, трость и губу, оцтомъ напоенну.
Тойже мертвый на крестѣ, въ гробѣ положеннѣй,
Бѣ билъ мертвѣй человѣкъ оживотвореннѣй,

¹⁾ В рук. „отъ блас“. ²⁾ Проти цього вірша на поляхъ знакъ запитання пізнішою рукою.

³⁾ Дальшій вірш, очевидячки, проминуто.

По сем воста из гроба, яко от чертога,
 Возведе падший образъ чрез времена многа,
 Его же оудостоилъ первой благодати,
 Ибо изволи ему первий образъ дати.
 Князя же тми раздружи область ¹⁾ и державу,
 Сокруши врата адска, сотре горду ²⁾ главу;
 Его же связа крѣпко на лѣта премнога,
 Да познает, что крѣпость воскрешаго Бога.
 Сего воскресение днес ти изявляемъ,
 Токмо о слисание тебе умоляем;
 Соизвол, слисателю, реченим внимати:
 Страсть, побѣду Христову будемъ изявляти.

ЯВЛЕНИЕ 1.

Естество Человѣческое зрится в первой славѣ якою зобилие всяко; но с небесе глас слышится даби заповѣданна не вкусило древа, ижденет бо ся, аще коснется его; Лакомствомъ оубо возбужденное, такожде и Невоздержанием прелщенно, простре руку на завѣщанъ плодъ и снѣде се яже му даде Невоздержание.

Естество.

Царица всемошная есмъ окрестна свѣта:
 Область ³⁾ ми его данна на многие лѣта;
 Все видимо на земли мнѣ ест покоренно,
 Звѣрей, птицъ и всѣхъ скотовъ мнѣ в област врученно;
 Бездна морска, пустыня з райски вертогради
 Под моимъ господствомъ, вкусни виногради,
 Плодъ древесъ, иже в садѣхъ блазѣхъ насажденныхъ,
 Сладкий гортани моему, во снѣдъ принесений;
 Что хошу в Едемѣ, вся ми невозбранна,
 От всѣхъ древесъ вкушаю плода преизбранна.
 Царскимъ вѣнцемъ вѣнча мя в Едемѣ прекрасно,
 Свѣтлою одеждою одѣя мя ясно,
 Гривну на вию мою возложи предрагу
 Создавши мя от персти бозствомъ своимъ нагу,
 Даде в десницу скипетръ, даде перстенъ златий,
 Обѣща мя ввести в горняя полати;
 Райска оустремления мя увеселяют,
 Иже ⁴⁾ благовонные цвѣта орошаютъ.
 Подобнимъ Создателя образомъ почтенна,
 Мало что от аггеловъ естем оумаленна.

¹⁾ В рук. „от благъ“. ²⁾ В рук. „горку“.

³⁾ В рук. також стоить тут „от благъ“, що не має змисла. ⁴⁾ В рук. „ихъ же“.

Естеством человѣка, иже мя создавй,
Нарицайся до вѣку, тѣмъ повелѣвавий;
И здѣ мя воведоша в цвѣтную ограду,
Да насыщуся плодовъ сущихъ в райском саду.
Что хочу, в Едемѣ вся ми невозбранна,
От всѣхъ древесъ снѣдаю плода преизбранна,

Гласъ с небесе ко Естеству.

Слиши, Натуро Людска, се ти завѣщаю:
Да не вкуснши плода з дерева средѣ раю;
Ибо аще на него простреси десницу,
Умреши; по сем дамъ ты в адскую темницу.

Естество.

Гласъ твой реченный свише должномъ сохранить,
От дерева премудрости не дерзну вкусити.
Сей плодъ мнѣ завѣщаеся, Саваофту Богу
Избранъ, ибо имѣетъ в себѣ тайну многу.
Смертию за снѣдъ его вѣчною прещаетъ,
Узми и темницею мене устрашаетъ.
Правда, что красно зраком, сердце влечетъ к себѣ,—
Не вотще возлюбилъ е царствующий в небѣ;
Сила в немъ превелика добраго и злаго
Вину знати — се дѣло Бога единого.
Безумно азъ сотворихъ, предъ ¹⁾ завѣщаниемъ
Что не вкусилъ: спиталъ бимъ моимъ познаниемъ,
Какова в немъ доброты тайна сотворенна,
Чимъ мнѣ... Азъ его тваръ есмь опечаленна:
Не видахъ единого плода малой силы
Поставивши мя царемъ над рукъ своихъ дѣлы;
Скорблю, скорблю до зѣла, но трепещу гласа,
Да не приму за дерзость смертнаго ужаса;
Уста бо мнѣ горня глаголаша сия,
Яко иматъ смертъ прийти за преступство тия.
Лутше мнѣ заповѣди Господня хранити,
Нежели плодъ той зядши темницу терпѣти.

Лакомство.

Радуйся, о госпоже райска сада красна!
Почто такъ унываеши скорбя оужасна?

¹⁾ В рук. „пед“.

Измѣнися твоя твар, устнѣ очервленни,
 Печални очи темніи в млеку измовенни.
 Не тебѣ ли радостну быти подобает,
 Егда все создание тебе послушает?
 Ти чотирма стихиѣ мирскими владѣешь,
 От них созданна еси, в себѣ я имѣешь,
 Бисѣри ¹⁾, серебро, золото, всякие утвари
 Тебѣ, подобну Богу, принесенни в дари;
 В Едемѣ, что хоцещи, можещи творити:
 Никто ти не возбрани сихъ плодовъ вкусити.

Естество.

Не вѣси, что глаголещъ; о сем печалѣю,
 Яко сей плодъ снѣдати власти не имѣю.

Лакомство,

Кто ти сие завѣща?

Естество.

Гласъ с небесе речеса,
 Да нанѣ отнюду десница моя не прострется,
 Ибо аще бимъ его дерзнуло коснути,
 Имамъ во вѣки смертию тяжкою уснути.

Лакомство ²⁾.

Праздніе ты словеса, слышу, устрашаютъ,
 И бездѣльным трепетом сердце твое ³⁾ смущаютъ.
 Откуда ⁴⁾, что се с мирѣ ново — Смерти взяся?
 Ми токмо твар первая от Бога создася.
 Смерть ни бѣ, ни ест, тако не будет во вѣки,
 Жити будет человѣкъ, якъ аггеловъ лики;
 И нинѣ мало что от аггелъ ест умаленный, —
 Аще снѣсть плодъ, то будет Богу соравненный.

Естество.

Оудобие ест слонцу темным мраком бити,
 Нежели человеку Богу ся сравнити.

¹⁾ В рук. „бесѣди“.

²⁾ Промови Естества й Ласощів переплутав в рук. переписувач, але це зараз-таки було помічено й виправлено замітками (тою-ж рукою й таким самим чорнилом) на полях; друкується, як виправлено.

³⁾ В рук. „ми“. ⁴⁾ В рук. „отнюду“.

Невоздержаніе.

Древо се преизбранно тую иматъ силу —
Кто его снѣсть, вѣсть вину Божиѣхъ судьбъ цѣлу,
Познаетъ вещь созданну, бывшу ¹⁾, по семъ сущу,
Мимошедшу, во времена послѣднія грядущу.

Естество.

Аще сие, познати вся тая желаю,
Но завѣщанный гласъ мнѣ велми разсуждаю.

Невоздержаніе.

Того ради реченни биша гласи къ тебѣ,
Да не равну честъ зъ Богомъ имѣши въ небѣхъ;
Ибо аще, Госпоже, токмо съ той плодъ снѣла,
Давно бисъ подобная всему ²⁾ Богу била.

Естество.

Азъ ся доумѣваю, что право вѣщаешь;
Давшъ древа, „на едно“, рекъ, „да не дерзаешь“.

Лакомство.

Аще вся не возбранна ³⁾, то едно ничтоже:
Вина за него такая бити не возможе.

Невоздержаніе.

Не сумнися, другинѣ, но скоро тебѣмо,
Завѣщаннаго плода сладко вкуси.

Естество.

Совѣсть ⁴⁾ мнѣ возбраняетъ законъ преступити.

Лакомство.

Аще не снѣси его, лутше ти умрѣти.
Что еси за царица, кая твоя хвала,
Егда ти не возможно снѣсти плода мала?
Красенъ ест, добрый во снѣдъ, сладокъ, доброзраченъ,
Прежде снѣди гортани паче сотовъ смаченъ.

¹⁾ В рук. „бывши“.

²⁾ Мабуть, повинно було-б бути „во всемъ“.

³⁾ В рук. „возбраня“.

⁴⁾ В рук. „совѣтъ“.

Естество.

По глаголу твоему умислих вкусити,
Но не дерзну нанъ моей руки поднести.

Невоздержание.

Готовам ти, госпоже, аз на всяко дѣло,
Токмо не сумнящися вкушай плода смѣло.
Мнѣ завѣщанный плодъ днесъ едина радость сняти,
Ибо невоздержаний обща всѣхъ есмь мати.
Принесохъ вождельнний ¹⁾ плодъ, достоинъ вкуса,
Яждь радостно, госпоже, без всака примуса.

ЯВЛЕНИЕ 2.

Ревност Божая ярится, яко попранна заповѣдъ Господня, и взивает Справедливости, да разсудит тяжест преступленія, еже сложивши на вѣси, за тяжест безаконія, Отмщенію Божию повѣлѣвает изгнати из рая, котреое Отмщеніе вручает на пагубу вѣчную.

Ревность.

Ревнуя перевновахъ по Господѣ Бозѣ:
Уничижена его заповѣдъ премнозѣ.
Аще кто от небесних сия сотворилъ би,
То до зѣла вишняго велми разгнѣвилъ би;
Но нѣкая твар мерская, от праха созданна,
Дерзне что от нея ест заповѣдъ попранна.
Жалост дому моего снѣде мнѣ оутробу;
Предамъ безаконницу смертну адску гробу.
Не благо ли ей Милость Божая сотворила,
Что перстъ земну мало чимъ аггелъ оумалила?
Созданную вовеле до прекрасна рая,
Да тамо перебуваетъ всякий плодъ снѣдая;
Вѣнча ю вѣнцемъ царским. полным благодати,
Даде в десницу скипетр, даде перстенъ злати,
В одежду нетлѣнная облече прекрасну,
Бисер на вию вложи, всю твар ясну ²⁾;
По сем ей велѣ в рай всѣхъ плодовъ вкушати,
Едина премудрости древа не дерзати,
Глаголя неложними оусты от небеси:
От древа премудрости плода да не яси,
Ибо в той день, вонъ же нанъ десницу простреши.
Внезапно смертию во вѣки умреши.

¹⁾ В рук. „невождедѣнный“.

²⁾ Якъсь слово, очевидячки, проминуто.

Обаче не вѣруй словесем реченним,
Приложися безумна скотомъ несмысленним,
Снѣде плодъ беззаконія з древа завѣщанна,
За что заповѣдь Божая дозѣла попрадна.
Увидитъ окаянна, же за дерзост тую
Предам ю безднѣ адской на вѣки живуую,
Упою стрѣли гнѣву мерзкой ей утробѣ,
Мечъ снѣсть мяса з ей глави, затвору ю в гробѣ;
За дерзост, за преступство, за непослушание
Претерпитъ во тмѣ кромѣшной горко стенаніе.
Менша вина — видимый свѣтъ искоренити,
Нежели заповѣди Бога не хранити.
За что печална естем, сердце мнѣ горѣтъ,
Истая мя жалост, вся плот во мнѣ тлѣтъ;
Прочее утробу да ся не снѣдаю,
Справедливости Божая, на помощь ты чаю.

Справедливость.

Кая вина, что моей помощи требуешь?
Измѣнися тварь твоя и сердцемъ сѣтуешь.
Печал твою оуслишахъ, гласи болѣзненни;
Рци, чимъ ¹⁾ твоя состави тяжѣ уязвленни?

Ревность.

Разгори ся огнь велми оу сердцу моему зѣло,
Яко завѣтъ Господень уничиженъ цѣло.

Справедливость.

И кто ест заповѣди Бога нехранивий?
Не вѣсть ли, яко таковъ не пребудетъ живий?

Ревность.

Естество человѣка, з блата сотворенно,
Образомъ, подобіемъ Божиимъ почтенно.
Сему Милость Божая, духомъ оживленну,
Вручи Едемъ, даде власть оживотворенну,
Да вкуситъ всѣхъ овощей всякихъ древесъ рода,
Точию одинаго да не дерзнетъ плода;
Но Невоздержаніемъ на мнозѣ прелщений
Отверзи законъ Бога, з небесъ извѣщанный.

¹⁾ В рук. „имѣ“.

Справедливость.

О дерзости велия, неизглаголанна!
 Тако ли чрезъ злого твар заповѣдь ¹⁾ попоранна!
 Не вѣси, что не изволилъ аггелъ пощадити,
 Понеже не хотѣша завѣта хранити?
 Но низверже ко адской глубокой долинь,
 Гдѣ до вѣку мучать ся, страждуще донинѣ.
 Колми паче сию тварь, аггелъ умаленну ²⁾,
 Должно предат в адску вѣчну геенну,
 Гдѣ не престае горко по вся дни ридати:
 Мусить злу дерзость слезним струемъ омовати.
 Богъ добро во милости ест неизреченный,
 От мерзкой твари нинѣ велми раздеженный;
 Ярость от гнѣва горить за дерзость безстудну,
 Отмщение грѣхъ ея в мечу обоюдно.
 Гласъ Его разяренный, яко гласъ грома,
 Молния суть слова уснама рекома;
 От очес странныхъ пламен обохъ истощает,
 Руцѣ омити в кровѣ злобной твари чае.
 И кто жъ таковъ гнѣвъ страшный может утолити?
 Развѣ равен в божествѣ ярость укротити.
 Прочее твари дерзост изложу на вѣси,
 Кая ест злоби тяжест, добрѣ да увѣси.

Отмщение.

Чия мѣру переходить злоба превелика?

Справедливость.

Твари новосозданной — грѣшна человѣка.

Отмщение.

И кое зло сотвори?

Ревность.

Нѣст излаголати:
 Попра законъ и дерзну Бога поругати.

Отмщение (ярится).

О треклята, треклята! Что за зло тако
 Сотворило? Гнѣвъ во мнѣ вознѣтило, яко

¹⁾ В рук. „заповѣ“. .

²⁾ В рук. „умоленну“.

Седмъ кратъ седморицею ражденну печи,
 Ибо ярости ради не вѣмъ что реци.
 Не такъ яростно море корабль пожираетъ,
 Якъ гнѣвъ великий сердца мне утробу снѣдаетъ;
 Не таковым Везувий огнем разгорѣся,
 Якъ мнѣ сердце, завѣтъ бо Бога разорися.
 Человѣка Естеству мерску не довлѣло,
 Же ся му з ласки Бога весь Едемъ вручило,
 Но за нужда касатъ ся что би древу святу,—
 Тѣмъ згублю, предамъ аду, иждену прокляту,
 В мерзку ея утробу вонзу моя стрѣли,
 Изсѣку мечемъ вию з крѣпкой моей сили.
 Пойду искатъ вслѣдъ ея, гдѣ ся обрѣтает.

Ревность.

Се доселѣ благий плодъ в раю снѣдает.

Отмщеніе.

Иткождо жалѣетъ злое сотворивши,—
 Не гризетъ ея совѣсть, вишня образивши.
 Поиду, поиду яростно, преступницу тую
 Предамъ князю тми адску на муку страшную!
 Гдѣ еси, окаянна? Что ся не являешь?

Ad paradisum vindicto ¹⁾.

Естество.

Крию ся, иж мя гласомъ жестокимъ глашаешь.

Отмщение.

Кто ти повелѣ завѣтъ Бога разорити?

Естество.

Невоздержание ми тѣ даде совѣти.

Отмщение.

Даждъ, мерска, вѣнецъ царский, скипетр, перстен злати!
 Велѣ тя Справедливостъ гееннѣ предати.
 Бѣжи, неситая душе, гради, некосненна!

¹⁾ Записка на полях.

Pellit a paradiso ¹⁾).

Отселѣ милость Бога не будет явленна.

Sermo vindicti ad Luciferum ²⁾).

Князю тми преступницу отдати сию,
Же попра законъ Бога, — смири ея вию.

Lucifer ad commilitones suos dicit ³⁾).

Друзи, госпожу сию любезно примѣте,
Ланцух на вию, нозѣ и рудѣ вложѣте.

ЯВЛЕНИЕ 3.

Отчаание Естества Человѣческаго со Плачем горко ридает, яко изгнанное и воверженное до ада отнюдѣ не получить прощенья; чесо ради хочет ся убити; се внезапу изходитъ съ небесе Надежда, такожде ликъ аггелскій слышится утѣшая Отчаание со Плачемъ и вѣщая имъ неслестно, яко воскорѣ избавление пошлет Господь Естеству Человѣческому; такожде и Благодать укрѣпляющая по Надеждѣ тое вѣщает.

Отчаяніе.

Попра Естество завѣтъ, чловечее — Бога,
За що прийде на не казн ⁴⁾ совѣщше премнога;
Дерзне на плодъ завѣщанъ простерти десницу,
Того ради предасть ся в подземну темницу.
Не рассуди же силни Божии совѣти,
Имъ же воспяти не могутъ премудри отвѣти;
Тѣхъ безумно Естество не сохрани цѣлихъ,
Пре то нинѣ ридает во безднахъ разсѣлихъ,
Откуду не изийдет на премногие лѣта,
Поки станет до вѣку видимаго свѣта.
Первие солнце, луна не будутъ свѣтити,
Также звѣздъ лѣпота не будет ся зрѣти,
Первие води морски будутъ изсушенни,
Гори в низки удоли стануть претворенни,
Негѣли Естество мое, адови врученно,
Будет от узъ вражиихъ когда освобожденно.
Чесо ради сѣтую, ах! скорблю дозѣла!
Почто мя тма смертная прежде не покрила?
Чему мя бездна морская живо не пожерла,
Или гора твердая о камен не стерла,

¹⁾ Також обрізав палітурник; заціліло: „a par...so“.

²⁾ На полях.

³⁾ На полях.

⁴⁾ В рук. „каз“.

Нежели нинѣ жившу в адѣ страждати,
Вмѣсто райских веселий во вѣки ридати?
Оуви мнѣ, окаянну, уви болѣзненну!
Кто утѣшит Натуру, терпящу геенну?
Проклят день, Естество ми вонже сотворенно!
Проклят часъ, вонѣмъ свишше оживотворенно!
Лутше ми остримъ мечемъ сердце сквозъ пробити,
Нежели живущему геенну терпѣти!
Падѣте на мя, гори каменѣ, падѣте,
В прахъ мя той, з негоже есмъ созданный, сотрѣте!
Небеса, молніями звоzte мя убити:
Прочее тоя казни не могу терпѣти!
Поти Натури страждати, поки будетъ Бога;
Уви мнѣ! времена сутьъ безъ числа премнога!
Прочее не стерплю — симъ себе убию,
Да пронзетъ оружіе сквозъ мою вѣю.

Плачъ Натури Людской.

Уви мнѣ, болѣзненну! Сердцемъ униваю,
Егда неистерпиму скорбъ воспоминаю.
Погибе, ахъ! погибѣ создание умно,
Сотворивши в Едемѣ зъ лакомства безумно.
Увы, болѣзненну! Ти, дерзости проклята,
Тебе ради Натура зубомъ адскимъ ята.
Откуда, ахъ! ¹⁾ навѣки изійти не може,
Поки будешъ во мирѣ царствовати, Боже.
Кто мнѣ горкихъ слезъ води, кто пламеньъ кирницѣ,
Бимъ в нихъ моглъ утопити скорбія зѣницѣ?
Окиян, море чермно, даждъ ми своя струя,
Да в нихъ омию скверну, по вся дни сѣтуя!
Но аще бы отверзли небеса своя хляби,
Омити ся та скверна могла нѣкогда би.
Гди би со мною тяжко всѣ твари ридали,
Аще би и Ангели слези истачали,
То би за ту дерзость Богъ не билъ убоганий,
Ибо щедроти его в гнѣвѣ удержанни,
Затворися утроба милости пресвята,
Благодать отъ человѣкъ во вѣки отнята.
Почто свишше милости болѣ да не чаеть,
Но всегда во адской безднѣ прегорко ридаетъ.
Уви ей, уви нищой! Что здѣ разсуждаю?
Умираю отъ скорби, сердцемъ ся сиѣдаю.

¹⁾ В рук. „азъ“.

Неложно рѣша Бога уста пресвятия:

Не зийдетъ ми Естество за дерзости тия.

Сего ради печально в слезахъ утопаю,

Сѣтую, от болѣзни прегорко ридаю.

Cantus idem prior: Престанъ ридати.

Надежда.

Слишана ваша болѣзнъ, плачъ и ридание,
Проиде сквозѣ небеси горко стенание.

Се тебѣ по печали радость возвѣщаю.

Плачъ.

Рци, какимъ ты именемъ азъ да нарицаю?

Надежда.

Азъ не надѣющимся есмь надѣяние,

По печали приношу всѣмъ радование.

Посланнамъ и ко тебѣ сия глаголати:

Будетъ Естество падше во первой благодати;

Милосердіе в Бога с престола сниде,

Да падше Естество на небеса возиде;

Его же ради много постраждетъ во плоти,

Крестъ, гвоздие, смерть тяжку восприметъ з охоти,

Положитъ ся во гробѣ животъ умерщленный,

Би мертвъ падши¹⁾ билъ образъ оживотворенный.

По семъ воскресетъ, яко женихъ от чертога,

Естеству царский вѣнецъ дастъ на лѣта многа.

Плачъ.

Вѣруемъ словесемъ симъ, но будетъ жалѣти,

Поки на тваръ свободну не будетъ глядѣти.

Благодать укрѣпляющая.

Виждь что посѣщеніе Божіе ко тебѣ:

Сердцемъ вамъ унивати отнюдъ ест не требѣ.

Искушенни есте, якъ злато во горнилѣ,

Вгѣшитесь вкратцѣ о Божіей силѣ.

Пѣніе Ангелское.

Торжествуй в узахъ, Натуро, сѣдяще:

Избавление придетъ неkosняще,

¹⁾ В рук. „впадши“.

Бо придетъ во вечер плачъ, граде скоро радость,
 Горкия слези претворятся во сладость;
 Милосердный Богъ, являяй щедроти,
 Снииде отяти твар з адския работи,
 Еже возведе ко горному Сиону,
 Даст первой части на главу корону.

ЯВЛЕНИЕ 4.

Авраамъ жертву приносит Господеву, Исаака сына своего закаляет, но Ангелъ запрѣщает
 Аврааму, да не прострет руку на благопослушлива Исака.

Авраамъ.

Создавши мя во время от брения Боже,
 За се възблагодарити мой языкъ не може.
 Что воздам во всѣхъ, яже мнѣ суть данна?
 Азъ отъ тебе и вся вещь—вѣмъ, же ест созданна,
 Аще бимъ принеслъ Тебѣ от скотовъ дар нѣкий,
 Твоя суть скоти, ихъ же мѣютъ человѣки;
 Аще от тука земна и хмѣба пшенична—
 Той от тя человѣку во снѣдъ данъ вѣлта вѣчна;
 Виноградния жертви никако требуешь,
 Ибо тому благодать от себе даруешь;
 Аще бимъ от воздуха далъ ти крилѣ птицы,
 В работѣ твоя мѣютъ от тя человѣци;
 Аще бимъ от пустыни принеслъ нѣка звѣра ¹⁾,
 Не благоприятна ти будетъ та ²⁾ офѣра.
 Злата, сребра никако приемлешь;
 Кому и ти далъ еси, от того отемлешь.
 Самое дихание жизни от тя данно,
 Отняти духъ мой от мя тебѣ невозбранно.
 Ти далесъ мнѣ во мирѣ ни от кого бити,
 Ти можешь мя, гди зволишь, нища умертвити.
 Реклъ еси: „да будетъ свѣтъ“,— слово то бистъ дѣломъ;
 Дунулъ еси духомъ в землю—бистъ чловѣкъ тѣломъ.
 Стихия, моря, поля и дубрави
 Твоей ради крѣпости быша, ради слави.
 Что зряще, не вѣмъ, кую дамъ тебѣ офѣру:
 Не имамъ токмо крѣпку во сердци моемъ вѣру.
 Но Каинову жертву не зъволился вняти—
 Отъ мя сердце смиренно, молю, рачѣ принять.

¹⁾ В рук. „нѣка звѣр звѣра“.

²⁾ В рук. не дописано: „тѣ“.

Авеля смиреннаго восприялесь дари —

Чтос лутше принесу ти азъ ¹⁾, рабъ, в лѣта старий?
Смирни, ливана, злата — ничтоже требуешь,
О пчелнѣмъ медѣ сладкомъ никако неппуешь.
Сего ради не вѣмъ азъ, что ти принести мѣю;
Яви мнѣ, — на тя мою возложихъ надѣю.
Самъ ся тебѣ, Боже мой, во жертву приношу,
Прими мя, якъ дар Авеля, смиренно тя прошу.

Слово Божие ко Авраму с небеси.

Внуши, Авраме, гласъ ко тебѣ реченный:

Да дастся Исаакъ во жертву, сынъ твой возлюбленный;
Той мнѣ благоприятна от тебе офѣра, —
Вѣмъ, что велика твоя ко мнѣ вѣра.

Авраамъ.

Рабъ твой, Господи, твоего послушаю гласа,
Что реклъ еси; олтар ти творю сего часа:
Не косня дамъ ти во жертву Исаака сына,
Аще имѣю его точию едина;
Богъ бо зволил ко мнѣ, пряху, глаголати,
Откуда вѣмъ, яко есмь в твоей благодати.
Что есъ повелѣлъ, поиду исполнити истѣ.
Зру, яко ти живещи, Боже, на сем мѣстѣ.

Авраамъ ко рабомъ глаголетъ.

Шествуйте в путь со мною, раби послушливи,
Принести жертву Богу нинѣ умисливий;
Самъ рече ко мнѣ, рабу, да дар му дамъ нѣкий,
Его же нѣкто принесъ между человѣки.

Рабы.

На послушание ти ми, раби, готови:
Что велишь, господине, творимъ безъ отмови.

Авраамъ ко Исааку.

Со мною, Исаку, хтѣй ся потрудити,
Да вѣси, яко жертву Богу приносить;
Отвѣща самъ на дари творимия вняти;
Будешъ ся приносимимъ отъ мя приглядати.

¹⁾ В рук. „зъ“.

Исакъ.

Отческо велеиіе что кажет творити,
 Синъ твой благопослушливъ долженъ исполнити.
 Аще бимъ не сотворилъ, не мѣи мя за сина;
 Ти мнѣ первая слава, ти радость едина.

Авраамъ.

Всегда съ билъ отчу волю смиренно творящій;
 Зроднен в твоємъ ко Богу огнь сердцу горящій.
 Гряди по мнѣ и приими нужная ко дару,
 Яже возлагать будем Богу на олтару:
 Огнь и дрова возложи на рамо отроче,
 Уздриши создателя. Но шествуй охоче.

Исакъ.

Скажи мнѣ путъ твой, отче, да иду по тебѣ,
 Дрова нося, лечь—не вѣмъ, якои се потребѣ:
 Не мѣмъ бо что отнюдъ Богу во жертву дати,
 Ибо не взяхомъ от стадъ з собою овчати.

Авраамъ.

Не скорби, Исааче, твори же велѣнна:
 Богъ уздрит овча себѣ—вещъ се неотмѣнна;
 На сем мѣстѣ азъ, чадо, слышахъ гласъ Господень,
 Яко ты Богъ приняти мѣет в дар угодень.

Исаакъ.

Сего ради должно ми дрова соложити,
 Здѣ бо мѣетъ ся Богу честь сооружити.
 Во жертву ся принести азъ ¹⁾ невозбраняю,
 Радостно вию мою под твой мечъ скланяю.
 Жертву Богу приятну вѣрю мя бити,
 Понеже Исаака вели мя убити.

Авраамъ.

Дажь руцѣ, преклонѣ главу, очи воздѣй к небу—
 Се закалаешия вишнему на потребу.

Исаакъ.

Твори, отче, глаголи свишше завѣщанна!
 Даю днес себе на смерт Богу невозбранна.

¹⁾ В рук. „зѣ“.

Авраамъ.

Должно мнѣ завѣщанни обѣти сполнити, —
Токмо звол под мечъ, чадо, главу приклонити.

Аггелъ съ небесе.

Не простри, Аврааме, руки на отрока, —
Завѣти чрезъ мя посла Богъ, якъ чрезъ пророка.
Видѣ превеликую въ сердцу твою вѣру,
Того ради з рукъ твоихъ принят ту офѣру.
Агнца принеси въ даръ Исаака мѣсто,
Приятенъ будетъ Богу, слово се есть исто.
Ти же за принесенъ даръ Богу превеликий
Будешъ отцемъ до вѣка во многи языки,
Ихъ же число узриши, яко звѣздъ небеснихъ
И якъ пѣску морскаго, — вѣруй зъ словъ нелеснихъ.

Авраамъ ста рушонъ.

Пред величеством твоим упадаю, Боже,
Зру же, творить безъ тебе не могу ничтоже.
Заприщающа твоего послушаю гласа,
Его же слышахъ бѣхъ вес исполненъ ужаса.
Якъ велиши, ничтоже сотворю отроку,
Вѣмъ бо его во юности суща безъ пороку.
Почто востани, чадо, шествуимо до дому.
Что ты приносихъ во дар, не вѣщай нѣкому.

ЯВЛЕНИЕ 5.

Предание Іосифово братией во землю чужду.

Братъ 1 глаголет.

Слово имамъ, братия, ко вам глаголати,
Еже зволите обще вси пилне разсудати:
Се отческий наслѣдникъ, любимый первенецъ,
Сновидецъ доброзряченъ, прегордый младенецъ,
Рече, что ему мѣемъ вси поработати,
Послѣдня господиномъ первым нарицати.

2 братъ.

Не буди то, даби онъ, послѣдний всѣхъ сущи,
Первенство мѣлъ надъ нами, болѣ лѣтъ имущи;

Совѣтуимо, что нинѣ оному сотворимъ,
Да болѣ безчестия нимъ себѣ не творимъ.

3 братъ.

Оубиймо окаянна безчестия ради!
У отца для него ми не мѣем отради;
Болшие ему аще продолжатся лѣта,
Безчестие, срам, гонбу будемъ мѣти у свѣта.

4 братъ.

Что мѣемо дѣлати, болѣ не коснемо,
Но скоро окаянна смерти предадѣмо:
Познает, что то дѣло старшим ся ругати,
Когда убита кажемъ звѣрем во снѣдѣ дати.

5 братъ.

Нѣчто смертна отроку сему сотворѣмо,
Но его в сей дубравѣ нигдѣ соблюдѣмо:
Онъ ходя по дубравѣ, не вѣдуще пути,
Мусить и ради глада зла смерть постигнути.

6 братъ.

Вѣмъ азъ ровъ глубочайший, води не имущи:
Да вовержется отрокъ, хлѣбъ несущий;
Послѣждъ случится кто от чуждей страни,
Може битъ за нѣкия сребрники проданий.

Иосифъ.

Посла мя к вамъ, братия, отецъ возлюбленный,
Хлѣбъ от мя да примете во снѣдѣ принесенный;
Тужу азъ не видя вас чрезъ дни в дому многи,
Почто не возгнушахся сея ко вам дороги;
Гдѣ любезно обще всѣхъ от сердца цѣлую,
Что здру здравих, честь Богу даю не малую.

Братъ 1.

Тако ли ти, тако ли ти дерзаешъ сни своя казати,
Же якъ бисмо мѣли вси тебѣ работати?
Не буди то! лутше би слонце не свѣтило,
Нежли бы ся се дѣло исполнити мѣло!
Тѣбѣ послѣднѣшему бы честь била перва, —
Никако би значала во свѣтѣ исперва,
И днесъ того не будет, ибо ты убиемъ,
Плотъ во снѣдѣ звѣремъ дамо, кровь твою излиемъ!

Иосиф.

В ваши днесъ свободѣ придохъ невозбранно руки,—
Не мѣю, чимъ бранитъ ся от напрасной муки.
Что хотите, творите по сердцу своему,—
Творцу воздасте отвѣтъ и отцу моему;
Отчу сотворихъ волю, яко сами вѣсте,—
Злая мнѣ за благая почто сотвористе?
Аще юнѣ есмѣ, но готовѣ з рукъ ваших умрѣти:
Вѣмъ, что коса младие посѣкаетъ цвѣти.

Братъ 2.

Учиши ли насъ студѣ терпѣти? сией ¹⁾
Дерзости ради словесъ дамъ ты в руцѣ зліе.
Братий бы болша тебе честь ты воздавала,
Не будетъ то, наша би низверглася хвала.
Нетерпяще прочее, реченна творѣмо —
Тунеядца отчаго смерти предадѣмо!

Братъ 6²⁾.

Яко рѣхъ, не убиймо, но в ровъ возверзѣмо:
Серца на время ярость, молю, отверзѣмо.
Приключитъ ся странствуяй никто в чужди страны,
Може битъ сей отрочищъ за серебро проданий.
Кая бо користь будетъ, аще го убиемъ?
Серебро лутше нам взяти, ничто бо имѣемъ.
Ибо в дубравѣ живемъ, пасуще вся стада,
Доволно мѣемъ млека, тая намъ отрада;
Не имѣемъ ³⁾ намъ откуда купити —
Продаймо го, зволмо ся токмо согласити.

Братъ 3.

Не коснящи зла раба во ровъ вовержимо,
От убийства ся на часъ мало воздержимо.

Братъ 4.

Гряди бес коснѣння, рабе окаянный,
Жес не убить, моли ся, да бисъ билъ проданий.
Снийди во ровъ, гдѣ будешъ во вѣки сидѣти;
Отча лица отселѣ нечай болѣ зрѣти.

¹⁾ В рук. „сие“.

²⁾ В рук. „3“.

³⁾ В рук. порожне місце, що на ньому мало-б бути проминуте слово.

Братъ 5 до измаилтянъ глаголетъ.

Откуда шествуете, люде чуждей страни?
На кое дѣло есте во нашъ град прислани?

Измаилтянинъ 1.

Нужда нас к вам принесе, что много не мѣем
Вещей, ихъже купити у вас ся надѣем:
Злата, сребра, каменій имѣемъ довольно,
Токмо пищи, одежды достат неудолно:
Бисери привозимо з чуждия граници,
За тихъ добре мзду беремъ от вашей десници.

Братъ 6.

Не купите ли у нас отрочища млада,
Его же сбрѣтохом тающа от глада?
Се ни сѣдит нама во ровъ воверженный,
Да не будет во дубравѣ от звѣрей снѣденный.

Измаилтянинъ 2.

Добре естъ, звоalte его нам изявити,
Что за цѣна, хотѣите истно возвѣстити.

Братъ 1.

Изиди! се поидеши до чуждия страни,
Ибо измаилтяномъ будеши проданий.

Adducit et dicit ¹⁾.

Имѣеши отрока видомъ доброзрачна,
Юна, здрава, з возрасту доселѣ безбрачна.

Измаил. 3.

Колъ много восхощете з рукъ занъ наю взяти?

Брат 1.

Двадесят сребренниковъ изволте нам дати:
Мний ни болий никако от васъ воспріймемо.

Измаил. 1.

Аже рѣсте, за него так вам даемо.

¹⁾ Замітка на полях.

Братъ 2.

Возми его! Дажъ ризу, болшъ да не ридашъ!
Отселѣ лица отча зрѣти да не чаешъ.

Братъ 3.

Продахом Іосифа, но ко отцу пришедши,
Что речем вопросившу, гдѣ отрокъ изшедший?

Братъ 4.

Не видѣхом, речемо, но имѣемъ ризу,
Не вѣмъ чію: лежаще обрѣтохомъ¹⁾ низу;
Тую всю принесем ко отцу окровленну,
Юже дал Іосифу, от звѣря снѣденну.

Братъ 5.

Добри совѣтъ. Ко отцу скорѣе грядемо,
Ризу омоченную во крови несѣмо.

ЯВЛЕНІЕ 6.

Іяковъ, принявше ризу проданнаго Іосифа, ложнѣ от братій окривавденную, лишения
Іосифова прегорко ридает.

Іяковъ на одрѣ лежащий.

Ахъ, мнѣ престарѣлому, на одри сѣдѣющу,
Никогда сиянія солнечнаго зрящу!
Не могу отрокъ моихъ лицомъ к лицу зрѣти,
Почто печален мушу по вся дни скорбѣти.
Вси на послушание синове поидоша,
Откуда тугу минѣ сердца нанесоша.

Синъ 1.

Не скорби, родителю, — се приидохомъ к тебѣ;
Давно у тебе бихомъ, зрѣти ты намъ требѣ.
Безъ тебе намъ вся сладка горкая биваютъ,
Ижъ на ты очи наши не всегда взираютъ.

Іяковъ.

Вси ли есте? Іосифъ гдѣ мой возлюбленный?

Синъ 2.

Не вѣми, — в тебе бѣ, отче, оставленный.

¹⁾ В рук. „обратихомъ“.

Іяковъ.

Азъ его ко вам послах носящаго пищу;
Не случи ли ся бѣда нѣка отрочишу?

Синъ 3.

Ми, отче, збирающе стада твоя в поли,
Знайшлисмо ризу нѣку раздранну наполи,
Кровию по нѣкоторихъ мѣстах окривавленну:
Явѣ се ест нѣкому от звѣря снѣденну; —
Юже шедше к тебѣ з нами принесохомъ
Сие, яко лежашу в поли обрѣтохомъ,
Лежашую раздранну, нѣгдѣ окривавленну, —
Знат з человѣка в поли от звѣра звлеченну.

Іяковъ.

Трепет обня ми сердце: что се глаголете?
Молю вас, да ту ризу ко мнѣ принесете.

Синъ 4.

Познай, отче, аще се риза твоего сина,
Яже бѣ лежащая на поли едина;
Сию обще обрѣтше принесохом к тебѣ,
Да вѣси, что синовну любовь мѣешь ¹⁾ к себѣ.

Іяковъ ридает.

Риза сина моего! звѣрь снѣде и лютий!
Явѣ одежда творить лежаща на пути...
Увы мнѣ, престарѣлу! Что сотвору нинѣ?
Смерти затворите мя во гробной долині!
Заиде свѣтъ очес моих: Іосифъ прекрасный,
Една надежда моя, паче свѣтил ясных,
Гдѣ обитаешь нинѣ, чадо возлюбленно?
На какой земли звѣрей зубомъ есъ снѣденно?
Проклят звѣрь, что ты млада разтерза зубами!
Да придетъ нанъ нагла смерть предъ всѣми вами.
Азъ паче нареку мя от звѣра лютѣша,
Же послахъ ты в далеку путь, отрока юнѣша.
Твоей смерти вина есмь, Іосифе любий,
Участником до вѣка буду твоей згуби!
Но за сей грѣхъ, небеса, облакъ отверзѣте,
Молниями совишше нинѣ мя убие.
Лутше ми во подземния мертву поити страни,
Нежели живущему в сердцу терпѣти рани.

¹⁾ В рук. „мѣемъ“.

Онъ моей бѣ старости крѣпкий жезлъ единый,
 Аще и мѣлем многи прежде него сини;
 Онъ мое прибѣжище, онъ моя надежда, —
 Нинѣ не имамъ его, токмо ест одежа.
 На его руку имѣлъ мой животъ скончати,
 Леч звалила его смерть прежде сего ¹⁾ взяти.
 Лѣй з очесъ, Рахил, слези, мати возлюбленна:
 Сина твоего мѣшешь от звѣрей снѣденна!
 Не терплю ужъ прочее, сам мнѣ смерть сотвору,
 Или да утоплюся в лезномъ очесъ мору.
 Гори, на мя, велие каменѣ, падѣте!
 Якъ Іосифа, мене сице умертвѣте.
 Нѣсть жития моего, уже совершися —
 Почто же в тѣлѣ моемъ душа утсися?
 Поиду во гробъ с тобою, отрочище млада:
 Когда жить бистъ ²⁾ треба, умираешь, чадо.
 На мя, звѣри дубравни, зуби обратѣте,
 Мене зѣвши (во гробѣ) смертномъ затворѣте ³⁾.
 Іосифа, в юности, аки кринъ, цвѣтуща,
 Напрасна смерт постиже в отшествии суца, —
 На мене гнѣвъ, о Боже, твой да ся излиет:
 Посли руку совишше, мечъ мя да убьет,
 Ибо от слезъ дотолѣ в мирѣ не почию,
 Донелѣ ся смертною перстю не покрию.

ЯВЛЕНИЕ 7.

Милость Божая Любве ради исшедшая является, нося вся орудия страстей, их же воспріяти
 щедрот ради хощеть, даби спаслося от плѣненія Естество; того ради со тщанием градет ко
 Голгоѣ, да тамо на крестѣ житие скончает.

Милость Божія.

Услышася глас Естества стнящій,
 Пройде сквозь облакъ вопль горко гласящій;
 Сѣтует адскимъ зубом угризенна.
 Но да до конца не будет снѣденна.
 Богъ кроткій ⁴⁾, щедрый, добръ во благодати,
 Твари созданной не хтѣ во снѣдъ дати.
 Милосердіе от горня Сиону
 Во мир мя посла спасти ону,

¹⁾ В рук. „его“.

²⁾ В рук. „бить“.

³⁾ Очевидячки, в цьому вірші проминуто якесь слово, — можлива річ „во гробѣ“.

⁴⁾ В рук. „кродкий“.

Ея же ради орудия сия
 И болша прииму страсти пресвятия;
 За дерзость на плод завѣщанний десниці
 Восприиму на ся тяжкия пленици;
 Во мѣсто древа, в Едемѣ снѣденна,
 Рука мнѣ будет к древу пригвожденна;
 Что нога зволи на пути злом стати,
 Кресту моя дамъ нозѣ приковати;
 Что завѣтъ попра Естество безумно,
 Казнь за не приять азъ изволю умно.
 Ничто мя сия устрашаютъ скорби,
 Никако з бѣхъ ти Естеству ест борби(?),
 Ибо в темниці страждет болѣзненно,
 За що мнѣ сердце ест опечаленно.
 Скорбно стащаетъ з очесъ слезно море:
 Разсудѣмъ како — о горе му, горел!
 Милости прося, сѣтуя ридаетъ,
 Тяжчайшимъ воплемъ небеса пронзаетъ,
 Да кропятъ правду, юже обѣщаша:
 Вся о немъ пророкъ реченная сташа.
 Сего ради азъ во мир есмь посланно,
 Да не будетъ в конецъ Естество погранно,
 Еже всѣхъ творецъ зволилъ восприяти,
 Би за ту дерзость возмогъ пострадати.
 Велю ¹⁾ мнѣ творить, что мир хоцетъ, злости,
 Сокрушай ми всѣхъ составовъ кости,
 Почто вмѣню ся агнцу незлобиву,
 Не глаголющу стрегущимъ противу;
 Дамъ моя плещи, нозѣ поорати,
 Плоти состави велю раздирати,
 Всю кровъ со плоти, якъ морская струя,
 Ради милости стошу не сѣтуя;
 Плюющимъ на мя дамъ твар невозбранно,
 Заушающимъ и быющимъ ранно
 Ни единого изрѣку отвѣта,
 Любезно прииму безчестие свѣта;
 Острый сей вѣнецъ возложу на главу,
 Падший бы образъ перву принялъ славу;
 Губу исполню ²⁾ оцтомъ напоенну,
 Излию воду в сердце сокровенну,
 Ею же зкверну всю твари омию;
 Самъ же, спасая работну ей вию,

¹⁾ В рук. „вели“.

²⁾ Мабуть, замѣсть „испию“.

Послѣжде древу дамъ ся пригвоздити,
 На крестѣ животъ зволю совершити.
 Не косня убо, что рѣхъ словесами,
 Граду к Голгоѣ творити дѣлами.

ЯВЛЕНИЕ 8.

Побожност ищетъ Милости Божія, и нескоро обрѣтше, глас с небеси к ней вѣщает, да градеть ко Голгоѣ; тамо ю обращаѣ на крестѣ между скорбна ангелским ликомъ¹⁾ животъ скончавшую, юже обрѣтше и сама под крестомъ ради болѣзни умираеть.

Побожность.

Слисахъ ревност, сллисахъ глас жениха,
 Нова на серцу бѣ нѣка утѣха;
 Нинѣ же не вѣмъ, гдѣ ю искать мѣю —
 В жалю мѣю.

Рци сладкий гдаголъ, скорбной изявися,
 Любовъ во серцу къ тебѣ возгорися,
 Еиже згасити вся не могутъ рѣки —
 О, огн великий!

Пойду²⁾ искати многими стезями,
 Камо шествова любимий стопами;
 Аще обращаю святы его слѣди,
 Избѣгну бѣди.

Пойду на стогни, пойду на калуги,
 На распутия, непроходъни луги,
 Взищу и в селѣ, взищу и во градѣ —
 И серцу отрадѣ.

Чи на торжищи, Милости, стоиши?
 Или на пути странствуяй косниши?
 Яви мнѣ глас твой, аз тя ожидаю —
 Прихода чаю.

Прочеіе молю ви, небеса, рцѣте:
 Гдѣ милосердный коснитъ, возвѣстите!
 Уязвленна есмъ любовию зѣло —
 Страждеть все тѣло.

Гори со холми и древесъ дубрави,
 Болѣзненной мнѣ дадѣте глас правий —
 Не тамо ли ся щедрый обрѣтаеть,
 В вас прехождаетъ?

Граду ко граду, — ви ли рцѣте, тщери,
 Не у вас ли здѣ женихъ на вечери
 Радостьну вина чашу исполняеть,
 Благъ пиръ снѣдаетъ?

¹⁾ Мабуть, повинно бути: „между скорбна ангелска лика“

²⁾ В рук. „пойди“.

Или в вертоградъ пойду заключенный:
 Не тамо ли ся мнѣ Богъ возлюбленный,
 Пася во кринех, всѣхъ криновъ краснѣйший
 И шипковъ бѣлѣйший?

Или во Кане на брацѣ витеаетъ,
 Вкусное вино в воду ¹⁾ претвараетъ?
 Еиже аще бым спила одну чашу,
 Огнь в серци згашу.

Чили к Затхею, праву мужу, снийде?
 Или ко Симону на трапезу прииде?
 Отнюдъ не могу стезь его поняти, —
 Гдѣ го искати?

Кто ми ²⁾ даст крилѣ скорі голубинѣ?
 Полешу прудко по морской пучинѣ,
 Поиду по горахъ, витая якъ птица,
 Скорбна голубица.

Се уже ся день мало накланяетъ,
 Милосердний мнѣ нѣкто ся являетъ;
 Что ся криеши, свѣте очес ясный,
 Женише красный?

Наконецъ не вѣмъ, кого вопрошати,
 На яком пути имам тя искати;
 Точию умру, изливши слезъ море —
 Смутной мнѣ горе!

Пространнихъ небес красная свѣтила,
 Мою надежду на вас положила:
 Гдѣ жених обитаетъ?
 Жаль мя снѣдает!

Гласъ с небесе.

Гради к Голгоѳѣ, — се твой возлюбленный
 Мертвъ висит и нагъ на крестъ пригвожденный.
 Сего бо ради изволил умерити —
 Смертию хощет вес миръ оживити.

Побожность

градет к Голгоѳѣ, гдѣ, уздрѣвши распята между скорбными аггелами, ридает.

Тако ли в Канѣ вкушаеши брака,
 Весь не имѣяй доброты ни зрака?
 Или во кринѣхъ тацѣхъ ли пасеши?
 Смертию страждеши!

¹⁾ В рук. „водѣ“. ²⁾ В рук. „ли“.

Тако ли тебе сионская тщери
Жениха красна мѣша на вечери,
От ихъ же руку спилес смертну чашу
За дерзость нашу?
Боли не терпя твоей смерти зрѣти,
Зволю при стопахъ здѣ твоихъ умрѣти, —
Нехъ покриетъ зраненну дозѣла
Смертна могила.

Аггелъ 1.

Ридаемъ Творца нестерпимой смерти,
Желаемъ равно здѣ при немъ умерти —
Но нама смерти сие возбраняетъ,
Яко по трехъ днехъ воскреснути маетъ.

Аггелъ 2.

Пре то изволилъ язви восприяти,
Би могъ явленну тваръ уврачевати;
Врачество будетъ то на лѣта многа, —
Востанетъ, яко женихъ отъ чертога.

Аггелъ 3.

Истоши всю кровъ з пресвятаго тѣла,
Бы ся в ней мерзѣка тваръ людска омила,
Иже паче крин¹⁾ будетъ убѣленна,
Дастъ ся ей перва одежда спасенна.

Аггелъ 4.

Ко древу руцѣ даде приковати,
Понейже муки изволи плотъ взяти —
Таюшъ мукою человѣкъ сотворенный
Во кратцѣхъ будетъ з ада свободенный.

Аггелъ 5.

Вѣнецъ терновий возложи на главу,
Хотя Естеству дати перву славу.
По трехъ днехъ его вознесетъ²⁾ ко славѣ
Даяй вѣчности вѣнецъ его главѣ.

Аггелъ 6.

Нозѣ суть пре то ко древу прикути,
Поне Естество ста на мерзкомъ пути;

¹⁾ В рук. „крил“.

²⁾ В рук. „вознесе“.

Сими ногама сотрет Амалика, —
 Се ѿ приспѣвает побѣда велика.

Аггелъ 7.

Испусти духъ святъ, вся ся совершиша,
 И яже вѣщанна чрезъ пророковъ быша.
 Едно тим духомъ должно сотворити —
 Мертву людску тварь оживотворити.

ЯВЛЕНІЕ 9.

Іосифъ со Никодимомъ распятаго и умершаго на крестѣ снимаютъ и у вертоградѣ полагаютъ въ новомъ своемъ гробѣ, с погрѣбательнымъ Аггелскимъ пѣніемъ болѣзненнымъ, и отходятъ. Послѣднимъ приходитъ сонмище еврейское, запечатлѣваетъ гробъ и утверждаетъ крѣпкою кустодіею, да не возмутъ и ученици нощію.

Никодимъ.

Потщимся, Іосифе, дѣло сотворити,
 Зволмо мертвца сего плотъ въ гробѣ положить.

Іосифъ.

Градѣмо предъ еврейскимъ родомъ сокровенно,
 Да не будетъ сняти го съ креста возбраненно.
 Вся спира кустодію велитъ твердо дати,
 Не допуститъ отъ креста нѣкому и взяти.

Никодимъ.

Прежде тѣхъ стражей тайно скоро поспѣшаймо,
 Ко погребенію же мѣсто избираймо.

Іосифъ.

Есть вертоградѣ моемъ гробъ новъ иссѣченный,
 Въ немъ же не бѣ никтоже зъ мертвцевъ положенный, —
 Сего мертвца страннаго во немъ положѣмо,
 Плащеницею честнѣ всю плотъ обвяжемо.

Никодимъ.

Кою плащеницею, Боже, ты обвию?
 Кия исходу отъ насъ пѣсни пѣти мѣю?
 Величаемъ усердно пресвятія страсти,
 Чаемося тобою во вѣкъ вѣковъ спасти!

Іосифъ.

Не въ гробѣ желалъ бимъ ты, Боже, положить,
 Но въ серцу когда бимъ ты возмогъ вомѣстити!

Аще ли здѣ плотию лежишь погребенный,
Вес животъ от Тя нинѣ мира исполнений.
Что востанешъ от гроба преславно, азъ чаю,
Побѣдиши смерть ада — на тя уповаю;
Даси человеку животъ во безсмертной славѣ,
Первый погибший вѣнецъ будетъ мнѣ на главѣ.
Вѣнцемъ и насъ вѣчности соизволь вѣнчати,
Одесно тебе в царствѣ сподоби престати.

Сонмище еврейское. Евреянин 1.

Законнопреступника уже смо убили,
Се его наша рави в гробѣ затворили.

Жидъ 2.

Нехъ лежитъ, но помнѣте, что онъ живъ говорилъ,
Яко би по трехъ дняхъ з гроба востати мѣлъ;
Которая говурка же б ся стала нѣколи,
Не хороше, встид би бил ходити до школи.

Жидъ 3.

Добре ви, вес кагалъ нашъ, сие разсудѣте,
И печати крѣпкіе на гробъ положѣте.

Жидъ 4.

Я жычу, що би добро воиновъ наняти,
Хочъ би пришло им за то добрую мзду дати:
Ученици его всѣ пишно поглядають,
В ноци его викрасти и сховати мають.

Жидъ 5.

Скоро, что маем творить, сие и чинѣмо:
Печат на гробѣ крѣпку зверху притиснѣмо.
С кагалу иди борзо сотника прохати,
Що бы зволит воиновъ и сотню намъ дати.

Жидъ 6.

Послали мя к вам, воини, вся наша кагали,
Да бисте ся на службу всѣ не одмовляли;
За то вам дамо плату, что будетъ достойно,
Тилко со оружием идѣте вѣи(?) за мною стройно.

Воинъ 1.

В чом вопрошаете, в томъ вамъ служитъ готови.
Се шествуемъ с вами спѣшно безъ отмови.

Жидъ до воиновъ.

Воини, просимо вас зо всѣмъ свимъ кагали,
 Що бисте добре того мертвца пиловали;
 Мовимо вам не жартом—всѣ то слыхат люде;
 Лихий годъ, якъ онъ встанет, и нам и вам буде.

ЕПѢЛОГ.

Неизреченну муку страждущаго Бога
 Изрекоша вкратцѣ дѣйствія немнога.
 Аще бисмо аггелъ усти глаголали,
 Нѣкогда бисмо божих страстей описали.
 Нѣко токмо явихомъ плачу исполненна,
 Якъ за дерзость Натура адови врученна,
 Посем—яким образомъ краиня Милость Бога,
 Ея ради изшедша, истерпѣ премнога,
 Потом умре на крестѣ, якъ сами вѣсте,
 Снята з древа; схованну во гробѣ видѣсте.
 О печали! Создатель, за тваръ уморенный,
 Бы бил мертвий человекъ к жизни возвращенный!
 Сего еднак воскресша не за часи многа
 Изявимо сходяща, яко от чертога,
 Иже связавши Ада сокруши отцами,
 Низведе вѣчности ихъ вѣнчати вѣнцами.
 На которое дѣйствие во дни торжественни,
 Молим тя, слыхателю, будь з любви явлений;
 В нинѣшнем явлении аще зло что зриши,
 Яко благоразуменъ, просим да простиши.

ЧАСТЬ II

Образи торжественна от гроба востания Господа, избавления Естества Человѣческаго со прѣ-
 чиними праотци з адской темниці по разореніи адова царства содержитъ.

АНТРЕПРОЛОГ¹⁾.

Смерть царствующая со княземъ тми величаются, ихъ же Побѣда Христова область разрушающа.

Смерть.

Кто есмь? Откуда взялся? Кто мя сотворивий?
 Не единъ хочетъ знати, крѣпку мя узрѣвший.
 Сила Бога создавши перва человека,
 Сотвори мя вторую того жъ дне от вѣка;

¹⁾ В рукоп. „антепрілог“.

Его моей в тои же день крѣпкой даде власти,
Аще би завѣщанъ плодъ снѣлъ от древа сласти;
Но ти глас завѣщанный изволилъ поспрати,
Не внимая реченным, дерзнул плодъ урвати,
Защо и азъ уморих, и з живущими всѣми
До днес азъ умерщвляю руками моими.
Сама точию в миру есмь царица силна,
Моей держави область во вѣкъ непредѣлна;
Что хошу, з человѣчим житием сотвору:
Тому дам лѣта долга, сего во гробъ затвору;
Честный, сильный, богатый, нищий и убогий —
Единаго моменту падет мнѣ под ноги.
Царства красна земная по мѣрѣ славима
Лишатся лѣпотѣ со богатстви всѣма;
Би в едно ся вся сила мерзкая собрала,
От еднаго замаху в часѣ би пропала.
Будучи всемоушнѣиша, ничогом лишенна,
Вся бо мнѣ тварь мирская во область врученна.
От праотца почавши, ажъ до сего время
Умерщвляю косою человѣчее племя.
Сили моей трепещутъ в мире цари славни —
Мною заключенни в гробъ прахомъ нищим равни;
Предрагия зриваю под глави корони,
Скипетра отбираю, спровергаю трони;
Силу аки Самсоновъ, вождовъ прекрѣпчайших,
Или якъ Голиаѳовъ, зрастом величайших,
Единим смертоносним вѣтромъ скореняю,
Самих во смрадном гробѣ вѣчне заключаю.
Гдѣ твои, Ксерксе, вой? Александре, — слава?
Не ви ли прахом¹⁾ мерзким, бивши миру слава?²⁾
И до днес ся велможи мене оустрашаютъ,
От коси бо моя якъ дим исчезаютъ.
Трепещѣте, людие, се слышасте слово:
Жало коси моя на вашъ каркъ готово;
Ни единъ не избѣгнетъ от руку моею —
Положу всѣхъ на мари силою своею.
Аще всегда плодъ людей от алчби снѣдаю,
Нѣкогда совершеннѣ себе насищаю;
Не могу ся чловечимъ тѣломъ утучити,
Мушу щодня любъ стара, любъ млада убити.
Явѣ се увидите, когда всяка чина
Убию — царя, князя, жида и нѣмчина,

¹⁾ В рукоп. „братомъ“.

²⁾ Мабуть повинно було-б бути „глава“.

Положу ихъ на мари — на се токмо зрите,
Что видящи, моя сила трепещѣте.

ЯВЛЕНИЕ 1.

Апостоли собравшеся цѣлованіе послѣднее творятъ Милости Божией в гробѣ положенной, съ-
юще; которыхъ воины, смертию им претящи, вон изгaniaютъ. По семъ является Ревность Матерняя,
возбуждающа от гроба Милость Божию; юже потѣшаютъ Ангелскія скорбныя на небеси хори,
яко востанетъ внезапно.

Апостоли творятъ цѣлованіе.

Петръ.

Творимъ цѣлованіе послѣднее тобѣ,
Да умремъ ¹⁾ гдѣ с тобою, прими насъ ко себѣ.

Лука.

Мертвѣя оживляяй, нинѣ мертвѣ лежиши —
Чесо ради насъ скорбныхъ здѣ не умертвиши?

Клеопа.

Наслаждахъ учений твоихъ азъ, владыко!
Молчиши, Слово Отца, — чудо се велико.

Іаковъ.

Плотію здѣ уснувши, плоть умершвляя свою,
Да умретъ и по плоти вкупѣ братъ с тобою.

Іоанъ.

Возлегиши ми ²⁾ на перси, приемъ время страсти,
При тебѣ да возлежу, — вѣмъ, можешь мя спасти.

Воины оустремляются на Апостоли отходящія.

Воинъ 1.

Болие приходити к намъ да не дерзнете:
Умертвимъ васъ — смертию от меча умрете.

Ревность Матерняя

возбуждаетъ от гроба Милость Божию.

Се третій день болѣзненна, стражду сердцемъ, ахъ, зраненна.
Ти ли, Жизни, умираешь? Почто смерти мя лишаешь?

¹⁾ В рук. „умретъ“.

²⁾ В рук. „мя“.

Рци мнѣ, мертвий, глас единый, заключи мя в смертной сѣни!
 Не такъ небо глаголаше, когда ты мнѣ возвѣщаше:
 Нарече ты аггелъ царемъ, жизни, смерти господаремъ, —
 Ти же мертвий погребенный, камением приваленный,
 Долшаго сна что вкушаешь, что мнѣ сердце уязвляешь?
 Реченная Семеона собишася слова она:
 Мечъ остръ сквозѣ сердце проиде, егда на страст Богъ твой поиде.
 Нинѣ третій день по страсти — время ест мя скорбну спасти!
 Что мнѣ сердце уязвляешь? Что обѣтовъ не сполняешь?
 Мѣлес встати не за многа дни, якъ жених от чертога,
 Но доселѣ почто спиши? В востаніи что косниши?
 Се воскресни и спаси мя, от болѣзни исцѣли мя!
 Спилес страстей горких чашу, упилес ся за скорбь нашу.
 Снииди з гроба шумень, силенъ: от мертвих ранъ миръ исцѣлен,
 Пора мертву ¹⁾ оживити, царствующу смерт убити!
 Южъ востани, моя слава, живущих в мири главо!
 Псалтир, гусли днес востани, уврачуй ми в сердцу рани,
 Рци единъ глас вождѣнный, яви зракъ твой мнѣ нетлѣнный!
 Не поиду zde азъ от гроба, плачем стенет мнѣ оутроба.
 Слонце аще потемляет, посем свѣтлый зракъ являет, —
 Ти не свѣтишь почто, Фебе? Душа терпит мрак бес тебе.
 Южъ востани з гроба красна, здѣ блисни нам, луче ясна;
 Востокъ, сѣвер весь ты чае, югъ и запад вес ты ²⁾ ожидает;
 Горних наведу небес сили, — зрѣти ты всѣ вождѣли.
 Ти доселѣ что косниши? Яко мертвецъ что лежиши?
 Снииди, яко от чертога — оутолится скорбь премнога.
 Отци вси ³⁾ во адѣ вси ридают, пришествия ожидают:
 Очи пора слезни втерти, время сняти ихъ от смерти.
 Спѣши скоро, некосненно, молят ты вси умиленно;
 И азъ молбу ти приношу: раз гробъ, тебе прошу.
 Болшъ ⁴⁾ не могу глаголати, слезъ не имам болшъ ридати,
 Токмо рекши глаголь нѣкий, да не живу со человѣки,
 Мертва паду се при гробѣ, погреби мя здѣ при тобѣ.

• Хоръ на небеси поетъ.

Что оумираешь? Что горко сѣтуешь?
 Или крѣпости вишняго непщуешь?

Востанет слава,
 Патриархъ глава,
 Во воскликновеніи;

Истошит гроби, яко побѣдитель,
 Смерт здѣ оубиет живота хранителъ,

¹⁾ В рук. „мертву мир оживити“. ²⁾ Слова „вес ты“ тут зайві

³⁾ Це „вси“ тут зайве. ⁴⁾ В рук. „болше“.

Ада разорить,
 Всю тварь свободит,
 Сушу во плѣнении.
 Се градет некосненно, живот всѣмъ даруя,
 Отимет з очес твоих прегорких слезъ струя,
 Токмо ожидай,
 А милости чай,
 Ревности Матерня!

И н н ы й х о р ъ.

Воскресни, всѣхъ животе, востани — что спиши?
 Мертвий мир оживити болшъ да не косниши.
 Твар в адѣ ридает,
 Востанія чает —
 Зволь же слези втерти!

ЯВЛЕНИЕ 2.

О плѣнии Ангелском со многим ужасомъ Милость Божая встает от гроба, такожде и многая тѣлеса мертвых; сущей потрясенной землѣ, воскрешающим смятении воины, аки мертви падши на землю, чрез многа времена лежат.

Милость Божая.

Кто мнѣ во гробѣ дѣет многи труды?
 Ти мя гласи возбуждаютъ всюди.
 Уснухъ сномъ чуждимъ, но Бога десница
 Днес возбуди мя, бим з ада темница
 Свободил мертво Естество человѣка,
 Страждуше во узахъ многи дни от вѣка.
 Ти же, Ревности Матерня, при гробѣ
 Что скорбишь, печал терпя на утробѣ?
 Милость Божая тебѣ ся являю,
 Скорбную велми матер потѣшаю:
 Прими радость, свѣтоносную шату,
 Веду ¹⁾ ты в царску чертога полату.
 Свѣтоносния низложи одежды:
 Явися Милость твоя надежди.
 Смерть попрахъ, плѣнник, ти же умираешь?
 Отселѣ смерти в мирѣ не познаешь.
 Зрѣхъ во вертоградѣ велми тя болящу,
 Видѣхъ под крестом прегорко слезящу;

¹⁾ В рук. „веде“.

Како мечъ страсти сердце ¹⁾ пробуждает,
Се до днес язва что не исцѣляет.
Гради, гдѣ красны ²⁾ восклицаютъ лики,
Купно ся тѣшат небеса зъ человѣки;
Теци всюду в мирѣ, а побѣду смерти
Прославляй славно, яжем дерзнулъ стерти,
Се знамение крѣпости оная:
Ниспровержесе князъ мира покоя,
Притупих жало смертносна яда,
Связанну живу послахъ Смерть до ада.
Видяй побѣду, изийди оттуду,
Проповѣждъ Бога востание всюду, —
О сем, Ревности, тебе умоляю:
Другом моимъ рци, яко ихъ варяю
Во Галилеи — тамо Милость Бога
Обращуть; преиде скорбь отъ нихъ премнога.

Ревность Матерняя.

Преиде и отъ мя тое скорбно время,
Болѣзней тяжкихъ днесъ низложи бремя:
Доселѣ яко душа бѣхъ безъ тѣла,
Донелѣмъ тебе, животе, узрѣла.
Источихъ зъ очесъ слезъ велико море,
Бысть мнѣ на сердцу нестерпимо горе;
Но днесъ по скорби водворися радость
На сердцу — зрещи кто возможетъ сладость?
Не такъ небеса веселятъ свѣтила,
А ни здравие оживляетъ тѣла,
Якъ мя зрѣние твое сотворило
Радостну, когда ³⁾ днесъ ся мнѣ явило;
Всѣхъ одеждою скорбей совлеченна,
Днесъ веселия в ризу облеченна,
Ибо тая ся мнѣ Милость являетъ,
Зъ нею же жити душа моя чаетъ.
Отселѣ скорбно время покидаю,
Воскресеніе да в мирѣ вѣщаю!

Милость Божая.

Теци и повѣждъ востаніе всюду,
Азъ мою крѣпость изьявляти буду.

¹⁾ В рук. „серцем“.

²⁾ В рук. „красну“.

³⁾ В рук. „когда“.

Не вотще зволих по страсти оумерти —
 Свобожду падшій образъ з вѣчной смерти.
 Видѣть мертвих тѣла, что животъ прияша,
 Иже во гробѣхъ многа лѣта бяша.
 По сем ко Аду пойду заключенну,
 З основанием потрясу геенну,
 Князя тми велю окови связати,
 Праотецъ мусить з геени мнѣ дати.

А д ѣ .

Горе мнѣ, друзи! Отднес реченним внемлѣте,
 Ланцухи, двери ада крѣпко заключѣте!
 Хошет воскресшій свою явити державу,
 Нашу же разорити всю адскую славу!

ЯВЛЕНИЕ 3.

Сонмище еврейское, пришедши ко гробу, обрѣтает камень отвален и стражиевъ аки мертвых лежащих; на них единодушно устремляются; по малом времени вставши аки от сна, воины вѣщают, что яко спя воста со многим ужасом. Евреи прочее, да не промчеться слово се в народѣ, даютъ имъ мзду, да вопрошающим отвѣщают, яко нам спящим украдоша его ученици.

Еврей 1.

Что лежите, пяници, лихо бѣ вам у живутъ!
 Где ся подѣвъ мертвецъ той, который лежавъ тутъ?
 Мовилисмо — стережѣтъ, всѣ то чули люде;
 Якъ онъ встане, лихий годъ нам и вам тутъ буде.
 Хороший то калавуръ — лежит якъ убитый!
 Мусѣли не стерегши цѣлую ноцъ пити.
 Ходѣмо на сотника — нехай ихъ скараеть,
 Албо принамнѣй при насъ в трумну повкидает.

Еврей 2.

Сором нам тепер великъ з всѣмъ нашим кагали!
 Мнѣ ся бачит, же смо днес на вѣки пропали.
 Якъ онъ встал, будутъ в него вѣрити язици;
 Якъ умножать ся, будутъ на свѣтѣ велици.

Воинъ 1.

Трудовъ намъ не дѣлайте, невѣрни евреи,
 Но реченним вѣруите от совѣсти всеі.

Воинъ 2.

Воста, яко спя, з гроба со многим ужасомъ;
 Ми падши от страху лежимъ къ симъ часомъ.

Како не ужасатся, гди гром небеса даша,
Земля поколѣба, мертви з гробовъ всташа?
Свѣтло когда узрѣхомъ воставша от гроба,
Падохомъ, якъ мертви, в нас смятеся утроба.

Евреин 4.

Слухаите, голубонки, хочей би онъ востал,
Говорѣтъ, же намъ спящимъ нѣкто его викралъ.

Воинъ 3.

Нужда намъ несправедно слово глаголати!
Мусимо у сотника истинну сказати.

Еврей 5.

Не боитеся сотника: ми и перепросим,
Еще му что красного зато поприносим.
И ви от нас дар сей днес з грошами возмѣте,
Же спящимъ ктос его вкрал, предъ всѣми кажѣте.

Воинъ 4.

Что велите, будемо тако глаголати,
Тилко зволте в народѣ его поискати,
Поймавши второй лучшей предадѣте смерти.

Евреин 6.

Якъ злапаетъ, будемо не такъ бити, терти,
Токмо повторе просимъ: скажѣтъ, же го вкрали,
Когда вас будутъ люде, гдѣ онъ ест, питали.

ЯВЛЕНИЕ 4.

Петр горко ридаетъ, яко трикрати отвержеся Христа, аки не зная его бити.

Уви мнѣ, о уви мнѣ! Возридаю како,
Како ли восплачуся, прегрѣшивши тако!
Исуса отвергохъся, зная его Бога,
Бога и человѣка! О грѣха премного!
Нинѣ боязни ради — „не вѣмъ человѣка“ —
Трикрати отвергохъся, видѣвйй отъ вѣка.
Испустѣте, небеса, росу благодати,
Окамененно возмѣтъ сердце умягчати!
Потщѣтеся и рѣки излити кирилицѣ,
Иссохшия напоите в очесахъ зѣлицѣ,

От них же слезящия изшедше потоки
 Обилно.....¹⁾ окиян глубокий,
 Тебе молю, первое во благодати море,
 Грѣховное достойно дат оплакати горе.
 Любви моя, Ісусе, любих тя трикрати,
 Трикрати отвергохся в Каяфи пред врати.
 Даль еси овецъ паству, да пребудуть ²⁾ цѣли,
 Би имъ не одолѣли хищныхъ волковъ сили.
 Но на мнѣ премогаша. Азъ, ахъ! погибаю,
 Егда ты человѣка воскреша не знаю.
 Восплачтесе, язици: азъ взях ключа в небо,
 Да вамъ е отверзаю, — но не буду, се бо
 Симъ ключемъ во геенну себѣ входъ твору.
 На сушинѣ истопохъ не истопленъ в мору!
 На сем камени церковь Богъ хотѣ создати,
 И сей твердо во вѣки в лѣпотѣ сияти, —
 Но се азъ сокрушихъ ся в пѣсокъ раздрушенный,
 Мало ничто при огни сидящъ искушенный.
 Уви мнѣ, что слезнихъ рѣкъ не имам толико,
 Да возмѣру пред Богом, согрѣшихъ колико.
 Сия ли подобаше воздаяти Богу,
 Богу и человѣку за любовь премногу?
 Кляхъся сопострадати Господу моему, —
 Се кол неистинствую словеси своему!
 Бурнѣя от странъ вѣтри нападоша зѣло,
 Твердо абие вѣри сердце запустѣло;
 Основанно ³⁾ на пѣсцѣ страха Іудейска,
 Отъ грѣха пред Богомъ и человѣки мерзска,
 Се уже от болѣзни тяжцѣ уязвленно,
 Затвердѣ въ утробѣ, аки умерщвленно.
 Ахъ, душе, отверзися! Что спиши? Востани!
 Прилпи покаяния пластра до сей рани.
 Язва твоя язвою Христа изцѣлѣет,
 Его же благодати пластирь ти довлѣетъ.
 Алектор возглашает — се днес приближися,
 Треклятвенное грѣха слово всѣмъ явися;
 Отвержения сего кто уже не знает,
 Егда во тмѣ грѣшаща свѣтъ миру являетъ?
 Горе мнѣ, имже соблазнъ лютѣ дастся миру!
 Кто мнѣ нинѣ поможет в злой падежи сиру?
 Покрийте мя, облаци, покрийте мя, гори,
 Земния, падѣте, разсѣлини, скорѣ,

¹⁾ В рук. пропуск (порожне місце для слова, що його, очевидно, переписувач не розібрав).

²⁾ В рук. „предадутъ“.

³⁾ В рук. „основанну“.

Ратунокъ предстательства да во вас окрию,
 Яже на сердци язву грѣховну омию.
 Ту горко восплачуся грѣха лжива,
 Дондеже обратиться Милость Бога жива.

ЯВЛЕНИЕ 5.

Генѣушъ Марии Магдалини ищетъ прилѣжно Господа во вертоградѣ, ей же является Милость Божья во образѣ вертоградаря, которая послѣжде исто от нея познается; такожде повелѣваетъ Милостъ Божая, да возвѣститъ Петрови ридящему, яко первой приятель благодати ради горкихъ слезъ.

Геніоушъ Магдалени.

По печали к радостной мнѣ сердца отрадѣ,
 Поиду искат Господа в красномъ вертиградѣ.
 Бѣ во гробѣ затворенъ, се третій день нинѣ;
 Зрѣхъ, гдѣ ѿ полагаша, плачуща единѣ.
 Оутѣшу ся узрѣвши мертво его тѣло,
 Облию е вонями мастей драгихъ цѣло.
 Прочее не медляще граду въ ограду,
 Мертва узрю Господа средѣ винограду.
 Ти, мертвая опоко, даждь ми камень жизни!

It ad sepulchrum ¹⁾).

Сей мнѣ во главу крѣпку до вѣчной отчизни.

Аггелъ 1 у глави.

Не скорби, сѣтующи въ слезахъ многихъ, жено:
 Нѣсть здѣ, но воста, — рѣхъ ти, Магдалено.
 Се судар, иже лежа на пресвятѣй главѣ,
 Ризу взя нетлѣнный воскресший во славѣ.

Аггелъ 2.

Мнѣ повелѣ воставший у ногу сидѣти.
 Да грядетъ въ Галилею, кто го хочетъ зрѣти:
 Тамо его обрящетъ, по пути ходяща,
 Или гдѣ хочетъ узритъ чуднѣ ся являща.

Магдалена.

Стезю мнѣ кто покажетъ по правому пути?
 Кто мнѣ дастъ въ вертоградѣ его постигнути?

¹⁾ На полях.

Рцѣте, красніе древа, цвѣти блазѣ, рцѣте,
 Кто Господа от гроба взя, мнѣ возвѣстѣте.
 Аще, вертоградару, ти взялся онаго,
 Рци мнѣ, да плотъ облию мастми неживаго;
 Азъ возму и в новомъ положу ковчезѣ,
 Точию гдѣ сокровенъ, изяви мнѣ стезѣ.
 Болше вопрошати тя слезна не престану,
 Терпящи неисцѣлну в серци моем рану,
 Донелѣ не обрящу Господа своего.

Вертоградаръ.

Азъ желанія язву утолю твоего.

Магдалена.

Молю тя, не звол болей скорбей прилагати!
 Гдѣ сокрилес Господа, потщися сказати.

Вертоградаръ.

Сей, иже во вертоградѣ глаголет с тобою,
 Сотворит тя ¹⁾ отити в радостном покою.

Магдалена.

Вертоградару благий, вѣщай глагол правий,
 Да получу ту радость, юже обѣщавий.

Вертоградаръ.

Маріе, како гласа моего не знаешь?
 Почто мене самага о мнѣ вопрошаешь?
 Азъ есмѣ, иже словеса глаголю с тобою, —
 Радостну твору ты днес отити в покою.
 Иди в мирѣ, проповѣждъ востание всюду,
 Скорбѣ апостолъ утоли прегорку оттуду,
 Рци Петрови такожде, да мене варяет,
 Перву милость чрез слези своя получает.

Магдалена.

Не такъ радостна весна цвѣти украшенна,
 Не тако Аравія златом исполненна.
 Или по волнахъ море тишину приавши
 Веселиться, яко азъ тебе оглядавши!

¹⁾ В рукоп. „ся“.

Ти однес моей жизни вѣчная отрада,
 Ти мя возмешь на царство до вишняго града.
 Отступиша от мене горкия печали,
 Стремленія водъ сладких окрестъ мя обяли.
 Не познаю, что ест скорбь, но что вѣчна радость:
 Лучше твое зрѣние, нежели мира сладость;
 Жизни моей не инно токмо ти начало,
 Ибо, Милости Бога, стерласъ смерти жало.
 Отднес побѣдителя буду ты гласити,
 В мир твое востание иду возвѣстити.

Вертоградаръ.

Теци, другомъ проповѣждъ мя з гроба воставша,
 Да вѣрують мя в садѣ к тебѣ глаголавша.

Магдалена.

Шествую со тщанием ко веси и граду,
 Благоувищу Господа зрима въ вертограду;
 Обще да веселиться з ученикъ началний,
 Отселѣ да не будет болѣ печальный.

Глаголь Маринъ ко Петрови.

Видѣхъ в садѣ Господа воставша от гроба;
 Рече мнѣ, да не болит болшъ твоя утроба:
 Отвержение твое з сердца ти прощает,
 Къ первой ты благодати своей приобщает.

ЯВЛЕНИЕ 6.

Милость Божая освобождает Естество Человѣческое з ада со прочими праотци и возводит его
 от земли на небо, дая ему первый благодати вѣнецъ со радостнымъ Ангелскимъ пѣниемъ. По-
 слѣдѣ Ада ярится, яко разоренно его царство и узники изведенни; но изшедшая съ небесъ
 Побѣда Христова князя тми крѣпко связуетъ, седмоглавнаго змѣя обезглавляетъ, рукописание
 приемлетъ и раздираетъ, самаго же предаетъ гееннѣ огненной, гдѣ палящеся ридаетъ, ликъ же
 Ангелский на небеси торжествуетъ.

Милость Божая.

В узахъ Натуру услышахъ стеньящу,
 Ко мнѣ день и ночь прегорко гласящу, —
 Пора з темницы ону свободити,
 Зъ узъ разрѣшити.
 Не могохъ отнюдъ почити донинѣ,
 Зволили с небесъ в животъ благостинѣ,
 Ея же ради Милость в мир послася,
 Даби спаслася.

З долной темниці ко горнему Сиону
Шествуйте скоро, къ небесному трону,
Ибо вас зравни з аггелскими лики
Богъ, человѣки.

Хоръ Аггелскій.

Торжествуи, ликовствуи, Натуро преславна!
На ввесь свѣтъ многихъ лѣтъ слава твоя явна!

Милость Божая вѣнчаетъ Естество.

Прійми корону вѣчной благодати,
Изволь в десницу сей скипетръ принять;
Сѣди одесную мене посажденна,
Возвеличенна!
Ви же, праотци, аще человѣци,
Равни будете, яко аггелъ лици;
Сидѣте окрестъ престола Бога:
Се вам мзда многа.

Адъ ярится.

Кто днес мою державу хошет разорити?
Князя тми кто царствие жаждет расточити?
Никако сия буди ¹⁾), ибо мою силу
З адскими свои ²⁾ други днес воздвигну цѣлу;
Пошлю на се дерзнувшя змя седмоглавна,—
Оттуду мя познають крѣпка, силна, славна,
Егда вѣиємъ побѣжденъ падет мнѣ под ногу,
Терпя неисцѣлний студъ и язву премногу.

Побѣда Христова до Ада глаголет.

Доколѣ будеши ся, княже тми, гордѣти?
Доколѣ не престанеши вишняго хулити?
Или не вѣси его прехраброй держави,
Яко сотретъ роги ти гордящейся глави?

Адъ до Побѣди глаголет.

Ти ли хощеши стерти моя горди роги?
Падешися побѣжденъ змиеви под ноги,
Аще вѣмъ тя, вишняго посланну Побѣду,
Но ти, змию, отмсти ей за мою обѣду,

¹⁾ В рук. „буду“.

²⁾ В рук. „свое“.

Дерзни на окаянну ярости во всеи,
Помстися мужественно обѣди моеи.

Побѣда со змиемъ бореться.

Видиши, окаянне, что Божия сила
Чрезъ мя тя, супостате, в смертъ обезглавила.
Познаешъ, лжи отче, что вишняго хулити,
Егда связанъ въ геениѣ будеши горѣти.

Адъ.

О лютѣ мнѣ, князю тми, нинѣ побѣжденну!
Во вѣкъ связанный буду терпѣти геенну!

Побѣда до Ада глаголетъ.

Дажъ вию горделиву: се ты крѣпость Бога
Велитъ связатъ в оковы на лѣта премнога.
Гдѣ твоя, Аде, крѣпость? гдѣ твоя побѣда?

Адъ.

Бѣда!

Побѣда.

Гдѣ, треклятый убийцо, смертоносно жало,
Иже остриемъ своимъ ввесь миръ заражало?

Адъ.

Пропало!

Побѣда.

Днесъ мнѣ ты сила Бога в крѣпки даде руцѣ.

Адъ.

Къ муцѣ!

Побѣда.

Гдѣ рукописание завѣщанна древа?
Кто ти даде, прелестне? Не треба бѣ...

Адъ.

Ева!

Побѣда.

Отдаждь е! Азъ отдам і моему владѣцѣ,
Велѣвшу ти вложить на вию пленицѣ.

А дѣ отдает рукописаніе.

Прими! Се азъ еже взях, тое ти вручаю,
Точию болшѣ ты приити ко мнѣ да не чаю.

Побѣда.

Отселѣ не будеши писанія брати!
Велѣ е Бога Милость наполи раздрати,
Тебе же Справедливость осуди в геенну,
Да терпиши казнь вѣчну в пламенни огненну.

Хоръ Ангелскій.

Плѣни Крѣпость супостата воскресшаго Бога,
Тми адскія связа князя на лѣта премнога.
Торжествуите, человѣци, з адскими силами
Плѣняеми: ваша узи днес ся раздружили.
Побѣждений прежде бившій мира побѣдителъ,
Низвержесе его царства крѣпкая держава,
Воскрешшаго прославися во всѣхъ концехъ слава.
Гдѣ побѣда твоя, Аде, гдѣ ти жало, Смерти?
Ваша зволила побѣдителѣ оружия стерти.

А дѣ палящесе въ огни ридает.

Нинѣ моя держава уже разорися!
Се моя крѣпости сила низложися!
Единѣ бѣхъ на востоцѣ свѣтлая денница,
Но обят мя адская мрачна днес темница;
Скипетромъ бѣхъ доселѣ царскимъ господствуя, —
Обяша мя се окрестъ пламенныхъ водъ струя.
Мнѣ бѣ человѣкъ в область на вѣки врученный,
Лечъ чрезъ Милость воскрешша Бога свободенный.
Чрезъ мя прелщенъ бѣ еще прежде во Едемѣ,
За се го Справедливость Божая даде мнѣ;
Но Милость къ падшему роду превелика
Извлече з рова адска грѣшна человѣка,
Мене же, князя мира, Крѣпости связала
И в геенну навѣки мучиться послала.
О горе мнѣ, горе мнѣ, въ огни страждущу!
Кто угаситъ пещъ сию, пламенемъ дишущу?

Поки Богъ Богомъ будетъ, поки станетъ свѣта,
 Потѣ мнѣ въ огни страждатъ чрезъ вѣкъ вѣковъ лѣта.
 Проклятъ день в него же есмь з нѣчого созданный!
 Проклятъ часъ в него же есмь в геенну посланный!
 Лечъ поки в пламенни семъ азъ буду горѣти,
 Дотолѣ не престану вишняго хулити:
 Понеже преступника от мя зволилъ взяти,
 Якъ неправедна его буду нарицати.

ЧАСТЬ III.

ЯВЛЕНИЕ 1.

Три добродѣтели: Вѣра, Надежда и Любовьъ градуть ко гробу, несуще со собою ароматы благо-
 вонния, и пришедше къ гробу видятъ камень отваленъ и аггела сѣдяща и глаголюща к нимъ, яко
 нѣстъ здѣ, но воста: послѣжди являетсяъ сама Милость Божия; которые вѣщаютъ Апостоломъ, яко
 видѣхомъ Господа воставша.

Вѣра.

Несумнѣнну изиявляхъ вѣру мя любящу,
 Шествовахъ во путъ его всегда мя глаголящу,
 Каковъ убо путъ жизни; мнѣ то измѣнися,
 Бивши правая стезя каменемъ покрися;
 Но вѣмъ несумнѣнно азъ, что к намъ глаголаше,
 Крѣпости своея силу егда всѣмъ являше,
 Что можетъ от камене воздвигнути чада,
 Можетъ стоштити гроби, изпроверсти ада,
 Силенъ отверсти очи тмою помраченнимъ,
 Жизнь дати можетъ в гробѣ затвореннимъ;
 Словомъ крѣпокъ возможе миръ второй создати,
 Глаголомъ господнимъ гори от мѣстъ преселяти;
 Рекийъ слонцу, да станеть от бѣгу своего,
 Да не просвѣтитъ мира свѣтлостями всего,—
 Творитъ повелѣнная, послушаетъ гласа.
 Но сия творяхъ прежде, до нинѣшна часа:
 Лежитъ во гробѣ положенъ животомъ владѣя;
 Иду къ гробу, да вижду, — онъ моя надѣя;
 Обмию миромъ драгимъ свято его ¹⁾ тѣло,
 Токмо мнѣ каменьъ тое възбраняетъ дѣло;
 Лечъ на помощь, другинѣ, ко мнѣ приступѣте,
 Послушание мертву равно сотворѣте.

¹⁾ В рук. „стаго“.

Надежда.

Како лишени есмо свѣта доброзрачна!

Почто не зримо твого лица, свѣте, вдячна?

Зашел еси от очес наших, красный Оебел!

Витаешь в мрачных страннах,—скорбь в сердцу без тебе ¹⁾.

Надѣяхомся тебе свѣтла всегда зрѣти,

Ясностей твоих луча мѣла намъ свѣтити,—

Почто же угасоша? Се их крове рѣки

Залияша текшия з крове превелики.

Но и слонце еще ся во мори купает,

Посем свѣтозарное из утра сияет;

Твоя же ²⁾ сокришася в земной тмѣ свѣтила,

Гробная их темница мраком приодѣла.

Но пойду ты и в мрачном гробѣ оглядати,—

Точию нас любезно соизвол прияти;

Плоть мертву помажемъ миромъ драгимъ мастей,

Нешадно уязвленну во время тяжкихъ страстей;

Еще еще и мертво, но азъ ся надѣю,

Что отъ него благія дари прият смѣю.

Любовь.

Грѣю любовию, сердцемъ униваю,

Из очесъ многослезни струя изливаю,

Что живота ³⁾ во гробѣ вижду заключенна,

Чрезъ котораго мнѣ жизни врата отворенна;

Пламениемъ палюся милости великой,

Не могу зъ сердца звергти толикой.

Аще сѣжду . . . ⁴⁾ или молбу дѣю,

Всегда его мертваго на очесахъ мѣю;

На пути, на стогнищахъ, такожде во градѣ

Стоитъ мнѣ предъ очима спящий въ вертоградѣ.

Нинѣ со аромата ко нему градѣмо,

Тѣло вонями мастей мертво намастѣмо.

Вѣра.

Добро дѣло и благо родитъ добродѣтелъ,

Юже сердце содержитъ, любви вомѣститель;

Тая насъ возбуждаетъ, а къ мертву шествуемъ,

И плотъ его пресвяту зъ страхомъ да цѣлуемъ.

Токмо намъ возбраняетъ некрѣпкая сила,

Не видя, якъ би зъ гробу каменъ отвалила.

¹⁾ „бе“ одрізав палітурник.

²⁾ В рук. „ше“. ³⁾ В рук. „животе“.

⁴⁾ В рук. пропуск: порожнє місце.

Любовь.

Кто отвалит нам камен, имже свято тѣло
 Еврейское сонмище в гробъ запечатлѣло?
 Велми бо бѣ неудобъ нашими руками
 Носимим, токмо Крѣпость Божая судьбами
 Ниспроверже, иже в день страсти пресвятия
 Сокруши якъ шкляннія камени простія.

Надежда.

Сердце творит утѣху, нѣ би що вѣщает
 Новаго, егда ко гробу ити возбуждает.
 Не косняще градѣмо — благое се дѣло
 Сотворѣмо, обливши мастми свято тѣло;
 Обращемо нѣкія на пути текущих,
 Умолим, да пособлят нас некрѣпких сухих,
 Или войном нѣку мзду восхощемъ дати,
 Не возбрынят з каменя рѣшити печати.

Добродѣтели пришедши ко гробу глаголютъ ¹⁾.

Любовь.

Кто отвали сей каменъ? Гдѣ здѣ положенный?
 Не ти взял намъ его, юноше блаженный?
 Драгое мѣемъ миро на мертваго тѣло,
 Да е на не возлиемъ ²⁾, — наше то ест дѣло ³⁾.

Аггелъ отвѣщает Благодатемъ.

Нѣсть здѣ, но яко силенъ, дни три исполнивши,
 Воста крѣпкий от гроба, каменъ отваливши,
 Никакоже раздруши печати, но цѣло
 Остави, — проиде чрезъ гробъ свято Его тѣло.
 Тецѣте в Галилею, тамо и узрѣте,
 Аромати вонніе з собою несѣте;
 Не требует аромать паче вонъ пахнувший ⁴⁾:
 Онъ ест благовоние з собою имущий.

Милость Божая.

Радуйтесь, и паки — воспріймѣте радость!
 Печал да претворится во благоую сладость.

¹⁾ Обрізав палітурник; залишилося тільки „глаг“.

²⁾ В рук. „возлиешъ“.

³⁾ В рук. „тѣло“.

⁴⁾ В рук. „пахнувших“.

Ищите мертва мене, но како мне бити?

Азь бо хошу смертию весь мир оживити.

Яко мене видѣте, другом моим рцѣте;

Иду в Галилею, — тамо мя узрѣте.

Надежда.

Видѣхом днес владику, от гроба воставша,

Красна, свѣтла, воннаго, паче лучъ сиявша,

Иже к нама глагола отческое слово;

Зрѣти и око ваше да будет готово.

Тедѣте в Галилею — сия рекль к нам гласи, —

Узрѣте и неложно не за долги часи.

ЯВЛЕНИЕ 2.

Петр со Іоаном текутъ ко гробу, но пришедши вѣсть такожде приемлют от аггела, яко „воста, се варяетъ ви во Галилеи“.

Петръ.

Кто ми даст крилѣ, яко голубинѣ?

Возлещу окрест всего свѣта нинѣ!

Взищу заблудший наставника драга, —

Ибо заблудих, искушенъ от врага.

Кто мя наставит на первий путь правий,

Не отринет мя от древнїа слави?

Иже воставши преславно от гроба

Рекль, да мнѣ плачемъ не тает утроба,

Посла вѣстники то мнѣ глаголати,

Яко время южъ от плача престати ¹⁾,

Ибо воскресе всемирная радость,

Претвори горких слезъ в благую сладость.

Днесъ гдѣ ты взищу, ввес мир ²⁾ исполняя?

Яви мнѣ зракъ твой, инним ся являя!

Вѣмъ, жемъ невѣрством от ты отриненный,

Нинѣ чрезъ милость к тебѣ привлеченный;

Не оставляю ты, надеждо едина, —

Примешь мя паки, яко отецъ сина.

Се в Галилею ко тебѣ шествую:

Аще узру ты, болѣй не сѣтую,

Ибо чрезъ творца день в ночь вомѣняю,

Когда на тебе, свѣте, не взираю.

¹⁾ В рук. „прести“.

²⁾ В рук. „ми“.

Ти же лучами свѣта всесвѣтѣща
 Просвѣти въ мрацѣ грѣховнымъ лежаща!
 Вѣрую, что онъ безконечна жизни,
 Мѣетъ в рукахъ ключъ до вѣчной отчизни,
 Его же мнѣ дал, да азъ нимъ дверь праву
 Всѣмъ отверзаю во вѣчную славу.
 Но — о безумства! ¹⁾ — людей в жизнь пушая,
 Себѣ мѣ затворилъ дверь безсмертна рая;
 Аще би не Богъ, яко ключомъ, древомъ
 Отверзлъ ихъ нинѣ, азъ бы кита чревомъ
 Адска пожерти во вѣки в гееннѣ,
 Яко отступникъ, мучился ²⁾ в безденнѣ.
 Лечъ любви ради грѣшна человѣка
 Умре даруя всѣмъ животъ от вѣка;
 Нинѣ воскресе — к жизни мя взываетъ,
 Первую паству всѣхъ овецъ вручаетъ.
 Впервихъ еднакъ самъ азъ, пастиръ благий,
 Иду по тебѣ, есмь бо без дѣлъ нагий;
 Облечеши мя во перву одежду, —
 На тя з юности возложихъ надежду.

Іоанъ.

Всегда съ Ісусомъ бѣхъ до крестной смерти;
 При мнѣ животъ мой изволи умерти.
 Днесъ же воскресши ³⁾ — или в отчетъ лонѣ
 З аггеловъ полки ликуетъ исконѣ?
 Чи разбойника в красенъ рай воводитъ?
 Чи отцевъ з ада преславно низводитъ?
 Или со отцемъ сѣдитъ на престолѣ?
 Чи торжествуетъ гдѣ на землѣ долѣ? —
 Не вѣмъ, его же в горнемъ прежде градѣ
 Видѣхъ, якъ агнца суца в вертоградѣ.
 На животъ грядийъ взятъ мене при собѣ,
 Яви мнѣ Божество в чловека особѣ;
 При страсти в садѣ молитву творящий
 Взъ мя, да бимъ зрѣлъ потъ кровавийъ точащий;
 Гди в Канѣ воду в вино претворивийъ,
 Ни одной чаши сладости вкусивийъ,
 Во веси пасху гди з нами вкушаше,
 Преданія мнѣ тайну возвѣщаше;
 На тайной сердце мнѣ даде вечерѣ,
 Скрытыхъ сокровищъ отверзе мнѣ дверь;

¹⁾ В рук. „от безумства“.

²⁾ В рук. „мучиться“. ³⁾ В рук. „воскрешша“.

При смерти матѣ вручи мя за сина, —
Сей азъ в печали ¹⁾ бѣхъ радость едина;
Днес же видяще, что воста преславно,
Прежде ко гробу текохъ — всѣмъ се явно, —
Но не обрѣтох надежды моея —
Поиду искати окрестъ землѣ всея.

Петръ.

Яко рече намъ на гробѣ сидящий,
Теѣмъ по путь нама предлежащий.

Іоанъ.

Ради милости, не вѣмъ что творити,
Ни яко пути его предварити.
Огнь любви в серцу якъ пламень палает,
Зрѣти воставша на семъ мѣстцу чаеъ;
Пламенной любви онъ моей ²⁾...
Алчную душу избавитъ от ада,
Его же терплю, что не зру воставша,
Плот на вечери минѣ во снѣдѣ дава.
Якъ елень поиду на источникъ водний
Исуса искать в мѣстца непроходни.

Петръ.

Кто зрещи може, кол много, кол крати
Зрѣти и зажду, его же пред врати
Злѣ отвергохся! Но, любви премнога,
Вѣмъ ты, воскресий, человѣка и Бога;
Егда ты узру, тое признат мушу,
Не за ты, но ти далесъ за мя душу.
Азъ же опока якъ трость колѣблема,
От вѣтра мала окрестъ обемлема,
Весъ сокрушихся, но твоя зѣница
Утвердила мя, якъ в мори десница.
Се не отступлю никогда от тебе,
Яви миѣ зракъ твой, приими мя до себе.

Іоанъ.

Скорѣ, не медля, реченим внимаймо,
В Галилею спѣшно поступаймо.

¹⁾ В рук. „В сей азъ печали“.

²⁾ Слово, що римув, не написано; мабуть, п. б. „отрада“.

ЯВЛЕНИЕ 3.

Лука со Клеопою шествуютъ во Емаусъ, имже во образѣ страннаго является Милость Божья, творящая далечайше ити, но умолима, да возляжетъ с ними, яко путъ далеку естъ, и приметъ пищу, по отшествіи послѣжди познавается во преломлений хлѣба.

Лука.

Се идемъ во Емавусъ — что же глаголати
Будемъ къ себѣ на пути? О чомъ вопрошати?

Клеопа.

О томъ азъ глаголати хотѣла бимъ съ тобою,
Еже отнюдъ не можетъ познатися мною:
Что то бистъ во дни тия во Ерусалимѣ,
Неслишанна отъ вѣка, непознано всѣми?

Лука.

О чомъ воспоминаешъ, хошу и азъ знати:
Егда ли что новое мѣшешъ глаголати?

Клеопа.

Новое, якоже бо рекохъ, неслишанно,
Ниединимъ отъ пророкъ доселѣ вѣщанно;
Месию бо пророци приити предрекоша,
Временемъ, вонже прииде, зѣло насъ смятоша,
Ибо ничто же явѣ о емъ извѣстиша,
Когда ли сие будетъ — въ чемъ насъ усумнѣша;
Разумѣхомъ Ісуса Месию быти,
Его вослѣдъ ходяще истинну узрѣти,
Обаче отъ народа онъ естъ поруганный,
И соборъ апостоловъ его естъ разгнанный.

Лука.

Добрѣ ти глаголеши, и азъ мислихъ сия,
Что убо собишася еже во дни тия.
Се колъ мнози идомъ во слѣдъ его скорѣ,
Преходяще вертепи, мора, холми, гори;
Онъ же ко намъ сладкия глаголы вѣщаше
И яже о пророцствѣ небесномъ учаше.
О преславныя зѣло и страшныя вещи!
Угасивый Петровою жегомий огнь тещи,
Толь различнѣ страждущихъ всюду исцѣливый
И пять тысящъ народа хлѣбомъ наситивый,

Се во поруганіе проданъ іереомъ,
Затворивий книжником уста и євреом.

Клеопа.

И кто би (рци истинну) чудеси толику
Не вѣровал, видящи силу в нем велику?
Ми убо разумѣхом, яко спасти приїде
Израиля ¹⁾, истинно от небесъ изииде;
Но на крестѣ висяща, от всѣх оставленна
Видѣхом, от народа со блатом смѣшенна.
Не без вини книжници вонъ не вѣроваху,
Аще науку его и слова слишаху.

Лука.

Пожди мало и слиши, что глаголют жени,
Страха у гроба его нова исполненни,
Иже глаголют его уже жива бити,
И нас во Галилеи хошет предварити.

Клеопа.

Ко мнѣ тако приїдоша вѣсти равна сия,
Яко воста от гроба — о преславни дни тия!
Нѣций от апостолъ тако его зрѣша,
Ибо воскрешша жени предом возвѣстиша;
Но мнѣ мнѣться, яко вещь тая неудобна,
Да би воскреслѣ, провергши каменія гробна.

Лука.

Многих от пророкъ древних гроби затворили,
Ни єдина воставша отци наши зрѣли;
Исусу же востати от смерти толикой
Не возможна болѣзни ради превеликой:
Весь бо бѣ ажъ до костей з тѣла обнаженный,
Посем пробит копием на крест воздвиженній;
Тамо умерший, з креста в гробѣ положися,
Тяжчайшим каменіем зверху привалися;
Отнюду же востати — непонятно ²⁾ дѣло,
Но несказително воскресло би тѣло.

¹⁾ В рук. „израя“.

²⁾ В рук. „непонятно“.

Милость Божая.

Камо градете и что къ себѣ глаголетъ?
 Словесъ вашихъ всю тайну мнѣ да речета.
 Азъ бо такожде нѣки реку ко вамъ гласи,
 Яже слышахъ отъ многихъ вѣ тѣхъ преславни часи.

Клеопа.

Зъ писаний, глаголахомъ, тайни сокровенни,
 Яже отъ пророкъ быша прежде предреченни.
 А наипаче писанна о Божемъ Синѣ,
 Иже чудеси творить — о вещи единѣ! —
 Слѣпыхъ, хромихъ, немощныхъ словомъ исцѣляше,
 Встати зъ гроба Лазарю умершу веляше;
 Но онъ зависти ради на смерть бѣ преданный,
 На крестѣ распятый, мертвъ в гробѣ захованный;
 Нинѣ же нѣци нама ¹⁾ гласи тыя рѣша,
 Что в мирѣ воставша от гроба видѣша.

Милость Божия.

Како тому не востатъ, что животь даруетъ,
 Многихъ от одра смерти чрезъ слово врачуетъ?
 Слѣпи, хроми, немощни зъ грѣхомъ исцѣлени,—
 То чтожъ не мѣлъ востати в гробѣ положенный?
 Писмена, отъ Моисея о немъ провѣщанна,
 Собышася, отъ прочихъ пророкъ обѣщанна,
 Ви же, о несмысленни, невѣрства сполненни,
 Косни сердцемъ, что есте такъ окамененни?
 Не тако подобаше Христу пострадати,
 Внити во славу свою, прочимъ жизнь дати?
 Азъ же его увидѣхъ, тое вамъ вѣщаю,
 Ваше невѣрство в вѣру добру претворяю.

Лука.

Вѣруемъ, точию зволь с нами шествовати,
 О его востаніи сладчѣ звѣствовати.

Милость Божая.

Прочимъ то градомъ повѣмъ несумѣнно,
 Яко зрѣхъ воставшаго зъ гроба непремѣнно.
 При немъ мнози мертвии восташа отъ вѣка,
 Принявши первый образъ иста челоука;

¹⁾ В рук. „нами“.

Не такъ ли подобаше Христу пострадати,
Умершу же от гроба в третій день востати?
О томъ возвѣщу в веси, ко нейже шествую.

Клеопа.

Молю тя, повѣждъ вся миѣ, гдѣ му послѣдствую,
Донелѣ и обрящемъ? Тиже не трудися,
Обляжи мало с нами, день преклонися.

Милость Божая.

Никакоже, но иду во весь подлежащу.

Лука.

Утружден приими пищу, сердце веселящу;
Далекъ путь ест: днес тамо пріити не поспѣемъ,
Утру, солнцу воставшу, тамъ ся бытъ надѣемъ.

Здѣ всядут ¹⁾).

Должно ти тыя хлѣби намъ благословити,
Ти бо сподобилесся воскрешшаго зрѣти.

Милость Божая.

Пріймѣте хлѣбъ человѣка сердце укрѣпляющъ:
Дая живот, мѣю хлѣбъ, весь миръ насищающъ ²⁾).

Лука.

Нѣтъ здѣ, но пойде нама сопутъшествовавий,
Многа писма о Христѣ воставшемъ вѣщавий.

Клеопа.

Возри на преломленіе хлѣба: се колико
Прежде смерти Христовой бѣ намъ толико!

Лука.

Истинно онъ Месія, от гроба воставій,
О себѣ бо писанна вся намъ сказавій,
Наченши от Мойсея вѣща вся пророки,—
Что ихъ Месія сконча, слышахъ тѣ вироки.

¹⁾ Замітка на полях.

²⁾ Після цих слів Милість Божа став, очевидячки, невидима.

Клеопа.

Воистинну бѣ сердце горащее наше,
 Егда слово на пути к намъ глаголаше;
 Рече бо, что сія вся треба пострадати
 И вніти в славу Христу, з гроба востати,—
 Тѣ вещи собишася, яко сами зрѣхомъ,
 И его з гроба воставша, хлѣбъ ядша видѣхомъ.

Лука.

Некосня возвратимся воспят от сего пути:
 Можем его пред градом нѣгдѣ постигнути.
 Ему же яко раби к ногамъ припадѣмо,
 За невѣжество в пути милости просѣмо.

ЯВЛЕНИЕ 4.

Побѣда Христова горжествует на небеси з аггелскими лики между четирма животнима, яко свя-
 божденно Естество и связанъ княз мира, страждущій в пламени огненномъ.

Побѣда Христова.

Мнѣ паче всѣхъ достойно днесъ торжествовати,
 Со свѣрилами и гусльми гоине ликовати:
 Да вострубят мнѣ нинѣ велегласни лики,
 Пѣсни вся соложивше мудри человѣки;
 Да восклицают мнѣ днесъ Давида тимпани,
 Яко побѣжденъ ест врагъ встающій на ны;
 Пойте мнѣ днесъ пѣснь красну, Сионскія дщери,
 Отверзох бо преславно адска царства двери;
 Плещѣте мнѣ, Сионя дщера, воспещѣте,
 Пѣснь побѣдную многим часомъ воскликнѣте,
 Величайте мя, дніе, времена и лѣта,
 Прославляйте мя всего днесъ, людіе, свѣта!
 Вертогради мя нинѣ да вѣнчают цвѣти,
 Земни звѣри и водни да играют кити!
 Да благолистовни мя древи ¹⁾ осѣняют,
 Благоплодовитіе мя да насищают!
 Земля з небомъ, мнѣ ся днесъ совеселѣте,
 Звѣзди, луна и солнце днесъ и ношъ свѣтѣте!
 Тварь гласна и бездушна, красно воспѣвайте,
 Всемошна Бога силу в вѣкъ прославляйте!
 Преславно убо даде на враги побѣду
 З злимъ Голиядомъ цару сионску Давиду.

¹⁾ В рук. „двери“.

Тѣмъ з землею и небомъ днесъ аз торжествую
Над врагом, бо чрез силу бозку ликовствую:
Побѣдих супостата, на мя ся яраща,
Предах его гееннѣ, огнемъ и паляща;
Седмоглавному змию прегордія роги
Смирих, крѣпко поправши онаго под ноги.
Тѣмъ крѣпкому в бранех хвалу возсиаю,
З чотирма животнима его прославляю.

Животное первое.

Живій во вишних в небесномъ чертозѣ,
Слава ть смирившу змя зла под нозѣ!
Миръ з благодатми твари принесесе,
Вражда на бранѣ тобою падеся,
За що ти хвала ²⁾ — бренними языки
Молимъ, да будет з несчисленни лики.

Животное второе.

Аз твар созданна должна творцу пѣти,
Его десницу возблагодарити:
Крѣпку побѣду давшу Христомъ слава!
Сотресе горда Люципера глава.
Днесъ со Естествомъ купно торжествуймо,
Якъ Спасителю всѣ благодарствуймо.

Животное третее.

Славлю во вишнихъ живуща владика:
Даде ти крѣпост на врага толику, —
Побѣжденъ плѣня всю твар человѣка,
Палитъся в огни, страждуще до вѣка;
Естество паки в царскія полати
Внїйде, принявши в руку вѣнецъ златий.

Животное четвертое.

Буди чест, хвала воскресшому Богу,
Что паде гордій Люцѣпер под ногу,
Людска Натура ему же ест взята,
Котора в перву благодать принята,
З адской темници в небесномъ чертозѣ
Ликуеть свѣтло, чтя Бога на мнозѣ.

¹⁾ В рук. „хвалу“.

ЯВЛЕНИЕ 5.

Милость Божая уврачуєть немощнаго, повелѣваетъ ему взяти одръ, которому соборище еврейское по благодарствіи многи пакости творять, изганыют его вон.

Милость Божая.

Снийдохъ ¹⁾ на землю ради страстей человѣка:
 Ему да дастся през мя помощь превелика,
 Не вѣдал би, что милость, что суть благодати.
 От кого би во нуждахъ помощи прохати,—
 Но щедръ, милосердъ, кротокъ и долготерпящій ²⁾
 Посла мя, да узритъ свѣтъ человѣкъ во тмѣ спящій.
 Нѣмкихъ да будутъ устнѣ право глаголати,
 Хромыхъ да будутъ нозѣ право шествовати,
 И всякъ призывай мя во своей потребѣ
 Прииметъ тую благодать, юже имамъ в себѣ.
 Азъ бо Милости ради болна человѣка
 Немощъ прияхъ ³⁾, да будетъ в здравіи до вѣка;
 Жити ему даруя, прияхъ ³⁾ смерть за него,
 Законъ оному вручихъ до царства моего.
 Отселѣ не оставляю в мирѣ болѣзненна,
 Немощію на одрѣ суща уязвленна.
 Иду безъ коснѣнія во вся конци, страни,
 Уврачуя всякъ недугъ, болѣзни и рани.

Немощній.

Помилуй мя, Милости Бога превелика,
 Лежащаго на одрѣ чрезъ лѣта толика!

Милость Божая.

Почто на одрѣ лежати милости просиши?

Болній.

Здравъ да буду, что мнѣ сія сотвориши.

Милость Божая.

Можеш ли вѣровать, сотворю то дѣло?

Болній.

Вѣрую, — помилуй мя, страждетъ бо все тѣло.

¹⁾ В рук. „снийдохомъ“.

²⁾ В рук. „долготерпящій“.

³⁾ В рук. „прияхомъ“.

Милость Божая.

Се здоровъ будъ, возми одръ твой, гряди вслѣдъ за мною.

Болній.

Шествую днес по тебѣ здоровою стопою!

Откуда ти похвалу принесу, мой Боже?

Всяка созданная вещь хвалитъ ты не може.

Аще бимъ аггелскими глаголаи языки,

Сия тебѣ похвала даръ не превеликий;

Аще ли кто древнихъ пророковъ восталъ бы,

Дѣиствія щедротъ твоихъ не изглаголаи би.

Ти обща всѣмъ милости еси неизреченна,

Во тебѣ бездна щедротъ во вѣкъ сокровенна,

Чрезъ тебе дыхание перва тваръ приняла,

Юже десница твоя зъ нѣчого создала;

Ти за вѣтъ преступивша праотца изгнави,

По семъ принялесъ его до первія славы;

Оумерша человека бис могъ оживити,

Самъ, мой животе благій, зволилесъ умрѣти;

Недуги нашихъ страстей на ся восприялесъ,

Ти немощну человѣку крѣпку цѣлбу далесъ.

И азъ бѣхъ во болѣзни лѣтъ много лежащій,

Не имѣхъ человѣка, на одръ стелящій,

В купель да поверзетъ мя, гди цѣлби би время,

Бимъ низвергъ всѣхъ страданій тяжчайшее бремя,—

Ти же, милости ради человѣкомъ быви,

Не чрезъ ходатай аггелъ недугъ мой сцѣливи,

Но ти самъ, Господь Богъ мой в милости богати,

Велѣлесъ болѣзненну мнѣ з одра востати.

Сего ради гряду в путь, гряду некосненно,

Нося одръ, славлю всюду тебе непремѣнно:

Ти мое чаяніе, ти жизни податель,

Всѣхъ даровъ естесъ моихъ щедрѣи благодатель!

Пою ти, дондеже есмъ, в вѣкъ ты славитъ буду,

Дѣиствія твоего силу в мирѣ повѣмъ всюду;

Тридесять и осмъ лѣтъ бѣхъ на одръ лежащій,

Ни от кого помощи мало содержащій,

В единомъ ти же часѣ, врачу благосердній,

Явился на мнѣ нинѣ даръ премилосердній;

Слово твое истинно крѣпостъ всемогуща,

Ибо нимъ воздвиглесъ мя ели жива суща;

Се здоровъ есмъ, но велѣлесъ южъ несогрѣшати:

Горша первыхъ послѣдня той мѣетъ страждати.

Вѣрую тимъ словесемъ, исполню обѣти,—

Болѣ мя врагъ не прелстит хитрими совѣти;
 Славолю ты, славо моя, воставша от гроба!
 Твоей ради милости горит мнѣ утроба!

Славил бим ты паче всѣхъ, но недоумѣю
¹⁾

Претворися, листвіе дубравно,²⁾ в языки,
 Да возгласишъ даръ Бога, мнѣ данъ, превеликій!
 Ви, в ноши свѣтящій красніе свѣтила,
 Сотворѣтеся удобнимъ перезъ до чернила,
 Море буди черниломъ, ти, пѣску, руками,—
 Не опишешъ чудъ Бога, ставшихся дѣлами.

Но аще би реченна вещей вся ся стали,
 Щедротъ бы твоихъ, Боже, нѣчтоже списали.

На всякъ час хвалю тебе, хвалю яко Бога:
 Явися на мнѣ милост от тебе премного.

Отднес ты ажъ до смерти буду прославляти
 Жизни, да сподобишъ мя одесную ты стати.

Жидъ 1.

Кто ти — лихий годъ! — велѣ одрище носити?
 Для чого ти не хочешъ соботи хранити?

Немощній.

Иже мнѣ здоровіе зволилъ болящему дати,
 Той в шабасъ мнѣ повелѣ одръ з собою взяти.

Жидъ 2.

Давно онъ беззаконникъ суботи не хранить,—
 Да будет лучше от нас неглидавно битъ.

Жидъ 3.

Слухаи, дуракъ: онъ — грѣшникъ, цѣлити не може,
 От его руки здоровъ былъ еще никтоже;
 Отца и матер его всѣ добре знаемъ,
 В школѣ и тектоновимъ синомъ нарѣцаемъ.

Немощній.

Аще грѣшникъ, но Богъ злихъ отнюдъ не слухает,
 Токмо кто дар от него благодати маєт.

¹⁾ Пропуск в рукопису: порожне місце для одного вірша.

²⁾ В рук. „дубравко“.

Жидъ 4.

Дажь чест Богу во вѣки, онъ тя неисцѣлив:
Жадного онъ лѣкарства не знаетъ и не вмѣвъ.

Жидъ 5.

Изволю ему плястри на плоть положити:
Лучше з нашей руки, нижь з его будет жити.

Немощній.

Врачевствъ не требую: здоровъ, крѣпка во мнѣ сила;
Чест даю тому, ижъ мя сотворивий цѣла;
Его во всѣхъ языцехъ прославляти буду,
Благодат, крѣпост, силу в мирѣ повѣмъ всюду.

Жидъ 6.

Убиймо окаянна, — будет народи смущати,
Же ему далъ здоровіе, предъ всѣми казати:
Обачимъ, что по немъ пойдуть вся народа сили, —
Посемъ би ся кагали наши всѣ не разорили!

ЯВЛЕНИЕ 6.

Господь божественныхъ тайнъ видить на престолѣ Агнца по закланіи, грѣхъ ради человѣ-
ческихъ, чест от силъ небесныхъ приемлюща, предъ нимъ же двадесятъ четири старци, падше на
лица своя, „святъ, святъ, святъ“ восклицаютъ. Послѣжде Милостъ Божая ликуеть на небеси,
и хори аггелскіи благодарствуютъ, яко спасе Естество от работи вражія и первой причте,
благодати, славѣ.

Зрител.

Мислящу мнѣ о вещехъ, на небѣ созданныхъ,
Чуждуся, что зрю много еще не познанныхъ;
Егда же сокровенныхъ силу смотрѣхъ долѣ,
Явися мнѣ спящій агнецъ на престолѣ,
Побѣди знаменіе при себѣ имущій,
Яко новоизбранный с користою грядущій;
Ему же аггелскія сили воспѣваху,
Такожде старци чест му бозку приношаху,
Достойнъ, глаголюще, грѣхъ ради закланній...
Богатство, хвала такъ прилична ест дѣлу ¹⁾;
Поемъ вси живуцїи усти единими,
Святъ, святъ, святъ, восклицаютъ гласи пресвятыми.

¹⁾ Очевидячки, тут зроблено пропуск.

Азъ же ся чуждихъ мнозѣ о славѣ толицѣй,
Юже зрѣхъ в горномъ, в земном и в живущом лицѣ.
Тую честь, хвалу, славу явѣ извѣствую,
Аггелъ глас услышаний всѣмъ благовѣствую.
Побѣди волка хищна ¹⁾ агнецъ незлобивый,
Умертвившу праотца смерть крестом убивый:
Не будет смертным жалом человѣкъ угрызати,
Связанна бо имѣеть в гееннѣ ридати.
Тѣмъ ю агнецъ плѣнивый в небеси ликует,
З двадесят четирма старци славно торжествует.
Бѣ бо прямо стригущим, аки нѣмъ, безгласен,
Реклъ закалающим глас ни еден ужасен;
То терпеливно понес ради человѣка,
Даби му жизнь дароваль пребивший до вѣка.
Мертву бѣ вомѣненій заповѣдъ поправши,
Стражда казнѣ лѣта многа, по вся дни ридавши,—
Доселѣ не престал би в пламенѣ жадати,
Аще би не рачил крови пити ему дати.
Естество страсть принявший свободи з темници,
Сотре врата адская, раздрѣши пленицѣ,
Неблагодаренну посем возведе к Сіону,
Посади украшенну близ своего трону,
Гдѣ ликуй со агнцем, свѣтло веселяся,
Пред лицем его смерти нѣ ада бояся,
Но зъ агнцем побѣдившим сѣдит на престолѣ,
Безстудному воздавши мечъ врачу оттолѣ,
Котраго в мири сие аки рожу красну
Избодаху остріем, давши казнѣ напрасну ²⁾:
Лечъ агнецъ зло воспріят в чести уязвленный,
Человѣкъ Богу-Отцу би билъ возлюбленный;
Его же Отецъ благій одѣявши ³⁾ в шату
Нетлѣнія, на вію далъ ему гривну злату;
Там живот присносущній всюду истѣкаетъ,
Радость вѣчная з сердца всегда проникает.
Градъ не требует луни ниже когда солнца,
Которое всего мира обтѣкает конца:
Агнецъ Божій свѣтильникъ тму там прогоняет,
Свѣтъ Божества своего для всѣхъ изливает;
От его же престола жизни бѣгутъ рѣки,
Веселят град Божій, в нем и вся человѣки.
З побѣди тѣмъ тѣшится прегорня силы,
Яко впои силу в нем огненнія стрѣли,

¹⁾ В рук. „хищный“. ²⁾ В рук. „красно“, „напрасно“. ³⁾ В рук. „одѣяши“.

Врага ихъ сотре, уби, поверже под нозѣ
Святъ агнецъ: пойте, старци, в небесномъ чертозѣ!

Ликъ аггелскій.

Ради грѣхъ заклан, агнче незлобивій,
Честъ, хвалу прійми, крестомъ смерть убивій!
Побѣдительная тебѣ воспѣваемъ:
Святъ, святъ, святъ! По семъ ты прославляемъ!
Помощъ вишняго во твоей десниці;
Даде ти крѣпость спасти тваръ з темниці;
Ликуй пресвѣтло в небесномъ чертозѣ:
Паде силній князь днесъ под твоя нозѣ;
Вѣнцемъ побѣди отецъ ты вѣнчаетъ,
Силу, честъ, хвалу Богу вручаетъ.

Побѣдительная ¹⁾).

Море, стихія, воздухъ со звѣздами
Твоего торжества свѣтлѣетъ зарями!

Побѣдительная ²⁾).

Луна златіе вполни стелитъ роги,—
Слава, торжество! — яко рабъ, под ноги!

Побѣдительная Тебѣ ³⁾).

ЯВЛЕНІЕ 7.

Милость Божая со аггелскими хори ликуеть.

Милость Божая.

Кому днесъ торжественнѣ ликоватъ естъ требѣ,
Яко Милости, котрая торжествуетъ в небѣ?
Не тако Давидови, пришедшу от брани,
Приличествуютъ дочерей сіонскихъ органи,
Не тако Сауловѣ, сотворшему рати,
На златотканыхъ должно бистѣ играть,—
Не тако, да падетъ Ерихон со стѣни ⁴⁾,
Нуждни сутьъ Израилю трубнія ⁵⁾ премѣни,
Яко мнѣ паче всѣхъ тѣхъ поютъ в неисчетни вѣки,
Должно да мнѣ всѣ торжествуютъ ⁶⁾ лики.

¹⁾ Замітка на полях.

²⁾ На полях.

³⁾ Також.

⁴⁾ В рук. „во стѣни“.

⁵⁾ В рук. „труднія“.

⁶⁾ В рук. „должествуютъ“.

Пойте мнѣ з прешедшими ¹⁾ будущія ²⁾ лѣта,
 Пойте без всякаго мнѣ временна отвѣта,
 Пойте лѣта всякіе части предо мною,
 С есеню зима, лѣто со весною!
 Пойте бившіе в оних роди и будучи,
 Любви Божей преславно торжества даючи!
 Паче же воспѣвайте, всѣ аггелъ собори,
 Имже со мною купно в небѣ данни двори:
 Ви мнѣ торжественніа гласи восклицайте,
 Торжественну над враги мене прославляйте:
 Богъ мнѣ даде тми князя ногами попрати,
 На змію, на скорпію дерзко наступати!

Хор аггелскій.

Ликуй, Милости, в безконечни вѣки:
 Тя прославляем, аггелскія лики,
 Яко в десници крѣпкая ти сила
 Врага убила.

Милость Божая.

Крѣпкая з всемогущею в руку моею сила
 Чрезъ моя врагъ преславно руки побѣдила;
 Десница Господня в крѣпости возможе,
 Тая положи врага на смертное ложе.

Хор аггелскій.

Слава десници вишняго и силѣ,
 Изрившій врагом смертніа могили,
 Котріе прежде на твар людску били
 Бран восносили!

Милость Божая.

Давши з злости на твар врагъ огнем люта гнѣва,
 Даби била нещадно соженная жива,
 Но Богъ распаленія гнѣву его плами
 Неиспитанными си угаси судьбами;
 Моей сожжени суть топири(?)
 Горяще огнем в геениѣ без мѣри;
 Бозтво его влечетъ мя в небесни полати,
 Иже Капитоліумъ могутъ ся назвати.

¹⁾ В рук. „пришедшими“.

²⁾ В рук. „в будущія“.

Хоръ аггелскій.

Оубо преславно и преторжественно
В Капитолиумъ входи немедленно,
Иже естъ небесъ прекрасни полати,—
Торжествовати!

Аггели Милости Божей поють на небеси.

Аггелъ 1.

Пречъ, дерзости вражія, стужаючи нама!
Попра тя Милость Божа силними ногама!
Не будетъ ся отселѣ князь мира гордѣти:
Связан во адской мусит гееннѣ горѣти.

Аггелъ 2.

Велми стужающая супостата сила
Сотресе, Побѣда и Божія плѣнила.
Тѣмъ славим Милости Бога превелика:
Спасла есъ от узъ адскихъ грѣшна человѣка.

Аггелъ 3.

Хвала неизреченна живущему горѣ!
Изчезне, яко малий дим, супостат воскорѣ
От лица вѣрнихъ человѣкъ, иже на них били
Ради ярости злія мечѣ наострили.

Аггелъ 4.

Благословенно всюду имя Бога буди:
Избави всего мира от пагуби луди,
Иже со аггелами прославляют на вѣки
Живущему на небеси побѣду Владики.

Аггелъ 5.

Буди честь, хвала от нас всесилному Богу:
Низведе з безни вѣчной плѣннену твар многу,
Юже низведши з ада посади при себѣ,
Давши згибшую перву ей одежду в небѣ.

Аггелъ 6.

Буди прославлен во вѣкъ, молим аггелъ сили!
Крипости врага мерзка явѣ ся плѣнили:
Человѣкъ сущій во безнѣ, з трудом освобожденній,
На вѣчную до царства радость воведенній!

Аггелъ 7.

Милости Бога вишна любви превелика,
 Прійми честъ, хвалу от нас, спашша человѣка,
 Который равно в горнем ликует ¹⁾ Сіонѣ,
 Сѣдя честен, во славѣ, при владичном тронѣ!

ЕПИЛОГЪ

благодарствуетъ благоразумному слухателю за прилѣжное слуханіе, при сем прощенія проситъ
 за вся в дѣствіи прегрѣшенія.

Всяка вещь созданная свой конецъ имѣетъ,
 Когда ей остатная година приспѣетъ:
 Кривавій Марсъ еще всегда жаждетъ крови лити,
 Иногда во мирномъ зволитъ покою пожити;
 Корабль, вѣтром носимій по морской пучинѣ,
 Приплывши мирно стоитъ при брежной тишинѣ;
 Вода еще з естества есть непостоянна,
 Иногда земнимъ берегомъ стоитъ удержанна.
 Сие дѣйствіе наше, вкратцѣ изъясленно,
 По силѣ нашей от насъ есть южъ совершенно,
 Гдѣ первіе страждуща изъяхомъ Бога,
 По семъ вставша от гроба, яко от чертога,
 Изведшаго Естество з ада со отцами,
 Его же в небѣхъ вѣчна вѣчныхъ благъ вѣнцами,
 Князя тми крѣпко связа побѣду вѣнчаяй,
 Смерти сокрушивши жало жизнѣ в мирѣ являай.
 Сія же внимателнѣ изволилъ слухати,
 За се ти подѣахомся благодарствовать;
 Но вѣ что не всякому мнятся неугодна,
 Почто ты, слухателю, молимъ, благородна:
 Прегрѣшеніемъ нашимъ соизволъ прости,
 Дѣло просто премудримъ разумомъ покрити,
 Ибо и солнце еще з естества свѣтлѣетъ,
 Видимъ часто, от ноцнихъ что мраковъ темнѣетъ,—
 Колми паче человѣчій умъ несовершенній
 Живетъ невидѣнія тмою помраченній;
 Сего ради, еще что прегрѣшихомъ мало,
 То да вѣси, по силѣ человѣчей ся стало;
 Почто же вторицею просимъ тя усердно:
 Преступленія наша прощай милосердно.

¹⁾ В рук. „ликуетъ“.

VI.

ТРАГЕДО-КОМЕДІЯ,

изданная въ Академѣи Кіевской честнимъ іеромонахомъ
Сильвестромъ Ляскоронскимъ, учителемъ школы поэтики,
1729 года.

Ця пієса була в рукопису Церк.-Археол. Музею при Київ. Духов. Академії № 137, за опис. М. І. Петрова № 659. Рукопис загублено. Текст передруковується за текстом, що надрукував С. Т. Голубєв (Труды Київ. Дух. Акад. 1877, сент., 579—615).

ПРОЛОГЪ.

Якось благъ слышателью рачилъ не презрѣти,
Держаемъ тебѣ нинѣ смиренно молити:
Да еще неудобно что здѣ усмотриши
По благоразумію твоему простиши.
Да яко отъ каменей многоцѣнныхъ зрима
Достойную имѣеть цѣну діадима:
Сіе днесъ сія наша дѣйствія нижайша
Прійметъ честь отъ всего имени дражайша.
Первіе zde явити тайну смертна плода
Восхотѣхъ, како бистъ паденіе рода
Адамля, что коснуса плодъ райскаго ясти
Заповѣдана древа отъ Божія власти.
Послѣждеже яко ей въ первой благодати
Даде..... вѣчно обитати,
Черезъ своя смертны рани и волнія страсти
Изведенной до рая отъ адской пропасти.
Вся, яже дѣйствіе сіе будетъ возвѣщати,
Смиренно молимъ, тѣхливъ изволь послушати.

ДѢЙСТВІЕ I.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Архистратигъ Михаилъ брань имѣеть наноситъ съ Люциперомъ.

Люциперъ.

О области днесъ моею когда помишляю,
Равенъ ми есть во вѣки никтоже вмѣняю.
Азъ невечерня свѣта пресвѣтла денница,
Юже мя превознесе Вишняго десница.
Егда основаніе небеси простресе,
Азъ почтенъ есть славою и власть ми дадеся
Всякою тварією крѣпцѣ обладати,
Яко предо мною всѣмъ духомъ трепетати.

Мнѣ первенствующу едину по Бозѣ,
 Державу имущу во крѣпости мнозѣ,
 Все что въ горнемъ Сіонѣ хори сотворенни
 Пламенныхъ Херувимовъ мнѣ суть покоренни,
 И молніелучніе купно Серафими
 Равно мнѣ предстояще служатъ вину съ ними.
 Азъ провидѣхъ вся тайни, яко во зеркалѣ,
 И се виждуся имѣемъ во чести не малѣ
 Быти азъ; созданіе отъ персти и блата
 Что сія суть? и моей державѣ отъ злата
 Гдѣ поставлю престолъ? не въ емпѣрейскомъ небѣ?
 Первіе небеса внизъ превратити требѣ.
 А ежелибъ кто возмогъ власть мою отъяти
 И великой крѣпости сопротивустати,
 Удобѣсть стихія тварѣ превратити
 Нежели би восхотѣлъ равенъ мнѣ кто быти
 Или владѣти мною; созданіе тлѣнно,
 Яко вижду и, хошетъ, хошетъ неперемѣнно.
 Узритъ, яко отселѣ начну царствовати,
 Содержай вся тварь крѣпцѣ имамъ обладати.
 Себо единопредстоленъ Саваоу Богу
 Имамъ быти имѣяй в честь и славу многу.

Михаилъ.

Не дерзай, Люципере, сия глаголати,
 Нелѣтъ ти есть, Творцу тварь, себе соравняти.
 Возжада, окаянне, вознестися горѣ, —
 Виждь, десница ¹⁾ Вишняго низвержется вскорѣ,
 Испразнитъ величество, испразнитъ ти славу,
 Господь гордимъ противенъ, сотретъ тебѣ главу;
 Мужество веселія днесъ твоего сердца, —
 Нескончаема печаль будетъ ти, мордерца.
 Держашъ сія, яже нелѣтъ, глаголати, —
 Червь неусипаемій будетъ тя снѣдати;
 Во вѣкъ снѣдеши во адъ — сія глаголю ти, —
 Станешъ отъднесъ, аспиде, на безводномъ пути;
 Будеши во гееннѣ со твоими друзи
 Тягчайшія двигати желѣзніа узи.

Люциперъ.

Что ти мя враждебными словеси стяжаешъ?
 Не ли ти отъ мене днесъ помсти себѣ чаешъ?
 Кто возбранитъ, да не мнѣ будетъ съ тѣмъ столица,

¹⁾ У Голубева „денница.“

Его же прежде всѣхъ есмь первая денница?
И ктоже есть якоже азъ въ моей благодати?

Михаилъ.

Кто яко Богъ Саваоѣтъ, сатано проклятій!

Люциперъ.

Кто яко азъ!

Михаилъ.

Кто яко Богъ!
Внушите, небеснія вся силы и власти,
Не ли гординѣ должно мерзской во адъ спасти?
Вонмѣмъ святая, вонмѣмъ всѣхъ святыхъ святая,
Творцу твари противна гордость проклятая.

ЯВЛЕНИЕ 2.

Люциперъ сказуеъ.

О горе мнѣ, о горе властителю ада!
Гдѣ моя нинѣ власти, гдѣ моя отрада?
Бѣхъ денница, во тму днесъ ввержень отъ престола,
Надежды мнѣ прежнихъ благъ не имѣти згола.
Первіе почестъ Богъ мнѣ даде вознесенну,
Днесъ (о несносной жаль) низверже въ геенну;
Отъятъ мою всю славу, отъятъ и начало,
Пѣніе сладчайшее отъднесъ умолчало;
Послушаху моего гласа херувими,
Бѣхъ всегда непремѣненъ властитель надъ ними.
Ангели, Архангели, вся Начала, Сили,
Моей державѣ древле себе покорили.
Азъ тщахся большій себѣ маестатъ создати,
Вожделѣхъ на превишній степень благодати
Взійти, всемогущу равенъ Богу мнимій;
Ниже же во узахъ сій жаль неутолимій!
Неувѣмъ, кая днесъ возстанетъ царица,
Отмститель будетъ сія крѣпкая десница.
Кто дерзнетъ оградю рая обладати,
Славу его вскорѣ потщуся попрасти.
Трепетахъ азъ со друзи моими паденній,
Сѣтую днесъ отъ моей власти низверженній;
Но потщуся мерзкую главу ону стерти
И отъ безсмертной жизни вѣчно предамъ смерти.
Со властію своею сіцева власть брэнна
Отъ моя крѣпости будетъ разоренна.

Унидитъ днесъ моя власть, якъ Натура плоти
 Сядетъ на престолѣ; поможетъ кто ти?
 Предстанете сѣмо мнѣ, любиміе друзи,
 Притицете, броитесь, вѣрни мои слуги:
 Ахеронтезъ, Стеропесь, тшаливъ Редоманте,
 Всѣ мои вѣрніи раби предъ очима станьте.

Демоны.

Се гласъ твой, господине, во адѣ слышаще,
 Приспѣхомъ здѣ скорѣе къ тебѣ немедляще;
 Почто, обладателю нашъ, здѣ собираешъ,
 Что, благій блюстителю, намъ повелѣваешъ?

Люциперъ.

Людская Натура имать быти вознесена:
 Требѣ есть, да будетъ та зъ рая низверженна.
 Потщѣмся сіе блато зъ землею смѣсити,
 Готови въ прахъ и пепель сію разорити.

Демоны.

Скоро, повелителю, соберутся сія,
 Низвержемъ и сокрушимъ сотремъ ея вия.

ЯВЛЕНІЕ 3.

Премудрость или Богъ.

Со свѣтомъ и землею умислихъ отъ вѣка
 На подобіе себѣ создати чезовѣка;
 Сіе содѣлати здѣ днесъ возжадахъ зѣло,
 Хошу, да собудется во словеси дѣло.
 Буди животъ сія персть, азъ повелѣваю.

Земля говоритъ.

Твоего днесъ, Господи, гласа послушаю.

Премудрость.

Возми образъ на себе жива челоуѣка,
 Да будеши избранъ всей области владика.

Земля.

Се нинѣ бездушна тварь жити начинаю,
 Мисленній челоуѣка образъ воспріймаю.

Премудрость

(новосозданному изъ земли челоуку).

Возстани ужъ отъселѣ въ новой благодати,
Славою увѣнчанній будешъ обладати.

Человѣкъ.

Отъ земли персть созданна, о дѣло велико,
Востаю днесъ отъ земли, се рабъ твой, владику.

Премудрость.

Гряди ко мнѣ радостенъ во роскоши рая,
Заповѣдей Господнихъ всегда послушая;
Властительніе отъздѣ воспрійми одежи,
Безсмертіе имѣти сей буди надежди;
Діядиму воспрійми и отъ ангель славу,
Сія ти увѣнчають въ вѣчно время главу.
Возійди на престолъ сей превисокій рая,
Симъ златимъ скипетромъ вся себѣ покаяя.
Се ти и помощница... царство сіе ваю
Во вѣчніе времена отнынѣ вручаю.
Сладчайшій сота отъднесъ Нилъ изліетъ струя,
Златоплѣнніе вѣки вама здѣ даруя;
За пролітіемъ сего во вся ваша часи
Прораститъ земля отъднесъ вамъ златіе класи.
Звѣріе, скоти, гади, птици пернати
И риби морскіе васъ будутъ послушати;
Отъ древесъ доброзлачнихъ безсмертія годи
Снѣсте zde безмятежни сладчайшія плоды.

Человѣкъ.

Благодаренія ти нѣсть во мнѣ толика,
Некончаема твоя благодать елика.
Достойную отъ небесъ земли прійми славу,
Смирненную тебѣ азъ преклоняю главу.

Премудрость.

Едино еще рещи имамъ ти, да вѣси:
Отъ сего древа смертна плода да не снѣси.

Человѣкъ.

Заповѣданна древа никогда дерзати,
Повѣленная же мнѣ готовъ соблюдать.

ЯВЛЕНІЕ 4.

Зависть казуеѣ, ходо коло рая.

Разсплю впрах, разрушу Естества столицу,
 Простру на мерзость сію крѣпку сі десницу;
 И юже на ону вложи Богъ, отъиму,
 Злуплю, здеру, поперу райску діядиму.
 Едину персть, смрадъ мерзкій воведу въ полати,—
 Низрину и сокрушу, потщуся изгнати.
 Древле селеній вишнихъ господъ, днесъ ридая,—
 Персти той нелѣтъ, когда азъ необладаю.
 Содѣлаю воскорѣ, яко оной власти
 Требѣ будетъ воскорѣ до ада низпасти.
 Винишу и испражню, сотру ея силу,
 Сими руцѣ низрину в смертную могилу;
 Попекуся азъ о семъ, прилѣжно тѣмъ буду,
 Яко ты безстудную изждену отъсюду.
 Падуть на ону громи прешрашніе главу,
 Истребятъ память ея со шумомъ и славу;
 Молніеносніе, еже отъ воздуха, гради
 Сожжуть ея воскорѣ златіе огради;
 Содѣлаеѣ то моя прелестъ украшенни,
 Яко сія изъ рая будетъ низверженна.

ЯВЛЕНІЕ 5.

Естество глаголетъ.

Откуда ти, госпоже, и что работаешь?
 Чесо ради со мою днесъ ся обрѣтаешь?

Прелестъ.

Хожу и удивляюсь сему мѣсту злачну,
 Присматрѣюся сему древу доброзрачну.

Естество.

Всепрелелічайше владичество наше,
 Отнюдь доселѣ еще нхто не вхождаше.

Прелестъ.

Первее тебѣ поклонъ достойній одати,
 Присмотрѣтиса же сей твоей благодати.

Естество.

Яже видишь, владѣю всеми си святини,
Преизобилую всей райской благостини.
Почти мя властію сей Господня десница,
Отънелѣже здѣ есмь (виждь) вѣчная царица;
Вся здѣшняя животна мнѣ суть покоренна,
Кромѣ единой снѣди древа запрещенна.
Что можешь въ сей области красно усмотрѣти.
Моему владичеству вижду повинну бити.

Прелесть.

Вся предивна, вся, яже суть во вертоградѣ,
Вижду днесь украшенна въ райской сей оградѣ.
И сія вѣмъ, яко всей власти господина
Развѣ тебе, царице, нѣсть нареши ина.
Но видящи всякіе древеса прекрасна,
Дивлюся сему, яко власть тебѣ невластна
Здѣ данна есть: понеже снѣсти не дерзаешь
Отъ сего древа плода, како нарицаешь
Себе бити царицу? — Хошу се увѣсти.

Естество.

Всемогущаго сила запрети мнѣ снѣсти
Плода сего, и того ради нѣсть ми власти
Отъ запрещенна древа въ снѣдь прияти сласти.

Прелесть.

Велія тайна въ семъ древѣ сокровенна,
Яже ти презъ снѣдь его будетъ изъявленна:
Истинна тя увѣси отъднесь господина,
Не будетъ ти по Бозѣ равна ни едина;
Владичество истинно тебе днесь довлѣтъ,
Сицеву силу-крѣпость плодъ себѣ имѣтъ.
Токмо прійми, царице, отъ безсмертна плода, —
Будеши вознесенна паче всяка рода,
Добро и зло увѣси во времена суша,
Собившіяся вещи и вся си грядуща.

Естество.

Аще се есть истинна, благи суть совѣти,
Должна есмь ¹⁾ сихъ зичливихъ словесъ не презрѣти;
Аще сія тайна мнѣ будетъ откровенна,
Дажь ми снѣди, да буду со Богомъ почтенна.

¹⁾ У Голубева „есть“.

Прелесть.

Прійми, сладка суть во вкусь.

Естество.

Царству моему престоль здѣ постановлений,
 Моей державѣ будетъ весь свѣтъ покоренній.
 Начну всякимъ живущимъ сице обладати,
 Яко предо мною всей твари трепетати.
 Мои будутъ престолы, мои и начала,
 Вся перстна, яже вишня десница создала;
 Скипетры многомошни и всяку державу
 Моему самовластну упокою праву;
 Всякое созданіе, яко едни цвѣти,
 Отъ сего лица зрака имѣють летѣти;
 Яко зъ древа стрясенна сниспадають плоди,
 Такъ отъ трусу моего вселеніе роди;
 Пурпури властительни и златіе ряси
 Смертію облекутся вси лица прекрасни;
 Превысокіе трони, злати діядимы
 Во смертнующу низрину яму руцѣ сими;
 Власть сія превелія дадеся ми всюду,
 Едина азъ царица всему свѣту буду.
 Непреодолиміе храбрихъ вой булав
 Ужасомъ содержатся предъ лицемъ сей слави;
 Мнѣ едина держава, мнѣ сила толика,
 Яко всякого гробу предать челоуѣка.
 Едино царствующей сице моей власти,
 Словомъ, вся концы земля имѣють подпасти.

Приходящу демону хори поють пѣснь торжественную:

Торжествуй щастливѣ владика,
 Побѣдивій челоуѣка;
 Радость тебѣ лики
 Поемъ во вся вѣки.
 Всего круга земна страни,
 Побѣдителю избранній,
 Подъ нозѣ почтении
 Будуть покоренни.
 Радуйся и веселися,
 Яко твое прославися
 Имя въ сіе время
 Во все земли племя.
 Тебе отселѣ славими
 Увѣнчають діядими;

Въ мірѣ всего свѣта
Жій многая лѣта.

ЯВЛЕНІЕ 6.

Гнѣвъ или Справедливість Божія.

За преступство, лакомство, за дерзость толику
Помсту предуготовлю смертну челоуѣку;
Совсѣхъ благъ винищу богомерзку, збурю
И потреблю отъ земли Людскую Натуру,
И нѣсть иже изметъ ти отъ мести моея,
Мерзкій содоме! Еще радости своя ¹⁾
Хотѣла еси большей: ю смертну видиму
Облече милость Бога въ царску дядиму,
Почтенной же славою в рай на престолѣ
Безчестной сей дерзости даде вся по волѣ,
Во всей области райской даде власть премногу:
Звѣріе, скоти, гади покори подъ ногу;
Древеса ей плодъ сладкій, земля же снѣдъ злату
Прозябаше иногда сему смертну блату;
Источникъ паче меда плинушъ его ради
Прощѣтахъ и райскія красни виногради,
Единой заповѣди смертна древа снѣди,—
А она сидевія сотвори обѣди:
Господня заповѣди коснуся поспрати,
Заповѣданни плоди умисли держати;
Мерзость сія, отселѣ во студъ одѣянна,
Во вѣчніе роди вже да будетъ поспрана.
Мечъ мой пламенноносній снѣсть отъ сего часа
Грѣховнаго Натури Челоуѣчой мяса;
Оружіе се, смертнимъ напоенно ядомъ,
Пронзетъ тя, мерзость, будешъ владѣема адомъ;
Пушу стрѣли смертнія зъ напряженну луку,
Пойдешъ въ смертну могилу отъ моею руку;
За сію твою дерзость отъ високой власти
Должно тебѣ, преступство, до ада низпасти.

Отъ небесъ громи бють.

Воскорѣ даждь мечь въ раю, всемоушнѣйшій Боже,
Гнѣвъ твой праведній быти утолень не може.
Возшумѣте на дерзость претрашними громи,
Молніями сожете мерзскія содоми.
Божія лица гнѣви справедливи сили
Праведнѣ на преступство днес ся ²⁾ разъярили.

¹⁾ У Голубева „моея“. ²⁾ У Голубева „днеся“.

Милосердіє Божіє.

Стой, помилуй создано Божією руку,
 Милосердствуяй не даждь во вѣчную муку.
 Удержи мечъ мстителній преступникомъ вину,
 Излії несчерпаему милости глубину.
 Пронзающіе сердце ихъ немощи стрѣли
 Се отъ страха едина уди омертвѣли.
 Утоли наносиму праведную рану,
 Не даждь быти Естеству во адъ лють предану;
 Отселѣ твою милость познаетъ велику,
 Егда ю пощадиши, грѣшницу толику.
 Нѣсть грѣхъ побѣждающій милость, нѣсть во вѣки,
 Божію, се за дерзость слезъ зливаєтъ рѣки;
 На плинуцій кровію плачъ сей умилися
 И от неукротима гнѣва возбудися.

Гнѣвъ.

Не могу азъ отселѣ мерзость сію зрѣти,
 Мерзкіє отздѣ да будуть скорененни цвѣти.

Милосердіє.

Смертію не казни ю, изведени изъ рая
 Буди тако, да пойдетъ по вся дни ридая;
 Казнь Божеска постигни отъ области сію
 Мерзку, отъ дверей рая низверзи на вію.

Казни.

За сицеву благодать врученну премногу
 Понеже благодарна не явился Богу,
 Реченіє вишнимъ къ тебе обѣти
 Въ крѣпкомъ соблюденіи не схотѣ имѣти,
 Всемогущаго Творца, всей твари владики,
 Коснуся заповѣди попрали толики,
 Отъ насажденна древа zde посередѣ рая
 Небоязненно дерзну тѣхъ плодовъ вкушая:
 Сего ради виждь, яко справедливу суду
 Достойно и праведно воскорѣ отсюду,
 Отъ тѣхъ роскошей райскихъ тя дерзну изгнаати
 И тяжчайшей работѣ отънинѣ предати.
 Гряди, окаянная, отъ сицевой сласти,
 Отъселѣ nebudeши здѣ имѣти власти.
 Сиде неблагодарнимъ Божеской благодати
 Должно всегда во вѣчной пагубѣ страдати.

Д Ї Й С Т В І Е II.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Плачъ Естества.

Райскіє рѣки, лїйте моя слези,
Идѣже ваша сонизходятъ стези;
Очи, кровію смѣшенніє рѣки

Лийте во вѣки.

Нехай, плоде, в камень обернуса,
Нехай въ кривавіє рѣки разплінуса,
Понеже на тя образихъ коего

Творца моего.

Живу не жива, сердцемъ умираю,
Когда Божій гнѣвъ днесъ воспоминаю.

Уви, погибохъ, созданіє умно,

Творя безумно.

Уви, ахъ, уви, мерзская проклята,
Жизни отпадохъ, жаломъ смерти ята;
Болѣзни мя по райской благодати

Начнутъ смѣдати.

Кто горкія струя, кто пошлетъ криници,

Чтобъ утолити смертнія зеници!

Да изліются отъ тѣхъ кровавія рѣки

За грѣхъ толикій!

Океанъ - море! даждь мнѣ своя струя,

Да омию грѣхъ по вся дни сѣтуя,

Его же змити могли бѣ никогда би

Небеснихъ хляби.

Аще би вся тварь, ангели ридали,

Дабы источили сами понть немалій,

Неугасятъ днесъ пламени огненна,

Мнѣ уготовленна.

Затворенна внутрь милость есть пресвята

Благодать твари въ вѣки отъята;

Но еще сильной милости мнѣ чаю,

На ню взираю.

Пойду во скали, пойду тверди всюду.

Отъ справедлива не скріюся суду.

Развѣ ти покровъ будетъ чистая дѣва

Отъ страшна гнѣва!

Смертными нинѣ болѣзни пронзенна,

Уготовися мнѣ вѣчна геенна.

Потщуся, да увижу чудеса толика,
Яже мнѣ открываєть днесь вишній владика.

Г л а с ь.

Мойсею, Мойсею! азъ ти повелѣваю;
Внуши гласа моего.

Моисей.

Глаголи, внимаю.
Что повелѣваєши рабу исполняти,
Азъ есмь всегда готовій тебѣ работати.

Г л а с ь.

Иззуги сапогъ зъ ногу вскорѣ потщися
И, воставъ, со тшаніємъ падъ здѣ поклонися:
Мѣсто бо есть святое, на немже стоиши,
И купина горяща, якоже ты зриши,
Тайна есть превелія; се тебѣ явити
Хощу оправданія и судьби открыти.
Вниде вопль во уши моя во Египтѣ суща
Израильскаго рода, тяжкое имуща
Бремя работы, въ узахъ, тѣснотѣ и гладѣ
Отчаянна животъ свой имѣти въ отрадѣ.
Се ти вѣщаю, иди и рци фараону,
Скипетри содержащу Египетска трону:
Богъ, хотя израиля отъ узъ свободити,
Препосла мя днесь сія тебѣ возвѣстити:
Отпусти израиля, тяжкую имуща
Работу во Египте и въ тѣснотѣ суща,
Яко вопль ихъ внійде плачущихъ ко Богу;
Аще же не восхощешъ, будєши премногу
Казнь отъ десниці Божой имѣти вскорѣ,
Юже наведетъ на тя на земли и въ морѣ.

Моисей.

Яко, невѣмъ Господи, сія могутъ быти,
Сія бо никогда же могу сотворити,
Ибо азъ гугнивій есть и косенъ въ язицѣ,
Да како фараону царю и владѣцѣ
Предстану и возвѣщу вся мнѣ предречена,
Той бо мя, поругавши, жденетъ посрамленна.

Г л а с ь.

Азъ есмь всегда съ тобою. Ничтоже внимая,
Иди и рци вся тебѣ и людемъ благая.

Моисей.

Аще и неукротимій есть фараонъ лютій
Звѣрь, дерзаю въ помощи твоей тещи пути.

ЯВЛЕНІЕ 3.

Моисей къ фараону, сидящему на тронѣ.

Сиде ми повелѣлъ есть Господь и владика,
Его же власть и сила и крѣпость велика:
Отпусти израиля, во работѣ суша
Тяжцѣ и отради нимало же имуща,
Се бо мя днесъ посла извести въ пустыню
Рукою моею, и тако благостиню
Его восхвалити и требѣ воздати
За вся смотрѣнія и вся благодати;
Аще же не отпустишь, узриши воскорѣ,
Кіа бѣды поймутъ ты на земли и въ морѣ.

Фараонъ.

Что сія суть? что слышу съ проста человѣка?
Отъкуду ти? и кій ты посла здѣ владика?
Сія твоя словеса да некогда явѣ
Исполнятся, безумне, на твоей си главѣ.
Изійди прочь отсюда и да не стужиши
Мнѣ болѣ, бо мечъ мой на віи узриши.
Нечаянная мене отъ коего Бога
Имѣеть постигнути нинѣ казнь премнога?
Увижду силу и крѣпость Бога его, буди;
Азъ же не отпущу израильскихъ людій.
Непокоривимъ же тѣмъ роскажу все время
Возложить на вія тяжчайшее бремя.
Увижду, каковія мя воспятятъ силы,
Даби гнѣву моему пламень угасили.
Мнѣ во египетскую работу избранній
Людѣ кажетъ отпустить зъ египетской страны,—
Кто будетъ владикою израильску людю?
Азъ господь, азъ владика всегда ему буду.
Князіе и велможи достойно чтуть наю,
Мною же владѣюща Господа незнаю,
Его же мя силою Моисей устрашаетъ.
Да дерзнетъ, — отъ мстительной десниці дознаетъ.
Ви, избраніи вой, воскорѣ тецѣте,
Увѣдавши же тамо извѣстно творѣте,

Что людѣ и Моисей мислятъ; сонмъ ихъ упокою,
Сокрушу ихъ челюсти моею рукою.

ЯВЛЕНІЕ 4.

Жиди на Моисея ропшуть.

Почто на ни тяжчайшу словеси своими
Работу нанеслъ еси, гнѣвъ неукротимій
Возбуди въ фараонѣ; отвѣтъ даси Богу,
Яко намъ нанеслъ еси смертную тревогу.

Моисей.

Грядете со мною въ путь, мужи и левити,
Богъ бо мя посла нынѣ всѣхъ васъ свободити
Отъ руки фараона чрезъ стезю посланну
Понтійскаго моря въ землю обѣщанну.

Жиди.

Что возвѣщаешь? уже намъ подѣ игомъ умрѣти,
Нежели шшедше вія подѣ мечъ люте склонити.
Аще же и пойдѣмъ въ предложенни пути,
Склонишъ самъ главу, когда постиже мечъ лютей.

Моисей.

Тебѣте, сохранить мя и васъ Господь слави
Отъ меча люта, руки фараона на ви.

Воины.

Царю пресвѣтлѣй! въ сію видихомъ годину,
Яко Моисей избралъ естъ люди въ землю ину,
Хощетъ уже извести до страны своя,
Свободивши отъ вѣчной работы твоя.

Фараонъ.

Что се речете, яко зѣ моя держави
Хощетъ мой людъ извести Моисей, и тѣхъ глави
Падуть препоясаннымъ оружіемъ ваю,
Спѣшно тебѣте сѣмо со мною, вѣщаю,
Да воскорѣ постигнемъ ихъ во морѣ тамо,
Гдѣ Моисей люда ведетъ, пойдѣмъ во слѣдъ прямо.
Нехъ увесъ свѣтъ увидитъ крѣпкую мою руку,
Злаго раба сей предасть мечъ во вѣчну муку.

Гдѣ умыслить скрытися, всюду его ради
 Сотрясу азъ всю землю и разрушу гради.
 Не избѣжитъ отъ смерти сей, его воскорѣ
 Мечъ ярости исполненъ постигнетъ въ морѣ.
 Поощрѣте оружія, поднесѣте брани,
 Исполнѣте сердца ярости своя на ни.
 Увижду, аще ихъ кія ихъ сохранятъ сили,
 Упою смертоносни во сердца ихъ стрѣли.
 Что дерзну безумнѣя увѣщая вія
 Отъ области моя свести люди сія.
 Погублю и поперу скоро обоюду,
 Отмститъ мища крѣпкая строптивому люду.
 Не утолю отселѣ пламени огненна,
 Донеле мнѣ не будетъ смерть ихъ откровенна.

Воины.

Скоро тецѣмъ, о царю, низвестъ сіи люди.

Фараонъ.

Гневъ постигну, расброшу, посѣку на уди ¹⁾.

Молитва Моисеева.

Боже сильный во бранѣхъ и крѣпкій въ совѣтѣ,
 Прославивій чудеса днесъ твоя во свѣтѣ.
 Свобождей израиля отъ работы люта
 Фараона, услыши мя, теплѣ молю тя.
 Якоже отъ Египта избавивый люди
 Крѣпкою си рукою низверженни, буди
 И днесъ съ нами, правя насъ на правія пути,
 Избавляя навѣтовъ и всякихъ золъ лютихъ.
 Явивій ми ангела на горѣ Хоривѣ,
 Дажь людемъ симъ, аще суть и непокориви.
 Услыши днесъ, молю тя, услыши воскорѣ,
 Сотвори стезю праву людемъ въ Черномъ морѣ.
 Укрочевай вѣтри и морскія волни,
 Сотвори израилю путь зде произвольній,
 Повели морю сему сѣмо и овамо
 Разлитися, намъ же здѣ да будетъ путь прямо.

ЯВЛЕНИЕ 5.

Іона свободився отъ кита молится.

Благодареніе ти, Боже, возсилаю
 За премногую милость, яже воспріймаю

¹⁾ У Голубева „Гнѣвъ постигну, распрошу“... Про цей вірш див. вище, стор. 54, 147:
 Гнавъ постигну род его... На стор. 54 друк. помилка.

Отъ десниці твоея на всякомъ злѣ пути.
 Яко азъ, рабъ твой, живъ бихъ во адъ низринутій,
 А нинѣ урѣхъ еще видимаго свѣта,
 Изшедшій отъ нѣдръ морскихъ и отъ страшна кита.
 Кую нинѣ воздамъ за чудеса толика
 Хвалу, юже сотвори Господь и Владика?
 Уже отчаяхся быхъ живота моего
 Надежду же имѣти, и ниже коего
 Спасенія чаяхъ,—се Господня десница
 Изведе мя на землю, и свѣтла денница
 Милости Господня осѣни мя нинѣ,
 Не оставши згибнути во адской глубинѣ.
 Днесь аки отъ утробы матерня рождений,
 Егда есмь отъ утробы кита свободженній;
 О коль великія зѣло суть Господня дѣла,
 Яже свыше мнѣ его десница содѣла.
 О воистинну твои дари превелики святія,
 Не могу исповѣсти благодати сія.
 Болшъ отселѣ не буду ино глаголати,
 Токмо благодати его вездѣ восхваляти.
¹⁾.

Вельможа²⁾.

Вся мнѣ благопріятна, вся благонадєжна,
 Дни мои вся и лѣта всегда безмятежна;
 Даде ми Богъ велѣмъ властителемъ бити,
 Но ничтоже такъ благо мнѣ себѣ имѣти
 Надъ любовь и афектъ ближнѣхъ пожоданній,
 Его зрю в тебѣ, друже здѣ собранній,
 Яко вже во области ближнихъ моихъ ваю
 Съ полнимъ любве милости сердцемъ оглядаю.
 За туюжде милость и за любовь вашу
 Исполню про здравіе всѣхъ васъ полную чашу:
 Жійте щасливій вѣкѣ, яко сатурнъ новій...
 Воскликніте сладку пѣснь сладчайшіе хори!

Ближній 1.

За сицевая твоя ко намъ благодати
 Дажь ти вишня десница въ сей жизни вѣкѣ златій;
 Да умножить ти Господь во области славу,
 Зичливу мою днесь склонивши ти главу,
 Благостини твоей болшъ не имамъ отвѣта:
 Да дасть тебѣ въ сей славѣ Господь многа лѣта!

(Хори поють многа лѣта).

¹⁾ Див. вище, стор. 53. Тут якась плутанина.

²⁾ Чи не Йосип, що його було продано до Єгипту?

Ближній 2.

Равна тебѣ возможеť воздати никтоже,
 Воздаждь благодсти твоей небесній чертоже.
 Провождай въ долготу дній вѣкъ злать и щасливый.
 Сіцевая, велможе, тебѣ другъ зичливій
 Отъ всеусердія си моего желяю;
 Про здравіе же твое къ другу препиваю.

(Хори поють многа лѣта).

Ближній 3.

Сладкіе хори еще воскликнѣте,
 Зичливую пѣснь велможе дадѣте,
 Да достигнетъ чрезъ сія многія лѣта
 Вѣчнаго свѣта.

(Хори поють многа лѣта).

ЯВЛЕНІЕ 6.

Павель апостоль.

Покланяйтесь, братіе, и вѣру пріймѣте
 Во Господа Исуса, мракъ же отложѣте
 Идолослуженія и всякія скверни,
 Да будете святаго Духа исполненни;
 Потщєтесь спасеній путь себѣ сискати
 Моею проповѣдію новой благодати,
 Крещшєся вси во имя Исуса, распята
 На поносомъ древѣ отъ Понтейска Пилата;
 Вѣруйте сего быти истиннаго Бога.

Жи ди.

Чтожъ вѣщаєшь пространно словеса премнога?
 Кто тебе намъ даде законъ поучати?
 Или кто тя сѣмо насъ присла исправляти?
 Ми имами законъ и книжни фарисєи,
 Иже насъ поучають всегда о Моисєи,
 Что даде намъ завітъ Божой благодстини
 На скрижалѣхъ каменныхъ въ синайстей пустини;
 А ти небоязненно законъ развращати
 Прійде; пойдн зъ нами за сія отвѣщавати.
 Тисящниковъ видимъ, взійдемъ ли отътуду?
 Но аще и восхошетъ пустити, то буду
 Крѣпцѣ настояти, да повелитъ бити
 Палицами за сія, да не будєшь вчити.

Жидъ 1.

Охъ, и я буду казать, ось дастъ тебѣ нашъ равъ!

Жидъ 2 (тысячнику).

Се приведохомъ къ тебѣ странна челоуѣка,
Развращающа законъ и глаголь отъ вѣка
Неслыханный вѣщающа, что бо да не буди!

Что хоцетъ развратити Мойсею и люди
Своею проповѣдію ко иному Богу;
Ты, царю, разсудивши даждь ему казнь многу.
Истязавши подробну вся намъ предреченна,
Иждени зъ нашей страни вскорѣ посрамленна.

Тисящникъ.

Почто небоязненно дерзнувъ въ наша страни?
Отъкуду невѣмъ прійде и отъ кого посланный,
Нашъ хоцешъ разорити законъ страни сея
Именемъ нѣкоего Бога Назорея.
Мы законъ имами отъ Бога поданный,
Ты же отъкуду пришедъ къ намъ еси посланный?
Убо завѣщаю ти, въ людехъ начинати
Да не дерзнешъ отселѣ распръ и превращати.

Павелъ.

Аще ми и умрѣти, не пойду отъсюду,
Дондеже проповѣди совержитель буду;
И донелѣ вѣрою утвержду народи,
Буду здѣ разсѣвати спасенія плоди.

Тисящникъ.

Что вѣщаешъ, безумне! слуги мои, возмѣте
И растягнувшѣ крѣпщѣ рани наложѣте.
Волюями, жилами сѣцѣте дотолѣ,
Донелѣ не укротите въ немъ гордой потолѣ.

Павелъ.

Азъ есмь римлянинъ; если достоинъ мя бити,
Како ти римскій законъ будеши имѣти?

Тисящникъ.

Азъ римское имя чрезъ богатства премнога
Снискахъ си, въ имѣніяхъ суши не убогій.

Павелъ.

Азъ въ немъ и родихся.

Тисящникъ.

Римлянина ли вы мнѣ стужаете казнити?!

Васъ въ казнь предамъ, его же велю отпустить.

ЯВЛЕНІЕ 7.

Въ немъ же является отверженіе Петра.

Жидъ.

И сего я властными своими очима

Видѣхъ всегда и въ той же слѣдъ Христовъ ходима.

Петръ.

Что глаголеши, невѣмъ, невѣмъ человѣка!

Жидъ.

Зане и ты ученикъ Христа глаголема.

Петръ.

Первіе слышу сего отъ тебе внемлема...

Жидъ.

Воистинну ученикъ и ты его здавна,

Сама бо мова твоя творить тя днесъ явна.

Петръ.

Не токмо не знаю мя кому приключати,

Но и со ученики его въ путь ходжати;

Но яко человѣка отнюдъ я незнаю,

Небомъ мя и землею нинѣ заклинтю.

(Здѣ пѣтель возглашаеть, и Петръ грѣхъ познавъ плачетъ и страдать желая отходитъ).

ЯВЛЕНІЕ 8.

Отчаяніе.

Дармо о спасеніи надежду имѣти,

Царствія вже Божія мнѣ не наслѣдити,

Понеже животъ въ сластехъ чрезъ времена многа

Провождахъ, не сохраня заповѣдей Бога.

Яхся всею душею гиблющаго праха,
Божія справедлива не имущи страха.
Всегда мерзкія грѣхи творихъ окайний;
Чесо ради жизни есмь вѣчной отчаянный;
Не стяжахъ себѣ жизни спасенной во время
Юности моея, како убо бремя
Покаянія свята мнѣ днесъ воспріяти?
Не битъ мнѣ участникомъ вѣчной благодати.
Не уважахъ никогда на Божѣ совѣти,
Чесо ради нечаю уже въ небѣ бити.

Надежда.

Престани противъ Бога сей гласъ возвышати,
Престани кличемъ тяжкимъ воздухъ ображати:
Возри на милосердія Божія глубину,
Яко и отчаяннымъ есть надежда вину.
Помяни Господа на смерть за тя грядуща,
Руцѣ свои простерта на древѣ имуща;
Не отчайся, обрати умисль твой на стезю
Покаянія, излій горку зъ очей слезю;
Се уже Іисусъ оцѣ на тя обращаетъ, —
Толко въ покаяніи видѣти тя чаесть.

Отчаяніе.

Рекохъ ужъ многократнѣ, яко мя никтоже
Ко покаянію днесъ обратить возможе.
Далече спасенія уже удалися,
Милость несказанная Бога заключися;
Почто болшую болѣзнь въ себѣ возбуждаю,
Почто себѣ болшъ воплемъ утробу снѣдаю?
Всуе мнѣ Бога милость и воспоминати,
Всуе и надежду болшъ въ Богѣ полагати.

Надежда.

Азъ тебѣ спасенія споручница буду
И не отдамъ Божію справедливу суду
Послати тя въ геенску глубину на вѣки.
Приложи толко свои тѣшанія толики.

Отчаяніе.

Не услышитъ мене Богъ, ни гласа моего;
И аще бы надежду возложилъ на него,
Певне мя не избавить съ подземной темниці;
Отвращу отъ Божія надежди зѣнниці.

Суєтний єсть нинішній глаголъ твой о небѣ,
 Мнѣ сладости небесной отъднесь ужъ не требѣ.
 Не требую милости, поиду въ своя пути,
 Дабы могъ свѣта сего сладость постигнути.
 Чимъ ублагаю Бога дѣлами моими,
 Пойду, болшъ нестужей ми словеси сими.

ЯВЛЕНИЕ 9.

Въ скалѣ ридаєть Петрѣ.

О лютѣ мнѣ, о горе! гдѣ днесъ обращаюсь?
 И камо пойду и къ кому грѣшній пригорнуся?
 Заблудихъ отъ пути днесъ истинна во вѣки,
 Понеже отвергохся творца и владики;
 Недостойнъ есмь нынѣ на воздухъ возрѣти,
 Понеже реченіе преступихъ обѣти.
 Отселѣ не престану отъ слезна потока,
 Донелѣ наполнится подземля опока.
 Азъ не исполнихъ глаголъ, уви мнѣ, о Христе.
 О уста! чего ради таковія рѣсте!
 Како творца своего вѣщасте не знати
 И не хотяще въ мірѣ Христу сострадати.
 О гори! покрійте мя, да внутрь васъ пребуду;
 Страхъ днесъ не укротимій обійметъ мя всюду.
 О падте на мя, молнія, каменнія стѣни;
 Древеса мя бѣгають, азъ не имамъ сѣни.
 Воздухъ мя обличаетъ; излійтеся рѣки,
 Да пойду, нѣсмъ достойнъ жити съ человекѣ.
 Отвергохся — его же твердь, воздухъ и море
 Трепещуть, конца земли, о горе мнѣ, горе!
 Отвергохся пастиря, взискахъ себе сгубу, —
 Како услышу на судѣ гласящую трубу?
 Како явлюся лицу владичню на судѣ,
 Понеже изше елей въ душевномъ сосудѣ?
 Угасъ бо свѣтильникъ, тмою облекохся;
 О люте мнѣ! митарей горшіи нарекохся.
 Пребуду здѣ зъ звѣрми, плакахъ на единѣ.
 Заклучуся ридая въ глубокой яскинѣ,
 Дондеже мя похитить смертное сѣчило,
 Донелѣ персть покрієтъ скверное ми тѣло.
 Азъ во адъ низвергохся въ болѣзни плачевной,
 Отъднесь не хошу бити во свѣтлости дневной.
 Понеже отвергохся невечерня свѣта,
 Пребуду здѣ въ темности во позніє лѣта.

Извелъ мя еси, Христе, зъ моря, изъ глубини, Христе,
 Азъ же днесъ низвергохся во морѣ сѣрчисте.
 Ты мя камня вѣри нарече, владико,
 Азъ же, камень мерзости, согрѣшихъ толико.
 Сладчайшій мой Іисусе! услыши мя нинѣ,
 Не даждь пагуби смертной, даждь ослабу винѣ.
 Не даждь пріити на мя днесъ нечаянну часу,
 Вонми, сладкій Іисусе, окаянну гласу.
 Дажь мнѣ отъ грѣхъ спасшуся крестъ свой воспріяти,
 За тя, владико, житіе скончати.
 Прійми покаяніе и горкіе слези,
 Заблудшаго исправи на спасенни стези.

ДѢЙСТВІЕ III.

В немъ же являються страсти Христовы, смерть, погребеніе, воскресеніе и освобожденіе
 человѣческое.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Молящагося Господа емлютъ и ведутъ въ преторѣ ко Пилату.

ЯВЛЕНІЕ 2.

Отъ ранъ на крестъ распятаго изливается кровь въ чаши отъ аггелъ держимы.

ЯВЛЕНІЕ 3.

Плачъ Богоматери подъ крестомъ.

Утроба мнѣ уязвлена,
 Въ болѣзни вѣчной сиѣденна.
 Отрадо моя едина,
 Тя глашу моего сина.
 Се днесъ моего сердца
 Жаль сердечній мордерца.
 Прійдѣ здѣ, моя ослабо,
 Жаломъ поражена вся бо,
 Горкіе отерти слези
 Уже на сей смертной стези.
 Дажь ми чудовна обруса
 Сладкаго ми Іисуса.
 Здѣ о очію моею
 Покріся тмою, коею
 Неизбѣгну смертна мрака:
 Тя невиджу, красна зрака.

Чи ли учениковъ полній
Объяща тя морски волни
Бури во дни утѣшаишь?
Теперь кому поручаешь?
Петру простираешь руцѣ,
Видимой ми не даждь муцѣ.
Волни жалю мя смущаютъ,
Слезой уста заливаютъ.
Тишини въ сердцу не имѣти
Донелѣ ты не узрѣти.
Пучина слезъ устремися,
Горькое море пролися,
Въ глубинѣ слезъ утонуты,
Аще твоя не свѣтъ пути.
Ти ли Іосифъ прекрасній,
Златими одѣянъ ряси,
Въ ровъ отъ братій вверженній?
Спроси, хто быхъ спасенній.
Се азъ низпасти готова
Во глубину смертнаго рова,
Аще владыко найвишій
Лица мнѣ днесъ не явиши.
Ти мя въ галилейской Канѣ
Превелицей чудесь тайнѣ
Искати днесъ повелѣвій,
Воду въ вино претворивій,
Горькія слезъ въ радость струя
Обрати радость даруя,
Да не пію смертной чаши,
Ісусе мой найсладчайшій.
Сказуяй ли завѣтъ новій
Святій, книги моисеови,
Учителя си подъ видомъ
Толкуешъ невѣрнимъ жидомъ?
Болѣзненна днесъ мати
Поиду тя, чадо, искати.
Пойду слеза во вся страни
Тя ради, сину коханій.
Дщери Сионскія, рцѣте,
Гдѣ ти, гдѣ еси, мой свѣте?
Дажь ми отънинѣ умрѣти,
Аще ты не имамъ зрѣти.
Увы мнѣ, что вижду нинѣ
Въ нечаянной сей годинѣ?

Ахъ, Творца уязвлена
Яко кресту пригвождена.
Оружіє, свишъ падѣте,
Сердце мое уязвѣте!
Постигни мнѣ смерть толика,
Еюжъ страждеть мой владика.
Хто тебѣ язви гвоздинни
Отверзе, моя святини?
Въ тебѣ прекрасномъ днесъ раю
Коль многую страсть взираю
И вопію зъ сердца къ тебѣ:
Проглаголи къ твоей рабѣ.
Нехай ты въ сію годину
Услишу, наймилшій сину.
Да не избѣгну смертна мрака,
Не видя твоего зрака.
Краснѣйшій всякой твари,
Гдѣ лица твоего дари?
Когда вспомню тя виденна,
Колико ты днесъ отмѣнна:
Милосердствуй надо мною,
Нехай умру здѣ съ тобою.

ЯВЛЕНІЕ 4.

Грѣшникъ молится о отпущеніи грѣховъ.

Призри на мя, Ісусе! призри днесъ распятій,
Изволивій смерть горкую за мя подъяти!
Помилуй созданіє днесъ твоею руку,
Восхотѣвій вольную претерпѣти муку.
Аще ты азъ и предахъ грѣхами на рани,
Но щедротъ твоихъ судби не изслѣдовани.
Спасій Петра въ бурливомъ морѣ погруженна,
Помилуй днесъ и мене въ гресѣхъ поверженна.
Помилуй мя, помилуй, къ столпу привязанній
И терновимъ... вѣнцемъ лютѣ увѣнчанній.
Слезнихъ токъ отъ очесъ даждь излити глубину,
Да омію грѣховъ ми смертную причину.
Егда множество моихъ грѣховъ прекладаю,
Всего себе во сквернахъ окаяніи знаю.
Исповѣдаюся ти, о Христе распятій:
Ти рачѣ, яко Богъ, на мнѣ милость показати.

ЯВЛЕНІЕ 5.

Іосифъ съ Никодимомъ поють.

Гдѣ нинѣ,
Въ сей годинѣ,
Зайшелъ еси, свѣте?
Гдѣ искати,
Руцѣ святи,
Пути намъ скажѣте!
Творче свѣта,
Въ сіе лѣта,
Въ страсти глубочайшой,
Изволь дать гласъ,
Втоли жаль нашъ,
Ісусе сладчайшій.

Приходятъ ангели и поють.

Творче вѣковъ и владико!
Зримое въ тебѣ толико
Множество ранъ, ахъ,..... ужасаетъ,
Умъ удивляетъ.
Изволи самъ смерть подъяти,
Хотя мертвимъ жизнь подати.
О милость сія днесъ въ тебѣ зрима,
Непостижима.
Сиде твоей благодати
Неудобъ изглаголати:
Коликій господь всемогущой власти
Претерпѣ страсти.
Земля бездушна снѣденна,
Видяще тя уязвленна.
Каменная твердь сіе ужасеся,
Яко падеся.
Солнце луча помрачаетъ,
Свѣтъ свой луна сокриваетъ,
На твоя страсти зрѣти не могуще,
Естество суще.
Зъ грѣхомъ не приступну славу,
Нинѣ же на твою главу
Вѣнецъ отъ терній острихъ уплетенній
Видимъ сложенній.
Сія иногда святая,
Свѣтолітіємъ блистая

Неизреченнимъ бисера безцѣнна,
Днесъ якъ отмѣнна.
Видѣнія нѣсть, ни доброты,
Злосна своими щостроты (?)
Паче несносныхъ терній ты пронзаша,
Гробу предаша.
Святіи твои вси члени
Видимо, ахъ, уязвленни.
Иже иногда биша надъ свѣтѣ бѣли,
Днесъ очернѣли.
Оче въ млеку измовенни
Яко уже скрочавленни:
Немерцающа свѣта си свѣтила
Смерть помрачила.
Владѣюща вишними трони,
Всемогуща Творца искони —
Коликій ужась — господа пресвята
Зримъ съ креста снята.
Яже слѣпимъ свѣтлость даяху,
На недужнихъ ся слагаху:
Колицѣ и твои пресвятіи руцѣ
Преданни муцѣ.
За велику милость рану,
Въ боку пресвятомъ задану,
Ангеловъ лици внезапно зряще,
Плачемъ стеньяще.
Яже по морю хождаху,
Бури водни утишаху,
Нозѣ господни уже уязвленни
Во гробѣ сложенни.
Цѣлованіе послѣдне
Отдаемъ ти, неизслѣдне;
Рани святіи твои лобизаемъ,
Глави склоняемъ.

ЯВЛЕНІЕ 6.

Ангель господень отваливаетъ камень и стражей устрашаетъ.

ЯВЛЕНІЕ 7.

Избавленіе глаголетъ.

Се уже приспѣ нинѣ спасенія время,
Въ немъ же Людска Натура отъ вѣчнаго бремя
Произійдетъ; азъ моя умертвихъ зѣниці,
Да оживленну тамо изведу зѣ темниці,

Идѣже свѣтъ сіяєть невечерня свѣта,
 Идеже безконечна радість во вся лѣта.
 Не удобь єсть протчєє тамо єй сидѣти,
 Понеже крови моеї струя источити
 Восхотѣхъ за сію и тяжцѣ пострадати,
 Дабы не могъ адъ лютый єю обладати.
 Сокрушетєся нинѣ, адскіє отхлани:
 Отселѣ да не будетъ ключимъ людѣ избранный.
 Престанѣте, племена земная, отнинѣ
 Горкимъ вопити воплемъ во адской глубинѣ.
 Тяжкія отъднесъ узи сія отринѣте,
 Во вѣчноє блаженство отъсюду зйдѣте.
 Восхотѣхъ вамъ отселѣ въ первой благодати
 Чрезъ мое страданіє вѣчно обитати.
 Азъ бо на сіє прійдохъ, на сіє родился,
 Даби весь міръ зъ работи адской свободился.
 Того ради дахъ себе въ сицевія рани,
 Да моимъ страданіємъ адъ будетъ поправний.
 Ви же въ свѣтъ зъ тми отъ плача въ радість нескончану
 Изійдете свободни, вамъ уготованну.
 Пріймѣте отъ небесъ перву райску діадиму,
 На твоей днесъ главѣ во вѣки славиму.
 Сѣди увѣнчанна днесъ на вишнемъ престолѣ,
 На вся райска имуща державу во волѣ.

Слава являється въ намѣте одѣянна въ слонце, ангеломъ поющимъ пѣснь сію:

Боголѣпна аки луна, якъ слонце избранна,
 Слово естества чловѣка солнцемъ увѣнчанна.
 Тебѣ въ первой благодати
 Отъднесъ уже вѣчно обитати.
 И да отънинѣ блаженная въ горніє трони,
 Содержай свѣтліє царскіє корони,
 Посредѣ самага прекраснаго рая
 Свѣтолучіємъ св блаженними сіяє.

Егда Избавленіє Натуру вѣнчаєть и посаждаєть на престолѣ, ангелы поють:

.....
 Вѣнцемъ златымъ увѣнчанна,
 Вниди въ царскіє сани,
 Отселѣ тебѣ подани.
 Се незлюбивій владика,
 Возлюбивій чловѣка,
 Тебе, славиму во вѣку,
 Почте съ аггельскими лики.

Отъселѣ ти рая плоди
Прорастуть во вѣчніе роди.
Образъ днесь твоего зрака
Не увѣсть смертнаго мрака.
Зрѣнія отъднесь непричастна,
Прійми, Натуро прекрасна,
Возвеличенни престоли,
Адскіе оставше долѣ.
Днесь уже во благодати
Первой будешь обитати,
Во дни невечерня сеѣта,
Во безконечніе лѣта.

ЯВЛЕНІЕ 8.

Орелъ монаршій перунами побиваетъ льва, ангеломъ поющимъ кантъ:

Даяя царемъ побѣду, крѣпкій во бранехъ Боже,
Егоже противится крѣпости никтоже,
Даждь царю православному крѣпки супостати
Побѣдити до конца, да не могутъ стати.
Крѣпкой его десницѣ даждь все сокрушити,
Вся брани подъ нозѣ ему покорити.
Подаждь силу на ярость враждебніа брани;
Отъ тебѣ же да будетъ щитъ и мечъ поданній.
Да сотрется днесь врагу высокая глава,
Да будетъ же во вѣки окрестніа слава
Православному царю на многіе лѣта
Страшна всѣмъ супостатомъ во всѣхъ концахъ свѣта.

Орфей играетъ на гусли, хоромъ сія поющимъ:

Богомъ увѣнчаніе царскіе полати,
Да будете во вѣки славою сіяти.
Буди ваши отселѣ всезлатіе лѣта
Торжествомъ исполненни всемирнаго свѣта.
Соплети вѣнецъ красенъ, сіяя побѣди,
Крѣпкій Марсе російскій, заграждая слѣди
Неприступнихъ супостатъ; и вспять повержены
Да будутъ.... Воскликнемъ днесь пѣсни торжественны!
Торжествуйте весело, російскіе трони,
Воскликнѣте побѣди златіе корони.
Возвисися рогъ силенъ князей с потентати,
Да будутъ надъ врагами всегда обладати.
Пурпуровидними днесь шати одѣяни,
Торжествуйте пресвѣтле, святительски сани:

Буди вамъ честь и слава въ слонце одѣянна,
При мирномъ долгоденствѣ съ небеси поданна.

Е П Ъ Л О Г Ъ .

Се уже художное совершися дѣло.
Благодарствуемъ тебѣ, слыхателю, зѣло,
Яко по превысокій твоей благодати
Восхотѣ тщаливнѣ днесъ того послушати.
Вся здѣ видимая и вся содѣянна
И чрезъ наше дѣйствіе днесъ изглаголана,
Честь и украшеніе воспріяша явѣ,
Яко драгоцѣнная видима на главѣ
Царской злата корона съ камени драга:
Сіце днесъ отъ твоего присутствія блага.
Аще здѣ неудобно что тебѣ явися,
Все благоразуміемъ покрыти потщися,
Ему же благодарни, воздающе славу,
Смиренно нашу днесъ приклоняемъ главу.
Вся яже соверши, хоть не во часѣ мнозѣ,
Дѣйствія художная склоняемъ подѣ нозѣ.

VII.

ВЕЛИКОДНЯ ДРАМА.

Пієсу видано за рукописом Ніженського Інституту, № 163.
Пієса без заголовку.

ПРОЛОГЪ.

Торжеству главизна днес миру собистя, N¹⁾. Индѣ пророчествіем, индѣ знаменіем, индѣ примѣром, всемирнаго нинѣшнаго радованія мимошедших вѣковъ предизвѣстовашеся событіе, нинѣ же от глубини премудрости Божія и от сокровенних в предвозвѣщеніи ея тайнъ з пророчествія в состояніе, от знаменія в собитіе, от примѣровъ в совершенную произійде истинну: тогда бяше благовѣстіе спасенія нашего, нинѣ же собитіе, тогда начинаніе, нинѣ совершенство, наконецъ еже прежде за преступленіе казню бяше, сим нинѣ спасеніе содѣяся по всей земли, и смертное сотворися животомъ вѣчним; что мы въ распеншагося насъ ради и воскресшаго и спасеніе содѣявшаго посредѣ земли славу и чест дѣйствіемъ умислихом вкратцѣ явити, точію всеблагопріятнѣйшаго къ оному нашему дѣйствію вашего слуха и добротства тре(буемъ)²⁾.

ЯВЛЕНІЕ 1.

Мудрость мира сего.

Кто мя не блажит, кто не будет чтити?
 Может ли мир сей такова явити?
 Царіе, князи, нищій и богатій,
 Мною имѣют вѣкъ себѣ всезлатій.
 Азъ царица миру, всѣмъ бо владѣю,
 Богатство и славу в десници имѣю:
 Митрами многих упещраю главы,
 И всѣх достойних вѣнцем крашу слави;
 Нищих в богатство, богатих от сили
 В силу провожду. Рците мы, предѣли
 Мира сего, что не тако дѣйствую:
 Всякъ то истинну рече³⁾ быт непшую.

Буйство.

Всуге гордишся, — какъ ты нарицати?

¹⁾ Звертанія до слухачів або глядачів.

²⁾ Край аркушу з кінцями деяких рядків одгнів.

³⁾ Мабуть, „речет“.

Мудрост.

Мудрост всего мира, извол мя познати.
 Ти же кій посмѣхъ? отвѣщай ми вскорѣ!

Буйство.

Азъ Буйство; Богом, царствующимъ горѣ,
 Избрахся в проповѣдъ новой благодати
 И Мудрост мира сего вничтожати.

Мудрост.

Рците мы, молю, кто бо посрамленну
 Слиша Мудрост Буйствомъ и уничтоженну?
 Иди от лица, отступи отсюду!
 Азъ себѣ в глаголь равна искат буду.

Ревност Божая.

Долго ли ти себе будешъ возносити?
 Азъ от Бога посланна тебе вничтожити.
 Богъ бо буяя мира избра нинѣ,
 Да вничтожатъ Мудростъ з его благостинѣ.
 Ти убо, Буйство, приими власт над нею:
 Богъ ти повелѣ владѣти землею;
 Ти же отиди от насъ посрамленна,
 Нами бо будетъ земля просвѣщенна.
 Градѣмъ на проповѣдь во вся конци мира,
 Да благодати новой прояснитися вѣра.

ЯВЛЕНИЕ 2.

Еллинство.

Рците ми, молю, многи бо сущи нинѣ
 Вѣри на земли, но коей единѣй
 Намъ придержатис, молю глаголюте
 И научите!
 Ти еси Ветхост, ти Новостъ завѣта:
 Ти нинѣ чтишся, сей искони свѣта;
 Тебе ли нинѣ уже почитати,
 Ветхост ли взяти?

Ветхостъ.

Многихъ слышасте спасаемыхъ мною,
 Ветха завѣта вѣрою благою, —

О тебѣ не вѣмъ, ест ли гдѣ таковій
Спасенъ чрез новій
Законъ. То бы аз лучше тебѣ тако
Совѣтоваль, да держишся ти всяко
Старозаконства Моисеева зѣло, —
Благо бо дѣло.
Не вси ли спаслис ветхїи пророци,
Мойсей, Ілія и инни отроци?
Не дойшли ли тѣ небесна чертога
Въ лѣта премнога?
Убо совѣтъ мой буди ти во благо:
Знай Саваоѳа Бога единого,
Пади на землю, ему помолися,
И прослезися.

Благодат Новая.

Стой, человекѣ! Что се ти твориши?
Или рожденна Христа не помниши,
Что онъ во мирѣ, или каковое
Содѣла чудо? Се ли не новое:
Слѣпых просвѣти, хромим же скакати,
Нѣмим глаголат, глухим же слыхати
Словом повелѣ, напоследокъ убо
Мертвих воскреси; тысящми сугубо
Более всѣхъ добръ: человекъ спасенній
Имъ сотворися от вѣчной геенни.
В старом завѣтѣ гдѣ чуда такова?
Повѣждь правду: вся не сут ли се нова?
Аще же ви мнѣ, Новой Благодати,
Не хотите в сем самой вѣри яти,
Азъ ззову Вѣру, да приидет к нам сѣмо,
И что та речет, вѣру ей имѣмо.

+ ¹).

Се она грядет. Точію молчѣмо,
Наставит на правъ пут нас испросѣмо.

Вѣра.

Добръ твой совѣтъ ест и блага розмова:
Ветха щезоша, вся же сут днес нова.
И ви убо, старци з всѣмы юношами,
Имѣтъ ей вѣру, да будете с нами

¹) Між рядками в рук. поставлено хрещика, що мав, очевидячки, визначати, що на кону явилася Віра.

Учасники бит нової благодати,
 Юже нам даде Христось Богъ распяти.
 Днес сомнѣніє всяко отложите,
 Христу Господу поклонъ воздадѣте,
 Аще хочете яко орель бы(ти) ¹⁾
 Обновлений, юнъ, и со Христом жити.

Еллінство.

Добрѣ, госпоже, твору некосненно:
 Сокруш Ідоли при тебѣ явстве(нно) ²⁾,
 Еже велиши, приклонше ти гла(ву) ³⁾,
 Готовъ умрѣти за распята сла(ву) ⁴⁾.

Ветхост.

Аще покаюс, может ли пріяти
 Мене Христось Богъ къ нової благодати?

Вѣра.

Токмо вѣруй, будеші спасенній!

Ветхост и Еллінство.

Раби, владико, твои утвержденни.

Вѣра.

Благодарѣте Христа, царя слави,
 За милост его, преклонивше гла(ви) ⁵⁾,
 Яко зъ невѣрства сотвори вас в....
 Въ благих.... ⁶⁾.

ЯВЛЕНІЕ 3.

Вѣра.

Инній щитятся богатством безмѣрним,
 Инній храбрством славни изобилним,
 Инній цвѣтут во мудрости зѣло,
 Протчій в чести превозносят дѣло;

¹⁾ Кінець рядка одгнів: додаю на підставі рими.

²⁾ Також.

³⁾ Також.

⁴⁾ Також.

⁵⁾ Також.

⁶⁾ Кут аркушу відгнів.

Мнѣ же не буди вящшаго что чтити,
 Ниже во иннѣм чем себе щитити,
 Точію въ крестѣ оном уповаю,
 И в нем надежду мою полагаю.
 Сей ест моя чест, сей и моя слава,
 Щит, оружіе; сим крушится глава
 Ангеловъ темних; сим величается
 Родъ человѣческъ и прославляется;
 Смертнѣй в живот оним превосходит,
 Грѣшним спасеніе крест во правду родит.

Душа грешная.

Cantus.

Уви мнѣ, о Боже, кто ми днес поможе,
 Грешной, окаянной?
 Оставих тя, Бога, — за злая премнога
 Ах! мнѣ, отчаянной!
 (Зе)¹⁾млю оскверних, людѣй раздражих,
 (Н)²⁾ебо погубих, во всем изгубих,
 Ахъ, обезумихся!

Nos loquitur anima pessaminosa.

Кто ти днес, грешной, подаст совѣтъ здравій?
 Кто подаст руку помощи мнѣ, явѣ
 Погибающей? Друговъ бы просила
 Или сосѣдъ, но и сих раздражила;
 Родивших прошу, но тѣ прогнѣванни,
 Наложих бо им сердечніе рани!
 Злоби аз полна, се всѣх удалихся:
 Во правду горша или скотом приложихся.
 Гдѣ та лѣпота, гдѣ премудрост явна?
 Гдѣ подобія истот Христу равна?
 Гдѣ его образ з всѣми добротами?
 Попрах премерзска и злобна ногами!

Cantus.

Уже отчаянна, злобою попоранна,
 Не имам надежди;
 Обнажихся грѣшна, не буду утѣшна,
 З райской одежды!

¹⁾ Кут аркушу відгнів.

²⁾ Також.

Пойду в пропасть прямо, аще не вѣм камо,
 Да тамо исчезну, и тую полезну
 Буду смерть имѣти!

Loquitur.

Уне ест въ правду раз бѣдной умрѣти,
 Неже тысящами на всякъ ден болѣти.

Вѣра.

Не отчаевайся спасенія, грѣшна,
 Своего, Душе, но буди утѣшна:
 Уже бо Христось, пострадавйи за ни
 И на сем крестѣ распростерйи длани,
 Давъ радость вѣчну, даде и вход рая,
 Гдѣ ликуй, живот вѣчный провождая.

Душа.

Благая се вѣсть, ею же зродила
 Вновь ти мя, Вѣро! Чим бы удовлила
 Азъ тебѣ за вѣст, Богу за избаву?
 Вѣчнѣ воздаю чест, хвалу и славу.

Вѣра.

Убо торжествуй, Душе, в вѣчни вѣки
 В небесномъ чертозѣ зъ всѣми человекъи!

ЯВЛЕНИЕ 4.

Разбойникъ.

Мира вся конци, прилѣжно внужите!
 Вся страни земля, торжество начинѣте!
 Се бо вси нинѣ начатки сполненни
 Радостей прежнихъ и въ едно сочтении:
 Тогда вси токмо в малѣ ликоваху,
 Нинѣ совершенство оная пріяху;
 Тогда точію о Христѣ слыхали,
 Нинѣ же его благодат пріяли;
 Тогда чудишася о чудеси Бога,
 Днесъ чудящимся радость естъ премнога;
 Тогда ридяху о умершемъ Бозѣ,
 Нинѣ его ради радуются мнози;
 Тогда святъ зъ грѣшнымъ идяху ко аду,
 Нинѣ же идутъ въ райскую ограду.

Егда страдавй на крестном сем древѣ
Даде со всѣмы Адаму и Евѣ
Свободу с ада, жруща людй всяко,
Егда умерй Христосъ Господь тако
С торжеством воста, яко токмо гласу
Слишану бившу абіе съ ужасу
Враг в преисподних геенни вселися,
Душа же з ада во рай преселися, —
Доселѣ бяху врата затворенни
Рая, доселѣ стражем утвержденни;
Грозній Херувим доселѣ стрежаше,
Пламенним мечем доселѣ страшаше;
Нинѣ же всяк страх и трепетъ отяся,
И свободній входъ райскій даровася:
Всякъ невозбранно гради днес до раю,
Токмо покайся грѣховъ, — впредь желаю.

Покаяніе.

О, царю вѣковъ неисповѣдимй,
Ісусе Христе, от всѣх сйх славимй,
Умерй за грѣхъ, болѣзновавъ за ни,
За грѣхи мира простер своя длани,
Воскресій нинѣ тридневенъ от гроба,
По тмѣ днес свѣта являшися оздоба!
Покаяніе всуе даешъ миру:
Убѣгают мя, и никто же вѣру
Мнѣ днесъ не емлет. Что бо мнѣ творити,
Боже милости, изволи явити.

Разбойникъ.

Не бойс: без тебе в мирѣ ни единй
Не насладится райской благостини!
Се тебѣ и ключъ вручаю от рая, —
Пуцай всякаго в онй разсуждая:
Кто тя возлюбит ума простотою,
Вѣчно во царствѣ будет со тобою.

Покаяніе.

О Боже мира, христіян утѣха!
Даждь мы во людех жит не без успѣха,
Даждь мною рая вратом отверзтися,
И всѣмъ христіяном во оном спастися,
И дабы уже отселѣ мя чтили,
И мною во рай безвредно вступили!

ЯВЛЕНИЕ 5.

Благовѣстіе.

Слезѣ от очесъ вси нинѣ отрѣте,
 И плачъ на радостъ весма преложите;
 Вѣтхости болѣзнь души и тѣлесну
 Отложше, пріймѣте новую небесну
 Вѣсть благодати, зъ небесъ низпосланну,
 Господемъ Христомъ мене вама данну.
 Повелѣ ми Богъ благовѣствовати
 Всѣмъ вамъ торжество новой благодати;
 Даде ми силу Богъ, да исцѣляю
 В немощи сущихъ и да збогащаю
 Нищихъ, убогихъ богатствомъ отъ неба.
 Грядѣтъ и пріймѣтъ, чого кому треба ¹⁾.

Хромій ползай.

Потщисъ, госпоже, ямужну мнѣ дати.

Благовѣстіе.

Азъ тя сотворю здрава исхождати.

Онъ же хромій.

Добрѣ, госпоже, еще будетъ тако.

Благовѣстіе.

Токмо ты вѣруй, спасень будешь всяко.

¹⁾ Після цього закреслено:

Хромій ползущій.

Вскори, госпоже, ямужну мнѣ дати,—
 Азъ за тя Бога буду в вѣкъ благодати

Хромій на деревянцѣ слѣпого веде и оба глаголютъ:
 И намъ что подаждь зъ своей милостинѣ.

Благовѣстіе.

Аще хочете здрави бити отнинѣ,
 То сего у мене первіе просѣте;
 Ползай и хромляй, воскорѣ скачѣте,—
 Воскорѣ, реку именемъ распята
 Христа Господа и творца всесвята!
 Ти же, отъ роду слѣпоту имущій,
 Вѣруй, что крестомъ зостаешъ видущій.

Хромій.

Вѣрую, токмо вели мнѣ востати.

Благовѣстіє.

Востани, здоровъ в вѣкъ, Бога прославляти!

Прокаженій.

Вижду, что тебе Бог даде нам врача,
Время бы било мнѣ престат от плача:
Денно-нощно бо в слезах утопаю, —
Ратуй, погибаю.

Благовѣстіє.

Вѣмъ твою вѣру ко Христу и Богу,
Сего ради здоровъ буди попремногу, —
Отселѣ токмо престани грѣшити;
Азъ посланна васъ всѣхъ предочистити:
Очищаю тя во імя Отца, Сина
И Духа, Бога во тройци едина.

Нагота.

Вспомошествоуй мя убога, госпоже!

Благовѣстіє.

Се тебѣ дар от Бога, небоже!

Нагота.

Вспомошествоуй мя убога, госпоже!

Благовѣстіє.

Сей тебѣ дар от Бога, небоже!
Убо вси дадѣт славу Христу Богу
За толикую милост его многу,
Возгласѣт его вси милосердна бити,
И вся дни жизни не престанте чтити.

Всѣ глаголют:

Слава ти, Боже, царю превеликій!
Буди милосердѣ над нами во вѣки!

Закреслену частину діалога перероблено в кінці тексту пієси на аркушах 5 — 6-му рукопису, звідки й запроваджую до тексту на своє місце.

Нагота.

Богъ ты мнѣ посла нага приодѣти,
 Студ бо мы бѣше во людех ходити;
 Нинѣ же тѣшус наготу покривѣи,
 Благодаря Бога, что такъ милостивѣи!

Благовестіе.

Убо вси дадѣть славу Христу Богу
 За толикую милост его многу,
 Возгласѣт его вси милосердна быти,
 И в вся дни жизни не престанте чтити!

Вси разом.

Слава ти, Боже, царю превеликѣи!
 Буди милосердѣ над нами во вѣки!

Благовестіе.

Градѣте со миром, творца прославляя,
 И в милость его здравствуйте вповая ¹⁾.

ЯВЛЕНІЕ 6.

Милосердіе.

Горе вам лютѣ, горе нестерпимо,
 Сущимъ въ невѣрствѣ, всегда несходимо!
 Уви! — будете вѣчнѣ восклицати
 И погибати.
 Иже распята Христа небрегоша,
 Вѣчнѣ в гееннѣ, ах, вѣчнѣ щезоша!
 Или не знасте, кто ваш сотворитель
 И искупитель?
 Забисте Правду, Истинну вмертвисте,
 Сим же самимъ всѣхъ вѣрнихъ оживисте,
 Христосъ бо Богъ всѣхъ, имущій мертвенно
 Тѣло тридневно,
 Воста бо нинѣ з гроба торжественнѣи
 Мир, Христосъ Господь, вѣрнимъ всѣмъ явствен(нѣи) ²⁾,
 Воставши плачъ всякъ премѣни на ра(дост) ³⁾
 И вѣчну сладост.

¹⁾ Після цього в рукопису стоїть ремарка: „Епїлогъ“; а втім текст епїлога не написано. Очевидячки, за епїлог має правити наступна в 6 яві промова Милосердя.

²⁾ Кінець рядка відгнив; додаю на підставі рими.

³⁾ Те-ж.

В невѣрствіи же злѣ окамененни
Гинут во вѣки, надежди лишенни,
Вѣрніи же вси тѣшатся во вѣки

Со аггелъ лики.

Торжествуй, земле! Ликуйте, вси гори!
Холми и поля, взиграйте воскорѣ!
Дубрави, гласно, и лѣси, шумѣте,

Чест воздадѣте!

Моря и рѣки, всякіе бѣстрини,
И во островахъ живушіе крини,
Источники вси, потоки, всеспѣшно

Гласѣт утѣшно!

Словомъ рекущи, со землею води,
Небо со свѣтомъ, и всякихъ птицъ роди,
Солнце съ луною и съ звѣздами красно,

Сіяйте ясно!

Се бо вашъ творецъ страда болѣзненно,
Егда имѣсте и ви ураненно,
Ахъ, люте сердце въ часъ одного смерти,

Ею же онъ стерти

Врага потщася, вас же ликовати
Сотвори нинѣ съ своею благодати,—
Убо вси ви днесъ вседушно славѣте

Христа и чтѣте!

Ти же, человѣче, кровію скупленній,
Не радостенъ ли въ часъ сей торжественній?
Убо съ бездушной и безгласной твари

Многи Богу дари,—

Что начнешъ дѣлатъ? еще умолкнешъ
И слова въ хвалу не изглаголешъ?

Но ти паче всѣхъ отъ сердца глубини

Воскликни нинѣ!

Аще бездушна тварь днесъ воспѣваетъ,
Почто разумна тварь умолкиваетъ?

Колико сили возможешъ имѣти,

Потщисъ гласити!

Ти ли умолкнешъ? Но будетъ ти срамно:
Нѣмота речетъ, глаголь молчитъ явно;
Дебри, глубини воспѣваютъ гласно —

То ли не ужасно?

Убо, человѣче, во вѣкъ славы Бога,
А отъ его тебѣ дастся радость многа;
Тебе бо ради пострада отъ вѣка,

Да ты, человѣка,

VIII.

ВЛАСТОТВОРНІЙ ОБРАЗЪ

Человѣколюбія Божія, всемирной дѣля радости пяточисленнымъ явленіємъ обновленій в чест и прославленіе искони единосилний совѣтъ давшему единому от Тройцы Сину Божію, яко сотворити благоволившему и от небитія во битіе перваго человѣка приведшему: его же ради сей, яко заповѣдей преступника, за крайное благоутробіе воплотися, пострада даже до смерти крестнія, и всемошною Божества силою тридневно воскресе, и паки сего и всѣхъ клятвѣ его виновних на первое вѣчнія свободи и радованія возведе блаженство. 1737 году.

Цю пієсу видано за рукописом Київськ. Злат.-Михайлівського
монастиря № 1710, за опис. М. І. Петрова № 521.

ПРОЛОГЪ.

Властотворній Господень образъ в челоуѣдѣ
Дѣломъ хоцемъ показати в красотѣ велицѣ
Тебѣ, шлишателевѣ почтеннѣйшу, драгу;
Но молимъ простителну милость имѣти 'благу,
И что пяточисленни в явленіях слоги
Не возудовлетворяют, отпустит долгъ многій ¹⁾).

ЯВЛЕНІЕ 1.

Виходит Совѣтъ Божій о сотвореніи перваго челоуѣка, еже би сотворивъ сего по образу и по подобію своему, украсити всякимъ дарованіемъ и дати мѣсто райскія свободы; к нему же виходит Правосудіе Господне, прекословя совѣтному намѣренію, еже не творити таковаго челоуѣка; за которых ²⁾ виходит Милость Божія, и между Совѣтомъ и Правосудіемъ средствіе творит, согласуя паче о сотвореніи Совѣту, неже Правосудію.

Совѣтъ Божій.

Аще всемоцна Божественна Сила
Небесную твердь чудиѣ украсила
Толь различными вящшими свѣтили,
Да теченіе вину бѣ возимѣли;
Аще висока мисца того злаки
Насели землю и дресви всяки;
Аще рибами и болшими кити
Сотвори полни рѣки, море биты;
Аще пернати, дубравними звѣри
Наполни землю по всесильной мѣри,
Плодороднія всѣмъ земнія влаги
Плоди повелѣ зѣло дѣвать драги;
Аще вящше сихъ краснѣйшаго рая
Сладку доброту и инна благая
Устрои того десница чудесна,
Скончавъ вся дѣла низу, вишь — небесна;

¹⁾ Пролога цього дописано наприкінці піснi; уміщуємо його де треба.

²⁾ Дописано над рядком.

Обаче крайну созданія дѣлу
 Не суть доволни к вершенія цѣлу:
 Не сут всячески величеству, славѣ,
 Не суть доволни всемоушной державѣ,
 Зане сотворить хоцетъ человекъ,
 Да будетъ той всѣмъ господь и владика;
 Его же иматъ встроити жива суща,
 От небитія битіе имуща:
 От персти земной тѣло сотворити
 И красотою лице исполнити,
 Взявъ отъ гноища смертна; тлѣнна, брenna,
 На престолъ всадитъ свѣтла, прославленна,
 Безсмертни образъ, подобіе власно,
 Да будетъ во вѣкъ смерти непричасно;
 Смысла остроту и разумъ вліяти,
 Еже будуща, настояща знати,
 Вѣнцемъ почести восхотѣ почтити,
 Всяку власть, силу ногамъ покорити,
 Во владѣніе подсолнечни страни
 Миролубезни отдати безъ брани,
 Рая жителемъ, владика надъ всѣми,
 Да обладаетъ рука его тѣми,
 Наслаждается разнихъ древесъ плода,
 Яже суть въ рай добра прямо рода, —
 Тако неложный Совѣтъ Бога суща
 Сотворитъ хоцетъ дѣла предидуща.

Правосудіе Господне.

Кая естъ нужда толь Богу всесилну,
 Да тваръ сицеву, во всемъ изобилну,
 Сотворитъ себѣ в образѣ подобну,
 Владущу всѣми, в лѣпотѣ оздобну, —
 Человѣка, вземъ персть отъ земной влаги,
 Жизни его датъ диханія благи,
 Устроитъ сего раю господина,
 Властелина всѣхъ силна и едина, —
 Весма сицевий непотребный Богу
 Человѣкъ земный, да властъ мѣетъ многу
 И образъ Божій да на себѣ носитъ,
 Имя его свѣтъ вездѣ да возносить;
 Зане отъ сего перстна человекъ
 Слѣдуютъ зѣло дѣла превелика,
 Противна волѣ и Божіей силѣ,
 Сей бо преступникъ первый будетъ в дѣлѣ,

Заповѣдь Богу имат престутити
И власть восхощетъ аки Богъ имѣти;
О твореніи Богъ сего послѣди
Раскается, что толь тяжкія бѣди
Нанесетъ грѣхомъ на вся человѣки,
Кои развѣ самъ Богъ очиститъ великий.
Оубо такова отнюдь ест не требѣ
Человѣка; самъ Богъ царствуя въ небѣ,
Себѣ похвала, чест и слава сущий,
Ни отъ кого же похвали ищущий:
Ни отъ созданна вѣщща чест прибудетъ, —
Се прекословлю паки, да ни будетъ
Тотъ вновь сотворенъ человѣкъ почтенный,
В силѣ, крѣпости, въ славѣ вознесенный.

Милость Божія.

О чемъ стязаетесь? Распря въ васъ какова?
Се азъ, Милость Божія, умѣритъ готова.
Слишу о человѣцѣ, его же создати
Хочетъ Совѣтъ Господень во всей благодати, —
И добрѣ хочетъ Господь: дѣло зѣло красно
Созданіе таково сотворити власно,
Образа, подобія и власти всемошней,
Даръ дати духа безсмертна, плотъ отъ земли тощной.
Аще умноженія ко Божіей славѣ
Отъ созданія сего нѣсть, не будетъ явѣ;
Аще и раскается Богъ его создавый,
Яко душу безсмертну и властъ рая давий;
Аще воспослѣдуютъ и противна Богу, —
Но ничто же побѣдитъ сего любовь многу:
Праведно бо, яко сей Господня закони
Преступитъ, яже подастъ Богъ ему искони,
Обаче божественна оттоль вѣщща сила
Явится, чест и слава зъ руку его дѣла, —
Явиться могущество и милость безмѣрна,
Благодать, мудрость и любовь въ словѣ сильна, вѣрна.

Правосудіе Господне.

Уне естъ Богу сего не творити,
Неже послѣжде о томъ сожалѣти,
Яко сотворитъ силна человѣка,
Аще явиться благодать превелика:
Бѣдно естъ дѣло слово преступити
Сего, кой его убѣждень творити.
Мнѣ мнится, весма не требѣ противна...

Милость Божія.

Никако же! Требѣ ест, да явится дивна
 Дѣла Божія на немѣ, яже Богъ под лѣти
 Восхощетъ показати вѣчными обѣти.
 Се граду и введу того украшенна
 Божіимъ подобіємъ, образомъ почтенна;
 Тѣмъ послѣдуйте и ви, да видите славу,
 Его же увѣнчаю вѣчнымъ вѣнцемъ главу,
 І вручу власти его райскія предѣли,
 И влию в него духа движущаго сили:
 Милость Божія сие не ложно вѣщаєтъ,
 Реченная словомъ зрит дѣломъ обѣщаєтъ.

Правосудіе Господне.

Аще тако праведній, в словѣ неизмѣнний
 Богъ творецъ созданія восхотѣ единий,
 Тѣмъ буди по глаголу, кой не изнеможе
 У Бога, но найпаче у дѣлѣ возможе.
 Согласно Совѣту Господню драгому,
 Повинуюсь Милости дѣлу преблагому,
 І иду созданнаго зрѣти человѣка,
 Аще сего на образъ сотворит владика.

Кантъ до перваго явленія ¹⁾.

Коль дивенъ Богъ во совѣтѣ,
 Прежде вѣкъ сій в троичномъ свѣтѣ,
 Единъ нескончанній, лиці трисіянный,
 Рече тако (3):
 Добрѣ создать человѣка,
 Иже не бѣ прежде вѣка.
 Отецъ глаголаше и Синъ совѣщае
 И Святій Духъ (3).
 Декретъ Божій отражая,
 Прійде, аки раззорая,
 Совѣтъ праведнѣйшій: будетъ бо грѣшнѣйшій
 Всея твари (3), —
 Такова не сотворити,
 Лучше паче отложить;
 Но милость премнога в Троици суца Бога
 По совѣту (3),

¹⁾ У рукопису канти вміщено один біля одного наприкінці драми; уміщуємо їх, де вони повинні бути в пісці.

Человѣка сотворивше,
 Средство суду положивше,
 Обѣщаєть радость и райскую сладость
 Даровати (3).

ЯВЛЕНИЕ 2.

Выходит Милость Божія, ведущая в мир Господнимъ образомъ почтеннаго человѣка, ему же
 кромѣ райскаго населенія вся поднебеснія птицы, звѣри и скоти во владѣніе вручивъ, смертною
 клятвою претит со всякимъ блудителствомъ хранити заповѣдь Божию, еже не ясти от древа
 Богомъ заповѣданнаго, и по завіщанію отходит. Посемъ приходит Прелест и поощраєтъ его,
 да от древа заповѣданнаго вкусит плодъ; кой онъ совѣтъ судивъ за благо, послѣдует Прелести
 вскорѣ сотворити дѣломъ.

Милость Божія.

Силній Совѣтъ Господень во вѣкъ пребываетъ
 В помишленіяхъ его, инакъ не биваетъ.
 Намѣри человѣка перва сотворити,
 Истиннимъ подобіємъ своимъ украсить,
 Рая славна доброту во власть сему дати,
 Да живетъ безпечаленъ в его благодати,
 Владичествуяй всѣми на земли и в морѣ,
 Яже суть риби, звѣри и пернати горѣ.
 Се ест истинній образъ лѣпоты и славы,
 Се прямо подобіе господней державы,
 Се красота собствєнна ангелскому лику,
 Еже устрои Господь хотящъ поелику;
 Се житель рая первій, самовластній, силній,
 Владика подсолнечной во всемъ изобилній,
 Іже подсолнечною имѣетъ владѣти,
 На престолѣ всемирномъ державно сидѣти;
 Сего держава на всѣхъ, слава вознесенна,
 Яже буди от мене всѣмъ вамъ возвѣщенна.
 Ти же внемли словесемъ, кая ти вѣщаю,
 И прилѣжно разсуждай, что ти завищаю:
 Понеже тебе почте Богъ толь красотою,
 Образа подобіємъ, всею добротою,
 Постави владикою всесилнимъ во мѣрѣ,
 Да пребудеши в господней непохибной вѣри,
 Разумъ смысла подаде будущая знати,
 Что добро и что ест зло, добрѣ разсуждати, —
 Убо буди доволенъ милости благія,
 Довлѣетъ ти и любви господней драгія;
 Вишшихъ тебе не ищи, не требуй совѣта,
 Не радуйся неправимъ словесемъ обѣта,

Храни цѣло заповѣдь, данную от Бога,
 Да казнь тебе смертная не постигнет многа;
 Отнюдь не яждь от древа, Богомъ завѣщанна:
 Аще вкусишь от него, смерть ти обѣщанна,
 И лишишься сладости рая вождѣнна,
 Превратисся в смертнаго человѣка тѣнна,
 Внутрь и виѣуду скорбей будешь исполненній,
 Благодати Божіей весма вже лишенній;
 Земля будет проклята в дѣлѣх твоих вину,
 Терніе ти прорастит и траву едину;
 В потѣ лица твоего горести хлѣбъ снѣси,
 И вся яже тяжчайша на себѣ увѣси.
 Тѣмъ паки запрѣщаю заповѣдь хранити,
 И убѣгат прелестной ловитви и сѣти;
 Аще не сохраниши, самъ будешь виною:
 Вся мною реченная узришь над собою.

Человѣкъ первый Милости Божіей благодарит.

Слово твое и завѣтъ драгій, вождѣнный
 Будет мною исполненъ, в дѣлѣ неотмѣнный;
 Одоляюсь всячески заповѣдь хранити,
 От древа завѣщанна не хочу вкусити;
 Тебѣ же благодарю, всесилна госпоже,
 Яко сотворила мя такова з ничто же,
 Украсила образомъ божественнымъ, властнымъ,
 Повелѣла владѣти рая плодомъ краснымъ:
 Больше уже не хочу, вся мнѣ сут довольна.

Милость Божія.

Добрѣ ест, аще обѣтъ правда будет полна!
 Азъ же совершивъ дѣло, тебе оставляю
 И по обѣту твоемъ сохранит вся чаю.

Человѣкъ первый Богу благодарит за украшеніе.

Нѣсмь достоинъ, владыко и творче великий,
 Да образъ мнѣ безсмертній подаси толикий,
 И от персти земнія сотворивши тѣло,
 Почтеша величествомъ руки своей дѣло,
 Духа живуща во мнѣ, всѣхъ благъ исполненна,
 Влиешъ в мя и подаси дари безчисленна.
 За безмѣрную благодать кой дар ти воздати,
 Да возбудовлетворит твоей благодати,
 Развѣ обѣтъ мой в словѣ заповѣдь хранити,
 Яко кляхъся от древа ни мало вкусити?

Прелесть.

Вижду тя мудра, силна, красна человѣка,
В величествѣ и славѣ зѣло превелика,
Подобіе имуща, образъ Бога власній,
Неизмѣнній во вѣки, смерти непричастній,
Правяща в подсолнечной окрестними страни,
Скипетръ носяща власти всесилними длани,
Единаго владику прекраснаго рая;
Всѣхъ древес¹⁾ плодовъ, кая не зданна благая,
Тебѣ свободно от всѣхъ укусити плода.

Человѣкъ.

Никакоже! Зане Богъ от едина рода
Заповѣда не ясти клятвенними слови,
Аще же снимъ от того, плачъ мнѣ ест готовий,
И смертнія постигнут неизбѣжни рати,
Лишусь райской сладости и всей благодати.

Прелесть.

Не будет то во правду, повѣрь слову вѣрну:
Не сотворит Богъ сего за милость безмѣрну,
Да за единъ вкусъ древа предать тебе смерти,
Яже ты рая лишиш и жизнь может стерти!
Азъ ти тайну Божию явлю и відкрию,
Почто Господь заповѣдь даде тебѣ сію:
Аще древа снѣси, равень будешъ Богу,
Воспріймешъ подобну власт и силу премногу,
И будешъ богомъ, свѣдѣй злая и благая.

Человѣкъ первій.

Аще тако праведно, се ми вѣсть драгая,
Да буду Богу равний: убо снѣмъ от древа,
Его же ми преподасть сопричастна Ева.

Прелесть.

Ей, поистиннѣ не лгу, но правду вѣщаю,
И тайну в Бозѣ сію тебѣ возвѣщаю!
Скоро точію плода отъ древа вкусиши,
Самъ на себѣ вся дѣломъ праведна узриши.
Гради спѣшно за мною, не сумнись нимало!

¹⁾ В рук. „древесех“.

Человѣкъ первій.

Гряди и послѣдую, аще слово стало,
 І совѣтъ твой исполнить ревностно желаю,
 И Божію власть, силу воспріяти чаю.

Кантъ до втораго явленія.

О непреложна совѣта дѣйствителнѣйша обѣта!

Что Богъ намѣри, дѣломъ увѣри —

Образъ его зрѣте!

Безсмертной славы подаде явѣ

В созданіи своемъ (2).

Се сотвори человѣка, иже не бисть прежде вѣка,

Не во зеркалѣ, но в сущой тварѣ,

Естествомъ земнаго

Рая краснѣйша его первѣйша

Сотвори владику (2);

Аже суть в подсолнечной, к славѣ его безконечной,

Покори власти вся мира части,

Да тѣмъ владѣть

Звѣри, пернати, паче вѣкъ златій,

Смерти не причасній (2);

Но заповѣда плодъ оній не ясти з древа искони,

А скоро вкусить — умрѣти мусить

За законъ Господній;

Благодать драгу, красоту благу

Отійметь от него.

ЯВЛЕНИЕ 3.

Виходит первій Человѣкъ ускаржаяся на Прелест, и зѣло печалует, яко послушавъ Прелести, преступи заповѣдь Господню, до котораго виходит Правосудіе Божіе и, обнаживъ его со всего красного одѣянія, одѣвает в рубища шкаредная, посемъ за свободу райскую в работу и плѣвъ

Смерти и Діаволу отдает; сін приемиши радующеся и торжествующе ведут за собою во адъ.

Первій Человѣкъ ускаржается на Прелестъ.

Оуви мнѣ! како ума лишихся воскорѣ!

Уви! прогнѣвах благодать царствующа горѣ!

Се окаянный вражой днесъ послушах лести,

Вкусих от древа, болшой желающе чести,

Его же мнѣ смертію Богъ заповѣдавий,

Под клятвою заповѣдь хранит глаголавій, —

Азъ же кляхся до конца законъ сохранить,

И обѣдахся весма з древа не вкусити;

Но—о, толь безумѣя, нестраха послѣдна! —
Како угризе Прелест, лютая ехидна!
Прахъ, персть, земля, гноище шкаредное суши,
Хотѣлъ владичествоват, какъ Богъ всемогущий,
И вся горѣ и низу, яже суть елика,
Да мнѣ покараются малая, велика!
Или той не довѣло мнѣ власти имѣти?
Се твар, творцу восхотѣхъ во всемъ равенъ бити!
Не довѣло, под слонцемъ что всѣмъ господина
Полномошна сотвори Господь мя едина,
Не довѣло ли, яко пресладкаго рая
Устрои мя жителя рука всеблагая?
И что начну преступникъ творит сущій нинѣ?
Гдѣ явлюся, лишившись Божой благодати?
Какъ умилю яроства зѣло?
Кое извѣненіе принесу за дѣло?
Иже единъ праведнѣй, истиннѣй во словѣ,
Иже не коснит в судѣ, всѣхъ судит готовый,
И твораи за грѣхъ тяжкій отмщеніе вѣрно,
Не взираи на лице кое лицемѣрно,
Но человѣколюбивъ, милосердъ владыко,
Дажь мѣсто прощенія: согрѣших велико!
Дажь слезящимъ очесамъ первобитну радость,
Дажь воздыхающему сердцу рая сладость!
Нѣсть грѣхъ побѣждающій твою милость многу:
Вопию азъ от сердца к всещедру ти, Богу!

Правосудіе Божіе.

Что се сотворил еси, злобы исполненне,
Благодати вишняго владыки лишенне?
Како и почто дерзнулъ преступитъ закони,
Яже тебѣ Господь дастъ хранити искони?
Кое тя зло возбуди от древа вкусити?
Аще не могъ еси той избѣгнути сѣты,
И снѣлъ еси от плода, Богомъ завищанна?
Аще не вѣдалъ еси, что смерть обѣщанна
За сіе, и за сладость рая вождѣнна
Падеть на тебѣ клятва крайна неотмѣнна?
Извѣненіе кое даси, нечестиве?

Человѣкъ первій.

Молю тя, Правосуде, буди милостиве!
Не попусти умрѣти, ниже предаждь аду,
Да причастенъ азъ буду чаши сего яду!

Нижє лиши красоти, от вишняго данной,
 Мимо неси клятви суд, прежде обѣщанной!
 Вижду бо декретъ Божій, принесень ¹⁾ тобою.

Правосудіє Божіє.

І кто ж, аще не самъ сій, тебѣ в томъ виною?
 А понеже в чести сій не разумѣлъ жити,
 Азъ же завѣщанна мнѣ сполняю обѣти, —
 Отдаждь винецъ, имъ же ты владика вѣнчавій,
 Отдаждь скипетръ правящій ²⁾ от него приявій,
 Отдаждь перстень, на руку твою возложенній,
 Уже бо от Божіей любви низложенній!
 Отдаждь Богомъ ти данну красную одежду,
 Зане погубилъ еси всю перву надежду,
 И отселѣ будеши рабъ врага и смерти.

К а н т ь,

какъ Правосудіє обнажатиметь человѣка со всего одіянія, между третою сценою надобно пѣти.

Что се, что се? Коль бѣдно дѣло, срамно зѣло,
 Зримъ на тебѣ нинѣ!
 Ахъ, позоръ, и взоръ, толь пречудній, — мерзкій, блудній,
 Зане благодѣль
 Божіей лишень! О владико рая красна,
 Образа Божія лѣпота самовласна —
 Днесъ уже бѣсу сопрічасна!
 Уви, уви! что содѣлавій? Совѣтъ пріявій
 Зол лукавой Лести!
 Ілы, ілы не довѣло власти дѣло?
 Еще большой чести
 Восхотѣлъ еси, прахъ, персть, земля, — богомъ бити,
 І от древа чрезъ заповѣдь дерзнулъ вкусити:
 Тѣмъ уловленъ смертными сѣти!
 Горе, горе, о человѣче! Се ты совлече
 Краснѣя одежды
 Богъ правосуд, ти сію давій, снѣдь защищавій
 В клятвенной надежди.
 Убо недостойне, отдаждь перстень, порфиру,
 Отдаждь вѣнецъ, скипетръ, зане вже лицемѣру
 Богъ отселѣ не поиметъ вѣру.
 Ми же даннѣи ты соблюдать, днесъ впадша в рати,

¹⁾ В рук. „принесъ“.

²⁾ В рук. „пвящій“.

Тошна оставляемъ,
А владѣти имут тобою бѣсъ, смерть з собою:
Сих здѣ прійти чаемъ,
Иже в чести не разумѣвша возмутъ в руцѣ
І предадутъ ты за свободу тяжкой муцѣ,
Отъ якой во вѣкъ не избѣгнеші!

Человѣкъ первій.

Слезне молю ты, не даждь онимъ вѣкъ мой стерти!
Ниже рука ихъ мною да пообладаетъ,
Ниже язва смертная лютѣ удручает!¹⁾
Ужасаюся Смерти и Бѣса боюся, —
Да не во жилищи сихъ во вѣки вселюся!

Правосудіе Божіе.

Смерти и Діаволе, скоро поспѣшите,
И преступника сего отъ мене возмѣте,
Дадѣть мѣсто во адѣ перво и почтенно!

Смерть и Діаволь говорятъ угрогъ.
Давно означенно!

Правосудіе Божіе.

Се вашъ вѣчний рабъ, плѣнникъ и наслѣдникъ бездни.

Смерть и Діаволь говорятъ.
Ни, Правосуде, но гость и другъ прелюбезній.

Правосудіе Божіе.

Сей возжелалъ со Богомъ равно царствовать!

Смерть и Діаволь.

Обаче лучше ему с нами пребивати.
Заслуга его знатна и предъ нами явна,
Его же желаніемъ ожидали здавна.

Кантъ до третіяго явленія.

Гдѣ суть закони данни искони
Тебѣ, человѣче, вѣрно хранити?

¹⁾ В рук. „удружаетъ“.

Какъ ти воскорѣ прелстился горѣ,
 Безстрашенъ дерзнул от древа вкусити,
 Послушалъ лести, для большой чести,
 Прахъ, земля сущи, богъ бит ищущи (2),
 Всѣмъ владущій?

Аще владико рая, елико
 Внутрь и внѣ того бѣше сотворенно,
 Нѣсть ти довлѣло толь драго дѣло,
 Еже вишнимъ творцемъ сильно врученно:
 Красна одежда, власти надежда,
 Скипетръ, корона висока орона (2)

От Сіона,

Перстень всезлатій, всей благодати
 Самъ паче образъ Божій неизмѣнный,
 Кой уже нинѣ в срамной измѣнѣ
 Будеть на тебѣ смертній и истлѣнный?
 За рая радость и всяку сладостъ,
 За благодистину плачь, скорбь едину (2)
 Пріймы вину!

ЯВЛЕНИЕ 4.

Виходит Діаволь хваляся, яко покори власти своей, кромѣ перваго человѣка, вся праведніи души; къ нему же хвалящемуся частѣе приходя Смерть и по повелѣнію умерщвляя пророки и немудрецы, и многое число собравъ и узи оковавъ, низводятъ купно во адъ, идѣже сидящіи бѣдніи вопіютъ, просяще свободи.

Діаволь хвалиться.

От конецъ земля притеци зде внемля,
 Воздаждь честъ должну владицѣ неложну!
 Азъ бо владика: вся в мѣри елика,
 Всѣмъ обладаю, болшъ покорит чаю;
 Уже бо первій не избѣже вервій
 Человѣкъ красній — нинѣ рабъ мой власній.
 Еще избити хошу, покорити
 Пророки мнози, надеждніи в Бозѣ;
 Сихъ убо ради, для лутшой поради,
 Смерть здѣ приглашу, живот ихъ угашу:
 Приди, о Смерти, могуща всѣхъ стерти!

Смерть говорить.

Кто прекословенъ, всякъ уже виновенъ.
 Первій человѣкъ, падши во грѣхъ великъ,
 В твоей державѣ покоренъ и славѣ,
 Сидит во адѣ, нимало в отрадѣ.

Авель праведній.

От единокровна жизни азъ лишихся
И чаях, яко всего зла уже позбихся:
Надѣялся страдалецъ радост, покой мѣти.

Смерть до Авеля.

Се ти вмѣсто покоя смертни кладу сѣти:
Тошни жертви сут твои, Богу принесенни, —
Не возмогут помощи, да будешъ спасенній.

Моисей пророкъ.

Авва-Отче небесній, неси чашу сію,
Юже испи праотець, азъ же да не пію,
Ниже попусти Бѣсу и Смерти во руцѣ!

Смерть до Моисея.

Оуже давно чекает, сидя в адской муцѣ,
Первій человекъ Адамъ, согрѣшивъ собою:
Сей крайнею будетъ всѣмъ во грисѣ виною.
Тѣмъ и тебе не спасетъ постъ чтиридесятий,
Зане одолѣ вся грѣхъ адамовъ треклятий.

Іосифъ Прекрасній.

Бихъ от братии ввержень в ровъ глубоку ужасній,
Но и тамо азъ лютой смерти не причастній;
Бихъ в Египет проданній, узи окованній, —
И оттуду свободжень, вторій царъ названній.
Но что се найде на мя? Плѣнникъ нечаянный!

Смерть до Іосифа.

Ни, ни! Не избѣгнеши за грѣхъ адамъ данній!
Чистота твоя добра, что хранилъ опасно,
Обаче паде на тя иго се ужасно.

Свмеонъ Богопріимецъ.

Отпустилъ еси с миромъ и ришивъ от тѣла,
Владико, — убо почто воста на мя сила
Бѣса темна и Смерти? Се влекут во бездну!

Смерть до Сүмеона.

Гради, присмотрись отцу Адаму любезну:
Не поможет младенець, егоже на руку
Держа просиль, да в сію не идеши муку.

Діяволь до Смерти.

Довѣст! Сихъ оузникъ свяжимъ уже узи
И ведѣмъ купно во адъ, гдѣ сидятъ и друзи,
Да видятъ праотца и поздравлять чести,
Юже за рай прекрасный приятъ обѣтъ Лести¹⁾.

Авель за всѣхъ пророкъ говоритъ.

Аще вина праотца, аще наша, — Боже
Милосерде, изми нас: се жизнь изнеможе!
Не даждь в темной пропасти заключеннымъ бити,
Не попусти над нами злу бѣсу владѣти!

Канть до четвертаго явленія.

Вселютаго паденія, темно-пагубной власти,
 Ей же Адамъ праотецъ нашъ, за вкус древа по страсти,
 Сего властелина, бездни адской сина,
 Нинѣ подчиненный и порабожденный,
 І всѣхъ винныхъ дѣла: нѣ едина цѣла
 Сохрани от нея (2).
 Что виновни суть пророцы, не ядшіи от древа?
 Кромѣ пріаща оскому, еіже причастна Ева.
 Общая прамати, тошна благодати,
 Змѣемъ наущенна, люті уловленна,
 Восхотѣвша чести, послуша Прелести,
 Богу соравниться (2).
 Моисей угождъ постъ Богу, Авель в жертвѣ пріятій,
 Іосифъ сій во чистотѣ, Сѣмеонъ старецъ святій,
 Освященъ младенцемъ, рожденнымъ первенцемъ,
 Его же носяше, на руку держаше,
 От временной жизни ко вѣчной отчизны
 Отпущенъ от того (2).

¹⁾ У рукопису ці слова Дияволів помилоково вміщено після слів Смерти до Авеля. але помилоку цю виправлено відповідними замітками на полях.

ЯВЛЕНІЕ 5.

Виходит Милость Божія на гласъ стениящих и вопіющих праведних во адѣ, яже повелѣваетъ всѣхъ отъ вѣка заключенныхъ возвратити, ихъ же возвратно принявъ, собственнѣе же перваго человѣка въ первое облекъ одѣяніе, ко первобитной свободѣ, радости и торжеству, воскресимъ Господемъ дарованному, съ цѣніемъ и лики ангеловъ отводитъ.

Милость Божія.

Гдѣ сутъ вопіюущи, гдѣ стениящи мнози,
Имущии надежду въ милосердномъ Бозѣ?
Кой удручаетъ ихъ гнѣвъ, желѣзніи узи?
Дадѣте ми гласъ вскорѣ, вселюбезни друзи!

Первій Человѣкъ.

Се азъ узникъ, госпоже, въ власти держимый
Люта врага и Смерти, доселѣ мучимый!

Милость Божія.

І кто таковъ? Повѣждъ ми твое имя власно.

Первій Человѣкъ.

Адамъ, преступникъ Божій, прелѣщенъ безопасно,
Послушахъ бо Прелести и вкусихъ отъ плода,
Его же сказа Господь не коснутись рода;
Азъ же за безстрашіе дерзнухъ окаянный,
За что нинѣ во узахъ держимъ окованный.
Аще можешь, риши мя, госпоже и мати!

Милость Божія.

Отселѣ не имаша въ узахъ пребивати:
Азъ разрѣшу вериги и сломлю окови,
Грѣхъ, содѣявъ тобою, отпущу таковий.
Гдѣ твое, Смерти, жало?

Смерть.

Пропало!

Милость Божія.

Гдѣ ти, Аде, побѣда?

Діаволь.

Бѣда!

Милость Божія.

Испустѣтъ человѣка!

Діаволь.

Елика?

Милость Божія.

Иже Адамъ названній.

Діаволь.

Миѣ той дарованній!

Милость Божія.

Дажь, ти реку, воскорѣ!

Діаволь и Смерть.

О лютѣ! О горѣ!

Милость до Человѣка.

Помни милость Божию, тебѣ содѣянну:

Аще недостойно бист, грѣшну окаянну,

Обаче Богъ милосердь гнѣвъ укроти силній, —

Се ти первій дает дар красоты зобилній.

Облеци въ одежду и вѣнцемъ почтѣте,

Дадѣтъ скипетръ во руцѣ и перстен вложите!

Человѣкъ первій.

За толикую милость, юже сотворила,

Благодарю, что паки мене украсила,

И адовой вселютой свободила муки!

Молю: другихъ свободы впадших в тия ж руки!

Милость Божія.

И кто еще тамъ оста во адѣ держимій?

Первій Человѣкъ.

Авель, Мойсей, Іосифъ, Сүмеонъ блажимій.

Милость.

Азъ ти повелѣваю: пусти пророкъ спѣшно! ¹⁾

¹⁾ В рук. „смѣшно“.

Діаволъ.

Горе неутѣшно!

Милость.

Аще не пустишь, плѣню крестомъ обоюду.

Діаволъ.

Градѣте отсюду!

Авель за всѣхъ благодарит Милости Божіей.

Благодаримъ, всемошна Милости благія,
Яко намъ разрѣшила узи бѣса злія
И подала свободу имѣти во вѣки!

Милость Божія.

Убо воспойте намъ zde, ангелскія лики:
Возрадоватись требѣ, яко обрѣтесе
Изгибшій Адамъ, паки во рай воведесе,
І праотци смертныхъ узъ уже свободженни,
Смерть, бѣсъ воскрешимъ Христомъ вѣчне низложенни!

Кантъ до пятого явленія.

1. Доколѣ стеньяешь, огонь претерпѣваешь
В адской твердинѣ,
І от райской снѣди нанесенни бѣди
Лютѣ донинѣ?
Богомъ первозданне Адаме изгнанне,
Прекраснаго рая Христосъ возвращая,
Тя ктомужде воскресе!
Сей на крестномъ древѣ пострада и, Евѣ
Вопль утолив зѣльний и плач неисцѣльный,
Мир и радость принесе.
2. Всѣхъ праведныхъ чини, з адской глубини
Скоро градѣте
К горнему чертогу, — тамо благодать многу,
Вѣчну приймѣте!
Пророческій личе богоглаголиве,
Патріярховъ чине богупослушливе,
Се Христосъ вамъ вѣщаєтъ:
Отрадіте нинѣ пагубнія узи,
Градѣте весело, любиміи друзи:
Свой чертогъ отверзаєтъ!

3. З горчайшаго дима возрѣте очима
В свѣтлія двори,
В них же суще вину служатъ Богу-Сину
Ангеловъ хоры.
Пріими на ся свѣтлу одежу и брачну,
Остави от снѣди данную ти мрачну,
Человѣческа рода
Праотче: оуже бо мучител падеся,
Тебѣ же воскресимъ благодат дадеся
И во вѣки свобода.
4. Азъ з небеснихъ круговъ, Христових всѣхъ друговъ,
Милость реченна,
Пріидохъ свободити, ада изпразднити,
Мукъ исполненна:
Гряди на первое блаженство, Адаме,
Прійми обѣщанній живот, Аврааме,
Непорочно поживій!
Грядѣте вси купно во аггелскомъ лицѣ
Со пѣніемъ к Богу, царю и владыцѣ:
Той ест смерть побѣдивій!

Амень.

1737 году Априля 10.

Ad m. D. T. O. M. gloriam Bque V. M. S. L. O. S. honorem, cultum et venerationem.

IX.

ОБРАЗЪ СТРАСТЕЙ МІРА СЕГО

образомъ страждущаго Христа исправися.

Ця піска була в рукопису Церк.-Археол. Музею при Київ. Духов. Академії № 174, за опис. М. І. Петрова № 660. Рукопис загублено. Текст передруковується за текстом, що надрукував С. Т. Голубев (Труды Київ. Дух. Акад. 1877, вересень, 616—665).

А К Т Ъ 1.

Прорицаеть хотящая быти во изъявленіи семъ.

ПРОЛОГЪ.

Всякъ отъ земныхъ преходящъ пути сего вѣка,
Всякъ улучивый жити, и всякъ же елика
Здравымъ есть разумомъ отъ Бога почтенный,
Зри суетою міръ сей весма исполненный.
Зри, гдѣ красота его, гдѣ крѣпость и слава,
Гдѣ непобѣдимая сила и держава.
Зри, что сребра и злата скарбы незчисленни,
Драгое каменіе, цѣною купленни;
Се вся сія въ единомъ часѣ погибають,
Яко дымъ, цвѣтъ и трава скоро исчезаютъ.
Смѣху достойна марность воистинну мнима,
Или вопреки горка плача невтолима:
Сей пируетъ, овъ плачетъ, голодомъ погибая;
Сей гордится, овъ смиренъ плача и ридая.
Братъ на брата и друга враждуетъ напрасно,
На Бога ковъ возноситъ, глаголетъ ужасно.
Овъ богатъ веселится, презираетъ нища,
Нищему же — жажда и слезная пища.
Иные отъ праваго пути заблудиша
И бездушныхъ себѣ боговъ сотвориша.
Свѣтъ отягченъ грѣхами, часто уадаетъ
И нѣсть да его кто оттоль болѣе укрѣпляетъ.
Разбойники на пути шедша убиваютъ,
И тако ели жива сего оставляють.
Аще кто и зрить, но нѣсть ему избавити,
Донелѣ любезнѣ кто прійде исцѣлѣти.
Тако непостоянна, тако неключима
Въ мірѣ суетою вся суть уничижима.
Едину токмо мудрость отъ сихъ раздѣляю:
Сію бо едину азъ вѣчну быти знаю.

Сія во мнозѣ славы всегда процвѣтаеть,
Сія никогда навѣта злаго не внимаеть.
Иная вся, аще быти мнятся славна,
Единою згубою погибають равна.
Блаженъ посмѣваяся сей суетѣ свѣта,
И блаженъ оплакуяй мерска его лѣта.

СЦЕНА 1.

Является Гераклить посмѣваяся міру сему.

Я, га, га, га, начну смѣяться міру.
Сію ему изъявлю суетную вѣру:
Кто бо въ немъ обрѣтется достоинъ похвали?
Его же бо безчестна прежде вѣкъ избрали.
Онъ царскіе полати и царское племя
Весма уничтожаетъ во короткое время.
Почтенъ ли кто славою имени велика?
Зри вскорѣ и тамо суета колика,
Яко не токмо славу вскорѣ испраздняеть,
Но и самого во гной отъ ней низвергаетъ.
Аще кому случится когда пировати,
Или коя радости лики составлять,
Но и тамъ внезапна вражда приникаеть
И мирніа радости въ печаль обращаетъ.
Днесъ веселія лики аще представляешь,
Утро со плачемъ зѣлнимъ тихже отсилаешь.
О, о, о! не твоя ли скорбь всѣхъ уязвляетъ,
Аще кому отъ себе радость процвѣтаеть?
И ктожъ не посмѣется буюму ти нраву,
Яко во згибель вѣдуще стезю речешъ праву?
Имамъ всегда ругати тя, міре суетній,
Ибо всякъ ти служащій вѣчнихъ есть благъ тщетній.
Посмѣю я прочее отнинѣ во вѣки,
Яко непостоянствомъ зводишь человекѣ!
Се убо моя устѣ во смѣхъ претвораю,
Егда ты не свѣтла въ свѣтѣ обрѣтаю.

Демокритъ оплакуеть свѣтъ.

Увы, увы, суетѣ житейскаго міра!
Оле, ole, ми сердце пронзе его вѣра!
Аще бо и радостно о немъ глаголати
Восхощу, то ми сердце сказуетъ ридати.

Се горкія слези здѣ моя проливаю,
Всякія нечистоти грѣховъ омиваю,
Имиже омочаю злѣ моя зѣниці,
Живуще утѣсенній въ скорбной сей темниці;
Не иную бо въ себѣ свѣтъ содержитъ вино,
Кромѣ молву и печаль раждаетъ едину.
Се убо плачущъ всегда и сѣтуяй буду,
Да суету суетствій въ себѣ преизбуду.
Плачите оцѣ, аще хошете имѣти
Радость, тако бо... возможете зрѣти
Небесную красоту, избивше отъ міра
Ловящаго чловѣкъ лютеѣшаго звѣра.
Сей въ ближнихъ и братіяхъ многу творить вражду,
И како слезнѣ о семъ нинѣ не постражду,
Овогда и самому противится Богу?
Азъ собою искусихъ сіе попремногу.
Того ради слезю, плачу и горцѣ рidaю,
Яко вся суетная въ мірѣ обрѣтаю.

Авель приносить въ жертву агнца.

Самъ Адонай Господи, призри днесъ на жертву;
Дажь принести отъ души въ дѣлахъ сушу мертву
Авелеви смиренну отъ стады первородна
Агнца тучна, избранна, мене же свободна
Сотвори отъ братняго враждебна навѣта;
Азъ же ти послужу во вся жизни лѣта.

Каинъ

приноситъ снопы жита въ жертву.

Господи, принесохъ отъ трудовъ си плода,
Яже земля израсти отъ сѣмени рода.
Прими убо Господи и призри на дари,
Се бо принесохъ класи млади, а не стари.

Гласъ съ небесе.

Иди, согрѣшилъ еси, студно взываешь,
Ибо неправъ даръ твой Господу приношаешь.

Каинъ враждуетъ на брата и на Бога.

Что се событсѣ нинѣ на земли со мною,
Яко небеса зѣло погордиша мною?
Праведнаго мя суца, весма отвратиша,
Не правду паче, неже правду возлюбиха.

Большаго мя властію, больша и во вѣри
 Уничтоживше, меншимъ содѣяша въ мірѣ.
 Праведнымъ суще нынѣ въ неправду явился
 Самъ Богъ, когда отъ мене тако отвратися,
 Яко весма возлюбилъ поноснаго всѣми,
 Онъ же мнѣ недостойнѣ всегда быти зримій.
 Зрите, людіе, сія, — что вамъ мнится быти,
 Яко богъ менша зѣло восхотѣ любити,
 Услыша моленіе, прія дари едина?
 О неправди! что старша не пріяла сина?
 Ти праведное сердце весма отригаешъ,
 Ти нечиста надъ чиста быти возношаешъ.
 Нѣсть правди въ Бозѣ, индѣ требѣ есть шукати,
 Гдѣ буду предпочтеній всеми благодати.
 Ахъ мнѣ посрамлену, вотще отходящу
 Отъ лица Бога, аще благъ даръ приносящу!
 Что мнѣ во мѣсто дара изволи воздати?
 Ко своей мя не пріять праве благодати.
 Отселѣ сердцемъ чистымъ благъ не буду Богу,
 Что мнѣ въ мѣсто благодати скорбь даде премногу.
 Се убо иду скорбя, да увижу брата,
 Насыщуся радости отъ его пресвята.
 Лучше ли Авалеви, паче моихъ дари?
 Днесь убо не убѣжитъ и смертнія кары.

До Авеля:

О, сей день радости зѣло наполнится много
 Мое сердце, когда ты почтенна отъ Бога
 Вижду, и купно хошу въ радости ходити
 Съ тобою, что ты тако сподобихся зрѣти.
 Вздимѣ убо отсюду, возидемъ на пути
 Веселія, взирая большей достигнути
 Радости, и воздадемъ хвалу купно Богу,
 Яко намъ даде радость на земли премногу.

Авель отвѣщаетъ.

Аще тако со нами Богъ восхотѣлъ быти,
 Что насъ не презри нынѣ во радости зрѣти,
 Вся убо да сотворимъ во его похвалѣ,
 Возвеселѣмся присно св собою въ малѣ.

К а и н ѣ.

Ти ли праведенъ, честенъ мнишся быти Богу?
 Се тебѣ отверзаю до неба дорогу.

(Убиваетъ Авеля).

Гласъ до Каина.

Проклятъ еси на земли, понеже кровь брата
Твоего проліялъ еси; се нынѣ отъята
Благодать отъ тебѣ, и будеши отчужденій,
Стеній и трясійся, таже осужденій.

Исходитъ фарисей хваляся предъ Богомъ.

Виждь, творче вишній, яко тебѣ Богу
Хвалу принесохъ воскорѣ премногу;
Нѣсмь ¹⁾ бо сицевый, яко любодѣ,
Разбойници и хищници зліе,
И якъ мытаръ сей, чловѣкъ нравенъ,
Предстоить тебѣ грѣшенъ и безъславенъ,
Ниже чистъ сердцемъ, ниже и душею,
Весь оскверненъ есть мыслію своею.
Азъ же два краты въ седмицу пошуся,
Десятину даяти всякій годъ тѣхъ,
Дабымъ не пребыхъ тако, яко мнози
Любяще гордость суть нечисти сквози:
Суть любодѣ тебѣ предстояще,
Устами глаголють, сердцемъ же скорбяще.
Блудъ же и гордость во мнѣ не пребудеть,
Милость и благодать надъ вся преизбудеть.
Отселѣ буду за сія вся въ небѣ,
О чомъ довольно потщатися требѣ.

Мытарь.

Молю тя, милосерде, восточе востоковъ,
Дажь ми омита грѣхи слезъ моихъ потоковъ.
Помилуй мя, Боже, непрестаю пѣти,
Очима си на небо не смѣю възрѣти.
Гдѣ нынѣ имамъ главу мою преклонити,
И самага мя всего скверна обратити?
Мерзость сій притекаю ко твоей державѣ:
Сотвори мя причастника присносущной славы.
Тма будучи, омерзихъ свѣтлость превелику,
Смертенъ сущи, прогнѣвахъ Бога и владику.
Тѣмъ тебе творца твари новой благодати
Дерзаю окаянный нынѣ призывати.
Видуши звѣстно, яко твоихъ щедротъ ради
Не лишуся никоей во грѣсехъ отради,
На нюже азъ скверный днесъ зѣло уповаю,
Гнѣвъ твой во милосердіе превратити чаю.

¹⁾ У Голубева „нѣсть“.

Молюся убо всегда ко твоей святинѣ:
Сохрани мя, Господи, въ своей благодѣи.

Гордыня похваляетъ Фарисея.

Въ величествіи моемъ мною не постыжуся,
Аще и о мнѣ самой когда похвалюся.
Не безъ ума сіе восхощу творити,
Аще мене или тѣхъ имамъ ублажити,
Ихже память дѣлъ добрыхъ всѣми человекѣ
Славима бываетъ и пребудетъ во вѣки.
Якоже найпаче сей въ своей благодѣи
Славится во вседневной будучи святини;
Его же назираю, сердцемъ веселюся
И нестидно предъ всѣми въ немъ возвеличуся,
Понеже въ благочестіи есть отъ мене зримый,
Сего ради творю, да будетъ всѣми славимый.

Фарисей.

Боже, благодарю тя, яко не лиши мя зрѣти
Добродѣтели сея, юже всегда имѣти
Желаю во умѣ и въ сердцѣ толѣи,
Ей же недостойни суть ангелстѣи лици.

Гордыня.

Такоесть, праведниче, на се бо явися,
Понеже тако Богу добрѣ помолися.

Смирение со Покаяніемъ похваляетъ Мытаря.

Радости намъ событѣи нынѣ превелика
О таковой добротѣ сего человекѣ,
Иже отрину себѣ велию гордию,
Взять же смиренія на ся благодѣию,
Сердце сокрушенное къ Богу отворяетъ,
Себе неправеднаго быти изъясляетъ,
И размышляетъ себе зла сотворша многа,
Возвести же не хощетъ очію до Бога,
Такой бо паче всѣхъ будетъ вознесеній
Во вѣки, яко нынѣ явися смиренный.
Благодаримо Бога, творца всея твари,
Яко бо намъ дарова таковія дари,
Сего преизбраннаго въ своей благодати;
Со нимъ и ми на вѣки начнемъ ликовати.

СЦЕНА 2.

Исходитъ Свѣтъ во гордости и славѣ.

Слиши всякъ отъ животныхъ разумомъ почтенній,
Внемли, кто живетъ надъ вся въ себѣ вознесенній,
Возведи очеса зряй величество славы,
В нейже отъ вѣка зримій обитаю яви.
Днесъ познахъ, яко азъ есть царь, князь и владика
Мнѣ убо власть повсюду пребудетъ велика.
Вси мою волю тщатся добрѣ исполняти,
Да отъ своихъ богатствъ не будутъ отъяти.
Вся мнѣ подлежатъ, вся суть въ моей державѣ,
И никтоже ми равенъ во чести и славѣ.
Область моя, область сицева повсегда,
Не возбранно мнѣ есть что восхошу повнегда:
Овѣ будетъ богатъ, славенъ; овѣ честенъ и силній;
Сій во надеждѣ добротъ будетъ изобилній;
Инъ же нищъ, поруганъ, и рабъ въ единой годинѣ:
Вся сія въ моей силѣ пребываютъ нинѣ.
Аще же кто возбранитъ мене быти славна,
Здѣ да покажетъ его мнѣ въ богатствѣ равна;
Кто убо мя во всѣхъ сихъ не наречетъ волна,
Елика суть видима, и елика долна.

Плоть со діаволомъ совѣтують вся привлещи къ себѣ.

Плоть.

Ахъ, бѣднѣ весь міръ въ страстяхъ пребываетъ,
Что духъ надъ тѣломъ всегда лютѣ обладаетъ.
Безобразни и смертни челоуѣки творить,
И въ своей тщетѣ бѣднѣ ихъ къ себѣ низводитъ.
Доброту красну весма тщится истребити,
Тѣлеснѣ же уди зѣло умертвити.

Діаволь.

Се же и азъ такожде ко вамъ присутствую
И всегда о семъ скорбми печалнѣ сѣтую.
Пришедъ скоро слышащи гласи твоя сія,
Но хошу, да не будутъ тебѣ уже злія.

Свѣтъ.

Тако бо подобаетъ днесъ быти со всѣми,
Яко вся покорити себѣ добрѣ свѣми.

Нехай наша власть всегда, наша нехай сила
Надъ всѣми обладаетъ, яко восхотѣла.

Плоть

Твори, о друже, и азъ се буду творити,
Начнемъ добръ со свѣтомъ надъ всѣми владѣти.

Діаволь.

Отселѣ въ поднебесной се творити буду,
Да всякія народи привлащу косяду,
И будемо яко Богъ владуще надъ всѣми,
Многія себѣ хвали приобрѣтше ими.

Приходитъ Многобожіе.

Велія радость мнѣ нынѣ явися,
Когда къ радости и самъ приближися.
Радость глаголю, се радость велика,
Яко отъ вѣка не бѣше толика.
Да радуемся купно со собою,
Что сотворихомъ вся намъ работою.
Вся въ нашей власти, яко возжелахомъ,
Не суть возбранна, тако содѣлахомъ;
Не требѣ Бога намъ инаго знати:
Сами отселѣ будемъ обладати;
Васъ первихъ будутъ вмѣсто боговъ знати
Вси человѣци и честь воздавати;
Ви красотою, ви прекрасни чини,
Вся плоть и весь духъ предъчтосте едини.

Отступство.

Печаль сегосвѣтна кому успѣваетъ
Во благо? вѣмъ, что всяку сердце пронизаетъ,
Кто убо хочетъ отъ ней избѣгнута,
Да отвергнется всего, идетъ въ моя пути:
Коль бо добро, коль красно печали позбыти,
Радостно и безбѣдно на много пожити!

Ко свѣту.

Не хотящи твоя погibelной слави,
Свѣте прекраснѣй, даю совѣти прездрави:
Весма отъ Бога вскорѣ не права во вѣри
Отступи, и обраща веселися въ мирѣ.

Свѣтъ.

Се совѣта твоего добрѣ послушая,
Буду ликуйи всегда, буду и играя.
Возстанѣте, гори, нынѣ, воскликнѣте съ нами
Радость велію, юже отъ Бога имами.

СЦЕНА 3.

Атлясъ ускаржается на Свѣтъ.

О горе мнѣ, живущу во семъ свѣтѣ сину,
Яко прежде лѣтъ въ грѣховъ уязвленъ есмь тину.
Се отъ скорби тяжелой суетнаго мира,
Ахъ, лють упадаю, не спасе мя вѣра,
Но еще мя въ білшую низвергаетъ бездну,
Когда грѣховну тугу проливаетъ слезну.
Аще бо кая болѣзнь пронзая утробу,
Кромѣ тяжестей грѣшнихъ, что даетъ мя гробу,
Кто ми въ радости прійде? нѣсть сего человѣка,
Да сотворитъ мя паки, яковъ бихъ отъ вѣка.

Приходитъ къ нему Мужество.

Что се ужасно зѣло мнѣ нынѣ явися,
Когда силою преславенъ тако утрудися?
Что ти собистся, мужу непреборимій,
Же ни тобою можетъ свѣтъ быти носимій?
Сій едино здравіе и велія сила,
Его же бо вся область едина имѣла,
Нынѣ отъ многихъ бремени бѣднѣ упадетъ.
Что сія за бремена, яко знемогаетъ,
И какова тяжести в себѣ изявляютъ,
Яко силу отъявше къ земли угнѣтають?
Се ти даде за благость: сотвори немощна,
Аще тобою всегда носима бысть тошна.
Не имамъ ли ти нынѣ соболѣзновати,
Егда ты второго свѣтъ не можетъ снискати?
Жалѣя убо прежде силою висока,
Се крѣпости, отъ сердца пріемши глубока,
Тебѣ даю, да воставъ первій вѣнецъ силы
Пріймеша, якій прежде руцѣ твоя мѣли;
Нынѣ же укрѣпися, да первое бремя
Не престаиваючи будешь во все время.

Атлясъ отвѣщаетъ.

За таковыя тебѣ благодарю хвали,
Яже мнѣ твоя устнѣ благо провѣщали.

Что мнѣ глаголаху, то еще быть не може,
Понеже крѣпость моя во мнѣ изнеможе.
Азъ носихъ прежде добрѣ необремененна,
Днесъ же вси не поднесутъ зѣло обтягченна.
Богъ мнѣ сотворши даде, да свѣтъ назираю,
Легокъ бѣ тогда, се же тязжѣ знемагаю,
И не токмо азъ снести, ниже бо довлѣютъ
Твоя сили, вишняго кромѣ что успѣютъ.

Надежда ко Атлянту.

Востани убо нынѣ и вооружися,
Пріемъ котву мужества, сею укрѣпися.
Послушай днесъ моего благаго совѣта,
Нинѣ же стани скоро бодрѣ во подвигъ свѣта,
Коимъ образомъ всегда міръ будешь хранити,
И державу грѣховну можешь испразднити.

Атлясь.

Добрѣ совѣтъ твой, яже и даръ сей котвица,
Яже мнѣ подаде вишняго десниця.
Подкрипи мя котвою изнемогша въ силѣ,
Яже грѣхи отъ силна въ немощь претворили.

Надежда.

Буди отънынѣ храбрѣ, не ослабѣй въ пути;
Твоей крѣпости никто можетъ постигнути.

Атлясь.

Боже, ти словомъ своимъ вся сотворивій,
Атлянтови сили паки укрѣпивій
Прияти свѣтъ сей и паки носити,
Дондеже ти волиши оному пребыти.

СЦЕНА 4.

Іовъ является въ славѣ и богатствѣ благодаря Бога.

Благодару тя, Боже, царю всемогущій,
Яко даръ многоцѣнный отъ тебе грядущій
На мя днесъ изобилна во всемъ изліяся.
Кую ти подвалу дастъ недостойный за ся!
Тобою во богатствѣ семъ славный и великій
Славою и честію въ санъ почтенъ толикій.
Надъ всѣхъ мя еси вознеслъ на земли високо,
Всѣхъ твоихъ добротъ мое не осяжетъ око.

И паки благодарю Господа всесила,
Сотворшаго мя въ жизни сей тако обилна.
Яко мя благословилъ земна чловѣка,
Благословю тя, Боже, творче всего вѣка.
Яко величествомъ есмь въ богатствѣхъ и славѣ,
Должень пребуду всегда хвалитися явѣ.
Живій во вишнихъ, Боже, низу презирай,
Сушая вся во мірѣ словомъ составляй.

1 ангелъ.

Со страхомъ и трепетомъ тебѣ работаемъ,
И тебе Бога хвалимъ, тебе прославляемъ.

2 ангелъ.

Благословенъ Господь Богъ, сидяй на престолѣ,
Твоя воля да будетъ на небеси и долѣ.
Хвално имя твое отънынѣ до вѣка,
Яко горда низрину отъ ангелска лика.

3 ангелъ.

Святъ, святъ, святъ, Господь Саваоѹ, во вѣкъ пребываяй,
Горняя и нижняя словомъ составляй.
Тебѣ подобаетъ пѣснь творцу и владыцы,
Тебѣ вся трепещутъ подземніи лицы.
Други, поимо пѣснь Богу во тройци едину:
Святъ, святъ, святъ, Господь Богъ, пребываяй вину.

Гласъ съ небесе ко діяволу.

Отъкуду пришелъ еси, предстоя безстыдно?

Діаволь.

Обидохъ поднебесну, но обаче трудно
Вняти на раби твоя словомъ или дѣломъ.

Гласъ.

Понеже огражденни моимъ суть предѣломъ.
Внялъ еси что умою на Юва права?

Діаволь.

Аще небы ти далъ сиецеваго нрава!
Внѣшнее и внутреннее его огради
И стопи его мнози ти еси благословилъ.
Обаче послѣ руку твою, коснися же костей,
Обрящеши Юва полна суша злости.

Г л а с ь.

Вся, елика суть, твоей предаю власти,
Токмо душу соблюди, не имаша части.

Діаволъ.

Иду, вся погублю богатство и славу,
Увижду Іовову къ Богу вѣру праву.
Самаго вдару гноємъ отъ ногу до главы
И тако днесъ искрушу вѣри его прави.
Что имать имѣнія¹⁾ и саміе чада,
Овци, супруги воловъ и всякіе стада.

Вѣстникъ 1

(приходитъ къ Іову).

Услыши, господине, повѣсти моя,
Что ничесоже оста отъ паства твоея:
Ибо огонь спадъ съ небесе и пояде сія,
Вся испразднивши дари тебѣ преблагія!

Іовъ.

Хвалю тя, Боже, за дари благія:
Ти бо умножилъ еси, ти паки взявъ сія.

Вѣстникъ 2.

Се азъ единій остахъ пришедъ возвѣстити,
Яко варвари, нынѣ пришедше плѣнити,
И вся остріемъ меча пастира избиша,
Воли, осли, ослищи съ полки отпустиша.

Іовъ.

Богъ всемилостивій, сице изволивій
Взять отъ руку моею, благоувѣтливій;
Вся же имѣхъ скоти отъ тебе самаго:
Твоя суть вся, мене же свободи отъ злаго.

Вѣстникъ 3.

Зледва духъ оста въ мнѣ, и рещи не смѣю
Скорбь сердцу отческому, азъ недоумѣю:
Братъ бо старѣйшій зъ сини и дщери твоими,
Нарочить пиръ творящи, пораждени естъ сими —
Бывшей отъ юга бури и вѣтру велику,
Храмина не постоя навѣту толику.

¹⁾ У Голубева „имѣнія“.

Тако сини и дщери умроша въ годинѣ,
Азъ же единъ спасохся, бѣхъ бо наединѣ.

Іовъ, падъ на землю, благодаритъ Бога.

Аще убо сія вся собишися тако,
Имамъ ли творцу хвали воздати инако?
Да не будетъ; но падши благодарю Богу,
Яко милость его зрю на мнѣ премногу:
Неимать ли сей власти данного отъяти?
И кто противу волѣ его можетъ стати?
Господь даде, Господь взять: воля его буди,
Довлѣетъ ми за благость воспріяти труди.
Се бо ми даръ богатства премногій случися,—
Что угоднѣ ему бысть, тако совершися.

СЦЕНА 5.

Богачъ во виссонѣ облеченній веселится.

Что начну глаголати къ себѣ вознесенній,
Паче же во богатствѣ и славѣ почтенній?
Богачъ именемъ благимъ отъ всѣхъ нарицаемъ,
Въ благородіи моемъ всѣми познаваемъ,
Кто убо таковія видѣ въ моемъ слави,
Таже и натури моей веселія нрави?
Всегда въ богатствѣ, добротѣ хожду пребывая,
Виссоновъ и порфирей болше не желая.
Радуйтесь со мною, возлюбленни друзи,
Радуйтесь, велика господина служи,
Честь же мнѣ воздавайте всегда превелику,
Яко и нѣгдѣ можетъ кто мѣти толику.

Сосѣдъ 1.

Истинно, паче тебе нѣсть богатша въ славу,
Ибо имѣешь царску силу и державу.

Сосѣдъ 2.

Добрѣ ти глаголеши въ виссонѣ облеченній;
Рцемъ — подобаешь быти високо почтенній.

Лазарь на гноищи лежитъ.

Доколѣ въ таковомъ буду погибати гладѣ?
Доколѣ в сегосвѣтномъ бѣднѣ живу градѣ?

Се вижду: приходитъ днесь въ страстехъ погибати,
 Когда ничимъ имѣю тѣла препитати.
 Ко тебѣ простираю убогу десницу,
 И купно ко небесемъ извожду зѣницу:
 Молю тя, пошли мало что зъ благодати своея,
 Да отраднѣе терплю алчбу жажды сея.
 Сего едина мене жаждущу упрошаю,
 Въ едину твою милость нинѣ уповаю.

Богачъ.

Что тако, окаянный, жалостно вѣщаетъ
 И мысли веселіе смуткомъ исполняетъ?
 Запритѣте оному, да молчащи страждетъ, —
 Кто ему есть виною, яко тако жаждетъ!
 Повелѣте, да будутъ пѣнія и лики,
 А не воздыханія и скорби толики!
 Азъ бо невѣмъ скорби и не хошу знати,
 Отънелѣже мя роди въ роскошехъ мати.

Іовъ на гноищи чрепми гной свой остругуетъ.

Всегда воздаю хвалу всемогущу Богу,
 Иже сотворилъ есть мнѣ милость премногу.
 И многія щедроти его пребываютъ,
 Яже людемъ повсегда благодати желаютъ.
 Онъ мя восхотѣ сими рани наказати,
 Но и за сіе хвалу требѣ ему дати.
 Аще ми и тысящу болѣзни имѣти
 Обѣщаетъ, вся сія готовъ есмь терпѣти
 Со радостію: онъ даетъ скорбь и веселіе,
 Посѣщеніе въ ранахъ се на мнѣ веліе.

Первый ближній къ Іову.

Зримъ ты и соболѣзнуемъ въ гной положенна
 И тяжкими ранами всего уязвленна;
 Лишился еси богатства, лишился и славы,
 Нынѣ неимаши гдѣ подклонити главы.
 Помолися ко Богу, да дастъ ти умрѣти,
 Отъ временнія жизни страстей не терпѣти.

Второй ближній.

Совѣтую азъ ти, страждущу многа,
 Умоли убо, да умрещи, Бога;
 Аще бо отъятъ радости и скоти,
 Возметъ и душу отъ страждущой плоти.

Іовъ отвѣщаетъ.

Не добрѣ разсудивши совѣтъ подадoste,
Смертнѣй глаголь изрещи безумнѣй могосте,
Что не безъ укоризни будетъ Божой волѣ,
Иже мя во всѣхъ благихъ содержитъ до толѣ.
Аще убо въ богатствѣхъ возлюбихъ мя зрѣти,
То не возмогу ли злыхъ вѣмалѣ потерпѣти,
Предъ нихъ же паче милость явитъ ми ся Бога
На мнѣ самомъ и любовь вишняго премнога.
Ви же суетная мнѣ почто вищаете,
Попущенія Бога себе не чаете?
Издѣйте отъ мене, не хошу слышати,
Но болшія болѣзни готовъ есмь страждати.

СЦЕНА 6.

Купецъ исходитъ изъ Ерусалима во Ерихонъ.

Кій пожитокъ въ единомъ градѣ приобретаю,
И кое ли богатство будетъ ми сидящу?
Что живя тщетнѣй всегда, что живу безъ дѣла?
Пойду, да приобрѣту, что ми восхотѣла
Милость предложить днесъ благо и угодно,
Да жити во всѣхъ благихъ пребуду свободно,
И вся имѣнія азъ та имѣти буду,
Кая ближній мой, ходяще повсюду.
Иду бо, да пребуду соравняся ими,
Притяжавши богатство куплями своими.
Возвращшеся же отъ пути добрѣ честь дамъ Богу,
Имѣяй славу благу и користь премногу.

(Упадаетъ въ разбойники).

Разбойникъ первый.

Се ловъ преблагій днесъ намъ обрѣтаемъ!
Потщимся убо, что ему желаемъ
Се сотворити, да вѣстно не будетъ
Людемъ; убіемъ, то намъ благо будетъ.

Разбойникъ второй.

Не добрѣ есть смертнаго его оставить,
Богъ бо восхощетъ крове его зъ насъ имѣти.
Воспріймемъ сія блага, то намъ будетъ благо,
Онъ бо не воздастъ намъ злаго.

Разбойникъ третій.

Добрѣ, глаголю, сія содѣлати:
Его оставше вся блага отъяти;
Но еще требѣ тѣло умертвити,
Да не воскорѣ можетъ се звѣстити.

Купецъ.

Аще кто, аще, аще здѣ любимій
Мимоходитъ мя, да пребудеть зримій,
И дасть ми бѣдну помощи десницу,
Слезну же мнѣ ввеселитъ зѣницу.

Мимоходитъ Презрѣніе.

Что непотребнѣ помощи требуетъ?
О немъ бо душа моя негодуетъ.
Не слышитъ ухо, очесомъ стужаетъ,
Аки бы страждущъ, тако восклицаетъ.
Суетно въ скорбѣ молбу простирати:
Нѣсть, да возможе кто ти добро дати.

Немилосердіе.

Ти ли чаеши милость получить мною?
Яко сія страждеша, кто ти есть виною?
Никому же содѣяхъ когда благостинѣ,
Ниже сему сотвору спасенія нынѣ.
Не сотвору никому помощи во вѣки,
Аще кто и погибнетъ между челоуѣки.

Приходитъ Милосердіе.

Услышахъ тя во ранахъ, горѣ вопіюща,
Се прійхождомъ воскорѣ, тебе здѣ ищуща.
Имя Милосердіе на себѣ имѣю,
Ижъ жаждущему се воскорѣ во помощь приспѣю.
Приспѣхъ къ тебѣ, да будешь отъ ранъ изцѣленній.

Человѣколюбіе.

Тебѣ, яжесь сій есть даръ врученній,
Азъ челоуѣколюбнѣ на се придохъ сѣмо,
Аще мощно помогти, купно помозѣмо.

Милосердіе.

Азъ же добрѣ потщуся о томъ несумѣнно,
Но буди твоя къ нему любовь неотмѣнно.

Помазѣмъ бо елеємъ зраненное тѣло
И обвяжемъ рубищами, жалѣюще зѣло.
Востани, се бо тебе мало укрѣпихомъ
Въ путешественной сей стезѣ, на нюже приспѣхомъ.

А К Т Ъ 2.

СЦЕНА 1.

Астрономъ разсмотрѣваетъ кругъ небесній.

Се вижду небо зѣло украшенно,
Что есть во будущій годъ, на вся отворенно:
Кругъ небесній добрую свѣтлость изъясляетъ
И благо быти во семь году извѣщаетъ.
Паки же на висоту взирати дерзаю,
Да небесніе круги добрѣ созерцаю.
Господа предзрителя зрю нераздраженна,
Что вся благая предасть зрѣти исполненна.
Вси бо планеты зрятся зѣло украшенни,
Знаменуютъ принести плоды умноженни.
Здравію и храбрости ничтоже вредити
Возможеть, ниже глада предъявляютъ быти.

Приходитъ Россія.

Повѣждь, премудре, добрѣ, что ты вопрошаю:
Удобно ли есть время, еже избираю
Мнѣ ко наученію, еже хошу знати
И отвѣтъ благій о немъ отъ тебѣ пріяти.

Астрономъ.

Воистинну се время есть полѣзно зѣло
Ко наученію и на всякое дѣло;
Ничтоже ему возможеть нынѣ возбранити,
Егда ли кто желаетъ сіе получитьи.

Россія.

Аще тако есть, совѣтъ мой тебѣ являю:
Имамъ сыновъ рожденныхъ и се ихъ желаю
Первѣе во мудрости быти изученныхъ;
Ти же ми повѣждь, како увѣмъ похваленныхъ
Быти въ дому моемъ, яко зѣницу ока,
О семъ мнѣ мудрость твоя да явитъ глубока.

Астрономъ.

Благу мысль и совѣтъ твой разумѣю быти,
Яко хоцещи сыновъ вину мудрихъ зрѣти;
И паки реку, добрѣ се тебѣ внимаешь,
Что отъ мудрости сыномъ помощи желаешь.

Россія.

Молю тя паки, возри, что небо сказуетъ
И какова благодти мнѣ предназнаменуетъ?

Астрономъ.

Не еденъ разумъ всѣмъ, зрю, яже быти;
Богу бо возлюбися тако устроити:
Едину убо разумъ благъ и умъ дадеся,
Другому же инако отъ небесъ послеса.

Россія.

Благодару же ти за милость толику,
Яко явилъ ми еси благодть превелику
И разсмотрѣлъ бытіе сыномъ моимъ благо,
Да тако могутъ всегда бѣгати злаго.

Астрономъ.

Истинно глаголю ти: вся мною предзрима
Собудутся воскорѣ, добрѣ устроиша.

Россія.

Пойду убо поищу учителя зрадна
Моимъ чадомъ, во всякой добротѣ отрадна,
Да на путь ученія добрѣ ихъ наставитъ
И во всемъ исполненныхъ предъ всѣми явитъ.
Не хошу бо ихъ быти тмою помраченныхъ
Неразумія, но да вижду просвѣщенныхъ
Разумомъ и мислю и всякими дѣлы...
Пойду искать учаща во своя предѣлы.

СЦЕНА 2.

Паллясь со именемъ премудрости является.

Азъ господа премудрости всѣми есмь славима,
Всякъ, иже мене не вѣсть, слѣпъ имжа очима.
Кто убо таковъ можетъ когда обрѣстися,
Бы безъ моего могъ дара вознестися?

Нѣсть царь, нѣсть вождь, нѣсть крѣпкій, славень и богатій
Дабы безъ мене сія улучилъ пріяти...
Кто мудрости моя еще и во брани
Возыскуеть, любезнѣ побѣждаетъ страни.
Азъ прославляю всегда, азъ даю совѣты,
Кои ми бы моглъ злыя отвращать навѣты:
Добре жити во свѣтѣ, добре чтити Бога,
Вся радости пріяти отъ него премнога.
Многу суть человѣци честни и прекрасни,
И во всякомъ дѣлѣ суть и будутъ опасни.
Безъ мене человѣка мертва чаю быти
И весма во семъ мирѣ аки бы нежити.
Азъ рачителей своихъ мудрость достигнути
Хотящъ, наставляю на правыя пути.

Россія со сынами приходитъ.

Ты ли еси, госпоже, отъ Бога избранна
Началница мудрости народомъ поданна?
Ты ли еси младенцамъ мать любезнѣйша
И надъ вся дары мира сама пречестнѣйша?
Тобою ли отъ славы во славу переходятъ
И многія радости премудрости родятъ?
Аще ты, да извѣстно отъ тебе познаю,
Чесого всеусердно видѣти желаю.
Скажи мнѣ имя твое, яви милость праву,—
О семъ смиренно моля, преклоняю главу.

Паллясь.

Азъ, есмь воистинну помощь подавая
Всякому человѣку премудрости рая.
Аще и ты восхощешъ сія получитьи,
Возмогу ти воскорѣ благодать сотворити.

Россія благодарить Богу.

Слава ти, Христе Боже, создателю вѣка,
Яко сею всякаго блажишь человѣка.
Призрѣлъ еси и на мя отъ твоей святыни,
Что ми даровалъ еси зрѣти нынѣ
Госпожу и царицу разумъ владущу,
На путь правый истины, мудрости ведущу.

Паллясь.

Блаженна еси мати едина надъ всѣми,
Яко дарова тя Богъ дарами такими;

Будешъ милостію Бога между всѣми славна
И ученіемъ моимъ всему міру явна.

Россія.

Тебѣ убо, госпоже, владычице свѣта,
Младые любимыхъ чадъ поручаю лѣта,
Да учителски всегда во всемъ ихъ наставишь,
Молю тя всесмиреннѣ, и добрѣ исправишь.
Вы, любезные чада, внимайте слышати
Доброхотнѣ, что вама будетъ глаголати.

Паллясъ.

Тщаніе мое о сихъ благо предъявляю,
Прочіе что имъ нынѣ сотворити маю.
Аполлина, Туллія теби ми призвати
И Аристотеля въ семъ добрѣ испытати.
Васъ сѣмо, преблагія учителя свѣта,
Хочу вопросити мнѣ благаго совѣта.

Приходятъ Аполлонъ, Тулліушъ, Аристотель.

Гласъ твой услышавше, се предстахомъ познати
Вину глашенія: рци—будемъ исполнити,
И что премудрость твоя въ мысли предложила
Увѣдавши, вся сія наша сполнитъ сила.

Паллясъ,

Совѣтъ мой о младенцехъ вама открываю:
Какову мудрость имутъ, сего вопрошаю, —
Могутъ ли добрѣ ваша мудрости изучити?

Аполлинъ.

Невѣмъ убо; но теби благо искусити,
Не тако бо ихъ разумъ явится познанный,
Аще не прежде нами будетъ испытанный.
Всяка есть вещь первѣе добрѣ разсмотренна
Познанна будетъ, таже дѣлу сопричтенна.

Тулліушъ.

Въскорѣ не можемъ ти отвѣту подати,
Да будущій плодъ отъ нихъ возможешъ знати:
Теби убо первѣе совѣтъ сотворити.

Аристотель.

Ниже бо и я премудръ се могу разсудити,
Аще не разумомъ, что первѣе внимаю,
И потомъ должный отвѣтъ разумно вѣщаю.
Нынѣ убо внушите всякій наединѣ,
Егда равный смыслъ будетъ всякой зъ нихъ дитинѣ.

СЦЕНА 3.

Два сына Россіи похваляютъ мудрость.

Сынъ первый.

Благая себѣ нынѣ имѣемъ много,
Яко сей даръ пріяхомъ отъ милости Бога:
Ничто бо есть полезна надъ мудрости дѣло.

Сынъ второй.

И нѣсть что тако, дабы ю преодолѣло:
Кто убо ученія собираетъ плоды —
Сей просвѣщаетъ разумъ, прославляетъ роды.

Сынъ первый.

Полезно, всѣма сію быти нарицаемъ.

Сынъ второй.

Полезно, яко дары многи познаваемъ.

Сынъ первый.

Како бы мы возмогли сея исискати,
Аще бы не первѣе восхотѣла мати.

Сынъ второй.

Се мати прелюбезна добрѣ изъявила
И симъ радость и хвалу себѣ породила;
Намъ показа честь во ней и велику славу,
Себѣ вѣнецъ благодати воспрійметъ на главу.

Сынъ первый.

Да пребываемъ убо въ мудрости во вѣки,
Во славу Бога, купно хваля челоуѣки.
Симъ образомъ пребудемъ повсегда учими,
Во пользу душевную Богомъ предводими.

Исходитъ третій сынъ скорбящъ.

Аще кто таковую скорбь претерпѣваетъ,
 В чемъ на семъ свѣтѣ яко въ мудрости бываетъ?
 Къ сей мя болѣзни нынѣ прилѣпила мати,
 Нижъ что бо изучихся кромѣ злѣ ридати.
 Се ми учительница, се узица баше,
 Кромѣ мя умертвити премудрѣ хотяше.
 Избѣгохомъ ¹⁾ бо отъ руки мучителя злаго,
 Его бо нарицають учителя благо.
 Аще хошу пребыти живуши во мірѣ
 Преблага: не дамъ убо симъ злоправнымъ вѣры.
 Пойду лучше въ погибель весма погибати,
 Неже премудрость сію мнѣ воспріяти.

Непослушаніе.

Ахъ, бѣднѣ вижду во младѣ живуша,
 Како увижду при старости суща?
 Что трудишися, чесо ищешъ благо?
 Прорцы, аще ти днесъ что событсѣ злаго?
 Азъ ти дамъ добрую ко сему науку,
 Мню, да увѣси благу мою руку.

Сынъ третій.

Аще науку благу нарицаешъ,
 Отъ нейже избѣгохъ, ²⁾ то мя устрашаешъ.
 Сію всегда... проклиная, —
 Аще и твоя така, то не послушаю.
 Не хошу и имени оной послушати,
 До того мя привела премудрости мати.

Преслушаніе.

Не сію бо и азъ тебѣ предложить
 Тщуся, но ей весма отвратити.
 Сего аще мя добрѣ послушаешъ,
 Да всегда въ своей воли пребываешъ.
 Самъ въ себѣ учася безбоязень буди,
 И тако почтенъ будеши предъ люди.

Сынъ третій.

Благодару тя, яко и мнѣ окаянну,
 Лютѣ сѣтованіемъ отъвсюду связанну,
 Совѣтъ преблагій нынѣ добрѣ преподати
 Потщася, азъ долженъ твоей благодати

¹⁾ У Голубева „избѣгомъ“. ²⁾ У Голуб. „избѣгомъ“.

Памятнымъ быти всегда, гдѣ ли тебе стрящу.
Нынѣ убо отъиду, да друга обрящу
Иннаго, который мя получше наставитъ,
Житіе мое и нравъ любезнѣ исправитьъ.

Бахусъ приходитъ.

О прекрасенъ цвѣтъ, како увядаешь!
Скорби терпѣти,
Благъ не имѣти,
Своей красотѣ чесо желаешь?
Азъ ти хошу да помагаый буду:
Добрѣ живуще,
Въ радости суще,
Злаго избѣгнешъ воскорѣ отсюду.

Сынъ третій.

Самъ ты Богъ предаде радостна владуку,
Веселіе въ печали и радость велику.
Все сѣтованіе ми въ радость претворися,
Когда Богъ веселія, Бахусъ, здѣ явися.
Утѣшителю благій, шествуешь откуду,
И кто взвести тебѣ, да прійдеши сюду?

Бахусъ.

Се мою милость тебѣ изъявляю:
Тя во своя лики
Причтенна во вѣки
Во всѣхъ благостехъ къ себѣ воспріймаю.

Сынъ третій.

За таковы благости сердцемъ ти желая,
Благоугоденъ буду, ты неотступая.
Съ тобою ликовати пребуду отънынѣ,
Неже въ темной сѣдя мудрости долинѣ.
Возжелахъ ты издавна съ собою имѣти,
Дабы отънынѣ не могъ во скорби ходити.

Бахусъ отходитъ отъ него.

Да веселяся пребудемъ во вѣки
И, піюще сія
Всегда преблагія
Отради, будемъ со прекрасни лики.

(Здѣ зрится образъ ученія).

СЦЕНА 4.

Соломонъ сѣдя на престолѣ похваляетъ премудрость.

Вѣстно сіе да будетъ всѣмъ похвално дѣло,
 Аще кто хочетъ мудрость видѣти всецѣло.
 Сія бо всегда добрѣ аки слонца свѣтомъ
 Просвѣщаетъ разумы и благимъ навѣтомъ,
 Коей нѣкто похвалы здѣ преуспѣваетъ,
 Аще кто и подъ слонцемъ благо пребываетъ.
 Отъсюду сей естество возможно познати,
 Что ей достойно зрится славу воздавати,
 Да восхвалятся царіе красными полаты
 И порфиры на себе носящіе златы,
 Всѣхъ убо сія благъ превосходитъ:
 Сія едины плоды вѣчной жизни родить.

Совѣтникъ первый.

Вѣмы извѣстно, есть ли тако благо
 Во людехъ нынѣ? но нѣсть надъ драго
 Ученіе; что и въ тебѣ видѣти
 Есть изобильно нынѣшними лѣти.

Совѣтникъ второй.

Похвалитъ ли ся кто такъ отъ всѣхъ нынѣ
 Въ богатство, славу, яко ти единѣ?
 Мудростию вся превосходишь зѣло,
 Вся бо премудрость превеліе дѣло,
 Яже отъ востокъ слонца и до западъ славный
 Твой премудрѣйшій разумъ всему міру явный.

Приходитъ Царица Савска къ Соломону со дари.

Се азъ прійдохъ, о цару, къ тебѣ отъ востоку:
 Слышахъ, яко имаши премудрость глубоку,
 Ей же никто углуби паче тебе въ свѣтѣ,
 Тя убо провидѣхомъ во благомъ совѣтѣ.
 Благословится твое имя во вся вѣки
 И пребываетъ славно между человеки.
 Не вижу такового подъ слонцемъ ти равна,
 Въ мудрости преизящна и въ богатствѣ славна.

Подаетъ дари.

Прійми отъ мене сія, Соломоне, дари,
 Ты бо премудрѣйшій царь надъ земными цари.

Кто аще не премудрость сими обладаетъ?
Въ тебѣ премудрость живетъ, тебѣ подобаетъ
Зде богатство и слава, и вся чести свѣта.
Симъ премудрости даромъ многа пожій лѣта!

Соломонъ.

Добрѣ пришла, царице отъ востокъ прекрасна,
Бисера возыскати премудрости ясна!
Сей бо сіяющъ вездѣ многихъ просвѣщаетъ,
Сей и добрѣ во вѣкѣ падшихъ паки воздвигаетъ;
Кто премудрости бисеръ желаетъ имѣти,
Сей воскорѣ покоритъ враждебны навѣти.

Исходитъ къ нему Неронъ и затыкаетъ уши, нехотящъ
слышати мудрости.

Кто похваляетъ мудрость между челоуѣки,
Которая не бысть, нѣсть, не будетъ во вѣки?
Азъ скорбу премудрости сердцемъ не внимаю,
Ниже слышати себѣ о оной желаю.
Не хочу моихъ очесъ мглою помрачати,
Ниже главу словесы тщетны утруждати,
Ниже имени ея не хочу послушати,
Аще бы кто и имѣлъ о ней глаголати.
Вѣмъ извѣстно, что ни въ чемъ сіе не ползуетъ,
Кромѣ сердца ѣ мисли скорбію связуетъ.
Се моя душа весма оная гнушаетъ,
Что ни малой радости отъ нея не чаеъ.
Се ярость и ненависть на сію взываю,
Сердце же и очеса мои отвращаю.
Къ нему приходитъ Безстрашіе, Безбожіе и Убійство.

Безстрашіе.

Совѣту ты моему, реку, восклонися:
Се, ти заповѣдаю, творити потщися!
Добрѣ есть здѣ безстрашно вѣкъ свой провождати,
Во богатствѣ и сластехъ міру угождати.

Безбожіе.

Всуе днесъ челоуѣци поношаютъ труды,
Богу угождающе умерщвляють уды:
Добрѣ есть власти Божіей себе не вдаяти,
Роскошамъ пристойная въ мірѣ воспріймати.

Убійство.

Совѣтъ ти добрый зѣло предлагаемъ,
Нашимъ словесемъ внимати желаемъ.

Полезно ти есть въ гордости пребыти
И вся противна подѣ мечъ покорити.

Неронъ.

Воистинну вашъ совѣтъ правды исполненный:
Не видѣхъ бо пути,
Во коемъ пребути,
Се же отъ васъ вскорѣ право наставленный
Пойду и веселяся со вами пребуду,
Совѣта внимая,
Добрѣ вамъ желая,
Другъ вамъ во вѣки скорый отъселѣ да буду.

СЦЕНА 5.

Исходитъ Беллона хваляся крѣпостію своею и призываетъ
къ себѣ воинствующихъ.

Крѣпость моя и сила толь многа повсюду,
Коль отъ начатка міра не бѣше отнюду.
Сильна и славна въ свѣтѣ предзрюся едина,
Всякаго взираю нища и лицарска сина.
Коль многи грады и царства, коль преславны бяху,
Иже крѣпости своей лѣтъ многихъ желяху,—
Азъ вся сія премѣнихъ въ единъ часть, воскорѣ,
Всякъ виждь:¹⁾ аще на земли, аще и на морѣ.
Мною царіе свою разшириша славу,
Ихъ же вѣнцемъ приодѣхъ и украсихъ главу;
Моимъ щитомъ таковой славенъ будетъ всюду,
Ему же азъ повсегда помощница буду;
Кто храбрый во войнѣхъ или славенъ въ бою,
Прійдетъ и поклонится, да живетъ со мною.
Да прійдете отъ востока, запада, юга,
Аще мене кто хошетъ пріяти за друга:
Сего вознесу, вѣнцы увѣнчаю главы
И укрѣпляя буду во моей державѣ,
вся дающе славы.

Приходитъ къ ней Марсъ со воинами.

Слышащъ твою державу и силу, госпоже,
Яко никто противу тебе стать не може;
Всяка тебѣ не можетъ быти соравненна
Честь, власть, сила и крѣпость во всѣхъ мужественна.
Силы твоей трепещутъ грады утверждены,
Сей бо и мы да будемъ во вѣки приченны.

¹⁾ У Голубева „вождь“.

Беллона отвѣщаетъ къ нему.

Владычицу почтосте мя нынѣ едину,
Всяческими достоинства владущую выну.
Никто же бо крѣпчайшій мене изъявися,
И мужеству моему всякъ не соравнися;
Никто бо брани можетъ безъ мене творити,
Кромѣ кто со мною можетъ побѣдити.

Марсъ.

Аще мя славна дѣлы воински мнятъ быти,
Обаче нѣсмь имѣяй, чимъ я украсити;
Того ради ко тебѣ притекаю явѣ,
Да пріймеши мя, мужа, ко твоей державѣ.

Беллона.

Подъ мое владѣніе прійму ты свободна,
Егда моя заповѣдь будетъ ти угодна.
И ничтоже отъ тебе храбра потребу,
Токмо вѣрности твоей ко себѣ взыскую.

Марсъ.

Всего себе, госпоже, тебѣ полицаю,
Сердцемъ служить тебѣ всегда обѣщаю,
И яко во всѣхъ вещехъ добрѣ услужити
Желающе, пребуду незнаючи льстити.

Беллона даетъ дары.

Аще тако благо, что хотите быти
Вѣрни даже до смерти и со мною жити, —
Пріймѣте знаменіе службы сей толико,
Обладайте носяще имя преведико.
Азъ, памяствуяй всегда буду о васъ знати,
Понеже соизволихъ ко себе пріяти,
Вы же ко мне сердечну службу приносѣте
И что вамъ есть врученно, добрѣ сохранѣте.

Марсъ со вои своими благодаритъ за дари.

Когда твоей милости сподобихъ ся быти
Участникомъ, и благій даръ себѣ имѣти,
Коимъ и тебѣ приобращу славу,
Свою же увѣнчанну во честь тебѣ главу
Покланяяй, пребуду пріемъше побѣду,
Во бранехъ се первѣе в честь тебѣ изыиду.

Воинъ первый.

Не вѣмъ, како за сей даръ честь тебѣ воздати;
Аще и не достоинъ бѣхъ сій воспріяти,
Но во твою честь въ брани бияйся явлюся,
Побѣду воспріемше, тебѣ поклонюся.

Воинъ второй.

Се симъ себѣ пребуду защищаяй благо,
Тебѣ во хвалу дѣло приносящъ предраго.
Никто же насъ отъ твоей да превратитъ славы,
Донелѣ же смерть наша не постигнетъ главы.

СЦЕНА 6.

Бунтъ жалѣетъ отвращенія Марсова.

Что се слышу тошно и весма ужасно,
Яко Марсъ поработися Беллонѣ напрасно?
Но не вѣмъ сего, аще не хитрѣ вловленный
Или изволеніемъ власнымъ преклоненный.
Кто ему сія на мысль наведе совѣти,
Что Беллонѣ восхотѣ себе покорити?
И кую славу имать сіе сотворивый,
Въ чести ли премногой быти восхотѣвый?
Азъ вся готовъ бѣхъ за тя умертвити силы,
Каковы въ Беллонѣ отъ рода не были.
Се скорблю и сѣтую сего неутолнѣ,
Яко въ Россію вніде тщета самоволнѣ;
Но не хочу, не хочу имъ причастникъ быти,
Се сія воскорѣ потщуся разорити.
Дотоль имамъ тщательнѣ бунты составляти,
Донелѣ же силу ихъ потщуся отъяти.

Является сему Обѣщаніе, претя смертію.

Аще тако сотворишъ, яко речешъ нинѣ,
Се воскорѣ будеши въ смертной падъ долинѣ.
Азъ тя воскорѣ злаго сотвору страждати,
Донелѣ не престанешъ сія помышляти.
Хощеши ли всецѣлымъ отъ сей казни быти,
Да не будетъ ти сіе дѣло сотворити.
Аще же и сотворишъ, се мечъ твой на главу
Обратится воскорѣ, испраздняй славу.

Бунтъ отвѣщаетъ на сіе:

Ниже мало твоея смерти убѣгаю,
Ниже будущей казни горѣ устрашаю.
Хощеши мученіемъ ты мя претрашити,
Ничимъ мя возможеши во семъ запретити.

Къ нему приходитъ Отмщеніе.

Что глаголеши дерзко въ себѣ, о трекляте,
Душепагубный всѣма росскій супостате?
Гдѣ еси таковую свою державу
Воспріялъ крѣпость, яко претишь наша славы?
Не боиши ли ся сій противящъ ся власти?
За сіе ти треби есть воскорѣ препастн.
Всякъ противяйся власти, противится Богу;
Вижду, яко отъ него казнъ пріймешн многу.

Обѣщаніе.

Истинна се речеса; ибо вознесенный,
Силою Божіею будешн сотранный.

Бунтъ.

Но невѣмъ, како дерзнешъ ко мнѣ приступити:
Воскорѣ подъ мечъ главу нелѣтъ покорити.

Отмщеніе.

Ты ли на насъ восхощешъ мечъ нынѣ подыяти?
Се ти казнъ такова, изволь воспріяти:
Мечъ твой на твою главу обратится нынѣ,
Тебе же въ темной земля затворитъ яскинѣ.

Бунтъ.

Помилуйте мя: мало отъселѣ не буду
Вашему грозному противиться суду.

Отмщеніе.

Гряди, враже міра! пріймешн по дѣломъ:
Насѣялъ еси вражду по всѣмъ предѣломъ.

Обѣщаніе.

Добрѣ связати, да не избѣгнетъ отъ руку,
Но да прійметъ казнъ и горькую муку.

Бунтъ.

О горе мнѣ, горе лютѣ! ослабу дадѣте
Или воскорѣ мене мечемъ посѣдѣте!

А К Т Ъ 3.

СЦЕНА 1.

Исходитъ Любомудріе, желая видѣти Премудрости.

Очи тѣлеснѣ всегда свѣтъ хошутъ имѣти,
Очи сердечнѣ мудрость желаютъ видѣти.
И кто во свѣтѣ когда тако просвѣтися,
Яко премудростію въ родѣ украсися.
Се ми свѣтъ ясенъ, яко и тму отвращаетъ,
Аще во комъ свѣтится, весма не вгасаетъ.
Сего азъ свѣта себѣ имѣти желаю,
Да пресвѣтлѣ во свѣтѣ темномъ пребываю.
Слышу ты въ ризу свѣта свѣтлѣ облеченну,—
Озари мя во мрацѣ скорби покровенну.
Слышу ты благо древо плодъ творящу быти,—
Прійди, хошу отъ плода твоего вкусити.
Внїдохъ, но ты изшедшой днесъ не вижду, мати,
Полна красоты зѣмной, полна благодати.
Первѣе ты зрѣти неже смерть желаю,
Тя бо прежде познавши, на небо взираю.
Что аще вся благая и вся украшенна
Взираю, но не буду ко симъ преклоненна!
Тебе едину аще всмогу видѣти,
Се восклонюся всегда со тобою бити.
Изыйди лицемъ красна, прійди сердцемъ блага,
Будешъ очемъ красота, будешъ сердцу драга.

Исходитъ къ нему Ангелъ, вопрошая:

Что ти благо возрѣти сердцемъ вопрошаешь?
Гласъ твой повсюду сладокъ, чего же вѣщаешь?
Что ти сердце прелюблѣе прежде возжелѣло,
Яко все любовію распалася зѣло?
Коемъ зракомъ имаши себе просвѣтити?
Коего желаеши отъ плода вкусити?
Аще доброту ону хощеши видѣти?
Требѣ ти совѣсть чисту всячески имѣти.

Любомудріє.

Ты ли еси пришедый, желаемый мною?
Ты моя радости будеши виною.
И что сердцемъ вождѣхъ, очима взираю,
Егда отраду въ скорбехъ благу ощущаю.

Ангель.

Исполнихъ радости азъ нынѣ твоя,
Но скажу ти Премудрость и бытіе ея,
Се увидишь воскорѣ, пришедшую нинѣ,
Добротою прекрасну, полную благодистіѣ.

Любомудріє.

Прилѣжно ты, юноше благій, умоляю,
Гдѣ Мудрость пребываетъ, отъ тебе познаю.
Рци ми, да вижду ону, долги ли суть пути
Идуща чрезъ брани? иду чрезъ огонь лютей,
И тамо со оною радостно пребуду,
Токмо да увѣмъ, камо отъиду отъсюду.

Ангель.

Что ти предрекохъ прежде, тожде реку нинѣ:
Причтенна Премудрости будешь благодистіи,
Грядетъ уже Премудрость къ тебѣ торжественно,
Егда ей желаніе твое есть явственно.
Позна убо тебе зѣло ю любящу,
Хочетъ очима зрѣти сердцемъ ты горящу.

Любомудріє.

Не ложну, но истинну повѣсть вижду бити,
Яже желая многажды прискорбна имѣти.
Удержу убо нозѣ: прійдетъ ко мнѣ мати,
Сія мнѣ яко чаду скажетъ благознати.

Любомудріє второе глаголетъ:

Прійди, прійти молю тя, мнѣ превожделенна,
Утѣшъ мя скорбящую разумомъ нетлѣнна.
Ахъ мнѣ радости! ахъ мнѣ веселіе!
Ни ли весна мнѣ приносить зеліе?
Слышу обоняніе якъ райскаго сада,
Явися Премудрости... отрада

.....
.....
.....

СЦЕНА 2.

Исходитъ Премудрость, юже Вѣра, Любовь, и Надежда подъ
руцѣ держать.

Велія любовь во мнѣ сердце протерзаетъ,
Созданіе Господа видѣти желаетъ.
Аще ми сѣдалище въ небесномъ престолѣ,
Но любовь моя всегда пребываетъ долѣ.
Изыйдохъ со престола землю посѣтити,
Отъ прекрасна чертога во подземныхъ быти.
И прійдохъ сѣмо ко вамъ, моей любви ради,
Всѣхъ посѣтити въ великой отрадѣ.
Горняя мудрствуяй, долна посѣщаю,
Веселяйся со люди отъ любви желаю.
Аще мя кто ищетъ, сей благость обрѣтаетъ,
Зане милосердіе се мое являетъ.
Райска сущи; его же людемъ обѣщаю,
Где бо мѣсто благо есть, zde готовляю.

(Приходитъ ко сѣни).

Се покой мой, ту вселюся во вѣки
И всегда назираяй буду съ челоуѣки.
Се во жилище прежде обрахъ себѣ благо,
Се сотвору во вѣки, се предпочту драго.

Ко Вѣрѣ, Любви и Надеждѣ глаголетъ.

И вы, дщери, вонъже азъ вселихся, прійдѣте,
Предуготовленній мнѣ покой предузрѣте.
Вселитися вамъ нынѣ благо есть со мною,
Да пребудемъ во вѣки купно со собою.

Вѣра.

Понеже душа твоя возлюбила нынѣ
Паче небеснаго престола единѣ
Сіе жилище красно предуготовленно,
Что по сердцу твоему добрѣ устроено:
Лѣпо есть и мнѣ купно съ тобою пребыти,
Аще бо твоя душа здѣ восхотѣ жити,
Достойно бо есть рабѣ всегда шествовати
По стопамъ госпожи и съ нею пребывати.

Любовь.

Міръ возлюбила еси и въ немъ пребывати.
Не лѣпо есть Любве отъ тебѣ остати.
Ти челоуѣколюбна, небеси госпоже,
Прощѣтаешъ во мирѣ, якъ въ терніи роже.
Твориши милостиню къ челоуѣчу роду,
Ти сотвори отраду дати всѣмъ свободу;
Тѣмъ ти яко рабыня буду предстояти,
Готова всяко дѣло благо исполняти.

Надежда.

Се и азъ всегда весма надѣюся,
Да ты, госпоже, никогда лишуся,
Но со страхомъ предстоя послушати буду,
Несумѣнно служаиъ созданному люду.
Азъ никогда посрамлю имуща надежду,
Но во свѣтлу благодсти облеку одежду.

Премудрость.

Вѣсте сія разумно, любимія дщери,
Что азъ любящихъ мя отверзаю двери
Небесныя и введу въ мой чертогъ славы,
Свѣтлы вѣнци возложу на служащихъ главы;
Васъ прежде вѣкъ возлюбихъ, возлюблю и нинѣ
Въ своей мнѣ предстоящихъ добрѣ благодстинѣ.

Приходятъ къ ней Любомудріе, Смиреніе и Чистота поклоняющесея.

Любомудріе.

Азъ вседушно твоея искахъ благодстинѣ,
Но Богъ тебе преблагу явилъ есть мнѣ нинѣ.
Се ти моея любие не хотя отринути,
Яко тредрекла еси въ скоромъ прійти пути,
Тако пришла любяща к любящей ты зѣло,—
Се веселится око, еже ты узрѣло.
Вожделѣ ты всѣмъ сердцемъ премудру видѣти,
Богъ же не омедли мнѣ тебе изъяснити:
Но и не сама прійдохъ, но и со другини,
Тебѣ служить во вѣки, вышней монархинѣ.

Смиреніе.

Аще ли удобно есть твоей благодстинѣ,
Да послужи убо азъ во вѣки отънынѣ,

Нынѣ ты ишу во всѣхъ путехъ окаянна:
 Буди ми пристанище отъ небесъ посланна.
 Ти еси прибѣжище: когда кто жаелаетъ,
 Удобнѣ тебѣ всемирно сій приобрѣтаетъ.
 Прими мя нынѣ, да азъ послужу во вѣки
 И да буду почтенна со твоими лики.

Чистота.

Прилично есть чистѣйшей чистоту любити
 И на всякомъ мѣстѣ со нею пребыти.
 Чиста тебѣ предстояй, да отъселѣ явлюся,
 Аще отчасти нынѣ тебе наслаждуся.
 Благоутробна мати, прійми мя якъ чадо:
 Ти скорбящимъ радости, печалнимъ отрадо,
 Возлюби мя Чистоту, чисту паче слонца!
 Твоя слава сіяетъ во вся міра конца.

Премудрость отвѣщаетъ.

Вся любимія дщери, сѣмо совнїдѣте,
 Се мѣсто селенія себѣ изберѣте;
 Се покой мой во вѣки, мною возлюбимій,
 Освященъ во жилище, ангели хранимій.

Любомудріе глаголетъ:

Се вожделѣнно мѣсце, се драго, прекрасно,
 Въ немъ же пребываніе нама будетъ ясно,
 Яко благодать ми есть сія украшенна,
 Ти же, съ небесе зшедши, ти zde водворенна;
 И въ небеснихъ и земнихъ будемъ обѣтати,
 Въ сей со тобою сѣнѣ будемъ ликовати.

Премудрость.

Прославлю любящія мене человекѣ,
 Возвеличу ихъ всегда со вишними лики;
 Со ними обѣтая да пребуду благо,
 И ихъ имя предъ всѣми украшу драго.

СЦЕНА 3.

Исходитъ Церковь триумфующая.

Превелія радости наполняхъся нынѣ,
 Когда въ непремѣнной хожу благостинѣ.
 Всегда всѣмъ веселяся отнынѣ пребуду,
 Тя, Боже, призывая на помощь повсюду,

Яко радостныхъ сыновъ днесь вижду со мною,
Обрѣла бо благодать суще предъ тобою.
Даль ми еси матери премудрость и силу
И поставилъ благому начальницу дѣлу.
Соблуди мя доселѣ цѣлу, непорочну,
Избранную отъ родовъ всѣхъ Церковь восточну.
Ти сохрани и нынѣ всецѣлу во вѣки,
Да тебѣ со своими честь принесу лики.
Сохрани мя до конца во единой вѣри,
Да буду пребывати въ тишинѣ и мирѣ.

Приходить ко ней Прелесть.

Всѣмъ преблагожелая придохъ сѣмо нинѣ,
Да воздвигну падшія въ смертельной долині,
Въ невѣжества сѣни.
Кто мя не позна въ страстехъ смертныхъ живуще,
Всѣхъ азъ возведохъ зѣ мрака ко свѣту ведуще,
Помощница суще.
Се ты увидѣхъ дотоли весма помраченну
Невѣжества разумомъ, и гордѣ уязвленну,
Прелестію сведенну.
Познай убо истинну и бѣгай отъ лести, —
Азъ ты ведущій изъиму отъ мести
Ко благой чести.
Не благо ти есть тако, яже возжелала,
И сію вѣру зѣло себѣ похваляла,
Аще ей не знала.
Се увидь правду мною истиннія вѣри,
Да тако пребываяй твориши офѣри,
Добрѣ живя въ мирѣ.

Церковь.

Азъ не слышашъ донынѣ такова совѣта, —
Что сей провѣщаетъ? коего навѣта?
Не ти ли въ болшей всегда темнотѣ сѣдиши
Невѣжества своего, мя же свѣтлу зриши?
Покусися мнѣ свою прелесть изъявити,
Въ нейже тебѣ самой да будетъ ходити.

Прелесть.

Не познала мя еси, тако отвѣщая:
Азъ премудростію весь міръ исполняя,
И кто мя увѣсть благу, благъ пребудетъ въ свѣтѣ;
Искушенъ бо отъ мене будетъ благо жити.

Церковь.

Да ми болшѣ не притиши, се ти вопрошаю,
Кое есть имя твое,—отъ сего познаю!

Прелесть.

Аще хощешъ искусна въ мудрости пребыти,
Мое искусство добрѣ взыщи разумѣти.

Церковь.

Не ты ли прежде въ раи челоуѣка искуси,
Что заказана древа дерзновенно вкуси,
Хотячи увидѣти добро и лукаво?

Прелесть.

Азъ ни единою бѣхъ имъ тогда виною:
Сами сего хотѣвши прелстишася собою;
Азъ имъ помоществуяй была бы въ то время,
Все о нихъ составляяй изгбшое племя.

Приходитъ Ангелъ и изгоняетъ Прелесть.

Почто zde пришла еси, Прелести лукава?
Что таково умисли враждебна ти глава?
Хощеши ли и сію святиню прелстити?
Но азъ ти готовъ нынѣ воскорѣ отмстити:
Пойди, лукавій роде, во глубину ада,
Да прочее не лстиши избраннаго стада.

И утверждаетъ Церковь.

Ти же, невѣсто красна небесна чертога,
Зриши, яко Прелести злоба въ мирѣ многа!
Мужайся на камени вѣры основанна!
Глава ти вѣнецъ славы будетъ увѣчанна.

Церковь благодаритъ Бога.

Благодарю тя, творче твари, Боже,
Яко мя одолѣти Прелести не возможно.
Ты мя избавилъ еси отъ вредна совѣта,
Подаль еси ангела отъ небесна свѣта,
Да проженетъ мглу отъ мя прелестнаго рода,
Мене же утвердитъ на вся пребыти года.
За се ти честь приношу и хвалу отъ вѣка,
Яко ти царствуеши надъ мною, владика.

СЦЕНА 4.

Исходит Единомысліе и желаетъ весь
міръ въ согласіи.

Молю тя, Боже благій, вѣки устроиый
И всѣмъ намъ быти въ мірѣ самъ сій изволивій,
Внуши глаголь молитви отъ устъ исходящій;
Даруй миръ людемъ, яко миръ любящій;
Дажь, щедре, да въ тишинѣ тебе прославляютъ,
Свободни бывше всѣхъ золь, токмо тебе знаютъ.
Нѣсть убо ничто благо надъ сіе во мірѣ,
Яко всѣмъ мирно быти и въ единой вѣри,
И ти едину вѣру, якъ едино тѣло,
Всѣмъ сотвориый, всѣмъ даждь се и днесь, всецѣло.
Исходитъ Вражда яряся на Единомысліе.
Что се? что, что хощешъ въ свѣтѣ исправить?
Воистинну вся отъ моря вспять пойдутъ рѣки,
Мира же не исправишь между человѣки.
Слонце въ тму преминится, луна не дастъ свѣта
Миръ же не будетъ во всякіе лѣта.
Удобѣ есть землю въ небо претворити,
Неже повсюду миру устроенну быти.
Что болшъ нуждею хощешъ ровъ мнѣ ископати?
Но свѣтъ твоя не можетъ сего поискати.

Единомысліе.

Почто здѣ яришися, образе скверненій,
Огнемъ міру ко всему гнѣва раскаленній?
Всуе ти подѣмлеши лукавія труды,
Огнемъ людскія хощешъ истребити уди:
Огнь бо твой водою слезъ могутъ угасити,
И всегда въ мірѣ могутъ безъмолвно пожити.

Вражда.

Азъ потрясу, потрясу небомъ и землею,
И вся, яже на земли, яже подъ нею,
И насѣю толь вражди, не бывшой отъ вѣка,
Яко не быти безъ ней всяка человѣка,
Дамъ совѣтъ отцу сына, сыну отца збыти,
Того ради никтоже будетъ въ мірѣ жити.

Приходитъ Благостроеніе.

Благую часть избрахъ ми въ семъ мірѣ строити,
Предзрѣхъ бы ему сіе и всѣмъ благо быти.

Се буду во помощи Бога созидати,
 Да его единаго купно будутъ знати,
 Во тишииѣ, мирѣ и вѣрѣ единѣ
 Живуще, и безмолвно поживуть отънинѣ.

Вражда.

Дондеже миръ сей будетъ, не сотворишь сіе,
 Се же твои совѣти не пребудутъ зліе;
 Дондеже азъ владѣйяй пребуду во свѣтѣ,
 Ти не можешь сего нѣгдѣ сотворити.
 Прейди отсюда, больше да не лстиши міра,
 Жадная ти не будетъ отъ всѣхъ дана вѣра.

Благостроеніе.

Что ти, нечистій суще, тщишься сотворити?
 Весь миръ ищешь ядомъ смертнимъ поразити;
 Но ничто злаго людемъ можешь содѣлати:
 Вся небесна принесохъ ко нимъ благодати.

Вражда.

Азъ своею силою вся предамъ ко аду,
 И се потщуся, яко никто имъ отраду
 Возможе сотворити, и самъ Богъ во вѣки
 Во наша ихъ предаде пекелнія лики.

Благостроеніе.

Изійди, враже мира, отсюда,
 Да кътому не прійдеши лстити насъ отътуду.
 Гдѣ ти повелѣ Господь, тамъ всегда пребуди:
 Богъ вся хошетъ пребыти во покои люди.

Единомысліе.

Ти миръ назидаяй пришедъ, господине,
 Ти ли моея радости благовонній крине?

Благостроеніе.

Азъ есмь, сію благодать миру изъясляю,—
 Во мирѣ и покою всѣмъ пребыти чаю.
 Ти же почто сѣтуешь и драхлуешь зѣло?
 Что ты за благо хочещъ сотворити дѣло?

Единомысліе.

Се азъ всею душою, да будетъ, желаю,
 Яко и прежде едностъ быти предлагаю.

Благостроеніе.

Не драхлуй убо о семъ съ тобою нимало,
Все бо по хотенію нашому днесъ стало.
Богъ, иже сотворивый во бытіе вѣки,
Той сотворитъ тишину во вся человѣки.
Грядемъ повсюду людемъ покой глаголати,
Се въ мирѣ будемъ ими мирно пребывати.

СЦЕНА 5.

Ангелъ благовѣстствуетъ миръ всѣмъ ближнимъ отъ смерти Господа нашего Іисуса Христа исполненный.

Миръ благій во истинну и благая лѣта
Благовѣствую нынѣ во вся страни свѣта,
Понеже бесчестною смертію владыки
Безсмертіе пріяхомъ въ некончими вѣки;
Доселѣ бо во смертномъ мракѣ всѣ пребыхомъ,
Днесъ благополучно себѣ примѣрихомъ.
Вся тварь во узищахъ неизбѣжныхъ быше
Ниже отъкуду себѣ радость имѣяше,
И всѣ до днесъ подъ игомъ людіе пребиша,
Ниже свѣтъ благодати истинній видѣша.
Но когда Христосъ Господь, побидитель смерти,
Восхотѣ за грѣхъ міра на крестѣ умерти,
Тогда вся исполни радости вселенна,
Воставши отъ узъ смертныхъ во вѣки збавлена.
Радость днесъ воистинну, радость превелика,
Отъ созданія міра не быше толика;
Понеже самъ создатель между человѣки
Смерть смертію во животъ претвори во вѣки.
Радуйся убо, земле о семъ непрестая,
Своего создателя токмо похваляя.

Являются ангели со образами страстей Христовыхъ.

Ангелъ 1 (съ бичемъ).

Горѣ живій во вишнихъ, безначальній Боже,
Вся претерпевій за ни — кто зрещи возможе, —
Напряженъ яко стрѣла на крестѣ змираетъ.
Дажь, да стрѣла отъ лука до неба измѣраетъ.

Ангелъ 2 (съ розгой).

Владыко Христе, царю, отъ раба проданній,
Льстивымъ лобзаніемъ онеправдованій!

Дажь сердцу горящему, стрѣлами пронзенну,
Любовію разженну, къ тебѣ вознесенну
Быти.

Ангель 3 (съ поврозомъ).

Вотще оклеветуемъ предъ злимъ судією,
Христе, твоя страсть есть волею своею.
Дажь стрѣлѣ, мечу, ужу дѣйствовати,
Свишше луна и звѣзда да будутъ сіяти.

Ангель 4 (съ гвоздемъ).

Пріємъ удареніе, Христе незлобивій,
Въ ланиту отъ воина, долготерпеливій,
Дажь двомъ стрѣламъ, кресту и лунѣ, увѣнчаннимъ
Лавромъ цнотъ родовитыхъ, въ небѣ быть названнимъ

Ангель 5 (съ клѣщами).

Судимый неправедно, Христе, отъ неправы
Судища Пилатова, прегордаго нрава,
Осуди грѣхъ по плоти, крестнія держави,
Даруй кресту и лунамъ небеснія слави.

Ангель 6 (съ молотомъ).

Нынѣ обнажается небо одѣваяй
Облаки, вся единымъ словомъ составляяй.
Дажь сердцу плотяну, стрѣли уязвленну,
Любовію возлетѣть къ тебѣ обнаженну.

Ангель 7 (съ тростию).

Къ столпу привязанный, разрѣшая узи
Грѣховнія, Ісусе, на земномъ семь крузи,
Дажь покорѣ во мирѣ непреодоленну
Быти во крѣпости и въ сили нетленну.

Ангель 8 (съ губою).

Біенія претерпѣ къ столпу привязанный,
Ти, женише церковній, ангеловъ избранній,
Избери сердце себѣ, стрѣлами раненно,
Крестомъ и короною горѣ украшенно.

Ангель 9 (съ драбиною).

Христе, крестомъ страданій весь обремененій,
Тяжѣ стнешь подъ игомъ креста уязвленій.

Дажь кресту въ средѣ луни ясно просіяти,
Стрѣлою же и мечемъ враги побѣждати.

Ангелъ 10 (съ вѣнцомъ).

Винограде мисленній,
Оцтомъ напоенній,
Дажь сердцу гербовному, крести знаменанну,
Лѣлѣи огражденну, свишше увѣнчанну
Короною, на ней же топоръ и десница,
Да будетъ нань взираяй Христова зѣница.

Ангелъ 11 (со слупомъ).

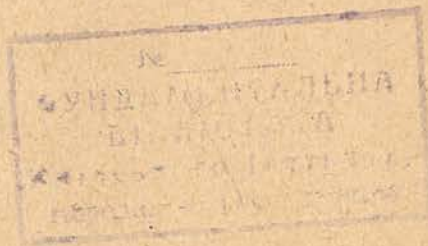
Христе, слово отчее, коимъ просвѣщаешъ
Словомъ, ко Богу-Отцу когда испущаешъ
Духъ свой, даждь низпущенну орлу возлетѣти,
На камени сидящу трієхъ Троицу зрѣти.

Ангелъ 12 (съ поврозомъ).

Преклонивій колѣнѣ къ молитвѣ, смиренній
Агиче Божій, сине отчъ, отъ ангела вкрипленній,
Вопери гербовнихъ птицъ горѣ возлѣтати,
Славою Дунѣновъ домъ въ семь миру плавати.

Ангелъ 13 (съ крестомъ).

Страсть претерпѣвій,
Въ гробѣ пребывій,
Воста яко ся женихъ отъ чертога,
Порази враги; воспятъ одесную Бога
Сѣде; велѣчества даждь миръ вожделенній,
Да будетъ мечъ въ руцѣ крестъ непреодоленній.



Зміст III випуску.

Шкільні дійства великоднього циклу:

	Сторінки	
	Вступні розвідки.	Тексти.
Перелік піес	3	—
I. „Дійствие на страсти Христовы“	4	65
II. „Царство Натури Людской“	6	109
III. „Свобода от вѣковъ вождельнная“	17	151
IV. „Мудрость Предвѣчная“	22	159
V. „Торжество Естества Человѣческаго“	31	213
VI. „Трагедо-комедія“ С. Ляскоронського	50	281
VII. Великодня драма анонімна	57	313
VIII. „Властотворній образъ“ Мітр. Довгалецького	60	326
IX. „Образъ страстей міра сего“	62	347
X. „Благоутробіє Божіє“	64	—
Помилки друкарські	392	—

Помилки друкарські.

		Надруковано:	Має бути:
сторінка:	рядок:		
54	12	Гнѣвъ постигну	Гнавъ постигну
70	8	parzy	parzy
—	11	tvasznymy	(s)trasznymy
—	24	naystvaszliwszego	naystraszliwszego
111	8	Повеле	Повелѣ
112	31	гордиѣ	гордиѣ,
119	37	побуждо	побужаю
133	13	чотворих	сотворих
185	32	съ единенши	сѣдиненни
188	30	Гашу	гашу
206	16	елень	еленъ
223	18	совѣсть	совѣсть
298	18	Гневъ постигну	Гнавъ постигну
356	33	ко свету	ко Свѣту

Пояснення до малюнку на обгортці книжок „Драма українська“, В. Резанова.

Для малюнку на цій обгортці взято:

- 1) Бордюра з рукопису Київської Духовної Семінарії VIII. 1.82 (за описом М. І. Петрова — № 271): *Structura artis poeticae* a. D. 1753—1754;
- 2) Зарис кону — з рукопису Музея кн. Чарторийських (у Кракові) № 1858: „*Praecepta poetica Mathiae Sarbiewski*“, і
- 3) Три постаті на кону — Натура Людська, Провидіння та Милосердя (*Natura Humana, Providentia Divina, Misericordia*) — відтворив художник К. Г. Титов на підставі рукопису Російської Публічної Бібліотеки, Польс. Q. XIV. 19, картки 27—28 („*Apparatus personarum*“).



